

Ticaret Yapıları / Alışveriş Merkezleri

- ADANA'DA TARİHÎ VE YENİ GELİŞMELERDE ALIŞVERİŞ MEKÂNLARININ ANALİZİ
Serpil ÇERÇİ
- ARASTA'DAN AVM'YE
Oktay EKİNCİ
- İNSAN TOPLUM MİMARLIK İLİŞKİLERİNİN YENİDEN ÖRGÜTLENMESİ, ADANA ÖRNEĞİ
Yusuf GÜRÇİNAR
- ADIM MİMAR / İLK ADIM DA MİMARLIK
Söyleşi: Bahattin ŞAHİN / Önem ORUÇ

MART 2013.SAYI 11

Dünyanın en iyi markaları
ve en kaliteli ürünleri "outlet" fiyatlarıyla

OUTLET CENTER

ADANA'DA

Yeni

Duvar Kağıdı

Doğal Taşlar

-ARTE

GRAHAM & BROWN

SPECIAL EDITIONS

ASeLio

LIMONTA

*Showroom'umuza gelin, ürünlerimizde dokunun...
Bu atmosferin büyüüne kapılacaksınız.*

aboteks

OUTLET
CENTER

Turgut Özal Bulvarı, İller Bankası Karşısı - Adana
0322 233 95 38 • www.aboteks.com.tr

GÜNEY MİMARLIK DERGİSİ

ISSN 1309-9639 MART 2013 SAYI: 11

Kapak fotoğrafı: Forum İstanbul. Fotoğraf: Cemal Emden.

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından
3 ayda bir yayımlanır. Yerel Süreli Yayın

SAHİBİ

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi adına
Bekir Kamışlı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Kamuran Pekçetin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

H. Bülend Tuna

YAYIN SEKRETERİ

Tülay Sarı

YAYIN KOMİTESİ

Serpil Akay Çerçi, Gaye Beler, Önem Cihangir,
Nevzat Efe Çelimli, Demet Erke Yaptı, Onur Erman,
Yusuf Gürçınar, Samet Karyaldız, Ufuk Önder,
Bahattin Şahin, Çiğdem Taner

KONSEPT TASARIM

Ferhat Babacan

GRAFİK UYGULAMA

Ebru Laçın

YAPIM

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankuş Cad. No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Telefon: (0212) 244 86 87

BASKI

Müka Matbaacılık Reklamcılık Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
İ.O.S.B. Süleyman Demirel Bulvarı Sinpaş İş Modern
No : 42 E-H Blok/10 Başakşehir/İstanbul
Telefon: (0212) 549 68 24

İLETİŞİM ADRESİ:

Güney Mimarlık Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Reşatbey Mah. 62009 Sokak No: 2
Baskın Ap. Zemin kat ADANA

Telefon: (0322) 454 17 95 - 457 77 17

Faks: (0322) 457 24 20

e-Posta: guneymimarlik@mo.org.tr

MAKALE YAZIM KURALLARI

Derginin yazım dili Türkçedir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilecek çalış-
malar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır.Yazılar Adam Yayınları'nın **Ana Yazım Kılavuzu** kurallarına uymalıdır.Yazılar, elektronik kopya (CD veya e-posta) olarak editöre iletilmelidir. CD üze-
rine yazarın ismi ve yazının kısaltılmış başlığı yazılmalıdır. Yazarlara ait bilgilerin
tümü (isim, adres, kurum, unvan, telefon, faks, e-posta adresi) yazıyla birlikte
iletilmelidir. Dergiye teslim edilen yazılar yazarlarına iade edilmez. Yazının ilk
sayfasında, yeterli bilgiyi içeren bir başlık altında tüm yazarların isimleri, çalış-
tıkları kurum ve adres bilgileri olmalıdır. Bu sayfada iletişimin sağlanacağı yazar
belirtilmelidir. Metnin sonunda kaynakça yer almalı, tablo ve şekiller ise her biri
ayrı bir sayfada ve metin içindeki akışlarına göre numaralandırılmış olarak yer
almalıdır.Makalede kullanılacak görsel malzemeler dijital ise, jpg veya tiff formatında
olmalı, kısa kenarları 10 cm'den, çözünürlüğü ise 300 dpi'dan daha düşük
olmamalıdır. Dijital görseller metnin içine veya başka bir word dosyasına ke-
sinlikle yapılandırılmamalı, ayrı ayrı dosyalar olarak teslim edilmelidir. Tüm görsel
malzemelerin varsa metin içindeki yerleri belirtilmeli ve açıklamaları mutlakla
yer almalıdır. Dijital olmayan fotoğraflar dia pozitif veya orijinal baskı olarak,
çizim ve şekiller ise temiz kâğıt çıktısı olarak teslim edilebilir.Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı, basım yılı olarak verilme-
lidir. Aynı yazarın bir yıl içinde birden çok kaynağına referans veriliyorsa, bun-
lara a, b şeklinde ek yapılmalıdır. Aynı aktarılan yazılar için sayfa numarası ve-
rilmelidir. Kaynaklar metnin en sonunda soyadı sırasına ve aynı yazara ait yazı-
larda kronolojik sıraya göre listelenmelidir. Kitap ve dergilerin isimlerinin tümü
yazılmalıdır. Kitap ve bildiri kitaplarının basımevi ve basım yeri belirtilmelidir.
Basılmamış bildiriler için sunulduğu yer ve bulunma koşulları belirtilmelidir.- Köksal, A. (1998) "Aalto Bir Bağlam Mimar mıydı?", *Arredamento Mimarlık*,
Boyut Yayıncılık, İstanbul, Sayı: 100+3, s. 52-67.- Schildt, G. (1995) *Alvar Aalto*, Phaidon Press Limited, London.Teslim edilen yazılarda kaynak gösterilen, kullanılan, daha önce yayımlanmış
malzeme, metin, tablo, şekil ve benzeri için yazılı izin almak yazarların sorum-
luluğundadır. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin
web sitesinde görsel malzemesiyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.

Değişen Alışveriş Kültürümüz ve AVM'ler

Güney Mimarlık dergisinin yeni bir sayısıyla karşınızdayız. Bu sayıdaki dosyamızda "Ticaret Yapıları / Alışveriş Merkezleri" konusunu irdelemek istedik. Süratle değişen kentlerimizin, bu değişimden en fazla etkilenen eski kent merkezlerinin, tarihî ticaret yapılarının genel ilginin dışında kalması, yeni tüketim tapınakları olarak AVM'lerin her kentte yayılması ve bu olgunun davranış kültürümüz üzerindeki etkilerini ele almak, değişik yönleriyle bu konuya mercek tutmak istedik. AVM'lerin kentlerimizde görülmeye başlamasının tarihi bildiğiniz gibi çok eskilere dayanmıyor. Tarihî kervan yollarının uğrak yerleri olmuş kentlerimizdeki hanlar, kapalı çarşılar, bedestenler ve bunların çevresindeki sokaklara saçaklanan ticari yapılanmalar yıllardır kentlerimizdeki canlı yaşamın sahnesi oldular. Buraların kendilerine özgü bir yapılanması, bir mimarisi, bir davranış ve alışveriş kültürü vardı. Değişim elbette bunları da etkiledi. Bazı kentlerimizdeki eski merkezler turistik alanlar olarak yabancılar yönelik bir sunuş çerçevesinde yeniden oluşturuldu ve bu sayede bir ölçüde hayatîyetlerini koruma fırsatı bulabildiler. Ne yazık ki her yerde böylesi bir değişimin tesellisi ile avunamıyoruz, olumsuzya yönelik bir çöküşü, bir köhneleşmeyi, bir terk edilmişliğin hüznünü gözlüyoruz. Yüreğimizi acıtan bir başka olgu da kentlilerin bu değişimi yadırgamaması, eski kent merkezini bir başka kullanıcıya, "ötekine" bırakarak, kendince steril alanlara çekilmesi, açılan her yeni AVM'ye ailecek gidilebilecek yeni bir gezme yeri çıkması heyecanı ile yaklaşılmasıdır. Bu olgu değişim sürecinin sosyal ayrışmayı derinleştiren bir etken olarak da irdelenmesini gerekli kılmaktadır.

Planlamayı yatırımcıyla yerel yönetimin pazarlığı gibi gören bir yaklaşımın egemen olması sonucu neredeyse her yerde pıtrak gibi açılmaya devam eden AVM'ler bir başka sorunu da beraberinde getirmekte, kaynakların ve kent topraklarının yanlış kullanımına yol açmakta, kentlerdeki geleneksel ticaret merkezlerinin sönmelenmesini hızlandırmakta, geri dönüşsüz bir yola girilmesine neden olmaktadır. Bugün AVM'ler konusunda çok farklı tartışmalar sürdürülmektedir. Farklı nesil AVM'lerin oluştuğu, farklı gruplaşmaların AVM'ler bünyesinde yeniden yapılandırıldığı dile getirilirken; bir doyum noktasına ulaşıldığına ilişkin değerlendirmeleri ve bir değişim arayışının sinyallerini de görüyoruz. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de sürdürülen bu farklı değerlendirmelerin nasıl sonuçlanacağını hep birlikte gözleyeceğiz. Ne yazık ki bu hoynatlıkla kaybeden yine kentlerimiz ve kentliler olmaktadır.

* * *

Bu sayımızda farklı yönleriyle üniversite kurumlarının yapılanmasıyla ilgili yazılara da yer veriyoruz. Yeni Yükseköğretim Yasa Tasarısı'nın mevcut YÖK eliyle hazırlandığını ve değişik kurumlara tartışılmak üzere iletilmiş bir ortamda konunun önemini bir kez daha vurgulamak istedik. Yıllardır çok farklı yönleriyle eleştirilen YÖK acaba sadece makyaj yapılarak, kurumun adı değiştirilerek şimdiki benzer bir düzen yaklaşımı içerisinde kalmakla mı yetiyor? Gerçekleştirilmek istenen değişiklikler önümüzdeki süreçte üniversitemizi nasıl etkileyecek? Basına yansıdığı kadarıyla yazılanlara baktığımızda tartışmanın neredeyse sadece konunun uzmanları tarafından sürdürüldüğünü görüyoruz. Oysa bu konu çok farklı yönleriyle ele alınmayı ve değerlendirmeyi gerekli kılıyor. Dileğimiz ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacak insanların yetişeceği üniversitelerin sağlıklı bir yapıya kavuşmasıdır.

Yeni sayılarımızda buluşmak dileğiyle...

H. Bülend Tuna

İÇİNDEKİLER

- 3 **GÖRÜŞ**
3 – Yerel Demokrasiye Karşı
Anti-Demokratik Bir Darbe / *Erkan Karakaya*
5 – İnsan Toplum Mimarlık İlişkilerinin
Yeniden Örgütlenmesi, Adana Örneği /
Yusuf Gürçınar
8 – “Daha İyi Tasarımlar, Daha İyi Bir Dünya”
OSCAR NIEMEYER’in Ardından /
Figen Karaman - Onur Erman
14 – İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasının
Getirdiği Yükümlülükler / *Sabahattin Öztaş*
- 15 **DOSYA**
Ticaret Yapıları / Alışveriş Merkezleri
16 – Adana’da Tarihî ve Yeni Gelişmelerde
Alışveriş Mekânlarının Analizi / *Serpil Çerçi*
20 – “Yeni Sömürgeciliğin
Modern Tüketim Hangarları”
ARASTA’DAN AVM’YE / *Oktay Ekinci*
25 – Tarihî Çarşı “Bedesten ve Çevresi”ni
Yeniden Yaşatma Projesi / *Serpil Çerçi*
28 – Adana Vakıflar Sarayı /
Onur Erman - Figen Karaman
31 – Adana Kent Makroformu İle
MİA ve AVM Etkileşimi / *Tevfik Yıldırım*
37 – Basından AVM Haberleri
- 41 **İNCELEME**
41 – Gravürlerde Adana ve Çevresi / *Emre Madran*
52 – Yeni Yükseköğretim Yasa Tasarısı Hakkında
Alternatif Yaklaşımlar / *İbrahim Ortaş*
55 – Yeni Üniversite Yerleşkeleri / *Güven Birkan*
65 – “Çukurova Üniversitesi 57. Alay Camii”
Arsası Hakkında / *Yusuf Gürçınar*
- 67 **ÇEVRE VE EKOLOJİ**
67 – Altyapı Tesislerinin Kentsel Estetiğe Etkisi
/ *Nilgün Sultan Yüceer*
70 – Önceliğimiz Enerji Verimliliği ve
Yenilenebilir Enerjidir / *Arif Künar*
- 74 **HERKES İÇİN TASARIM**
74 – Engelli Eğitim-Dini Yapılar ve Engelsiz
Mekânlara Doğru / *Numan Hasanoğlu*
- 76 **PROJE/PROFİL**
76 – “Adım Mimar / İlk Adım da Mimarlık” /
Bahattin Şahin - Önem Oruç
87 – Adana Atlı Spor Kulübü Tenis Kortları
Hizmet Binası / *Hakan Kısacık*
- 90 **MİMARLIK EĞİTİMİ-
ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI**
90 – Diploma Projeleri / *Erkin Erten*
- 96 **KÜTÜPHANE**

YEREL DEMOKRASİYE KARŞI ANTI-DEMOKRATİK BİR DARBE

Erkan KARAKAYA

Mimar

TMMOB Yüksek Onur Kurulu Üyesi

"Bu yasa ile tüzel kişiliği kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülen köylerde büyükşehir belediyesince hazırlanmış tip mimari proje uygulamasının önü açılarak, kentlerimizden sonra şimdi de köylerimizin kimliksizleşmesi ve kendi kültüründen kopartılarak tek tipçi anlayışın esiri olması gündeme gelecektir."

AKP iktidarı tarafından geçtiğimiz günlerde Meclis'ten geçirilen ve Cumhurbaşkanı'nın da imzalayarak yürürlüğe soktuğu 6360 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile mevcutta 16 olan büyükşehir belediyesi 29'a çıkartılarak büyükşehir belediye sınırlarını il mülki sınırlarına büyüterek bu illerdeki köyler mahalle statüsüne dönüştürülmekte ve 1591 belde belediyesi kapatılmaktadır. Gerek kamuoyundan ve gerekse de muhalefet partilerinden gelen yasa kapsamına dair her türlü eleştiri ve önerilere karşı kulaklarını tıkayan iktidar siyasi beklentileri uğruna, mevcut yerel yönetim sistemimizi kökten değiştirecek adımlar atmıştır.

1591 belde belediyesini, 29 il özel idaresini kapatan, 16.082 adet köyü ortadan kaldırarak büyükşehir bünyesindeki birer mahalleye dönüştüren bu son yasa ile beraber AKP iktidarı 10 yıllık iktidarı boyunca mevcut belediyelerin % 60'ını kapatmıştır. Öyle ki kapatılan bu belediyelerin bazılarının kuruluşları cumhuriyet tarihimizden bile daha eskidir. Gelişmiş demokrasilerde belediye sayıları bize göre kat be kat fazla iken, totaliter, geri kalmış ülkeler ile demokrasisi az gelişmiş ülkelerde ise tersine belediye sayılarının daha az olduğunu görmekteyiz. Bu da bize göstermektedir ki bir ülkenin belediye sayısı demokrasisi ile de doğru orantılıdır.

Yerelleşiyoruz Denilerek, Daha Merkezileşiyoruz

Türkiye'nin Kasım 1988 yılında imza koyarak taraf olduğu "Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı"nın hükümlerinin tam aksine bu yasa tasarısı ile; ülke-

mizde yerel yönetimlerdeki yerinden yönetim ilkesinden uzaklaşarak, yerel demokrasiye karşı anti-demokratik bir darbe yapılmaktadır.

Batı'da olduğu gibi köklü bir yerel yönetim geleneğinden yoksun olan ülkemiz idari sistemi getirilen bu yeni büyükşehir yasası ile bugüne kadar ülke olarak imza koyduğumuz uluslararası yerellik şartını göz ardı ederek, daha merkezi ve daha otoriter bir sistemin kurumları teşkil edilmek istenilmektedir. Bu sistem beraberinde mahalli idarelerin denetimini güçleştirecek ve yolsuzlukların artmasına neden olacaktır.

Demokrasinin, yerelin yerinden yönetim ilkelere tümenden aykırı olan bu düzenleme ile ikti-

dar adı büyük içi boş yeni büyükşehirler oluşturarak, oy hesabı içerisinde bu belediyeleri ele geçirmek gibi, sığ ve küçük hesaplarla konuya bakmakta, bu arada büyük ölçekli fotoğrafı göstermemektedir veya siyasi ikbali için görmezden gelmektedir. Mevcut iktidarın bu küçük hesaplarından biri de Adana Büyükşehir Belediyesi'ni bu yolla ele geçireceğini sanmasıdır. Oysa Türkiye tarihi bu tür yasal hokkabazlıklarla seçim alınabileceğini sananların sandık hezimetlerine çok tanık olmuştur.

Katılımcı Demokrasinin, Yerel Birimleri Ortadan Kaldırılmaktadır

Getirilen yeni Büyükşehir Yasası ile katılımcı demokrasinin yerel birimleri ortadan kaldırılmaktadır. Başta kırsala dengeli yatırım sistemi olan idari kurgunun temel kurumu olan İl Özel İdareleri ortadan kaldırılarak, buralara hizmeti oy kaygısı ile seçilmiş bir büyükşehir belediye başkanının önceliklerine bırakarak, küçük yerleşim yerlerinin hizmet alma imkânları sı-

nırlanmaktadır. Bu yerleşimlerde direkt olarak yerelde belde belediyeleri tarafından sunulan hizmetlerde de belde belediyeleri kapatılarak halkın hizmet talebindeki ilişkide esas olan yönetici yakınlığı imkânı da ortadan kaldırılmaktadır.

Bu tasarı ile getirilen en önemli hükümlerden birisi de yüzyılların birikimi ile ortaya çıkmış olan köy kavramı ortadan kaldırılmasıdır. Tüm bu yerleşimler mahalle statüsüne dönüştürülerek, büyükşehir belediyesine bağlanıyor. Konuyu Adana ölçeğinde değerlendirecek olursak, 14.030 km² yüzölçümü ve 2011 yılı nüfus sayımına göre 2.108.805 kişi olan nüfusuyla Adana'nın uzak ilçelerinden biri olan, Tufanbeyli ilçesinin su, kanalizasyon, mezarlık gibi hizmetlerinin Adana merkezinde bulunan Büyükşehir Belediyesi'nden nasıl idare edilebileceğinin zorluğu bir yana bir de bu ilçemize bağlı dağ köylerinin su, kanalizasyon ve hatta mezarlık işlerinin nasıl idare edilebileceğinin açıklıklarının da sistematığı bu ya-

sada görülememektedir. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin mahallesi olan ve merkeze 5-6 saatte ancak ulaşılabilen bu köylerimiz, atık su bedeli ödemek gibi tarihlerinde ilk kez karşılaştıkları yeni yeni vergilerle de tanışacaklardır.

Yine bu yasa ile tüzel kişiliği kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülen köylerde büyükşehir belediyesince hazırlanmış tip mimari proje uygulamasının önü açılarak, kentlerimizden sonra şimdi de köylerimizin kimliksizleşmesi ve kendi kültüründen kopartılarak tek tipçi anlayışın esiri olması gündeme gelecektir.

Bu köylerin, beldelerin ve ilçelerin yollarının, köprülerinin bakımını, Adana'da oturan bir büyükşehir belediye başkanının iki dudağının arasından çıkacak kararlara bırakmak, yaygın anlamda yerleşme anlayışı bir yana, bu yasa ile olsa olsa ülkemize getirilmek istenilen başkanlık sisteminin altyapısının oluşturulmak istendiğini gösterir. ■

Fotoğraf: Mesut Eray.

İNSAN TOPLUM MİMARLIK İLİŞKİLERİNİN YENİDEN ÖRGÜTLENMESİ, ADANA ÖRNEĞİ

Yusuf GÜRÇİNAR

Mimar

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı

TMMOB Mimarlar Odası tarafından; yaşanan krizler ortamında ülkemize özgü birikimin bir araya gelmesinin ve bu süreçte sivil demokratik kuruluşlar ve mimarlık, bilim, kültür ve sanat insanları ile birlikte değerlendirme ortamının sağlanmasının, dönemsel "Kent, Kültür, Çevre, Demokrasi ve Mimarlık Politika Belgesi"nin oluşturulmasının hedeflendiği Kent Kültür ve Demokrasi Forumu düzenlendiğini; bu kapsamda planlanan etkinliklerin Türkiye coğrafyasına yayılması ve bölgelerin özgün niteliklerini de ortaya koymasını amacıyla; sırasıyla Adana, Trabzon ve İzmir'de buluşmalar gerçekleştirileceğini geçtiğimiz sayıda duyurmuştuk. 22 Aralık 2012 tarihinde Adana'da gerçekleştirilen etkinlikte Yusuf Gürçınar'ın sunduğu bildiriye sizlerle paylaşıyoruz.

Giriş

19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan kentleşme, göç, hızlı nüfus artışı ve sanayileşme paralelinde oluşan ve çeşitlenerek artan sorunlar çözülemeyen ve kentsel değerlerin değişimi ve yok oluşu kontrol edilemeden Adana 21. yüzyıla girmiştir. Bu bildiride kentleşme ve mimari açıdan kentin genel sorunları ele alınarak insan-toplum-mimarlık ilişkilerinin yeniden örgütlenmesine yönelik bazı öneriler yapılmıştır.

Kentin Genel Durumu Tarihsel Özellikler

Adana, Orta Doğu'yu İç Anadolu üzerinden Avrupa kıtasına bağlayan en önemli geçitlerden birinin kavşağında arkeolojik buluntulara göre neolitik dönemde kurulmuş dünyanın tarihî yönden zengin şanslı kentlerinden biridir. Bulunduğu iklim kuşağına ait her türlü tahıl, sebze ve meyvenin yılda birden fazla ürün olarak yetiştirilebildiği bölge, 1860 yıllarından sonra önemli bir pamuk ekim alanı da olması nedeni ile giderek zenginleşerek 20. yüzyılın ilk yarısında uluslararası kimlik ve düzenli kent görünümü kazanmıştır. Kent son elli yıldır yıkılıp yıkılıp yeniden inşa edilmektedir. Hızlı değişim süreci içinde, tarihini yapan simgeleri yeterince koruyamamakta, tarihini öğrenme fırsatı bulamamakta, kendi yaptığı tarihe bile yetişememektedir.

Nüfus Yapısı

Adana ili nüfusu yıllar itibarıyla artış eğilimi göstermektedir. İlk nüfus sayımı olan 1927'de nüfusu 72.652 iken 28,7 kat artarak 2010 yılında 2.085.225'e çıkmıştır. 1927 yılında şehir nüfusunun toplam nüfus içerisindeki oranı % 36 iken, bu oran 2000 yılında % 76'ya çıkmıştır.

Göç

2000 yılında Adana nüfusunun % 71,1'i bu ilde doğan % 28,9'u ise başka illerde (sırası ile Urfa, Mardin, Osmaniye, Diyarbakır ve diğer) doğan kişilerden oluşmaktadır. İklimsel yapısı ve yaşam şartları uygun olan Adana'yı tercih eden kimse-lerin göç sebeplerinde;

- Terör ve can güvenliği gibi zorunlu göç nedenleri,

- İşsizlik, geçim sıkıntısı gibi ekonomik nedenler,
- Deprem, doğal afetler gibi fiziksel nedenler,
- Aileler arası kan davaları, töre, etnik ve hemşericilik dayanışması, hane halkından birine olan bağımlılık, evlilik, daha iyi yaşam ortamı isteği vb. sosyal ve kültürel nedenler,
- Eğitim, sağlık, tayin ve atamalar vb. nedenler ön plana çıkmaktadır.

Adana'ya göç hızla devam etmekte fakat kente gelen vasıfsız insan sayısından daha çok kalifiye insan kenti terk etmektedir. Örneğin; Adana'ya 2010 yılında 53.096 kişi göç etmiş ve 57.402 kişi ise Adana'dan göç etmiştir, net göç hızı binde -2,1 olmuştur.

Ekonomik Yapısı

Adana'nın ekonomik yapısı sektörel bazda değerlendirildiğinde beş önemli sektörün ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sektörler; tarım, sanayi, ticaret, ulaştırma ve sağlıktır.

Tarım sektöründe mekanizasyonun halen devam etmesi ve sanayi sektöründe son on yıl içinde farklı kapasitelerde 50'ye yakın fabrikanın kapanması, kamu yatırımlarının çok az olması, yatırımlara verilen teşviklerin ülke ortalamasının çok altına düşmesi, sanayicilerin yeni fabrika açmak yerine mevcudu yeni çevre yasalarına göre ve yeni teknolojiler ile modernize etme yoluna gitmeleri, yılda ortalama elli bin civarında göçle gelen vatandaşlarımızın her hangi bir meslek sahibi olmamaları işsizlik oranının hızla artmasına neden olmuş ve 2010 yılında % 19,1 ile ülkemizde ilk sıraya yerleşmiştir.

Konumu itibarı ile kentte küreselleşme paralelinde hızla *hizmet sektörü* yükselmektedir. Sanayi ve tarım sektörlerinde yapılan üretimler büyük ölçüde kentin çevresinde bulunan organize sanayi bölgelerine ve tarımsal alanlara kaymakta, tekstile yönelik büyük sanayi tesisleri kapanmaktadır. Kent bilgi üreten ve dağıtan merkez haline gelmektedir. Kentte özellikle yüksek gelir getiren işler, öncelikle hizmet sektöründe yüksek veya mesleki teknik eğitimi olan, uzmanlaşmış ve beceri kazanmış insanlara sunulmaktadır.

Zorunlu göçle veya yoksulluk nedeni ile kente gelmiş ve en fazla ilköğretim eğitimi almış olan gecekondular nüfusunun çoğunluğu mevcut eğitim ve beceri düzeyleri ile kent içindeki düşük ücretli vasıfsız işlere bile girememektedirler. İşsiz kalmakta, geçim sıkıntısına düşmekte, var olabilmek için sosyal güvenlikten yararlanamadıkları kayıt dışı sektörlerle yönelmekte ve her şeye rağmen çocuk sayısını arttırmakta ve böylece yoksullukları giderek artmaktadır.

Sanayileşme olmaksızın kentin özellikle vasıfsız göç kaynaklı nüfusu büyümekte, dengesiz kentleşmesine paralel işsizlik artışı kronikleşmekte, kayıt dışı ekonomi hızla gelişmekte tablacılık ve işportacılık gibi faaliyetler yaygınlaşmaktadır. İşsizlik paralelinde artan yoksulluk; "kentsel mekân," "sosyokültürel yapıya" ve "ekonomiye" yansiyarak ciddi sorunlara neden olmaktadır.

Konut Durumu

DİE, 2000 sayımlarına göre il sınırları içerisinde toplam 469.189 konutun bulunduğu 253.447 binanın yaklaşık yarısının imarsız ve gecekondular olarak yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Kentin en verimli tarım arazileri üzerinde rastgele gelişmekte olan gecekondular bölgelerinin büyük bir bölümünde içme suyu, sokak drenajı, kanalizasyon ve yol çok yetersizdir. Yerleşimlerin yakın çevrelerindeki yolların kapasiteleri ihtiyacı karşılayamadığından ulaşım ve taşımacılık çok zor şartlarda yapılabilmektedir. Sonradan götürülebilen içme suyu, kanalizasyon ve diğer kamu hizmetleri pahalıya mal olmaktadır. Kentsel alanları ve donatıları inşa etmek, bakımını yapmak ve yönetmek için zaten çok az olan kaynaklar, bu masraflı hizmetler nedeniyle yetersiz kalmakta, çöküntü alanları oluşmaktadır. Gecekondular dahil yeterli kiralık mekânın olmaması ve talebin sürekli artması sonucu kira fiyatlarında artış ve arsa spekülasyonu olmaktadır.

Çevre Durumu

Çok değerli tarım toprakları üzerine kurulmuş ve günümüzde büyük bir bölümü organize sanayi bölgesine nakil edilmekte olan sanayi tesislerinin ve bunları çevreleyen ve halen büyümekte olan plansız yerleşim bölgelerinin etkisi ile de hava, su ve toprak kirliliği had safhaya ulaşmakta, toprak niteliğini tamamen kaybetmekte, çevre sorunları artmaktadır. Kent yolları, binalar ve yeşil alanlar yöre iklim özellikleri ve kültürel kimlik dikkate alınmadan tasarlanmış, kaynakların verimli kullanımına kentin stratejilerinin belirlenmesinde gerekli ağırlık verilmediğinden kent aşırı derecede tüketen ve kirlüten bir kent olma sürecine girmiştir. Taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanıma açılması nedeniyle, doğal kaynaklar da yeterince korunamamaktadır. 1998 depreminden sonra hızlı bir yok olma

sürecine giren çevresel ve kültürel değerler özellikle kentin tarihsel kimliği ciddi tehdit altında bulunmaktadır.

Fiziksel Altyapı

Göç etkisiyle yaşanan büyüme; elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı hizmetleri yanında okul, hastane gibi sosyal kurum yatırımlarının zorlanmasına da neden olmaktadır. Kentsel altyapı hizmetlerine olan ihtiyaç sürekli artmaktadır.

Sosyokültürel Yapı

Yapabildikleri işlerin süreksizliği ve güvensiz oluşu dolayısıyla en düşük gelir getirisi olması itibarıyla giderek yoksullaşan kesimin kişiliğini, etnik grubu, dini ve mezhebi şekillendirmektedir. Özellikle 1980 sonrası zorunlu göç ile gelenler Adana ile kaynaşmamakta, kent çevresinde göç ettikleri yörelerin sosyokültürel özelliklerini taşıyan kendi içinde kapalı yaşam adaları oluşturmaktadır.

Yeni oluşan kentsel mekânlarda farklı sosyokültürel ve ekonomik yapıya sahip toplumsal kesimlerin arasındaki diyalog azalmaktadır. Birbirine yabancılaşan insanlar; fiziki koruma duvarları ile çevrili alanlarda Adana kentsel kültürüne yabancı yaşam mekânları oluşturmakta ve kentin önemli bir özelliği olan "birlikte yaşama kültürünün" maddi temellerini ortadan kaldırmaktadır.

Okul, cami, sağlık merkezi gibi donatıların eksikliği sosyal ve kültürel sorunların artmasına neden olmaktadır. Eğitim seviyesi düşmekte, sağlık imkânları yetersiz kalmakta, sokak çocukları ve madde bağımlısı çocukların sayısı dolayısıyla kap-kaç, hırsızlık, cinayet, gasp ve fuhuş suç oranları artmaktadır. Suç örgütleri göç eden insanları daha kolay kandırabilmekte ve saflarına dahil edebilmektedirler. Yaşları küçük sokak çocukları, terör ve organize suç örgütlerince kullanılmaktadır.

Psikolojik Yapı

Gelir düzeylerinin arasındaki farkın artması psikolojik baskıya neden olmaktadır. İş ya da ev bulamayan göçmenler, sayılarının çokluğunu, kentteki kendi şartlarına uygun konut sayısının yetersizliğini veya kendi vasıfsızlıklarını düşünmemekte iş ya da ev bulamamasının nedenini kendisinin başka mezhepten veya etnisiteden olduğu gibi çeşitli faraziyeler oluşturarak olumsuz düşünceler üretmektedir. Bu tür düşünce ve ön yargılarla kentten soyutlanmaya başlayan bireyler bu tür olumsuzlukları kendi aralarında paylaştıkça bir "biz" ve "onlar" ayırımı yargısı oluşmaktadır.

Hızlı kentleşme sürecinde yeni kuşaklara, kente gelip yerleşenlere bir tarih bilinci verilememek-

te, kent ve kentli kendine yabancılaşmakta, kim olduklarını, nereden gelip nereye yönediklerini bilmeyen büyük bir kalabalık, yan yana yaşamaya başlamaktadır. Kentin kimliğini, kim olduğunu anlatabilecek kentli kalmamaktadır.

Kent Kültürü

Toplumun kültür düzeyinin seviyesi, toplumu oluşturan bireylerin yarattığı çevrenin kimliğini belirlemede ve yönlendirmede etken olarak görev yapmaktadır. Adana nüfusunun yaklaşık % 70'inin eğitim düzeyi çok düşük göçmenlerden oluşmaktadır. Bunların bir bölümü, hemşerileri ile aynı bölgelere yerleşmiş kırsal kültür etkisini üzerlerinden atamamış, kentsel kültüre adapte olamamıştır. Kent çevresinde kendi içinde kapalı, göç ettikleri yörelerin sosyokültürel özelliklerini taşıyan yaşam adaları oluşturmuşlardır. Kentin mevcut sosyal yapısına katılmadıkları için kentlileşememektedirler.

Kentsel Kimlik

Yukarıda kısaca izah edilen sosyokültürel, sosyoekonomik ve psikolojik kimlik bileşenleri "toplumsal kimliği" ve doğal ve yapay çevre özellikleri ise "çevresel kimlik" ile birlikte **kentsel kimliğin** oluşmasında etkin olmaktadır. Kentsel kimliği oluşturan en alt parametrelerden bazılarının etkilerinin çok küçük ölçüde değişmesi bile kentin farklı bölgelerinde değişik dokular ve kimlikler oluşmasına neden olabilmektedir.

Adana'daki farklı kimlikler sergileyen dört ayrı bölge bulunmaktadır. Bunlar tarihî kentsel doku, gecekondular bölgeleri, yeni Adana ve 1940 yılında Jansen tarafından planlaması yapılan bölge. Ayrıca hızla yapılan yeni yapılarla oluşan bölgelerde de ayrımlanabilir bir ulusal kimlik ya da karakter sergilemekten uzak kimliksiz çevreler oluşmaktadır.

Yaptığımız araştırmalara göre Adana'da denekler narenciye, kebab, çarpık kentleşme, düzensizlik ve büyük köy olma halini Adana'nın kimliği olarak tanımlaması ve göze çarpan binaları, mimari ya da kentsel kalitelerini düşünmeksizin beğenmiş olmaları kentte yaşayan göçmenlerin kültürel seviyeleri hakkında fikir vermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Altyapıyı ve istihdamı sağlayacak sağlam ve çeşitli bir ekonomik taban daha oluşturulmadan Adana'da çok hızlı ve plansız bir kentsel büyüme meydana gelmiş ve sürmektedir. 1950'li yıllardan sonra yaşanan hızlı göç ve aşırı nüfus yığılması biçiminde gözlenen kentleşme, bu kentleşmeye uyumlu bir biçimde çözümlenemeyen sosyoekonomik ve kültürel ve mekânsal koşullar, gecekondular-kaçak ya-

pilaşmanın yanı sıra imarlı alanlarda dahi güven sorunu yaratan kalitesiz yapı stoku ve afet tehlike-risklerini gözetmeyen yanlış yer seçimi kararları gibi çeşitli nedenlere bağlı çok önemli yapısal sorunlar yaşanmakta, estetik değerler yitirilmektedir.

Göç hangi türde ve kapsamda olursa olsun kentte ekonomik, sosyal, kültürel, ekolojik ve asayiş sorunlarının ortaya çıkmasına ve bu sorunlardan var olanların daha da derinleşerek büyümesine yol açmaktadır. Bu nedenle mevcut kentsel sorunların çözümünün dönemsel olacağını, kentsel sorunlarla baş edilebilmesi ve kentsel mekânın değişiminin yönetilebilmesi için dönemsel özgün sorunlara cevap verebilecek esneklikte stratejilerin geliştirilmesi ve bunun için sürekli araştırma yapan merkezlerin kurulması gerekmektedir.

Terör kaynaklı zorunlu göçün gelecek dönemlerde azalarak ortadan kalkacağı, fakat göç sorununun bitmeyeceği, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerden kaynaklanan göçün devam edeceği ve önümüzdeki yıllarda kuraklık ve deprem, deniz seviyesinin yükselmesi vb. çevre sorunlarından dolayı bu kez bugüne kadar Adana'ya çok az göç vermiş Van gibi bölgelerden dahi büyük oranda göçler olabileceği dikkate alınmalıdır.

Gecekondu alanları, kentin sağlıklı büyümesi ve gelişmesinde sorunlara neden olmakta ayrıca sit alanlarına, tarım alanlarına, su havzalarına, yeşil alanlara ve tarihî dokuya dolaylı olarak zarar vermektedir. Düzensiz ve yasal olmayan gecekondu ağırlıklı çarpık ve kaçak yapılaşma altyapı, ulaşım ve teknik servislere erişimdeki zorlukları da beraberinde getirmektedir. Gecekondu alanlarında yaşayan halkımızın büyük bir bölümünün yoksul ve işsiz olması, toplumsal sorunların artmasına neden olmaktadır. Yoksulluk ve yoksunluk problemini çözebilme için neler yapılabileceğinin göç eden insanlarla birlikte planlanması ve onların umutlarını, beklentilerini dikkate alan çözümlerin birlikte geliştirilmesi yararlı olacaktır. Yoksulluğu azaltma çabalarına kamu ve özel kesim ile birlikte sivil toplum kuruluşlarının da etkin bir şekilde katılımları sağlanması yararlı olmaktadır.

Yoksulluk ve yoksullar için mimari denince, mimarlığın yaşamsal bir talep olarak algılanması ve benimsenmesi gerekmektedir. Bunun için mimarları toplum hizmetinde etken kılacak sosyal projelerin öne çıkmasını sağlamak mimarlık politikasının belirlenmesinde önemli bir unsur olacaktır. Mimarlık ve yoksulluk arasında bağların kurulabilmesi ve insanlığın hizmetinde olabilmesi için, sosyal duyarlılıklara sahip meslek politikalarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Farklı kültürlerin yüzlerce yıl "birlikte" yaşayarak Adana'da oluşturdukları "kent kültürü" ve bu karakteri yansıtan "kentsel doku ve kimlik" son elli yıldır hızla büyüyen ve genişleyen kent sınırları ve karmaşık bir hale gelen insan-toplum ve çevre ilişkileriyle büyük bir değişim süreci içerisine girmiştir. Çarpık kentleşme sonucunda mimari, kentsel peyzaj ve yaşama kültürü açısından, ayrımlanabilir bir ulusal kimlik ya da karakter sergilemekten uzak, kent kimliğine yabancı, yani kimliksiz çevreler oluşmaktadır. Tarihî kent dokusunun da niteliğini giderek kaybetmesi sonucunda Adana'nın kimliksiz bir kent olma süreci hızlanmaktadır.

Ulusal ve uluslararası düzeyde siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel değerleri de kapsayan gelişim ve evrim süreçleri kentin yapay çevre oluşumunu da etkilemekte ve kent kimliği sürekli olarak değişmektedir. Değişmek, vazgeçilmez bir süreçtir, ancak değişimin boyutu, koşulları ve sonuçları dikkate alındığında bir takım değerlerin değişmesi sırasında sürdürülebilir olanların korunması ve sürekliliklerinin sağlanması gerekmektedir. Özellikle 21. yüzyılda dünyanın önemli enerji dağıtım merkezlerinden biri olacak olan, dolayısı ile uluslararası yatırımları kendine çeken, farklı kültürleri, dinamik bir ekonomiyi, kozmopolit bir sosyal yapıyı ve yoğun kültürel mirası bünyesinde barındıran Adana kentinde yapılacak herhangi bir planlama müdahalesi ekonomik, sosyal, kültürel, tarihî ve coğrafi tüm bu sorunlara cevap verebilecek kapsamda ve dünyadaki değişimlere sürekli uyum sağlayabilecek nitelikte olmalıdır.

Deprem olgusu dikkate alınmadan inşa edilmiş yapıların, korunması gerekli doğal, tarihî ve kültürel varlıkların bulunduğu alanlardaki kaçak yapılaşmaların, gecekondu alanlarının ve altyapı sorunlarının çözümünde ve ekonomik ve fiziksel çöküntüye uğramış bölgelerin iyileştirilmesinde uygulanacak olan kentsel dönüşümün başarılı ve sürdürülebilir olabilmesi ve kent ile bütünleşebilmesi için; gelecekte yaşayacak kimselerin planlama ve uygulama sürecine dahil edilmesi, mahalle varlığının devam ettirilmesi ve yeşil alan, altyapı, eğitim ve sosyal donatı yaratmak yoluyla yaşanabilir ve kalitesi artan çevreler sağlanması gereklidir.

Geçmiş kültürü koruyup sürdürülebilirliğini sağlayabilmek ve onu çağdaş sosyokültürel gelişmelerle oluşmakta olan kent kimliğinin vazgeçilmez bir ögesi yapabilmek için atalarımızın Anadolu'daki varlığının en önemli somut belgelerinden olan tarihî kent merkezinin korunarak kültürel sürekliliğinin devam ettirilmesi ve yaşanabilir mekânlar olarak çağdaş yaşam koşulları ile bütünleştirilerek geri kazanılması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekir. ■

KAYNAKLAR

Acevit, F., Artun, E., Erginkaya, C., *Adana Sürdürülebilir Eylem Planı ve Adana Mevcut Durum Raporu*, Adana, 2006.

Anonymous, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayınları Nr. 2599, Ankara.

Anonymous, *Bölgesel Göstergeler, TR62 Adana Mersin, 2010*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2011.

Anonymous, *Genel Nüfus Sayımı, 2000*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2001.

Anonymous, *Kentges, Bütünlük Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı, 2010-2023*, Ankara, 2010.

Çopuroğlu, A., *Kentsel Dönüşüm Projeleri Adana'daki Uygulamalar*, s.147 ff, Planlama, 2006.

Civil, V., Boz, T., *İller için Gelecek Stratejileri, Adana Gelecek Stratejisi Sonuç Raporu*, Türk Ekonomi Bankası, Adana, 2007.

Cafrı, R.; *Adana İlinde Yoksulluğun Analizi, Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Adana, 2009.

Dumanlı, Recep, *Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları*, Ankara: DPT Yayınları, 2449 (Uzmanlık Tezleri), 1996.

Erdoğan, Necmi ve Tanıl Bora (Edit.). *Yoksulluk Halleri, Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Toplumsal Görünümleri*, 1. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Erjem, Y., *Mersin'de Göç, Kentleşme ve Sosyal Problemler*, Mersin Valiliği yazı dizisi, Sosyal Araştırmalar Dizisi:1, Mersin, 2009.

Ersoy, Melih ve Tarık Şengül (Derleyenler), *Kente Göç ve Yoksulluk, Diyarbakır Örneği*. 2. Baskı. Ankara: ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Yayın No:6, 2002.

Gürçınar, Yusuf; *Housing Strategies of Adana City Towards to 21st Century, 24-29 Eylül 1995*, INTA, International Urban Development Association, Viyana, Avusturya, 1995.

Gürçınar, Y., "Ekonomik, Sosyal ve Yapılaşma Yönleri İle Adana Gecekonduları, Yavuzlar ve Sarıçam Örneği," *Çukurova Üniversitesi Araştırma Projesi*, No: MME:95E-10, Adana, 1997.

Gürçınar, Y., "Adana'nın Turizm Hizmetleri ve Turizm Sektörü Ekonomik Yapısı," Kitap ismi: *Adana Sosyo Ekonomik Rapor*, Yayınlayan: Adana Güç Birliği Vakfı, Adana, 1999, s. 281-309.

Gürçınar, Y., Yıldız, B., "Gecekonduların ve İmarsız Konutların Analizi, İskenderun Örneği," *Yapı Dergisi*, Nr. 215, İstanbul, 1999, s. 80-85.

Gürçınar, Yusuf; "Kültürlerin Ortak Kentinde Yok Olan Geleneksel Mimari," *UIA 2005 İstanbul XXII. Dünya Mimarlık Kongresi Türkiye Kongreleri*, Adana Antakya, 2005.

Gürçınar, Yusuf; "TOKİ Mimarlığı, Adana'dan Örnekler," *Anadolu'da Konut ve TOKİ Mimarlığı*, Mimarlar Odası Antalya ve Konya Şubeleri, 09.08.2008, Konya, 2008.

Gürçınar, Yusuf; "Kentsel Yoksulluk ve Mimari," *Kentsel Yoksulluk ve Mimari Ulusal Paneli* 24.04.2009, Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana Sanayi Odası Konferans Salonu, Adana, 2009.

Gürçınar, Yusuf; "İç Göç ve Yoksulluğun Adana'nın Kentleşmesinde yarattığı sorunlar, Çözüm ve Yönetim Önerileri," *Türkiye'de İç Göçün Sosyoekonomik Sonuçları ve Adana Özelinde Değerlendirilmesi Sempozyumu*, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Yüreğir Belediyesi, Adana, 2012.

Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*, 7. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2002.

Keleş, R., "Göç Olgusuna İlişkin Gözlemler," *Güney Mimarlık Dergisi*, Sayı 4, S.14 ff, Adana, 2011.

Mersinlilil, Ö., "Kent Kültüründe Göç Faktörü Adana Örneği," *Güney Mimarlık Dergisi*, Sayı 4, S.28 ff, Adana, 2011.

Ökeşli, Duygu, S., ve Gürçınar, Y., "An Investigation of Urban Image and Identity," *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1, 2012, s. 37-52.

Şengül, Tarık ve Melih Ersoy (Derleyenler), *Kentsel Yoksulluk ve Geçim Stratejileri: Ankara Örneği*, 3. Baskı. Ankara: ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Yayın No: 4, 2003.

Türkdoğan, Orhan, "Yoksulluk Kültürü: Gecekonduların Toplumsal Yapısı," *Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi*, 1974.

Yedinci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği. Ankara: İmaj Yayınevi, 2002.

Ünlü, A., "Göç, Yer ve Aidiyet Üzerine," *Güney Mimarlık Dergisi*, Sayı 4, S. 25 ff, Adana, 2011.

Yavuz, Y., "Tarih Boyunca Anadolu'da Göçebelik ve Konut, Kültürümüzde Göç ve Mimarlık," *Güney Mimarlık Dergisi*, Sayı 4, S.16 ff, Adana, 2011.

Yılgin, A., *Türkiye'de Yaşanan Göç Olgusu Bağlamında Adana İlinde Göçün Sosyoekonomik Yapıya Etkileri, Yarattığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Uzmanlık Tezi, T. C. İçişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Adana, 2007.

“Daha İyi Tasarımlar, Daha İyi Bir Dünya” OSCAR NIEMEYER’in Ardından

Figen KARAMAN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Yeditepe Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi

Onur ERMAN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi,
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

“Niemeyer okumanın, özellikle de mesleği ile ilgili olanların dışında bir şeyler okumanın önemini sıklıkla vurgulamıştır. Projelerinde daima güzel, anlatımcı, değişik ve şaşırtıcı çözümler arayışında olan ünlü mimara göre mimari bir keşiftir. Niemeyer daha iyi tasarımlarla daha iyi bir dünya fikrini savunmuş ve mimarın sadece mimariyi değil, mimarının dünyanın problemlerini nasıl çözeceğini düşünmesinin önemli olduğunu dile getirmiştir. Mimarların, mimarının bir grup ayrıcalıklı insana değil tüm insanlara hizmet edebileceği daha iyi bir dünya için mücadele etmesi gerektiğinin de altını çizmiştir.”

Çağımızın en önemli ve üretken mimarlarından olan Oscar Niemeyer, 6 Aralık 2012’de yaşamını yitirdi. Niemeyer, 15 Aralık 1907’de, Brezilya’da, Rio de Janeiro’da doğmuştur. Çocukluk çağlarında mimar olma hevesinin olmadığını anlatan Niemeyer; çizgilerle geçen hayatının ilk dönemini şöyle aktarmaktadır: *“çok küçükken, annemin anlattığına göre, havaya parmaklarım-la şekiller çizmişim. Bir kaleme ihtiyacım vardı. Kalemi elime aldıktan sonra da hiç bırakmadım ve her gün çizmeye devam ettim”* (URL 1).

104 yıllık yaşamına 600 proje sığdıran Niemeyer kariyerine Brezilya’nın hâlâ neo-klasik Avrupa mimarisini kopyaladığı ve gösterişli saray benzeri yapılar tasarladığı 1930’larda başlamıştı. 1934 yılında Rio de Janeiro Güzel Sanatlar Okulu’ndan mezun olduktan sonra, Lucio Costa’nın yanında çalışmaya başlamış ve 1936-43 yılları arasında onunla ortak tasarımlar gerçekleştirmiştir. 1939’da New York Dünya Fuarı’ndaki Brezilya Pavyonu’nu Lucio Costa ile birlikte tasarlamıştır. 1936 yılında ise Costa ile birlikte çalışmak üzere Rio’ya gelen Le Corbusier ile tanışmış, onunla Rio’da inşa edilecek olan Eğitim ve Sağlık Bakanlığı Binası tasarım ekibinde çalışma fırsatı bulmuş ve Corbusier’in tasarım felsefesini kısa zamanda benimsemiştir. Doğan Kuban; Niemeyer’in sanatını tanımlarken; üslubunun oluşmasında Le Corbusier öğretisinin ve örneğinin etkisinden söz eder. Kuban’a (2012) göre eğrisel hatların seçimi, Niemeyer’i Corbusier’ye ruhsal olarak yaklaştıran bir davranış olarak yorumlanabilir. Ancak Niemeyer’in eğrisel çizgilerle konturlarını tanımladığı plastik biçimleri ve tasarımındaki ince oranlar, Le Corbusier’in rasyonalizmini aşan bir duyarlılıktadır ve kendine has mimari üslubu ile özellikle 1945-65 arasında başkent Brasilia’da tasarladığı yapıları, eğrisel çizgiler ve betonarmenin sanatsal kullanımı olarak nitelendirilebilecek modern mimarlık örnekleridir (Kuban, 2012). Niemeyer’in eğrisel çizgiye düşkünlüğünü Kuban, Brezilya tarihinde egemen barok mimari geleneğin süregelen etkisine bağlarken, Niemeyer üslubunda eğri çizgilerin yerini şöyle

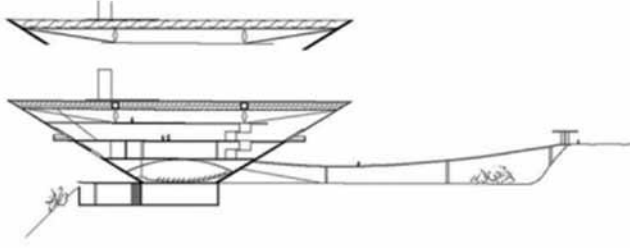
Resim 1. Oscar Niemeyer, Mondadori önünde. Mondadori.com’dan alınmıştır (URL 3).

ifade etmektedir: *“Betonarmenin yapı sürecine girmesiyle mümkün kılınan eğrilerin ve yeni mimari biçimlerin dünyasına tüm kalbimle girmek için, çok övülen dik açı ile cetvel ve gönyelerin rasyonalist mimarisini kasten göz ardı ettim”* (URL 1). Oscar Niemeyer, tasarımlarının pek çoğunun eskiz çalışmalarını, çok sevdiği Rio de Janeiro ve onun ünlü Copacabana Plajı’na yukarıdan bakan masasında oluşturmuştur. Çalışmalarında okyanusun dalgalarından, yaşadığı çevrenin bembeyaz plajları, yüksek dağları ve eski barok kiliseleri ile Brezilyalı kadınların kıvrımlarından da ilham aldığını belirtirken, *“fethedilecek büyük bir alanınız varsa kıvrım bunun doğal çözümüdür”* demiştir.

Tek başına tasarımını üstlendiği ilk yapısı 1937 tarihli Obra do Berço / Çocuklar İçin Hayır Organizasyonu binasıdır. 1940 yılında Niemeyer, Minas Gerais Eyaleti’nin başkenti Belo Horizonte’nin belediye başkanı Juscelino Kubitschek ile tanışmış ve kentin kuzeyinde kurulması düşünülen Pampulha adındaki banliyö kenti için bir grup yapı tasarlama işini almıştır (URL 2). Bu dönemde mimari üslubunu oluşturmaya başlayan Niemeyer 1942-3 yıllarında Pampulha kentinde tasarladığı gazino, kulüp binası ve Latin Barok mimarlığını dönemin teknolojisi ile yorumladığı St. Francis Kilisesi ile mimariye yepyeni bir yaklaşım getirmiştir. Bu yapılar parabolik tonozlar ve eğimli duvarlarda donatılı betonu kullanarak plastik etki yaratmış ve dış duvarları Azulejo adı verilen mavi beyaz Portekiz çinileri ile kaplamıştır (Aydın, 1997).

Resim 2. MAMC - Caracas Modern Sanatlar Müzesi, maket ve O. Niemeyer'in eskizleri.

1978 - Praiana Şezlongu

1978 - Rio Şezlongu

Resim 3. Mobilya çalışmalarından örnekler, URL 4.

Resim 4. Milano Mondadori Merkezi, URL 5.

1947'de New York'taki Birleşmiş Milletler Binası'nın tasarımında yer alması kariyerindeki dönüm noktalarından birini oluşturmuştur (URL 3). 1956'da Kubitschek'in Brezilya Devlet Başkanı olmasının ardından Niemeyer, Brezilya'nın başkentini ülkenin merkezindeki az nüfuslu bir bölgeye taşımayı hedefleyen Novacap Projesi'nin başına getirilmiştir (URL 2). Başkent olarak 1956'da Lucio Costa tarafından projelendirilmeye başlanan Brasiliá'daki mimari danışmanlık görevi Niemeyer'i mesleğinde zirveye taşımıştır. Burada biçimsel bir bütünlük içinde tasarladığı Başkanlık Sarayı (Alvorada Sarayı), Ulusal Kongre Binası, çeşitli bakanlıklara ait binalar, konutlar ve Brasilia Katedrali gibi yapılarla Brasilia kentini modern mimarının ikonu ve Brezilya'nın geleceğe güveninin bir göstergesi haline getirmiştir. Devlet binalarını tasarlariken betonarmenin limitlerini özellikle de yük taşıyıcı noktalarda zorlamış ve bu yapıların adeta zemine oturmadığı algısını yaratmaya çalışmıştır. 1960 yılında yeni başkent'in resmî olarak kullanımının başlamasının ardından baş mimarlık görevinden ayrılarak kişisel çalışmalarını yürütmüştür (URL 1).

Uygulanmış yapılarının yanı sıra inşa edilmiş projeleri de estetik özellikleri Niemeyer'in

tasarım felsefesini, vizyonunu yansıtmaları bakımından dikkate değerdir. Venezuela'nın başkenti Caracas için tasarladığı Modern Sanatlar Müzesi (MAMC) inşa edilmemiş önemli projelerinden biridir (Resim 2). 1955 yılında Mies Van Der Rohe'den müzeyi tasarlanması istenmiş ancak Mies'in bu teklifi reddetmesi sonucunda dünya çapında ünlü bir mimar arayışına gidilmiştir. Bu arayış içinde Niemeyer Venezuela hükümeti ile iletişime geçerek projeye talip olduğunu bildiren mektubunu ve arazinin doğal eğimine adeta karşı durduğu ters çevrilmiş piramit formuyla oluşturduğu taslak projesini göndermiştir. Dönemin Richard Neutra, Marcel Breuer ve Le Corbusier gibi ünlü mimarlarının katıldığı ve Niemeyer'in özel davetli olduğu Panamerikan Mimarlık Kongresi'nde (Panamerican Architecture Congress, 1955) Niemeyer'in projeyi üstlendiği resmen ilan edilmiştir. Buna karşın Venezuelada yaşanan politik gelişmeler ve ekonomik çöküntünün yanı sıra proje alanının jeolojik stabilitesi konusundaki endişeler projenin gerçekleşmesini engellemiştir (Barrios, 2010).

1945'te Brezilya Komünist Partisi'ne üye olan ve tüm yaşamı boyunca sosyalist bir poli-

tik duruş sergileyen Niemeyer, Brezilya'daki askeri diktatörlük rejimi nedeniyle 1965 yılında ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. 1960'lardan 80'lere kadar devam eden bu süreçte Fransa'da yaşamış ve tasarımlarını Avrupa'da ve Kuzey Afrika'da gerçekleştirmiştir. Bu dönemde kıvrımlı çizgileri kullanarak bir takım mobilya tasarımlarına da imza atmıştır (Resim 3). Niemeyer, 1985'te diktatörlüğün sonlanmasıyla ülkesine dönmüş ve yeni yapılar tasarlamaya devam etmiştir (URL 3). 1988 yılında da Brasilia Katedrali (1958) tasarımı ile prestijli Pritzker Mimarlık Ödülü'nü kazanmıştır.

2007 yılında L'Express gazetesine verdiği röportajda Niemeyer en başarılı bulduğu yapıtlarının Cezayir Constantine Üniversitesi (1971) ve Milano Mondadori Merkezi (1968-75) olduğunu belirtmiştir (Gyldén, 2007). Niemeyer Üniversite binasını kanat şekli nedeniyle başarılı bulunduğunu belirtirken, Milano Mondadori Merkezi'nin ise yapıtları arasında belki de en iyisi olduğunu ifade etmiştir. Yapıyı Yunan tapınaklarının modern canlandırması olarak betimleyen Niemeyer, düzensiz aralıklı kolonları ile yapı için "bu keşif beni mutlu eden bütüncül bir müzikalitedir" demektedir (Resim 4).

Oscar Niemeyer'in 1967 yılında Curitiba kenti için tasarladığı bir müze projesi, orijinal tasarıma sadık kalınarak 2001'de inşa edildi. Formu nedeniyle bölge halkı tarafından "Niemeyer'in Gözü" olarak adlandırılan müze bazı restorasyonlar ve eklemeler sonrasında 2003 tarihinde Oscar Niemeyer Müzesi adıyla kullanıma açıldı (URL 7).

Niemeyer okumanın, özellikle de mesleği ile ilgili olanların dışında bir şeyler okumanın önemini sıklıkla vurgulamıştır. Son dönemlerde ofisinde tek mimar olarak çalışmış ve projelerin ana tasarım kurgusunu oluşturduktan sonra projeyi geliştirme görevini başka mimarlık ofislerine devretmiştir. Projelerinde daima güzel, anlatımcı, değişik ve şaşırtıcı çözümler arayışında olan ünlü mimara göre mimari bir keşiftir (Basulto, 2011). Niemeyer daha iyi tasarımlarla daha iyi bir dünya fikrini savunmuş ve mimarın sadece mimariyi değil, mimarının dünyanın problemlerini nasıl çözeceğini düşünmesinin önemli olduğunu dile getirmiştir. Mimarların, mimarının bir grup ayrıcalıklı insana değil tüm insanlara hizmet edebileceği daha iyi bir dünya için mücadele etmesi gerektiğinin de altını çizmiştir (URL 1). ■

NIEMEYER'İN UYGULANMIŞ TASARIMLARINDAN ÖRNEKLER:

1936 - Eğitim ve Sağlık Bakanlığı Binası, Rio de Janeiro

© Wikimedia Commons User Jcvasc.

1937 - Obra do Berço / Çocuklar için Hayır Organizasyonu Binası

<http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html>

1938 - Ouro Preto Oteli

http://www.arquisofia.com/2012_11_01_archive.html

1939 - Brezilya Pavyonu, New York Dünya Fuarı Amerika Birleşik Devletleri

© ArqTexto 16

1940 - Pampulha Kompleksi - St. Francis Kilisesi

<http://suite101.com/article/oscar-niemeyers-architecture-before-brasilia-belo-horizonte-a226817>

1946 - Cataguases'de Okul

<http://leonardofinotti.blogspot.com/2010/10/saturday-section-niemeyers-project-92.html>

1946 - Boavista Bankası Genel Merkezi - Rio de Janeiro

<http://leonardofinotti.com/projects/boa-vista-bank>

1947 - Birleşmiş Milletler Binası, New York - Amerika Birleşik Devletleri

<http://www.minastrendpreview.com/noticias.php?codNot=431>

1951 - Copan Konut Kompleksi

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Copan_ST.jpg

1951 - Başkan Juscelino Kubitschek Kompleksi

© Stephen Bernard

1952 - Canoas'da Ev

<http://www.minastrendpreview.com/noticias.php?codNot=431>

1954 - Cavanelas'da Ev

<http://themodernhouseblog.net/2012/12/14/architect-of-the-week-three-mid-century-modernist-houses-by-oscar-niemeyer/residencia-cavanelas-1954/>

1957 - Ciccillo Matarazzo Pavyonu

© Flickr User ArtExplorer

1957 - Alvorada Sarayı- Resmi Başkanlık Sarayı

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Palacio_Alvorada_commons.jpg

1958 - Brezilya Ulusal Kongre Binası

<http://www.minastrendpreview.com/noticias.php?codNot=431>

1958 - Brasilia Katedrali

© Flickr User el_floz

1958 - Adalet Sarayı

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Brasilia_PalaciodaJustica1.jpg

1958 - Ulusal Tiyatro

<http://mw2.google.com/mw-panoramio/photos/medium/30864284.jpg>

1958 - Planalto - Devlet Başkanlığı Sarayı

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Palacio_do_Planalto.jpeg

1958 - Adalet Bakanlığı Yüksek Mahkeme Binası

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Supreme_Federal_Court_of_Brazil.jpg

1962 - Itamaraty Sarayı - Dışişleri Bakanlığı Binası

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Itamaraty_Palace.jpg

1962 - Uluslararası Kalıcı Fuar Merkezi - Lübnan

<http://www.greekarchitects.gr/en/degrees/oscar-niemeyer%E2%80%99s-permanent-international-fair-in-tripoli-id3105>

1966 - Fransız Komünist Partisi Genel Merkezi - Paris - Fransa

<http://www.minastrendpreview.com/noticias.php?codNot=431>

1968 - Mondadori Yayınevi Genel Merkezi - İtalya

1969 - Constantine Üniversitesi 1. Etap - Cezayir

<http://www.infoteli.com/oscar-niemeyer-and-modern-architecture.htm/university-of-constantine-algiers-algeria-by-oscar-niemeyer>

<p>1972 - Bobigny Menkul Kıymetler Borsası Binası - Fransa</p> <p>http://www.france24.com/en/files/element_multimedia/image/niemeyer-bobigny-m.jpg</p>	<p>1972 - Le Havre Kültür Merkezi (Volkan) - Fransa</p> <p>http://www.dailymail.co.uk/news/article-2243924/Architect-Oscar-Niemeyer-recreated-Brazils-sensuous-curves-concrete-dies-aged-104.html#axzz2KhHOMje3</p>
<p>1975 - Fata Mühendislik Genel Merkezi - İtalya</p> <p>http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html</p>	<p>1980 - Juscelino Kubitschek - JK Anıtı</p> <p>http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html</p>
<p>1982 - Halk Eğitim Merkezi Binası</p> <p>http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html</p>	<p>1983 - Apotheosis Kemerli, Sambodrome</p> <p>http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html</p>
<p>1985 - Ulusal Pantheon</p> <p>http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html</p>	<p>1987 - Latin Amerika Anıtı</p> <p>http://en.wikipedia.org/wiki/File:Memorial_da_America_Latina_vista_geral.jpg</p>
<p>1987 - Yerli Halklar Anıt Müzesi</p> <p>http://www.flickr.com/photos/betemaciel/6284472381/</p>	<p>1980'ler - Askeri Katedral</p> <p>http://www.panoramio.com/photo/55013618</p>
<p>1991 - Niterói Çağdaş Sanatlar Müzesi - MAC</p> <p>http://www.minastrendpreview.com/noticias.php?codNot=431</p>	<p>1991 - Latin Amerika Parlamento Binası</p> <p>http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html</p>

1997 - Niemeyer'in Yolu

<http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html>

1999 - Ibirapuera Oditoryumu

<http://www.mimarlikforumu.com/showthread.php/18792-Merdiven>

2000 - Ravello'da Oditoryum - İtalya

<http://europaconcorsi.com/projects/16996-Auditorium-Di-Ravello/images/2303994>

2001 - Oscar Niemeyer Müzesi

<http://www.minastrendpreview.com/noticias.php?codNot=431>

2003 - Serpentine Galerî Yaz Pavyonu, Hyde Park - İngiltere

http://archiloci.com/wp-content/uploads/2012/06/9-1.IV_.jpg

2003 - Tiradentes Sarayı, Yönetim Merkezi

<http://www.arcoweb.com.br/arquitetura/oscar-niemeyer-complexo-institucional-28-07-2010.html>

2006 - Oscar Niemeyer Asturias Uluslararası Kültür Merkezi - İspanya

© Iñigo Bujedo-Aguirre

2006 - Ulusal Cumhuriyet Müzesi

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Museu_Nacional,_Brasilia_05_2007.jpg

2006 - Ulusal Kütüphane

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Biblioteca_Nacional_BSB_01.jpg

2008 - Natal Şehir Parkı

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Parque_da_Cidade_do_Natal.jpg

*Bu yapılar seçkisi büyük ölçüde URL 4 ve URL 7'ye dayandırılarak oluşturulmuştur.

KAYNAKLAR

Aydın, M. (1997). "Niemeyer, Oscar," Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, II. Cilt, s. 1347-8, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Barrios, C. (2010). "El Museo De Arte De Niemeyer: su lugar en el paisaje moderno de Caracas," Arqtexto 10/11, sf:76-91.

Basulto, D. "AD Interviews: Oscar Niemeyer" 15 Aralık 2011. ArchDaily. (Erişim 16 Ocak 2013. <http://www.archdaily.com/192691>).

Kuban, D. Oscar (2012). "Niemeyer'in 100. Doğum Yıldönümü Vesilesiyle Ustası Le Corbusier ve Modernizm Üzerine Bir Söyleşi," 13 Aralık 2012, Mimarist.

Gyldén, A. (2007). Oscar Niemeyer: "Je cherche toujours à inventer", L'Express, publié le 21/11/2007

(URL 1): <http://www.biography.com/people/oscar-niemeyer-9423385?page=1> (URL 2): <http://www.citymayors.com/development/brasilia.html>. (URL 3): <http://www.archdaily.com/tag/oscar-niemeyer/>

(URL 4): Quirk, Vanessa. "The Complete Works of Oscar Niemeyer" 05 Aralık 2012. ArchDaily. (Erişim 16 Ocak 2013. <http://www.archdaily.com/295992>)

(URL 5): http://designkultur.files.wordpress.com/2010/12/editora_mondadori_iv11.jpg (URL 6): <http://arquitetura-decorada.blogspot.com/2010/12/mes-de-aniversario-de-oscar-niemeyer.html>

(URL 7): http://tr.wikipedia.org/wiki/Oscar_Niemeyer

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ YASASININ GETİRDİĞİ YÜKÜMLÜLÜKLER

Sabahattin ÖZTAŞ

İş Güvenliği Uzmanı (A Grubu)

Yeni yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası meslektaşlarımızın ve özellikle inşaat sektörünün en önemli sorunlarından birisine yönelik kapsamlı bir düzenlemeyi içermektedir. Yasanın varsa eksik ve hatalı yanlarının değerlendirilmesi görevinin önümüzdeki süreçte yapılması gereğinin yanı sıra mevcut durumun ne gibi yükümlülükler getirdiğine dair bilgileri konunun uzmanının kaleminden sizlerle paylaşmak istedik.

Cumhuriyet tarihimizin ilk İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası 30.06.2012 tarihinde yasalaşarak kademeli olarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa kapsamında;

1. İşçi çalıştırılan tüm işyerleri ile memur çalıştırmakta olan tüm kamu kurumları kademeli olarak yasa kapsamına alınmışlardır.
  - a. 01.01.2013 tarihinden itibaren çalışan sayısı 50'nin üzerinde olan tüm işyerleri sektör ayrımı olmaksızın;
  - b. 01.07.2013 tarihinden itibaren çalışan sayısı 50'den az "tehlikeli ve çok tehlikeli" sınıfta yer alan işyerleri;
  - c. 01.07.2014 tarihinden itibaren çalışan sayısı 50'den az "az tehlikeli" sınıfta yer alan işyerleri ile kamu kurum ve kuruluşları;

Bünyesinde çalışan sayısı ve işyerinin tehlike sınıfı göz önüne alınarak hesaplanacak süre kadar İş Güvenliği Uzmanı, İşyeri Hekimi ve Sağlık elemanını bünyesinde çalıştırmak ya da bu hizmetleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca yetkilendirilen **Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimlerinden** satın almak suretiyle yasal yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır.

Ceza Miktarı:

- İş Güvenliği Uzmanı için her ay 5.390 TL
- İşyeri Hekimi için her ay 5.390 TL
- Diğer Sağlık Personeli için her ay 2.595 TL

2. Çalışan sayılarına ve tehlike sınıflarına bakmaksızın 01.07.2012 tarihinden itibaren tüm işyerleri için **Risk Analiz ve Değerlendirmeleri** yapılması ya da yaptırılması gerekmektedir.

Ceza Miktarı:

- Yaptırılmadığında ilk ay için 3.234 TL, diğer aylar için 4.851 TL

3. Çalışan sayılarına ve tehlike sınıflarına bakmaksızın 01.07.2012 tarihinden itibaren tüm işyerleri için **Acil Durum Planları Hazırlanması, Acil Durum Organizasyonu Oluşturulması** gerekmektedir.

Ceza Miktarı:

- Yaptırılmadığında her ay için 1.078 TL

4. Çalışan sayılarına ve tehlike sınıflarına bakmaksızın 01.07.2012 tarihinden itibaren tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için Milli Eğitim Bakanlığı birimlerince onaylanmış **Mesleki Eğitim Sertifikaları** alınmış olması gerekmektedir.

Ceza Miktarı:

- Meslek eğitimi olmayan her işçi için 1.078 TL

5. Çalışan sayılarına ve tehlike sınıflarına bakmaksızın 01.07.2012 tarihinden itibaren tüm işyerleri için çalışanlarına "İş Sağlığı ve Güvenliği Mesleki Riskleri, Çalışanların Yasal Hak ve Sorumlulukları, Acil Durum Organizasyonunda Görev Alanlar" konularında eğitim aldirmaları gerekmektedir.

Ceza Miktarı:

- Eğitim verilmeyen her işçi için 1.078 TL

6. İnşaat işyerleri için ayrıca **Sağlık ve Güvenlik Planı** oluşturulmalıdır.

Ceza Miktarı:

- Sağlık ve Güvenlik Planı olmaması halinde 1.078 TL. ■

TİCARET YAPILARI / ALIŞVERİŞ MERKEZLERİ

Editör: **Serpil ÇERÇİ**

Bir çekim noktası oluşturan ve ticari fonksiyonları barındıran alışveriş mekânları, kent halkını bir araya getirme, canlı tutma, kent kültürünü yansıtma gibi özelliklere sahip olmaları nedeniyle kentin yaşam kalitesi üzerinde büyük etkiye sahiptir. Güçlü bir yerel kimliği, kentsel kimliği belirleyici bir anahtar durumundadır.

Ancak, son yıllarda plansız kentsel büyümenin, kimliksiz ve monoton çevreleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Türkiye’de, özellikle 1980 sonrasında yaşanan sosyal ve kültürel değişimler, tarihî değerleri çok fazla koruyamamış ve kentlerin fiziksel yapısı giderek geleneksel kültürden uzak hale gelmiştir.

Bu gelişmelerin ticaret merkezlerini nasıl etkilediğini, alışveriş merkezlerinin planlamasındaki gelişmeleri, kentimizin bunlardan nasıl etkilendiklerini dosyamızla irdelemeye çalışıyoruz.

ADANA'DA TARİHİ VE YENİ GELİŞMELERDE ALİŞVERİŞ MEKÂNLARININ ANALİZİ

Serpil ÇERÇİ

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Öğretim Üyesi

"Bugün, Adana'nın kentsel gelişme sürecinde üstte sözü edilen üç farklı tip alışveriş merkezi de kullanıcıların sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklarına bağlı olarak alıcı bulabilmektedir. Tarihî süreç içindeki gereksinimlere göre şekillenen yerleşmeler ve oluşturdukları ticari alanlar, kent bütününde sosyal bir canlılık ve paylaşım sağladığını ve kentin giderek kentin kendi öz kimliğini oluşturmasına neden olmaktadır. Eski veya yeni dokuda yer alan güçlü ticari fonksiyonların yaratacağı kentsel kimlik, bütünde ulusal imajı güçlendirme ve ekonomiyi canlandırmaya olanak vermektedir. Bu anlayışı içeren çağdaş mekânlar ile kentin yerel kimliğine sadık bir planlama yaklaşımı, kullanıcıyı daha fazla cezbetme ve kent görünümünde pozitif etki yaratmada bir çözüm olabilir."

Giriş

Günümüz dünyasında kentler, ekonomik aktörler olarak giderek artan bir öneme sahiptir.⁽¹⁾ Rekabetin ülkelerden ziyade artık, bölgeler ve kentler arasında gerçekleştiği çağımızda, ticari stratejisini kullanarak bölgelerini ön plana çıkarmak, ülkelerin rekabetçi gücünün artırılması açısından önem taşımaktadır. Daha ekonomik ve sosyal gelişmenin hızlanması demek olan kentlerin marka değeri taşıması nedeni ile kentler, günümüzde artık çok önemli mekânlar haline dönüşmüştür. Ancak bu dönüşümü gerçekleştiremeyen ve bu dönüşümün gerektirdiği değişimleri başaramayan kentler ise, yaşam kalitesi yönünden, bunu başaran kentlerin çok gerisinde kalmaya başlamıştır. Ekonomi, sosyal ve kültürel değişimler sırası ile, kullanıcı gereksinimleri ve aktivitelerine, alışveriş mekânlarına, dolayısı ile, kentin fiziksel yapısındaki önemli değişimlere neden olmuştur. Global gelişmenin kentlere yüklediği yeni misyon sonucu, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda kent içindeki güçlü konumlara sahip olan ticari fonksiyonlara özel bir önem verilmesini gerekli kılmıştır. Bu durumda, kentlerin çekici hale gelmesi için bir takım cazibe faktörlerini bulundurmaları gerekli hale gelmiştir.⁽²⁾

Bugün, bir çekim noktası oluşturan ve ticari fonksiyonları barındıran alışveriş mekânları, kent halkını bir araya getirme, canlı tutma, kent kültürünü yansıtmaya, vb. gibi özelliklere sahip olmaları nedeniyle kentin yaşam kalitesi üzerinde büyük etkiye sahiptir. Ayrıca geleneksel/tarihî olma özelliğine de sahip ise, güçlü bir yerel kimliği ile, kentsel kimliği belirleyici bir anahtar durumundadır. Geleneksel çevreler, insanın geleceğe güvenle bakmasını ve yaşamın sürekliliğine inandırmaya yönelik gerekçeleri sunmaktadır.⁽³⁾ Tarihî ve yeni doku arasındaki önemli fark; eski çevrelerin sakinlerine güçlü bir ait olma ve güven duygusu verebilmesidir.⁽⁴⁾ Bu bakış açıları, tarihî kentlerin bugün içinde buldukları koşullar açısından ifade ettiği anlamı vurgular.⁽⁵⁾

Ancak, son yıllarda plansız kentsel büyümenin, bazı ülkelerde kimliksiz ve monoton çevreleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Türkiye'de, özellikle 1980 sonrasında, ekonomi, sosyal ve kültürel değişimler, tarihî değerleri çok fazla koruyamamış ve kentlerin fiziksel yapısı giderek gelenek kültürden uzak hale gelmiştir.

Tarihî olmayan kent merkezlerindeki oluşumlarda;

- Kente ait tanımlayıcı özellik taşımayan tekdüzelik vardır,
- Görsel zenginliğin yanı sıra yeşil alan kaybını beraberinde getirmiştir.

Oysa, tarihî merkez dışında kentte gelişen yapılaşmalarda memnun edici çevrelerin garanti edildiği uygun hizmetler ve rahatlık önemlidir.⁽⁶⁾ Örneğin, insan yoğunluğunun çok olduğu ticari fonksiyonların yer aldığı alışveriş alanlarında hava elemanlarından (güneş, soğuk, rüzgâr ve yağmur) korunma, iç ve dış mekân donatıları ve peyzaj düzenlemeleri ile konfor koşulları sağlanmalıdır.⁽⁷⁾ Yapı yoğunluğu azaltılmış, iyi temizlenmiş güvenli ortak alanlara yapılan bu düzenlemeler, kent kimliğini önemli ölçüde belirler. Dolayısı ile, tarihsel özellik taşımayan bir kent merkezi, konfor yönünde hoş bir yer olma özellikleri ile ölçülebilir ve kentsel çekim noktası olmayı başarabilir.

Bu makalede çalışma alanı olarak seçilen Adana kenti, 1950'lere kadar ticari anlamda özelliklerini korumuş; ancak, hızlı kentleşme ve yeni imar hareketleri ile, kentin ticari aktivitesi ve mekânsal kalitesinde farklılıklara sahne olmuştur. Bu nedenle, bu kentin ticari mekânsal kalitesini iyileştirerek; sosyal, kültürel ve ekonomik olarak ön plana çıkarmak, bu çalışmanın amacı olmuştur. Bu amaçla, kentin bugünkü şeklini almasında büyük payı olan ticari fonksiyonların ve mekânların gelişim süreci incelenmiş; Adana'nın bir bütün olarak imajının yükseltilmesi için; eski ve yeni bölgelerden üç örnek alan seçilmiş ve geçmişte sahip olduğu değerlerden yola çıkarak, günümüz yapılarının karşılaştırması yapılmış ve öneriler getirilmiştir.

Harita 1. Adana'da eski ve yeni kent merkezi.

Resim 1. Bedesten kapalı çarşısı içinden bir perspektif.⁽⁹⁾

Tarihî ve Yeni Gelişmelerde Alışveriş Mekânlarının Analizi

Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana Adana, pamuğun ve toprağın yoğun işlenme nedeni ile tercih edilen bir kent olmuştur. Aldığı göçe bağlı olarak, sosyo-ekonomik değişimler kentin fiziksel yapısında da kimlik değişimlerini beraberinde getirmiştir. Adana kentinin kimliğinin bir bütün olarak kazanılmasına yönelik olarak; bu çalışmada, tarihsel süreçte kentin şekillenmesine ve kimliğine yön veren Adana'nın ticari mekânlarının incelenmesi gerekli görülmüştür. Bu kapsamda;

1. Sosyal, kültürel ve ekonomik olarak önemini yitirmiş olan tarihî ticari mekânların kent yaşamına kazandırılması,
2. Az katlı yapılaşmaların yerine geçen çok katlı yapılaşmalarla ve sokakla iç içe olan ticari mekân koşullarının iyileştirilmesi, bu çalışmanın amaçları olmuştur.

Kentin ticari alanlarının tarihi sıralamasına göz attığımızda;

1. Tarihî kent merkezinde alışveriş alanları, (kentin güneyinde 16. yüzyılda gelişen ve geleneksel konut alanlarının çekirdeğinde),
2. Tarihî merkez sonrası gelişen alışveriş alanları (kentin merkezinde 20. yüzyılın ikinci yarısında gelişen ve konut bloklarının altında),
3. Büyük kütleli ticari mekânlar (kentin kuzeyine doğru, son 20 yılda gelişen ve konut bölgelerinden nispeten uzak alanlarda yer almaktadır (Harita 1).

Tarihî Kent Merkezinde Alışveriş Alanları

İlk kent merkezi olan Tepebağ höyüğü, Adana'nın en güzel ve kimlikli yerleşim mer-

Resim 2. Bedesten kapalı çarşısı giriş kapısından görünüşler.⁽⁹⁾

kezlerinden birisidir. Bölgeye hizmet veren çarşı, medrese, hamamlar, Taşköprü, Ulucami vb. yapılar 16. yüzyıl döneminin karakteristik yapılarını oluşturmaktadır. Eski ticari çekirdekte dar yapılı sokaklar üzerinde yer alan dükkânların yanı sıra, en önemli alışveriş merkezi "Bedesten" kapalı çarşısıdır (Resim 1, 2).⁽⁸⁾ Tarihî çekirdek, her dönemde kent sakinlerini bir araya getiren ve sosyal-kültürel gereksinmelerini en iyi şekilde karşılayan bir bölge olması nedeni ile, farklı ve anlamlı bir çevre olma özelliklerini korumuştur. Bu tarihî merkez, geçmişte kent halkı için yaşamsal bir öneme sahip iken, şu anda sınırlı ve ucuz

malların satılması nedeni ile ticari anlamda daha çok orta yaş üstündeki az ve orta gelirli müşterilerin uğradığı bir alan olmuştur. Dış mekân konforu sağlayan çağdaş donatılar yoktur. Bu merkez, kentte yeni konut alanlarının gelişmesi sonucu daha sonraki yıllarda kullanıcı gereksinmelerine yetersiz kalmış; bölgenin ihmal edilmesi yüzünden, bakımsızlığa karmaşaya ve yabancılaşmaya kucak açmıştır. Şu anda, geleneksel zanaatçılığı temsil eden bakır, teneke gibi yerel el sanatları ve ucuz malların satıldığı eski bölge, kent bütününde, farklı ve anlamlı çevre olma özelliğini korumaktadır. Aile yapısı, yaşam biçimi gibi

Resim 3. Kurtuluş mahallesinde apartman blokları ve altındaki alışveriş mekânları.⁽¹⁰⁾

Resim 4. Kurtuluş mahallesinde apartman bloğu altında aynı noktanın sabah (10.00) ve akşam (22.00) saatlerindeki kullanım yoğunluğu.⁽¹⁰⁾

sosyo-kültürel şartların değişmesi ile ortaya çıkan işlevsel eskime yanı sıra, ulaşım sorunu ve kentsel düzensizlik nedeni ile, kentin gelişen diğer kısımları ile entegrasyonu kurulamamıştır. Ancak günümüzde, kimliksiz yerleşmelere inat edercesine hâlâ fonksiyonelliğini sürdürmektedir. Genç ve orta yaşta arkadaş gruplarının, ailelerin, yeni yerleşimlerde bulunmadığı özgün, sıcak ve farklı gece ortamını, (tarihî çarşının gündüz yöresel ürünlerle ticaret alanı olarak kullanılan) ara sokaklarında bulması, kent halkı için ilgi çekici bir durumdur. Gece yerel müzik, yemek ve eğlence alanına dönüşmesi ile, bölgenin uzun saatler boyunca kullanım potansiyeli olması, kentsel kullanım için canlanma işareti ve tasarımcılar için değerlendirilebilecek önemli bir parametredir.

Tarihî Merkez Sonrası Gelişmelerde Konut+Alışveriş Alanları

Tarihî merkezin yetersiz kalması sonucu, 1939 gelişme planı kapsamında kent kuzeye doğru genişlemeye başlamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, mevcut eski ticari merkezden farklı olarak başka bir merkez daha gelişmiştir. Bu yeni merkez, tren istasyonu meydanına bağlanan üç ana caddesi ile kentsel gelişim ve ticari servisler için belkemiği durumundadır. Bu bölgede postane, kafeler vb. halk toplanma yerleri ve yüksek katlı apartman blokları ve bu blokların altında ticari mekânlar bulunmaktadır (Resim 3, 4).⁽¹⁰⁾ Bugün konut, eğlence ve alışverişin kaynaştığı karma ve yoğun bir kullanıma sahip olan bölgede teknolojik gelişmelerin yansıtıldığı bilgisayar, cep telefonu, araba satış galerilerini içine alan ticari alanlar bulunmaktadır. Çoğu yabancı isimler ve marka giysilerle donatılmış mağazalar, publar, kafeler ile

canlandırılarak, kullanıcılara zengin çeşitlilikte ve kalitede örnekler sunmaktadır. Çağdaş iç ve dış mekân düzenlemeleri, çeşitli logolar ve aydınlatma birimlerine sahiptir. Cadde ve sokaklar ile iç içe, sosyal olarak insanların kaynaştığı, büyük bloklar altında yer alan bu mekânlar daha çok orta ve genç yaş grubunun uğradığı ve bulunduğu alanlardır. Bu özellikleri ile mağaza konsepti konusunda eski merkezin gelenekselliğinden oldukça uzak ve farklı bir alışveriş tabanına sahiptir. Adana'nın kış aylarında ılıman bir iklime sahip olması nedeniyle, kent halkı, akşam geç saatlere kadar alışveriş yapma yanı sıra, kafe ve publarda zaman geçirme olanağı bulabilmektedir. Son yıllarda kentle içi içe apartmanlar arasında yer alan bu mekânların gün boyunca kullanıma sahip olması, kente sosyal ve ticari olarak canlılık vermektedir. Aşağıda bir apartman bloğu ve onun altında yer alan alışveriş ve kafeden sabah (10.00) ve akşam (22.00) saatlerinde alınan iki fotoğraf bölgenin kullanımına ait bir fikir vermektedir.⁽¹⁰⁾

Kent Merkezinden Uzakta Yer Alan Büyük Alışveriş Mekânları

Türkiye'nin diğer kentlerinde de olduğu gibi, son 20 yılda, uygun çevresel kalite, sosyal ve teknik alt yapı olmaksızın, yoğun nüfuslu konut alanları ile sonuçlanan plansız ve hızlı bir gelişme olmuştur. Bu gelişmenin sonucunda, üstte sözü edilen iki kent merkezine ilave olarak, iri kütleli alışveriş merkezleri gelişmiştir (Resim 5). Kentsel büyümenin bir sonucu olarak, konut bölgelerinden uzakta, karayolu kesim noktalarında veya otoyol yanında inşa edilen bu büyük alışveriş merkezleri kentin silüetinde yeni formlar yaratmıştır. Dinlenme, eğlenme, hobi aktivitelerinin bir arada olduğu mekânların sağladığı

olanaklar sunması ile, büyük alışveriş merkezleri, bugün kent halkının çok çabuk benimsediği bir konuma gelmiş, özellikle hafta sonlarını iç turizm amaçlı bu alışveriş merkezlerinde geçirmeyi tercih etmişlerdir. Bunun başlıca nedenleri aşağıdaki gibidir;

Bu yeni tip ticari alanlarda, kent içindeki eski ve yeni alışveriş merkezlerinde olmayan;

- Yoğun yaz sıcaklığına karşı klimalı kapalı ortamlara sahip olması,
- Kentin her noktasından ücretsiz taşıma servisleri ve çok büyük araç park alanlarına sahip olması ile ulaşım olanağının kolaylaştırılması,
- Kullanıcıya ürün çeşitliliği içinde indirim olanakları sunma şeklinde açıklanabilir.

Bu yüzden kent dışı standart tiplerde, iri kütleli ticari alanların, tüketici için; (ekonomik, kentsel, sosyal ve çevresel sorunlara neden olan) eski ve yeni merkezdeki alışveriş formlarından daha pozitif bir etkiye sahip olduğu düşünülebilir. Ancak, bu oluşumların her kentte aynı görünümle giderek artması sonucu, kentsel silüeti de olumsuz hale getirmektedir. Bu olumsuz etkiler, kentlerin ve kent halkının birbirine hızla yabancılaşmasına neden olmaktadır. Bu sorun için, kentin yerel kimliğine sadık bir planlama ve çağdaş mekânlar vasıtası ile, kullanıcıyı daha fazla cezbetme ve kent görünümünde pozitif etki yaratma çözüm yollarına başvurulmalıdır.

Değerlendirme

Bugün, Adana'nın kentsel gelişme sürecinde üstte sözü edilen üç farklı tip alışveriş merkezi de kullanıcıların sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklarına bağlı olarak alıcı bulabilmektedir.

Resim 4. Kurtuluş mahallesinde apartman bloğu altında aynı noktanın sabah (10.00) ve akşam (22.00) saatlerindeki kullanım yoğunluğu.⁽¹⁰⁾

Resim 5. Carrefour Alışveriş merkezi⁽⁹⁾

Tarihî süreç içindeki gereksinimlere göre şekillenen yerleşmeler ve oluşturdukları ticari alanlar, kent bütününde sosyal bir canlılık ve paylaşım sağladığını ve kentin giderek kendin kendi öz kimliğini oluşturmasına neden olmaktadır. Bu çalışmadaki saptamaların sonucu olarak,

- Eski kent merkezinin, çağdaş yeni çevrelerden farklı, sıcak, arkadaşça, doğal peyzaj ve ekolojik özellikleri ile kentin kimliğini yönlendirmede önemli öğeler taşımakta olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu açıdan bu alanların yaşatılarak, turistik amaçlı alışveriş ve sosyal-kültürel alanlara dönüştürülmesi, Adana kent kimliğine ve gelecek kuşaklara olumlu bir katkı sağlayabilir.

- Eski kent merkezine ilaveten, geleneksellikten farklı olarak gelişen yüksek katlı apartman blokları ve onlara hizmet eden ticari alanlar, eğlence, kafe ve alışveriş ile kaynaşmış yoğun bir kullanıma sahiptir. Bu özellikleri nedeniyle, alışveriş ve sosyal alanların çeşitliliği ve kolay erişilebilirlik, yeni merkezde yaşayanların, yaşamlarını eski merkeze oranla daha kolay hale getirmektedir. İnsan yoğunluğunun çok olduğu kafe ve mağazaların dış mekânlarında yer alan oturma alanlarında yaya bağlantılarının iyileştirilmesi; ayrıca eskiden var olan yeşil dokunun tekrar artırılması ile kent bütününe hizmet etmesi mümkün olabilir.

- Eski ve yeni kent merkezi ile ortak özellikler; gündüz ticaret alanı olarak kullanılan mekânların akşam sosyal alanlara dönüşmesi, araç yoğunluğu, park etme sıkıntısı ve yeşil alan miktarındaki azalmadır. Tasarım için önemli bir veri olabilecek bu

özelliklerin dikkate alınması, kentsel yaşam kalitesine olumlu bir katkı sağlayabilir.

- İri kütleli, kentten kopuk ve her yerde görülen yapılaşmaların, insan ölçeğinde çağdaş örnekler ve yerel kimlikle örtüşen tasarımların teşvik edilmesi ile, kent silüetine verdiği olumsuz görünümün önlenmesi.

Özetle, eski veya yeni dokuda yer alan güçlü ticari fonksiyonların yaratacağı kentsel kimlik, bütünde ulusal imajı güçlendirme ve ekonomiyi canlandırmaya olanak vermelidir. Bu anlayışı içeren çağdaş mekânlar ile kentin yerel kimliğine sadık bir planlama yaklaşımı, kullanıcıyı daha fazla cezbetme ve kent görünümünde pozitif etki yaratmada bir çözüm olabilir.

Sonuç

Bu çalışmada, kentlerin gelişmesinde ticari mekânların önemine dikkat çekmeye çalışılmıştır. Adana kentinin bir bütün olarak imajının yükseltilmesi ve kent kimliğinin kazandırılması için, geçmişte sahip olduğu kültürel, sosyolojik ve fiziksel değerlerden yola çıkarak günümüz ticari alanlarının analitik bir yaklaşımla karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu çalışmadaki analizlerden; Adana'nın kentsel gelişme sürecinde sözü edilen eski ve yeni kente dair, üç farklı tip alışveriş merkezi de;

- Karakteristik özellikler, fiziksel çevre ve sosyo-ekonomik (rahatlık, faaliyet, çekicilik ve kimlik) değerleri ile kent içinde farklı ölçeklerde gelişmekte ve,
- Kullanıcıların sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklarına bağlı olarak alıcı bulabilmektedir.

Türkiye'de hızlı kentsel büyüme, kimliksiz ve monoton çevreleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle,

- Kentlerin fiziksel yapısındaki önemli, değişimlere neden olan ticari fonksiyonların gelişim süreci yakından takip edilmelidir.
- Gelenek ve kültürden uzak olmayan, anlam, görsel zenginlik ve peyzaj ile zenginleştirilmiş ticari fonksiyon ve alanların teşvik edilmesi ve bu alanların kentin ekonomi, sosyal-kültürel ve fiziksel yapısına olumlu yansımaları sağlanmalıdır.

Son yıllarda Adana'da yapılan sempozyum, workshop vb. çalışmaların sonuçları da dikkate alınarak;⁽⁸⁾ kentin ekonomik gelişmesi için, gelişim sürecinin her aşamasına ait eylem planlarının uygulanarak kentin bir vizyona ulaştırılmasına, dolayısı ile, ulusal imajı güçlendirme ve ekonomiyi canlandırmaya olanak vermelidir. ■

KAYNAKLAR

1. Aladağ, Ö. F., Fırat Kalkınma Ajansı, 2011 Yılı Faaliyet Raporu, TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) Düzey 2 Bölgesi, 2011.
2. Kotler, P., & Hamlin, M., A., & Rein, I., & Haider D. H. (2002a). *Marketing Asian Places*. John Wiley & Sons (Asia), Singapore. 2002.
3. Lynch, K., *The Image of the City*, The MIT Press, 15 Haziran, 1960.
4. Lagerfeld, S., "What Main Street Can Learn From The Mall", *The Atlantic Monthly*, Kasım, pp.110-120, 1995.
5. Nalkaya, S., "Kentsel Dönüşüm ve Kent Kimliği / Urban Conversion and Urban Identity", 17, 2006.
6. Rodrigue, A., "Up Against the Mall", *Landscape Architecture*, 38-43, Ocak 1997.
7. Gibbs, R., "Urbanizing: A Primer On How Downtown Can Compete With Retail Malls And Strip Centers", *Planning&Zoning News*, Kasım, pp.540, 1992.
8. UMAP, Union of Mediterranean Architects, *Summer School*, Adana, Turkey, TMMOB Mimarlar Odası, 1-31, 2001.
9. www.google.de/imgres?q=carrefour
10. Gökçe ve İhsan Çerçi apartmanları, (Mimari Proje: Bülent Çerçi, Serpil Çerçi), Kurtuluş mah. Ziya Paşa Bulvarı, Adana, 1986-1989.

“Yeni Sömürgecilğin Modern Tüketim Hangarları” ARASTA’DAN AVM’YE

Oktay EKİNCİ

Mimar

Gazeteci, Yazar

“AVM’ler, son 20 yıldır adına ‘küreselleşme’ denilen ama kökeninde ‘emperyalizm’in yattığı ‘yeni sömürgecilğin modern tüketim hangarları’dır. Ülkemizdeki temeli bin yılların antik çağ kentlerimize dek uzanan arasta geleneği, tarihî çarşılarımız ve pazarlarımızın zenginliği ise bu hangarlara tutsak olmamak için bizlere yeterli kültürel dayanaklar sunmaktadır. Dünyada başka çok az coğrafyaya nasip olan bu şansı değerlendirmek hepimizin öncelikli sorumlulukları arasında olmalıdır.”

Sadece Osmanlı’da değil, cumhuriyet döneminde de kentsel dinlence kültürümüzde öncelikli yer tutan “mesire”ler artık pek kalmadı... Nedeni için geleneğimizdeki “yeşil alan”larımız sayılabilecek mesirelerin, şu imar rantı düzeninde “yapılaşma alanına dönüşmesidir” demek elbette ki doğru; ancak yeterli değil.

Çünkü günümüzdeki diğer bir belirleyici de aynı işgale karşı toplumsal tepkinin hemen hiç olmaması... Buna neden (!) ise “yeni dinlence alışkanlığı...”

Yani, boş zamanlarda doğayla buluşmak yerine alışveriş merkezlerine (AVM) “doluşma” anlayışının giderek tüm toplumu sarmalaması...

Buna, “alışveriş” için çarşıların, pazarların, yani “bildik, tanıdık” esnafın müşterisi olmak yerine sahipleri meçhul AVM’lerin “müptelası” olmak da eklendiğinde, AVM’lere verilen imar haklarından, tatil günleri açık olmalarına kadar tanınan onca ayrıcalık karşısında “suskun” kalmanın toplumsal nedenlerini de anlamış oluyoruz!..

AVM’de “Tatil!”

Nitekim günümüzde AVM’ler kentsel yaşamla öylesine bütünleştiler ki örneğin eşe dosta “pazar günü ne yapıyorsunuz?” dersiniz, yaygın yanıt şöyle:

*“Bir programımız yok ama herhalde AVM’ye gide-
riz, ya siz?”*

“Biz de boşuz; hadi falanca AVM’de buluşalım.”

O tatil sabahı kahvaltı geç yapılır; ardından gidilen AVM’de önce uzun uzun vitrinlere bakılır; derken “buluşalım” denilen eş-dostla “fast-food”larda karın doyurulur; belki yine AVM’nin sinemalarına gidilir, çıkışta da “super market”ten ihtiyaçlar alınarak evin yolu tutulur...

Adana'nın Müşteri Bekleyen Vakıflar Çarşısı.

Tüm gün süren “klima”tik ve “uğultu”lu ortamdaki bu “dinlence(!)”ye “aile”ce katılımı da düşünürseniz, tatillerimizin artık 7’den 70’e “tüketim günü”müz olduğunu söyleyebiliriz. Hem de sağlıklı ortamlarda geçirilen saatler boyunca...

Aynı tüketim ihtiyacını AVM dışındaki çarşı ve pazarlarda karşılamak isteyenler ise bu olanağı bulamazlar, çünkü dükkânlar “kapalı”dır; hem de “kanun gereği!”

Toplumun bu hale gelmesinden pek memnun oldukları anlaşılan siyasî egemenler, güzelim tarihî kapalı çarşılarımız bile tatil günleri kilitlenirken “center”ların, “plaza”ların geç saatlere kadar açık kalmasını yıllardır yasal güvenceye bağlamış durumdadılar.

Dahası, yine AVM’lerin hiç değilse kent dışına çıkarılmasını öngören yasa tasarısı neredeyse 8 yıldır beklemede... İlgili bakan demişti ki; “bazı ricalar yüzünden tasarımı bekletiyoruz!”

Kimlerden geldiği hiç de meçhul olmayan bu ricaların gereği yerine getirilirken AVM’ler neredeyse üçe katlandı. 2010 yılındaki bir haberde bakın ne yazıyordu; “Ankara’da bin kişiye 225 m² AVM alanı düşüyor. Başkent, bu rakamlarla Avrupa ortalamasını bile aştı; Türkiye’deki AVM’lerin üçte biri ise İstanbul’da.” (Esra Keskin, Zaman, 24 Nisan 2010)

Yeni AVM projelerinin sayısını ise ne bilen var, ne tahmin edebilen... Çünkü kent planları yapı-

AVM'leri yaratan Amerika ilk keşfedildiğinde, İstanbul'daki Kapalı Çarşı bir kaç yüz yaşındaydı...

İrken çarşı-pazar-okul yeri gibi alanlar ayrılırken AVM yeri yok! "**Girişimci**"si çıktığında istediği arsada hemen plan değişikliği yapıyor. Son yıllarda açılan AVM'lerin arsalarındaki "**eski**" imar durumlarına baktığımızda hemen hiçbirinde buna uygun yapılaşma koşulunun olmadığını görüyoruz; konut alanlarında bile AVM'ler yükselebiliyor.

Peki, nasıl yapıyorlar?

Ne zaman ki o arsa için "**ayrıcılık**" imar isteniyor, belediyenin imar müdürlüğündeki mimar ve planlar genellikle "*hayır olmaz, plan hedefleri yok edilemez; yoğunluk artamaz*" deseler bile, siyasette her gün kavga eden partilerin üyeleri "**hep birlikte evet**" diyorlar... Sanırsınız vatani savunmak için oybirliğiyle "**tezkere**" çıkıyor.

"Pazar"lara Darbe

Bir yandan AVM'ler geleneksel çarşılarımıza "**öldürücü darbe**"ler indirirken, süpermarketler de sadece mahalle bakkallarını değil, semt pazarlarımızı da tarihe gömmek üzereler... Oysa "**en kapitalist**" ülkelerde bile pazarlar kentin gözbebeği. **Güngör Uras** şunları yazmıştı: "**New York'ta haftanın değişik günlerinde 54 ayrı yerde mahalle pazarı kuruluyor. Mahalle pazarlarının özelliği, sadece New York çevresinde üretim yapan çiftçinin kendi ürünlerini satabilmesi.**" (Milliyet, 30 Eylül 2012)

Yaşadığımız kentlerdeki durumu düşünelim; her gün taze yumurta, süt, sebze hatta köy ta-

vuğunu alabileceğimiz "**köylü pazarları**"mız neden azalıyor?

Bazı **Anadolu** kentlerimizde, sermaye ilişkileri bakımından kökü dışardaki dev süpermarketler o kentte pazar kurulan günlerde özel "**indirim**" bile yapabiliyor!

Sözde halktan ve millettan yana siyasiler ise bunu önlemek şöyle dursun, pazarlara indirilen bu darbeye "**modernleşme**" diyebiliyorlar...

"Şehircilik" Çiğneniyor

AVM salgını irdelerken, temel "**şehircilik**" anlayışımızdaki geleneksel değerlerimizden uzaklaşıldığını da görmek ve tartışmak zorundayız.

Ülkemizdeki egemen rant ekonomisiyle bütünleşmiş siyasette gözlenen "**AVM aşkı**"nın sadece alt yapı sorunlarının değil, kent ve yaşam kültürümüzdeki tahribatı nedeniyle de geleceğimizi kararttığı artık biliniyor. Bu geç kalınmış "**bilinç**"lenme başlıca iki nedene dayanıyor:

1. Bizim çarşımız, pazarımız, binyıllara uzanan kent geleneğimiz ve tarihten gelen "**sosyal dayanışma**" kültürümüzdür. Çünkü "**alış-veriş**"te alanla veren, aynı zamanda karşılıklı ilişkinin "**tanıdık**" kıldığı "**hemşeri**"lerdir. AVM ve marketlerde ise kim bilir ne zorluk ve emeğinizle kazandığınız parayı kiminle paylaştığınızı bilmezsiniz.

Eski Adana'da Kasaplar Çarşısı.

AVM'lerdeki Klimatik Ortamda Saatler Geçiriliyor...

2. Çarşı ve pazarlar kent dokusuyla bütünleşir, yaşamı zenginleştirir, "**kimlikli**" çevreler yaratırlar. AVM'ler ise kent dokusunu parçaladıkları gibi yarattıkları noktasal yoğunluklarla trafik dâhil tüm alt yapı dengelerini alt üst ederler.

Buna en güncel örnek, başlıca işlevi kamu mallarını "**yüksek rant olanakları sağlayarak pazarlama**"ya dönüşen Özelleştirme İdaresi, **İzmir-Alsancak**'taki yük limanını turistik "**Kruvaziyer**" limanına çevirerek satmayı hedeflediği imar planına "**Türkiye'nin en büyük (!) AVM**"sini de yerleştirdi... Çünkü kamu mallarının "**kolay**" pazarlanabilmesi için denetimsiz imar yetkisi verilen İdare, yetkisini kötüyeye

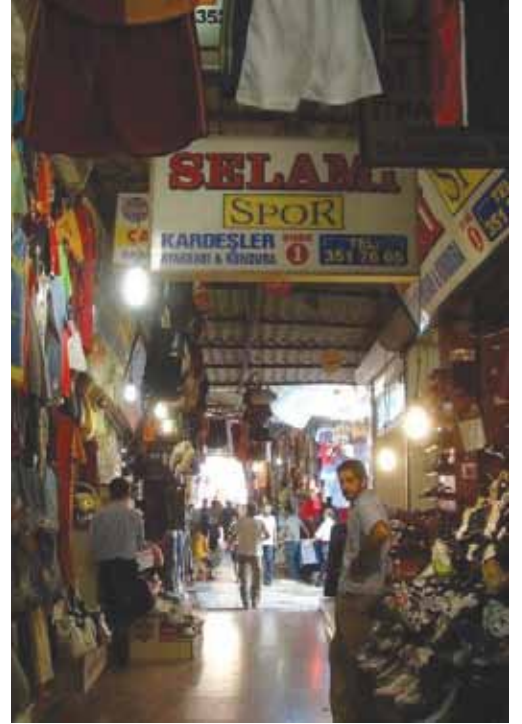
İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Başkanı Zekeriya Mutlu...

İzmir'de AVM'ye Tepkiler Yükseliyor...

Kemeraltı Gibi Eski Çarşılar Ressamlara Bile İlham Verir; Hiç Bir AVM bu duyguyu yaratamaz.

Mısır Çarşısı da AVM'lerin Rekabetine Artık Dayanamıyor.

kullanarak İzmir'in değil AVM yatırımcılarının çıkarlarını gözetiyor!

İzmir'in köklü ve ünlü mağazalarının bulunduğu Alsancak'la birlikte tarihî **Kemeraltı** çarşısına da en insafsız darbeyi indirecek yaklaşık 100 bin m²'lik AVM'nin kalkınma adına "**soygun**"a hizmet edeceğini belirten tüm ilgili meslek odaları ve İzmir Büyükşehir Belediyesi ise bu "**karabasan**"dan kurtulabilmek için yargıya gittiler.

Büyükşehir Belediye Başkanı **Aziz Kocaoğlu** diyordu ki; "*bizim aynı bölge için hazırladığımız Yeni Kent Merkezi projesinde AVM yok; tersine tarihî kentin ayağa kaldırılması var. Turistler AVM için değil, kent yaşamına katılmak için geliyor. Doğru olan Alsancak'ı, Kemeraltı'nı yaşatmak, asırların çarşılarını öldürmek değil!*" (Yeni Asır, 27 Ekim 2012)

Meslek Odaları da özetle şunları ekliyordu: "*Limana AVM yapılırsa Alsancak düğümlenir, kent felç olur. Turistlerin kentteki esnafla değil limandaki soyuncularla alış-verişini hedefleyen bu plan mimarlık ve şehirciliğin ötesinde insanlığa da aykırıdır.*"

İşte bu "**hukuk mücadelesi**" sürerken, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin davasında Danıştay "**yürütmenin durdurulması**"na karar verdi. Yüzde 68'i ticarete ayrılan bir "**sözde**" liman planı için yargının haklı bulduğu başvuruda özetle deniyor ki; "*Kruvaziyer gemisi yolcularının İzmir'i*

gezme yerine limandaki AVM'yle yetinmelerini özendirilen plan, turizm amaçlı olamaz."

"Kentsel Dönüşüm"

Peki, AVM'lerle birlikte geleneksel şehircilik değerlerimizde unutulmuş tarihsel kazanımlarımız nelerdir? Yanıtı özellikle son zamanlarda ülke gündeminde öne çıkan "**kentsel dönüşüm**" anlayışı ve uygulamaları ışığında irdeleyelim:

Kentsel Dönüşüm uygulamalarında, "**yeni**" ya da "**yeniden oluşturulacak**" yerleşim alanlarının, "**tarihimizden gelen ve 'bize has' kimlikli kent dokuları hedeflenerek**" planlanması hâlâ önemsenmiyor.

Oysa günümüzdeki her yeni yerleşimin aynı zamanda "**bize has**" kentsel değerleri içerecek şekilde tasarlanarak topluma sunulması, özellikle TOKİ'nin tekdüze ve karakteriz yapılaşması karşısında artık yaygın bir beklenti. "**Geçmişten gelen kazanımları göz ardı eden kimliksiz ve sözde modern örnekler**"in çoğalması karşısında tarihsel kent dokularımızdaki "**insani**"lik, giderek artan bir kültürel gereksinime esin kaynağı oluşturuyor; ama ne devlet bunu önemsiyor, ne de inşaat-emlak sektörümüz...

Anadolu'da tarih öncesi ve antik yerleşimlerden başlanarak özellikle Ortaçağ'daki Selçuklu yerleşimlerinde güçlenen; Beylikler döneminde de zengin örnekleri yaratılarak Osmanlı kentlerinde daha net karakteristik özelliklerle biçimlenen

"**şehir**" dokusu "**mahalle**", "**sokak**", "**çarşı**" (arasta), "**cami**" ve "**meydan**"nda kendine has karakterini bulmaktadır.

Örneğin, hiç değilse şu pek sevilen kentsel dönüşüm uygulamalarında AVM yerine "**arasta**"lardan esinlenilecek çarşıların, hatta "**kıraathane**"leriyle zenginleştirilmiş "**meydan**" ve sokak dokularıyla oluşturulmuş yeni "**mahalle**"lerin tasarlanması neden hedeflenmiyor?

Günümüzdeki uygulamaların büyük çoğunluğunda ise "**mahalle yerine site**"nin; "**çarşı-arasta yerine AVM**"lerin; "**sokak yerine blok**"ların ve "**meydan yerine**" de geleceğin yapılaşma parsellerine dönüşmeye aday "**açık alan**"ların yeğlenmesiyle, geleneksel kentsel değerlerimizi tümüyle tarihe gömen yeni yerleşimler yaratılmaktadır.

Kaldı ki böylesi bir "**yabancılaşma**"ya neden olmayacak kentsel dönüşüm uygulamaları da mümkün; üstelik daha pahalı ya da daha zor değildir.

Anılan Kentsel Değerlerimizi Tek Tek İrdelersek;

"Mahalle" neredeyse sadece bize has bir özelliktir ve yabancı dillerde de tam karşılığı tam olmayan, "**komşuluklar bölgesi**" denebilecek sosyal bir yerleşim alanını tanımlamaktadır.

Nitekim "**mahalle muhtarı**", hatta "**muhtar**" kavramı bile sadece bize aittir. "*Mahallenin güvenilir*

Safranbolu'nun Gözbebeği Arasta Çarşısı.

insanı" anlamındadır ve tüm mahalle sakinlerinin saygı duyduğu, sözünün eri ve herkesin özel bilgilerinin bile emanet edebildiği kişilerdir.

Mahalle sakinleri zengin de olabilir, yoksul da... Mahallenin en zengini ile en yoksulu arasında **"mahalle sakini"** olarak hiçbir fark yoktur. Farklı mesleklerden, farklı sosyal sınıflardan hatta farklı inanç ve inanç kültürlerinden insanlar, buldukları kentin **"hemşeri"**leri olarak aynı zamanda **"mahalle halkı"**nı meydana getirirler.

Mahallenin **"ev"**leri ve bu evlerin, gerek sokak, gerek genel doku içerisindeki konumları, **"birbirlerine saygılı komşuluklar"** gözetilerek biçimlenir; her mahalle aynı zamanda **"ortak kentsel yaşam"**ın tüm ilişkileriyle **"kuşaktan kuşağa sürdüğü küçük semtler"**dir; mahalle sakinleri, çocuklardan yetişkinlere dek arkadaş, dost ve ahablık içinde yaşarlar... İşte bütün bu değerlerin arasında AVM'ye ise asla yer olmadığı gibi, mahallenin kendi esnafına karşı amansız rekabetiyle de insanî yaşamın düşmanlarıdır.

Günümüzdeki **"site anlayışı"** ise mahallenin tamamen tersi, bize yabancı bir kültürün ürünüdür.

Site sakinleri genellikle birbirlerine yakın ekonomik olanaklara sahip; ya da **"öyle görünme"** gereksinimi-çabası içinde yaşarlar. Etrafı **"aşıl-**

*maz duvarlarla çevrili site"*ye tek giriş vardır ve kapıdaki özel güvenlik önlemleriyle site sakini olmayan kolay giremez. Bu yapıyla siteler, orada yaşamayan herkesin potansiyel hırsız, katil sayıldığı bir anlayışla **"hemşerilik bilincinin de körelmesi"**ne, günümüzdeki ifadeyle **"kentlilik kültürünün yitilmesi"**ne neden olurlar.

Oysa Kentsel Dönüşüm çalışmaları ile her yeri siteye dönüştürmek yerine belli bölgelerde mahalleler oluşturulabilir. Yeni mahalleler tasarlanabilir.

Nitekim **"çarşı"** da geleneksel kent yapımızın olmazsa olmazıdır. Yaygın deyim ve işyeri kurgusuyla **"arasta"** da denilen çarşılarda kentin esnafı bir aradadır. Hemen her meslekten ya da zanaatkârlıktan esnaf ve ustalar çarşıda kendi dallarına ait arastalarda hizmet verirken, aşevleri, imaretler gibi sosyal yardım merkezleriyle birlikte kahveler, lokantalar vb. toplumsal mekânlar da çarşıların kentsel işlevlerini zenginleştirirler.

Günümüzdeki **"AVM"** ve **"süper market"** anlayışı ise çarşıların, arastaların tamamen tersi, geleneksel kent kültürümüze yabancı ve hatta **"tahrip edici"**dir...

AVM ve süpermarketler, kentsel yaşamın sosyal ve ekonomik temelini oluşturan esnafımıza **"ölümcül rakip"**ler oldukları kadar,

Ve Yeni Adana.

"geleneksel dokuları zorlayan kütleler"i; alışverişte benmerkezci ve **"tüketici"** karakterleri; **"kent yaşamındaki sosyal ilişkileri yok eden alışkanlıklar"**ıyla gelenekten geleceğe kentsel yerleşim ilkesini olumsuz etkileyen faktörlerin başlarında gelmektedirler.

Günümüzde AB ülkeleri bile aslında kendi yarattıkları AVM'leri kent dışına çıkarma kararları alırlarken, bizdeki kentsel dönüşüm uygulamalarında çarşı ve arastalardan tamamen uzaklaşılması, alışverişin esnafa değil kim oldukları meçhul AVM patronlarına yönlendirilmesi düşündürücüdür.

Bu açıdan **"sokak"** da yine **"bize has"** kent ve yerleşim dokularının sadece şehircilik tarihindeki değil, sosyal ve kültürel temellerinin de belirleyici öğeleri arasındadır. **"Mahalleler sokaklardan oluşur"** ve her sokak bulunduğu mahallede ayrı ve küçük bir semt gibidir. Komşuluklar, dostluklar, birlikte yaşamın tüm kazanımları, yediden yetmişe arkadaşlıklar ve hatta dayanışmalar, sokakların kentlere, kent halkına ve tüm topluma armağanlarıdır.

Birçok şairimiz, sokaklar hakkında şiirler yazmışlardır; kent yaşamı ile sokak arasındaki tarihsel ve ayrılmaz bağlar öykülerimize, romanlarımıza konu olmuştur. Günümüzdeki **"blok nizam"** yeni yapılaşmalar ise sokak anlayışının tamamen tersi, kimlik yoksunu bir emlak ticareti hedefinin ürünüdür.

Dolayısıyla yenilenen ya da yeniden planlanan bir yerleşimde **"sokak dokusu"** oluşturmak yerine blok nizam kurgulamak, **"soysuz bir kentleşme"**nin tescilinden başka anlam taşımıyor. Nitekim yine günümüzde aynı blokta yaşayanlar birbirlerini hiç tanımazlarken, sokak sakinlerinin birbirleriyle derin dostluklar oluşturmaları da asla rastlantı değildir. **"Sokak"** insanları buluşturur, bir arada yaşama duygularını

güçlendirir, hemşerilik bilincini destekler, **“aynı mahalleden”** olma kimliğine eşsiz katkılarda bulunur.

“Mahalle Camisi”

Yine geleneksel Anadolu kentlerimizde her mahallenin bir meydancı, her arastanın da meydanı ya da meydanları vardır. Sokakların açıldıkları meydancılarda genelde kahve, berber, dükkânlar, çeşme, çınar altı vb. mekânlarla birlikte o mahallenin ya da çarşının/arastanın **“cami”**si de bulunur.

Çok kültürlü yerleşmelerimizde camiyle birlikte kilise, sinagog gibi farklı inançlardan cemaatlere ait dini yapıların da aynı meydanlarda olmaları da rastlantı değildir.

Oysa günümüzde boş bulunan alanlara gelişigüzel, hatta bitişik nizam yapılarak çarpık yapılaşmadan camiler de nasibini almaktadır. **“Alt katları AVM'lere dönüştürülmüş, 'düzayak' ulaşılamayan,”** adeta **“gecekondu”** görüntüsünde camiler sözde modern kentlerimizin yeni karakterleri arasına girdiler.

Bizim tarihsel kültürümüzde ise camiler; mahalle meydanlarında adeta bir yaşam merkezi, sosyal buluşma ve birliktelik mekânı olarak yer almaktadır. Temel amacı günde **“5 vakit”** namazın komşularla, mahalle sakinleriyle, çarşı-pazar esnafıyla **“birlikte”** kılınması, bunun için de herkes adına kolay ulaşılabilir konumda bulunması gereken cami, günlük hayatın tam merkezinde yer alırken, tarihteki farklı inançların birlikte yaşamadıkları coğrafyalardaki mabetler ise sadece özel günlerde gidilebilecek kutsal mekânlar olarak tasarlanmışlardır.

Nitekim güncel örnek olarak İstanbul'un **Çamlıca Tepesi**'nde tasarlanan cami, İslam kültüründeki kent, arasta ya da mahalle merkezindeki toplu ibaret mekânlarını değil, yine tarihteki erişilmez yüksek yerlerin yeğlendiği **“tapınak”** anlayışını çağırıştırılmaktadır.

...Ve Adana İçin

Bütün bu değerlendirmeler ışığında **Adana**'ya baktığımızda ise temel sorunun **“eski”** denilen ama **“asil”** kent olarak gereken değeri verilmeyen merkezle **“eskimiş”** gözüyle bakılmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu nedenle yine eski semtlerdeki geleneksel çarşı ve alışveriş mekânları çekiciliğini yitirmekte, yerini **“yeni Adana”**nın ticaret alanları ve mekânları almaktadır.

O kadar ki kimi Adana ziyaretlerimizde geleneksel ağırlama programı içinde yer alan **“Adana kebabı”** ikramı için bile asıl Adana'daki tarihsel (ama bakımsız) kebabçı dükkânları yerine Yeni Adana'daki adeta **“fast-food”**a dönüşmüş lokantaların yeğlenmesi hüznün verici olmaktadır.

Eski, yani Asıl Adana da hemen tüm Anadolu kentlerimiz gibi zengin çarşıları, geleneksel semt pazarları, sokakları, meydancıkları ve tarihi dokusuyla hem çok insancıl, hem de orada yaşayan herkese **“Adanalı”** olma gururunu ve kimliğini veren bir kentimizdi.

Örneğin 15. yüzyıldan beri kente kimlik katmış bir **“Ramazanoğlu Halil Bey Çarşısı”**, aynı zamanda tarihî **İpek Yolu**'nun en ünlü ticaret merkezleri arasındaydı. Günümüze bedesten bölümüyle birlikte **“Gön Hanı”** ve **“Çarşı Hamamı”** kalabilen bu merkezin yeniden canlandırılması, kentin kuşaktan kuşağa **“gerçek Adana”** olarak kalabilmesi için çok önemlidir.

Benzer şekilde bir **“Kasaplar Çarşısı,”** ya da bir **“Vakıflar Çarşısı”**ve elbette ki tarihin en eski yerleşim birikimini içeren **Tepebağ** höyüğü çevresindeki bin yılların izlerini taşıyan sıra dükkânlar, kahvehaneler, berberinden tatlıcısına, manavından bakkalına Adanalı esnafın tüm alışveriş mekânları eskiseler bile çağdaş uygarlığın temeli değiller midir?

Yeni Adana'da yaşayanlar da **elbette ki** Adanalı olduklarını neyse ki henüz unutmuş değiller ama tekdüze yüksek apartmanlardan oluşmuş yerleşme dokusu ile kuşaktan kuşağa geçmişlerini anımsatacak hemen hiçbir tarihî simgeye sahip olmadıkları için de kimliksiz bir kentte ömür tüketmenin eminim ki kültürel erozyonu ve yabancılaşması içindedir.

Bu bakımından, başta belediyeler ve valilik olmak üzere Adana'dan sorumlu olan tüm kurum ve kişilerin eski Adana'yı yeniden çekici ve bakımlı kılmayı kentin acil uygarlık görevi olarak kabul etmeleri tarihsel önem taşıyor.

Nitekim, örneğin **Şekerbank**'ın her ayın 15'ini **“Esnafın Günü”** olarak ilan etmesi; böylece toplumun ilgisini AVM dışındaki **“mahalle ve**

kent dükkânları”na çekmeyi hedeflemesi; üstelik bu projeye **Gümrük ve Ticaret Bakanlığı** ile **Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği**'nin de destek vermesi çok anlamlı. Ancak **“neden her gün değil de ayda bir gün”** sorusu elbette ki önem kazanıyor...

Kimlikli Kentleşme

Günümüzde de kimlikli yeni yerleşimler yaratabilmek, gelenekten geleceğe bize uygun çağdaş dokular elde edebilmek için izlenmesi gereken mimarlık ve şehircilik ilkeleri hiç de zor, hatta pahalı değildir.

Bu yazıyı, yukarıdaki tüm vurgulamaları özetleyerek sonlandırırsak:

1. Site yerine **“mahalle”** kurgusu yeğlenmeli; mahallelerin kentle ilişkilerine **“güvenlik engeli”** getirilmemeli; her mahallede zengin-fakir herkesin ortak komşuluk içinde **“hemşeri”** olarak yaşamaları hedeflenmelidir.
2. Özellikle konutlar blok nizam yerine **“sokaklar”** oluşturularak planlanmalı; arka ve iç bahçeler çocuk oyun alanları ve sohbet köşeleri şeklinde düzenlenerek her yaşta arkadaşlıkların **“mekânsal olanakları”** yaratılmalıdır.
3. Mahallelerde sokakların açıldıkları meydan-cıklar ile çarşı-arasta merkezlerinde sosyal ve kültürel mekânlarla zenginleştirilmiş meydanlar planlanarak, semt camileri ya da ihtiyaç (cemaat) varsa diğer dini tesisler bu meydanlarda tasarlanmalıdır...
4. AVM ve süpermarketlerden derhal vazgeçilerek, her yeni ya da yenilenen yerleşim için esnafa ve zanaatkarlara bağımsız işyerleri sağlanmak üzere çarşı-arasta düzeni yeğlenmelidir.

AVM'ler, son 20 yıldır adına **“küreselleşme”** denilen ama kökeninde **“emperyalizm”**in yattığı **“yeni sömürgecilik”**in modern tüketim hangarlarıdır.

Ülkemizdeki temeli bin yılların antik çağ kentlerimizdek uzanan arasta geleneği, tarihî çarşılarımız ve pazarlarımızın zenginliği ise bu hangarlara tutsak olmamak için bizlere yeterli kültürel dayanaklar sunmaktadır. Dünyada başka çok az coğrafyaya nasip olan bu şans değerlendirmek hepimizin öncelikli sorumlulukları arasında olmalıdır. ■

TARİHÎ ÇARŞI “BEDESTEN VE ÇEVRESİ”Nİ YENİDEN YAŞATMA PROJESİ

Serpil ÇERÇİ

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Öğretim Üyesi

Uluslararası yaz okulları programı kapsamında 2001 yılında gerçekleştirilen bir WORKSHOP ile, önemli bir kültür ve tarih birikimine sahip olan ve hâlâ merkez konumunda olan bir yörenin, “Adana eski kent merkezi”nin yeniden yaşatılması konusu ele alınmıştır. Farklı ülkelerden gelen öğrencilerden oluşan dört grubun (toplam 21 öğrenci) atölye çalışmalarına proje yürütücüleri destek vermiş, bölgeyi iyileştirmeye yönelik farklı bakış açıları getirmişlerdir.

Workshop Alanının Tanıtımı

Toros Dağlarının güneyinde yer alan Çukurova’da, Seyhan nehri kenarına kurulmuş bir kent olan Adana ve çevresi, tarihin ilk çağlarından günümüz Türkiye’sine uzanan çok renkli uygarlıklara sahne olmuş bir bölgedir. Bu bölge, eşsiz birer sivil mimarlık ürünü olan binaları, bu binaların oluşturdukları kültürel doku ve uygarlık değerleri ile, kentin geçmiş zenginliğinin ve görkemini⁽¹⁾ hâlâ izlerini taşımaktadır.

Bu bölgede yer alan Tepebağ tarihî dokusu içinde, geçmişte kent merkezi konumunda olan, en önemli alışveriş merkezi XVI. yüzyılda (Ramazanoğulları tarafından) yapılan 8 kapılı içinde 65 dükkânı olan “Ramazanoğlu çarşısı” ya da diğer adıyla, “Bedesten” olarak bilinen “Kapalı çarşı” olmuştur. Bu çarşı, yeni alışveriş merkezlerinin oluşumuna rağmen, kent halkının toptan ve perakende ticaret kullanımları ile hâlâ etkinliğini koruyan bir özelliğe sahiptir. Ancak, bugün çeşitli nedenlerle çöküntü bölgesi haline gelen ve kimliğini korumaya direnen bir durumla karşı karşıya kalmıştır.

Tarihî Çarşının Kentin Kültürel Yaşam Zenginliğine Katkısı

Çalışma alanının tanıtıldığı öğrenciler beklentilerinin altında bir (çöküntü haline gelmiş) görüntü ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, 5 Ocak Meydanı’ndan başlayarak, Seyhan Nehrine uzanan aks üzerinde (Ali Münif Caddesi) ve ona bağlı ara sokaklarda, sahip oldukları kimlikleri ile bugüne kadar direnerek dayanmış yapılarla tanışmanın verdiği heyecan, kentin doğusundaki Seyhan Nehrini ve üzerindeki Taşköprü’yü önemli bir tasarım ögesi olarak görmeleri ile artmıştır. Özellikle Bedesten ile birlikte Yağ Camisi’ni, Ulu Cami külliyesini, hamamları, İnkilap İlköğretim Okulu’nu, konutları, Ayakkabıcılar Çarşısı’nın her birini, tek tek ve bir bütün içinde, analiz ederek (yerel halk ile anket, gözlem, mimari ve fonksiyon analizleri ile) yörenin yaşatılmasının oldukça önemli olduğu kararına varmışlardır. Günümüzdeki kullanıcılar ile, Kazancılar Sokağı’nın gece ve gündüz yaşayan fonksiyonlara dönüşmesi, yö-

renin akşam saatlerinde bile canlılığını devam edebileceğinin bir işareti olması grupların dikkatini çekmiştir.

Büyük Saat, Ulu Cami külliyesi, Bedesten, Karasoku vb. yanı sıra, önceleri daha çok tanık olduğumuz bağlar, bahçeler, yollar boyunca uzanan turuncu ağaçları, nar ekşisi, ünlü şalgam suyu ile birlikte baharatçılar, faytonlar, lokman hekim, pamuk, palmyeler, çarşı hamamı, geleneksel evler, sokaklar vb. kenti simgeleyen ya da kent ruhunu yansıtan eylemler, yer ve yapıtlar, yerelliği vurgulayan önemli birer tasarım ögesi olarak kabul edilmiştir. Adana’ya ait öz kimliği yeniden yaşatmak için bu öğeleri değerlendirmek anlamlı görülmüştür. Üstelik farklı ülke öğrencilerinin günümüzde izlerini görmekte zorlandığımız döneme ait yaşam özelliklerini ve bu ruhu yakalayabilmeleri ve hissedebilmelerinin kolay olmayacağını düşünsek de, belki, Akdenizli olmalarından dolayı, daha kolay kavrayabildikleri ve yaşanabilir mekânlar kurma isteği, çalışmalar sırasında kendini göstermiştir. Diğer kentlerde tüm benzer değerlerin birçoğunun yavaş yavaş yok olduğunu gördüğümüz bir anda, geçmiş dönemin zenginliğinden daha da cazibeli, dünya kenti olabilecek bir yöre yaratma gayretleri ile atölye çalışmalarını yürütmüşlerdir.

Çalışma Alanının Sorunları ve Öneriler

Bölgede yaşayan sakinler ile, onların geçmişten gelen üretim ve kültürel ilişkileri irdeleyen, anket ve gözlemler; fotoğraf, kat adetleri, yapı, yol kaliteleri, doku özellikleri, taşıt ve otopark durumu; parsel ve yapı adaları, tescilli yapılara ilişkin tespitler; ayrıcalıklı tarihî binalar; geleneksel doku ile ilgisi olan ya da olmayan yapılar; arazi kullanımı ve ticaret fonksiyonların dağılımı vb. analizler yapılmıştır. Geleneksel kent merkezinin yeniden canlandırılması için; öğrenci gruplarının araştırma bulgularına sonucunda ortaya koyduğu öneriler aşağıdaki gibidir (Şekil 1).

- Alışveriş, restoran, endüstriyel vb. farklı aktiviteleri gruplandırarak yeniden düzenlenmesi ve cezbedici yeni fonksiyonların oluşturulması ile gece yaşamını da can-

Şekil 1. Öğrenci gruplarının çalıştıkları bölge ve çalışmalarından bazı örnekler.

landiracak mekânların yaratılması, dolayısı ile kent yaşamını devam ettiren nitelikler kazandırarak, kültürel mirasın, günümüz günlük yaşantının bir parçası haline getirilmesi,

- Birlikte, gerçek tanımlı bir karakter oluşturmayan birçok mimari elemanın varlığı (saat kulesi, han ve hamamlar, camiler) nedeni ile Kapalı Çarşı ve çevresi arasındaki kopuk

olan ilişkiyi kurarak tarihsel kimliğin ortaya çıkarılması,

- Ali Münif Caddesi ana aksı üzerinde, tarihî dokuya zarar veren (gürültü ve karmaşa yaratan) yoğun trafiğin kaldırılması, yaya ulaşımı için otopark alanlarının oluşturulması, ana aksın ve dar ara sokakların yayalaştırılması, Taşköprü ve rekreasyon düzenlemeleri ve yaya yolu ile, tarihî merkez-nehir bağlan-

tısının kurulması, dar yollara açılacak boşluk ve meydan düzenlemeleri ile, oturma, dinlenme, söyleşi vb. için pergola, havuz, çeşme elemanları ve yeşil alanların oluşturulması,

- Kapalı çarşı, ticari alan, çalışma alanı, cami ve medresenin ortasındaki kültürel alan olarak dört bölge şeklinde organize edilmesi, tarihî doku içinde Adana geleneksel

kültürünü yansıtan pek çok evin yenilenmesi ve sosyal amaçlar (yerel el sanatları, satış, kafe) için kullanılması, depo vb. servis alanlarının tasarlanması olarak öneriler getirilmiştir.

- Anıtsal binaları (halk sanat evi, müze vb. fonksiyonlar vererek aks, ışık, yeşil doku ile vurgulanması), ve tarihî atmosferi hissettirecek, aydınlatma, yön ve yol gösterici öğeler, sergi ve gezinti alanları, yol döşeme kaplaması vb. rekreatif alanların oluşturulmasıdır.

Yapılması Gerekenler

Bölgede tarihî birçok yapı yıkılmış, çok katlı yapılar alanın içine kadar girerek insan ölçeği, sıcaklık vb. oluşumlar yok edilmiştir. Ekonomik, fiziksel ve mekânsal eskimeye direnen ve hâlâ ayakta kalabilen bazı yapılar ise, şu anda korumayı gerektirmektedir. Bakır, teneke, geleneksel el sanatları gibi ilgi çekici, küçük üretimin neredeyse tükenmiş olması ve bu konuya yetkililerin bir katkı koyamaması bir sorun olmaktadır. Ancak yöresel ve ucuz mal alabilme, ayrıca pazarlık yapabilme olanağının olması, günümüzde çarşuyu ayakta tutan önemli nedenler olmuştur.

- Son yıllarda, kentin gelişme noktalarında yer alan büyük alışveriş merkezlerinin bir çekim alanı olduğu düşünülse de, kısa süreli konaklama ile, günübirlik konferanslar, turizm ile ilgili fonksiyonların yeni işlevler kazandırılması, gece yaşamına da olanak verecek kullanımların teşviki ile, bölgenin yaşatılması sağlanabilir.
- Bölgedeki tarihî yapıların özellikle, statik dayanımının artırılması, cephe estetiğini ortaya çıkaran yenileme çalışmaları sonucu (restoran, kafe, bar ve kulüp vb. mekânlara yeni işlevler yüklenmesi ile) fonksiyonel dönüşümleri sağlanmalıdır. İşlevselliğin çekim değeri, aktivite miktarı çeşitliliği ve kalitesi oranında kent imajının yükseltilmesi söz konusu olmakta, yerel turizmin canlılığı ise, ülke turizmini etkilemektedir.
- Adana kentinde şu anda iç turizm olarak "shopping/market turizmi" akla gelmektedir. Oysa, 1960'lı yıllarda "shopping turizmi" dünyada yerini, otantizm, sağlık, spor, kongre vb. turizmine bırakmakta iken, ülkemizde ise öne çıkarılmaktadır. Bu nedenle, söz konusu tarihî çarşıda alışveriş yanı sıra, renklilik ve cezbedici öğeler, rekreatif amaçlı gezme vb. yeni fonksiyonların verilerek bölgeye otantizm ve kültürel boyut kazandırılması önemlidir.
- Gerçek onarımın, çağdaş insanların, çağdaş gereksinimleri için bir işlev verilmesi, dolayısı ile "asıl korumanın yaşatma ile ola-

naklı" olduğu⁽⁵⁾ bilinmektedir. Bu bağlamda, Adana kenti için, sahip olduğu zengin birikimi ile, çeşitli aktivitelerin odağı haline getirilebilecek ve bir evrensel kent potansiyelini sağlayacak bir koruma söz konusu olabilir.

Adana'nın tarihî ve geleneksel merkezini oluşturan Tepebağ bölgesindeki bu yapılar geleneksel mimarinin, dolayısı ile yaşamın sentezlendiği, bir oluşum sergilemektedir. Günümüz ve gelecek kuşaklara kimlik duygusu aşılayan, ortak geçmiş ve gelecek bilincini ve içeriğini oluşturan kültürel varlıklara sahip çıkılmasının gerekliliği artık tartışılmaz bir durumdur. Eski kentleri yenilerinden ayıran özellikler sakinlerine kuvvetli bir ait olma ve coşkulu bir güven duygusu veren mekânlar olmuşlardır.⁽⁷⁾ Ancak, Adana kenti, bölgesel ölçekte önemli bir konumda olmasına rağmen, kültürünü yaşatma konusunda bilincin gelişmemesi nedeni ile, yerini dünyanın her yerinde görebileceğimiz sıradan, karmaşık ve kimliksiz yapılaşmalara bırakmakta olduğu, bunun sonucunda, halkın kentine yabancılaşması ile, gözlemlenmektedir.

Adana kentinin insanlara şu anda anımsattıkları kebab, pamuk, Seyhan Nehri ve benzer değerlerdir. On yıl, yirmi yıl ve daha sonraları hatırlanacaklar neler olabilir? Oysa kültürel ve tarihî çevre, iklim, peyzaj, toplum yapısı, nüfus, estetik vb. üstte sözü edilen değerler, kentlerin ve yapıların biçimlenmesine yansımaktadır. Adana kentinde günümüzde bile, yok olmaya yüz tutmuş değerler ve tarihî doku ile kültürel bir çevre, kentsel mekân vb. önemli bir iki yapı dışında, kent kültürünü yansıtacak bir olgudan söz etmek mümkün değildir.

Söz konusu alanın şu andaki dışlanmış terk edilmiş görüntüsünün değiştirilip alternatifler üretildiği üç haftalık çalışmanın gelecekteki çalışmalara alt yapı olacak bir nitelik taşıması yanında; en önemlisi de, farklı kültür ve ülkelerin farklı bakış açıları ile fonksiyonel ve mekânsal ilişkiler kurarak, alanın turizme kazandırılması yönünde stratejiler belirlenmesi olmuştur. Tarihsel kent mirasından bugüne ne kaldığına baktığımızda, "yıllar içinde çok çeşitli etkilerle unutulmuşluk ve terk edilmişliğin verdiği yorgunlukla yok olmaya yüz tutan"⁽⁸⁾ Bedesten ve çevresi geleneksel kent merkezinin yeniden canlandırılması ve yaşatılması kapsamında saptanan sorunlara çözüm aranması önemli olmaktadır. Bu nedenle, Adana'da son yıllarda gerçekleştirilen koruma amaçlı çalışmalar içinde konu ve içerik, ortaya konan sorunlar, ayrıca grupların yöre ile ilgili ürettikleri fikirler bakımından, en etkin çalışmalardan biri olduğu söylenebilir.

Uygun Organizasyon ve Yönetim Modeli

1980'li yıllardan sonra, Avrupa'da benimsenen politika "Turizm yoluyla ekonomik kalkınmanın sağlanması ve kentlerin bir bütün olarak imajının yükseltilmesi" olmuştur. Tarihsel, kültürel ve sanatsal anlamda bu bölgeler için, çekim merkezi haline getirilmesini teşvik eden politikalar gelişmiştir.⁽³⁾ Hewison, İngiltere'deki koruma çalışmalarının bir çeşit ekonomik girişim ve reklam aracı olduğunu ifade etmekte ve olguyu, yeni bir iş kolu, "miras sanayi" olarak tanımlamaktadır.⁽⁹⁾ Ayrıca, kentin mimari bir ürün, bir kültürel yaratıcılık olduğu ve bu bakış açısı ile incelenmesi gerektiği de savunulmaktadır.⁽¹⁰⁾ "Çok disiplinli ve çok yönlü araştırma ve uygulama projelerinin ortak bir amaç doğrultusunda yürütülmesinin sağlanması ve bunun da en önemli ön koşulunun uygun bir organizasyon ve yönetim modelinin kurulması" ile gerçekleştirileceği ifade edilmektedir. Bu nedenle yeniden yaşatma projelerine sahip çıkacak ve sadece bu konu ile ilgilenecek profesyonel ekiplere ihtiyaç vardır.⁽¹¹⁾ Tarihsel kent merkezinin, kentlerimiz için bir kazanım olduğunu görebilen ve organize olmaya hazır kişi ve kuruluşların, bu kültürel mirasımıza sahip çıkması ve bir an önce fizibilite çalışmaları başlatılması önemli olmaktadır. ■

Bu yazı aşağıdaki kaynaktan aktarılmıştır.

Serpil Çerçi, UMAR / Union of Mediterranean Architects, Summer School, Adana Turkey 2001, TMMOB Mimarlar Odası, Adana, 2001, sa.12-13.

KAYNAKLAR

- (1) Ekinci, O., 1996, "Adana Tarihsiz Kalması", *Kent ve Yapı*, s. 3.
- (2) Umar Proje Raporları: 2001 Uluslararası Yaz Okulu Öğrenci Raporları.
- (3) Unal, O., Kırmızı, M. T., 2001, "Geçmişimiz için bir Gelecek", *Mimarlık*, sayı 299, s. 4.
- (4) file: 1/A: safranbolu %20evleri %206.htm "Safranbolu evleri"
- (5) Bektaş, C., 1992, *Koruma Onarım*, YEM Yayınları, s.13, 95.
- (6) Yüceer, N., 1996, "Kentsel Kimlik ve Tarihi Kültür", *Kent ve Yapı*, Mart, s. 35.
- (7) Schulz, C., N., "Building in old Settings as a Problem of Place", *New Building in Old Settings*, Die Neue Sammlung, Münih, 1978, s. 11.
- (8) Ekinci, O., 2001, "Kemeraltı'nda Şafak Sökerken", *Mimarlık*, sayı. 299, s. 46.
- (9) Hewison, R., "The Heritage Industry", Londra: Methuen, 1987.
- (10) Rossi, A., 1991, *Architecture of the City*, Cambridge: The MIT Press.
- (11) Taner, E., T., 2001, "İzmir'in Tarihi Merkezi Kemeraltı'nı Yeniden Yaşatmak".

ADANA VAKIFLAR SARAYI

Onur ERMAN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

Figen KARAMAN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

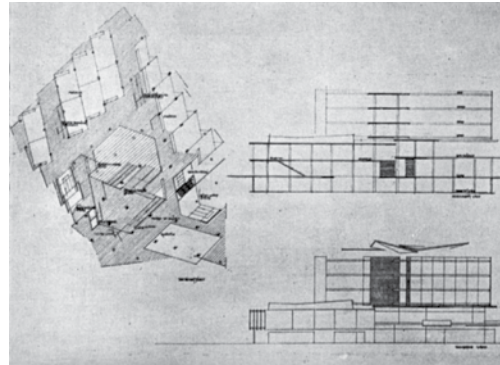
Yeditepe Üniversitesi

İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

"Modern mimarlık anlayışının Adana'daki seçkin örneklerinden birisi olan yapıda parçalı plan tipolojisi benimsenerek hareketli kütleler oluşturulması cephe plastiğini olumlu biçimde etkilemiş, mimari detaylar da seçilen malzemelerin niteliklerine uygun biçimde şekillendirilmiştir. Dönemin özgün detaylarından olan brüt beton yüzeyler, pres tuğla kaplamalı boşluksuz duvarlar, estetik bir unsur olarak cepheye takılan brüt beton merdiven, yapıyı hafifleten teraslama ve yatay etkiyi güçlendiren bant pencereler günümüzde niteliğini kısmen kaybetmiş olsa da yapıya ve kente değer katmaya devam etmektedir."

Yapı; 1961 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından açılan mimari proje yarışması sonucunda elde edilmiştir. Yarışmada Birincilik Ödülünü Çetin Ural ve Sami Anolay'ın projesi almış (Resim 1) ve proje uygulanmıştır. Yapıya ilişkin ihaleler 1964 yılında tamamlanarak 1965 yılında inşaat başlanmıştır. Yapı 1965-1968 ile 1968-1970 yılları arasında iki etapta inşa edilmiş ve inşaat 1970 yılında tamamlanmıştır. Yapının müteahhitlik hizmetlerini İzmit adresli Salih Kuru yüklenmiştir.

Yapı, Adana'da küçük ölçekli ticaretin en canlı ve yoğun olarak yaşandığı tarihî ticaret merkezinde yer almaktadır. Çevresinde bulunan yapılar parsel büyüklükleri, yükseklikleri, mimari nitelikleri ve inşa edildikleri dönemler açısından büyük çeşitlilik göstermektedir. En eski örnekleri 16. yüzyıla tarihlenen ancak ağırlıklı olarak 1950-80 dönemi ürünleri olan ve dönemlerinin öncü denemeleri sayılabilecek bu ticaret yapılarının büyük çoğunluğu, günümüzde bakımsız ve nitelsiz bir görünüm sergilemektedir. Yapı aynı zamanda yoğun trafik aksı üzerinde yer almakta, toplu taşıma araçla-

Resim 1. Bodrum Kat Planı ve Kesitler, Vakıflar Sarayı İş Hanı Proje Yarışması Birincilik Ödülü, Çetin Ural - Sami Anolay.

Resim 2. 1980'lerde Vakıflar Sarayı.

rının yolcu indirme bindirme noktası olarak kullanılmaktadır (Resim 2-5).

Yapının inşa edildiği arsada daha önce "Orisdi-Back" isimli çok katlı mağaza bulunmaktaydı (Resim 6). Bu mağazanın yanmasının ardından arsa 1940'lardan, Vakıflar Çarşısı'nın inşasına dek Güven Garajı adı altında otobüs garajı olarak kullanılmış (Resim 7) ve sonrasında arazi sahiplerinin başışı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetine geçmiştir.

Resim 3-4. 2005 yılında Vakıflar Sarayı.

Resim 5. Günümüzde Vakıflar Sarayı.

10. ADANA (Ciliele) — "Orisdi-Back", Rue Principale.

Resim 6. "Orisdi-Back" Mağazası.

Resim 10. Galeri tavan detayı.

Resim 7. Güven Garajı.

Resim 8-9. Galeriden görünüş.

Ticari ve eğlence amaçlı kullanıma sahip yapının mimari proje programı çarşı ve sinema olarak tanımlanmıştır. Bodrum+zemin+2 katlı olan yapıda iç mekân; katları görsel olarak birbirine bağlayan düşey sirkülasyonun odaklandığı galeri ile zenginleştirilmiştir. Yapının bodrum katında, zemin kotunda yer alan merdiven ile çarşıdan bağımsız olarak ulaşılabilen ve servis birimleri ile çarşıya bağlanan, ancak 2007 yılından bu yana işletmeye kapalı olan, gece kulübünün yanı sıra çarşı içinden ulaşılan mağazalar ve servis birimleri, zemin katta ise galeri etrafında sıralanan içe dönük mağazalar ile cadde ile sokağa cepheli dükkanlar yer almaktadır (Resim 8-10). Günümüzde yapının zemin ve birinci katında ağırlıklı olarak küçük ölçekli gelinlikçi dükkanları, üst katında ise iki adet düğün salonu bulunmaktadır. Ödül alan proje ve ardından inşa edilen yapının plan şeması ve cephe biçimlenişinde, 1950 ve 60'larda mimaride önemli etki bırakan Brütalist yaklaşımın etkisini izlemek mümkündür. Yapıda parçalı plan tipolojisinin benimsenmesiyle hareketli kütleler oluşturulması cephe plastiğini olumlu biçimde etkilemiş, mimari detaylar seçilen malzemelerin niteliklerine uygun biçimde şekillendirilmiştir. Modern mimarlık anlayışının Adana'daki seçkin örneklerinden birisi olan yapı, özellikle kütle hareketleri ve malzeme seçimleri ile dikkat çekmektedir. Cephedeki brüt beton yüzeyler, pres tuğla kaplamalı boşluksuz duvarlar, yatay etkiyi güçlendiren teraslamalar ve bant pencereler ile yapıyı düşeyde sonlandırmak için kullanılan betonarme kirişlemeler dönemin özgün detaylarıdır (Resim 11-13).

Resim 11-13. Yapıdan detaylar.

Resim 14-16. Pres tuğla kaplı cephe ve brüt beton merdiven.

Resim 17. Yapının günümüzde ana cephesi.

Estetik bir unsur olarak cepheye takılan ve sinemanın yangın çıkışı ve sahne arkası girişi olarak tasarlanan brüt beton merdiven de yapının önemli modernist detaylarından (Resim 14-16).

Betonarme karkas olarak inşa edilen yapının iç mekânlarında özgün tavan kaplamasının ağırlıklı olarak ahşap kaplama olarak bitirildiği görülmektedir. Cephede ise brüt beton ve kısmi pres tuğla kaplama duvar yüzeyleri bulunmaktadır. Sinema salonu olarak tasarlanan ve günümüzde düğün salonu olarak kullanılan mekânın tavan döşemesi ise çelik makaslarla inşa edilmiştir.

1970'lerden günümüze Vakıflar Sarayı Çarşısı'nın özgün plan ve cephe özelliklerine zarar veren pek çok müdahalede bulunulmuş ve yapıya çok sayıda niteliksiz ek yüklenmiştir. Yapının mekânsal organizasyonunda galeri etrafında biçimlenen plan şemasının günümüze dek ko-

Resim 18-20. Yapıda günümüz ekleri.

Resim 21-22. Sinema salonunun tadilatıyla elde edilen düğün salonu ve orijinal ahşap paneller.

runduğu ancak özgün mağaza bölünmelerinin değiştirilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca, yapıya incelik katan, yapıyı hafifleten balkon ve terasların iç mekana dahil edilmesi, brüt beton cephenin boyanması mimari etkiyi bozmuş, çatı katının kapalı hacimlere dönüştürülmesi sonucu betonarme kirişlemeler ile oluşturulmuş saçak detayları tamamen kaybolmuştur. Bu değişikliklere ek olarak zemin katta, sokağa dönük dükkânlar elde etmek için yapılan eklemeler ile özgün cephe karakteri yitirilmiştir. Yapı üzerine yerleştirilen reklam panoları da cephede düzenli bir etki oluşturmaktadır (Resim 2, 5, 17-20).

Yapının özgün halinde açık biçimde oluşturulan çok sayıda girişinin bulunması farklı yönelimlerden ulaşım olanağı sunmuş ve bu yaklaşım üst

katlardaki teraslar, açık ve kapalı fuayelerle birlikte iklimsel verilere uygun bir çözümlenme getirmiştir. Ancak günümüzde bu özgün çözüm değiştirilmiş ve açık geçişler ve teras açılımlarının kapılarla bölünmesiyle büyük ölçüde yok edilmiştir.

2005 yılında gerçekleştirilen tadilatın ardından merkezi galerinin ahşap tavan kaplaması sökülerek, galeri tavanının niteliği bütünü ile değiştirilmiş, kolon yüzey kaplamalarının niteliği değiştirilmiş, bodrum kattaki su ögesi de kaldırılmıştır (Resim 8-10). Bunun yanı sıra yapının ikinci katında yer alan 300 kişilik sinema salonu ve bric kulübü de iki ayrı düğün salonuna dönüştürülmüştür. Sinema salonuna hizmet eden fuaye alanları ve bağlantılı terasların bir bölümü kapatılarak düğün salonunun hizmet mekânları oluşturulurken, bric kulübüne ait yarı açık mekânlar tamamen kapatılarak ayrı bir düğün salonu meydana getirilmiştir (Resim 17-20). Sinema salonunun duvarlarında ses düzeni için kullanılan özgün ahşap paneller tadilat sonrası kullanımda korunmuş ancak salonun eğimli döşemesi ve ahşap tavan kaplaması sökülerek yenilenmiştir (Resim 21-22).

Yapı günümüzde halen ticari ve eğlence amaçlı kullanıma hizmet vermektedir. Modern mimarlık anlayışının Adana'daki seçkin örneklerinden birisi olan yapıda parçalı plan tipolojisi benimsenerek hareketli kütleler oluşturulması cephe plastiğini olumlu biçimde etkilemiş, mimari detaylar da seçilen malzemelerin niteliklerine uygun biçimde şekillendirilmiştir. Dönemin özgün detaylarından olan brüt beton yüzeyler, pres tuğla kaplamalı boşluksuz duvarlar, estetik bir unsur olarak cepheye takılan brüt beton merdiven, yapıyı hafifleten teraslama ve yatay etkiyi güçlendiren bant pencereler günümüzde niteliğini kısmen kaybetmiş olsa da yapıya ve kente değer katmaya devam etmektedir. ■

RESİM KAYNAKÇASI

Resim 1. Arkitekt Dergisi, sayı 305, 1961, sf:153-162.

Resim 2. A. Nadir İşisağ Arşivi.

Resim 3-4. Kemal Aydın - Ahmet Giliz.

Resim 6-7. Tarihi Fotoğraflarla Adana, Altınkoza Yayını, 2007.

Resim 5, Resim 8-22. O. Erman Arşivi.

ADANA KENT MAKROFORMU İLE MİA VE AVM ETKİLEŞİMİ

Tevfik YILDIRIM

Uzman Şehir ve Bölge Plancısı

“Geçmişteki ve günümüzdeki durumu ile Adana kenti tek ve geleneksel merkezli bir kenttir. Geleneksel merkezden uzaklaştıkça ana yollar boyunca ticaretin yayılım gösterdiği, birkaç noktada ise yeni talepler doğrultusunda kendiliğinden, alanın özelliğinden ve tercihlerden dolayı alt merkez diyebileceğimiz alanların oluştuğu görülmektedir. Kent hakkında karar verenlerin, planlama faaliyetlerini, küresel sermayenin kazanma döngüsü içinde spekülasyonlarla toprağın rant değeri üzerinden, ihtiyaçların çok daha fazlası alanı imara açma politikasına dönüştürdüğü, araç öncelikli ulaşım kararlarıyla kentsel hizmet ve ilişkilerin kırılma noktası olma özelliklerini kaybeden, mekân, işlev ve kullanıcı kalitesi anlamında çöküntü ve köhneme noktasında olan MİA’larımızı yeniden planlamalıyız. Belki de fiili durumlara ve ihtiyaçlara göre çeşitlendirmeli, gruplandırmalı ve adlandırmalıyız.”

Giriş

Son 30 yılda dünyada ve Türkiye’deki kentler üzerinde etkili olan küresel sermaye, kolay ulaşım yolları, gelişen teknoloji ve oluşturduğu ihtiyaçlar başta ve etkin olmak üzere, Habitat ile dünyanın küçük ve sadece bize ait olmayan bir köy olma kavramı, çevre ile sürdürülebilirlik kavramları kentleri ve merkezleri inanılmaz bir hızla dönüştürdü. Ölçü, denklik, çeşitlilik, kavranabilirlik gibi kavramlar sınırsızca gelişti, değişti. Kentler ve yaşamın kalbi olan merkezler, ticaret hayatı tanınmaz, kavranamaz hale geldi, hemşerilik kavramı anlamını yitirdi. Doğal afetlerden depremler başta olmak üzere kentlerin kendi içinde dönüşümü zorunlu hale geldi. Genişlemeyi, saçaklanmayı önlediği için olumlu ancak donatı ve nüfus dengelerini bozduğu için olumsuz gördüğümüz kentsel dönüşüm önümüzdeki 30 yıla damgasını vuracak gibidir.

Kentsel işlev alanları (barınma, çalışma, eğlence, dinlenme, eğitim, sağlık vb.) mekânsal dağılımı, kentsel makroformu biçimlendirmektedir. 1980-2000 döneminde, dünyada izlenen süreçlere paralel olarak üretim ve tüketim alışkanlıkları ve dolayısıyla kentsel mekân talepleri değişmiş; hizmetler sektörü, eğitim ve eğlence alanları, konut alanları da kentsel makroformun yeni dinamikleri olmaya başlamıştır. Bu yazıda Adana kentinin makroformunun oluşumunu ve tarihi kent merkezinden, sokak esnafından, mahalle semt çarşılarına, pasajlara, depolamadan AVM’lere kadar değişen ticaret, MİA sürecini değerlendirmeye çalışacağım. Adana’nın yoğun karmaşa içinde, gününbirlik kararlarla, geleceğe yönelik vizyonu ve sürdürülebilirliği olmadan, üstelik ticaret baskısıyla genişlemesini tartışacağım.

A. Adana Makroformunun Oluşumunda Tarihsel Süreç

Her kent konumu, etki alanı, üretim potansiyeli, eşikleri, ulaşım imkânları ve çeşitliliği, gelir düzeyi ile bir merkezdir. Yoğunluğuna, hizmet imkânlarına göre de bölgesel metropoliten kent merkezi fonksiyonunu barındırır. Öngörüsüz planlama faaliyetleri, bilinçsiz konut, AVM, düzensiz ulaşım aksları kentleri parçalamakta,

dağınık kent ve yetersiz bölgeler oluşturmaktadır. Bu parçalı ve birbirinden kopuk kent parçalarında gelir seviyelerinde farklılaşmalar ile sürekli kent dışında, doğayla uyumlu alanlara sığrama eğilimi başlamaktadır. Dışarı doğru çıkan insanlarla birlikte ticari ve merkezi ihtiyaçlar da kent merkezini gereksiz yere dağıtmakta, çalışanlar için de gecekondulari yerleşimler oluşturmaktadır. Arsa değerleri sürekli artmakta kent birçok yöne saçaklanmakta ve bir yerde kendi geleceğini oluşturan alanları hızlıca tüketerek zarar vermektedir.

A.1. Kent Karakterini Belirleyen Önemli Demografik Veriler

Adana kentinin demografik verilerine baktığımızda, yıllar itibariyle gözlenen değişimler şöyle sıralanabilir. Nüfus ve çalışan yapısıyla ilgili genel bilgiler:

2012 yılı itibariyle il nüfusu 2.200.000 kişi olup nüfusun % 87’si kent merkezlerinde yaşamaktadır. Çalışan nüfusun % 64’ü ticari faaliyetleri de kapsayan, hizmet sektöründedir. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından bu yana Adana ili Türkiye’deki nüfus hızının 2-3 katı artmış ve ağırlıklı olarak bu durum devam etmiştir. Türkiye toplam nüfusu 1935 ile 2009 arasındaki 74 yıllık süreçte 3,43 artarken şehir kabul edilen yerleşmelerin nüfusu 11,90 kat artmıştır. Adana toplam nüfusu 4,81, şehir nüfusu 15,30 kat ve şehir merkezi nüfusu ise 19,45 kat artmıştır. Son 10 yıllık dönemde şehrimizin nüfus artış hızında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır. Hızlı göç alan kent olmaktan öte artık dışarıya göç veren kent olmaya başlamaktadır. Yerleşmelerin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki fark olarak tariflenen net göç hızı, 1995-2000 döneminde binde -23,97 iken 2007-2008 arası binde -6,31 olarak TÜİK tarafından hesaplanmıştır. Çalışma çağındaki nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfusu ifade eden toplam yaş bağımlılık oranı, 2009 yılı itibariyle, Türkiye’de 49,25 iken Adana’da 48,05’tir. İşsizlik oranı % 20’lerle Türkiye ortalamasının üstünde ve ilk sıradadır. Adana’da en yüksek katma değer oluşturan sektör, % 29,89 oranla sanayi sektörüdür. Ticaret sektörü % 24,01 oranla 2. sıradadır. Bu oranlar Türkiye ile

Sıra	Düzye 2 kodu	Düzye 2 bölgesi	Nüfus (2008)	Sıra	Düzye 2 kodu	Düzye 2 bölgesi	Nüfus yoğunluğu
1	TR	Türkiye	71.517.100	1	TR10	İstanbul	2444
	TR10	İstanbul	12.697.164	2	TR62	Adana, Mersin	302
2	TR51	Ankara	4.548.939	3	TR51	Ankara	244
3	TR31	İzmir	3.795.978	4	TR52	Konya, Karaman	232
4	TR62	Adana, Mersin	3.629.227	5	TR31	İzmir	157
5	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	3.442.871	...	...	...	...
6	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	3.136.555	...	TR	Türkiye	93
...	...	...	...	...	...	...	...
24	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	1.061.287	24	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	30
25	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	1.020.767	25	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	28
26	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	737.308	26	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	27

Kaynak: ADNKS (2008), TÜİK.

Nüfus ve nüfus yoğunluğuna göre Düzye 2 bölgeleri içindeki yeri. İstanbul'dan sonra en yoğun bölgedir. (ÇKA)

Kaynak: TÜİK (2008)

Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre Düzye 2 bölgeleri.

paralellik sağlamaktadır. İşsizlik oranı Türkiye'nin çok üzerinde ve hatta ilk üçlerde yer almaktadır. Çalışanların % 80'i ücretli çalışanlardır. (Adana 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu Araştırma Raporu, Aralık-2010)

Adana'da toptan ticaret hizmetleri giyim sektöründe, perakende ticaret hizmetleri ise yine giyim başta olmak üzere gıda ve beyaz eşya da yoğunlaşmıştır. Tarımın halihazırda gelişmiş olması sebebiyle tarım ürünleri, pamuk, çiğit, yağlar, sebze ve meyve de iç ticarete etkilidir.

1996 ve 2004 yıllarında DPT tarafından ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmasında Adana'nın öne çıkan herhangi bir ilçesi olmakla beraber sürekli tüm Türkiye'deki sıralamada gerilediği ortaya çıkmıştır. İlçelerde de bir alt merkez kurulabilme imkânının düşük olduğunu gösteren bu değerlerden bazıları çok daha kötü haberler vermektedir. Mesela 872 ilçe arasında yapılan değerlendirmede Feke, 797. sırada, Samimiyli 728 ve Aladağ 713. sırada gelmektedir.

Adana bölgesinde ve tüm Türkiye'de günümüze kadar yükselen değer olup, gelişmişlik seviyesinde batıdan sonra doğuya köprü oluşturmaktadır. Bir geçiş bölgesi konumundadır. (ÇKA)

A.2. Mekânsal Açından Süreç

Adana kentinin bilinen tarihi, MÖ 4000'lerde başlamaktadır. Gelişmiş su altyapısı, yakın çevre nehirler ve köprüler ile ciddi bir ulaşım aksı olan tarihi İpek Yolu üzerindedir. Doğal koşullar ile verimli ovası yaşamın kolaylaşmasını bir o kadar da gözlerin üzerine çevrilmesini sağlamıştır. Çukurova'nın merkezinde olması sebebiyle kervanların ticaret yolu üzerinde hanlarla dolu olan kente sayısız medeniyet gelmiş, yerleşmiş, savaşmış ve yer değiştirmiştir.

Kırmızı renkli alanlar ticaretin mevcut arazi kullanımı, mavi yuvarlak içinde içi kırmızı alanlar AVM'leri ve içi turuncu renkli alanlar mevzi-ıslah imar planlı alanlar ile TOKİ eliyle yapılan ve kenti sürükleyen toplu konut alanlarını içermektedir.

1841-1865 Amerika İç Savaşı'nda öne çıkan ve teşvik edilen pamuk üretimi ile "Tarım Kenti" unvanını elinde bulundurmuştur. 1864 ilk çırçır fabrikası ve 1886 yılında demiryoluyla Mersin'e ve limana bağlantı sağlanmış bölgenin ticaret merkezi olmuştur.

1950'li yıllara kadar Tepebağ ve Ulucami mahalleleri merkez olmak üzere yağ lekesi şeklinde her yöne genişleme var iken 1980'li yıllara gelindiğinde Baraj yolu, D-400 ve Karataş karayolu akslarında ışınal, lineer bir şekilde genişleme görülmüştür. 1990'lara gelindiğinde parçalı mevzi imar planları, gecekonduvari şekilde yapılan kaçak, imar planına aykırı alanların ıslah imar planlarıyla ve gelişen ulaşım imkânlarıyla engellenemez, korkunç bir saçaklanma olduğu görülmüştür. Ayrıca, 1990'lı yıllarda terör olaylarıyla birlikte göç hızla artmış en yakın il olan Adana bu olaydan en olumsuz etkilenen il olmuştur. İnşaat sektörü

en çok gelişen ve gelir getiren sektör olmuş her taraf inşaatlarla dolmuştur.

2000'li yıllar ise öngörülemez bir şekilde küresel sermayenin şehre damgasını vurduğu yıllar olmuştur. Çok hızlı bir şekilde bütün planlama projeksiyonlarını, hesaplamaları altüst ederek, büyük parseller bazında, parçalı MİA ve AVM'ler oluşmuştur. Bana göre şehrin kontrolünü yitirdiği yıllardır. Bir yandan da dünya piyasasında bizim farkında olmadığımız kadar önemli bir konumda olduğumuzun göstergesidir diyebiliriz. Yerleşime alsal olarak baktığımızda Tepebağ ve Ulucami mahalleleri çevresi ilk alan 80 ha'dır. 1950 öncesi, 700 ha, 1980 yılı 3.300 ha, 1990'larda 10.000 ha ve 2010 yılı itibarıyla 23.391 ha'dır. Katlanarak artan bu değerlerin son noktasına geldiğimizi ve bundan sonra artık genişlemekten ziyade gelişmeye yönelmemiz gerektiğini düşünüyorum.

1950'li yıllarda dünyada sanayinin gelişmesiyle, tarım ön planda olduğu için tarıma dayalı sanayiler, fabrikalar kurulmuş ve şehrin etrafı sanayi alanlarıyla dolmuştur. Tabii doğal sonuç olarak plansız bir şekilde işçi mahalleleri oluşmuştur. 1970'li yılların sonunda etkin olan konut sunum süreçleri kent merkezine yakın alanlarda yoğun yapılaşmayı destekleyen süreçler olmuştur. Bu ise konut başına ödenen toprak rantını artırmış ve konutu çok pahalılaştırmıştır. Bir yandan bu konuda ulaşılan darboğaz, öte yandan artan özel oto sahipliğinin orta sınıflara getirdiği hareketlilik, kent saçaklarında konut taleplerini ortaya çıkarmıştır. Mevzi imar planları ile 1985'lere kadar uzanan dönemdeki konut arzı ile kentten kopuk, arazi maliyeti düşük kent parçaları oluşturulmuştur. "Toplu Konut" girişimleri ile de kent saçağında "Kooperatifler," "büyük konut şirketleri" eliyle konut arzı gelişmiştir.

1980'li yılların sonuna kadar süren bu imajın getirdiği cazibe, göç ve nüfus artışı ile hızlı bir kentleşme başlamıştır. Sanayi ve hizmetler gibi kentsel ekonomik etkinlik alanlarının yer seçimi, oransal dağılımı, kendi içindeki alt sektörlerin dağılımı ve ağırlık noktaları, teknoloji üretme ve kullanma düzeyi, hizmet ettiği nüfusun nitel ve niceliksel özellikleri, bu sektörlerden elde edilen gelir düzeyi vb. diğer kentsel işlev alanlarının da (konut, eğlence, çalışma, kültür, eğitim, sağlık vb.) boyut ve niteliğinin belirlenmesinde son derece etkindir. 1950'li yıllara kadar, Tekel, Güney Sanayi, Milli Mensucat vb. birçok fabrika kent merkezinin hemen yakınında yürüme mesafesinde konumlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde, devletin desteklediği büyük ve küçük sanayi girişimlerinin olduğu, sigortasız işçi çalıştırma ve vergilendirmede kolaylıklar sağlandığı bilinmektedir. Sanayi sektörü de ticaretten önceki makroform belirleyicisidir. Yer seçiminde büyük alanlar

oluşturması, çok kişinin ve de bazen 3 vardiya çalışılmasının getirdiği nüfus, işyeri ev yakınlığı, çalışanların gelir seviyesi, tüketim alışkanlıkları gibi kriterler kentin şeklini etkilemiştir. Büyük alanlara ihtiyaç duyduğundan kent genişledikçe sanayi alanları bir dıştaki çembere doğru yayılmakta ve bu şekilde süreç devam etmektedir. Kente boşalttığı yere hizmetler sektörü ve konut alanları geçmektedir.

1950'lere kadar kendi imkânları ve kentin çekiciliğiyle açılan fabrikalar, 1950 sonrası sanayi devrimiyle daha da hızlanarak OSB, Küçük ve Büyük Sanayi Siteleri olarak kendini göstermiştir. Ceyhan yolu kenarında kurulan Keresteciler Mobilyacılar Sitesi, Mersin yolu üzerindeki Metal Sanayi Sitesi, Mermereciler Siteleri, Hurdacılar daha önce kent içindeyken dışarıya alınmış sanayi siteleridir.

Adana kenti makroformunda tarihsel süreçte baktığımızda, kırmızı çizgiyle Tepebağ Höyüğü, yani ilk yerleşimi, mavi alanla 1940'lara kadar olan alanı, turuncuyla 1980'lere kadar ve en nihayetinde yeşil alanla 1980-1995 arasında ve boyasız alanlarla da potansiyel 2000'li yılların kullanımını görüyoruz. Süreçten de anlaşılabilir ki kent sürekli kuzey aksında büyümekte ve nehrin parçalanmasıyla yer yer kuzeybatı yer yer kuzeydoğu istikametinde gelişmektedir.

B. Yapılan Planlar ve Oluşturulan Gelişme Koridorları

1940'lı yıllar tüm Türkiye gibi Adana'mızda da planlama faaliyetleri için milattır. Prof. Hermann Jansen tarafından yapılan planla başlayan süreç, 1943 yılında, merkezi alanların Yüksek Mimar Necmi Ateş tarafından düzenlenmesi, 1948 yılında ise Yüksek Mimar Asım Kömürçüoğlu tarafından, şehrin doğusundaki Karşıyaka Mahallesi için yapılan planlamayla ve 1966 yılında ise İller Bankası'nca hazırlattırılan planla devam etmiştir. Bu planlarda ve hazırladıkları dönem itibarıyla ticaret ve Merkezi iş alan gibi kavramlar çok yoğun bir unsur olmadığı için belirtilmemiş, ana yollar üzerinde konut altı olarak işlenmiştir. Dolayısıyla ana yolların belirlenmesi ve çekiciliği dışında ticaret alanlarıyla ilgili net ve yönlendirici bilgi bulunmamaktadır. Bu yıllara planlı kalkınma dönemi denmekte, mümkün olduğu kadar ülke genelinde dengeli gelişme ilke edinilmiştir. Sadece İstanbul, İzmir, Ankara'nın dışında Çukurova Bölgesi ve bölgenin itici lokomotifi Adana çok daha fazla öneme sahip olmuştur. Çukurova Kentsel Gelişim Bölge Planı çalışmaları ile yerleşmeler kontrol altına alınarak mümkün olduğunca planlı gelişmesi sağlanmıştır.

Adana kentinin etki alanına (hinterlandı) baktığımızda, DPT tarafından Adana ve Gaziantep liderliğinde Mersin, Karaman, Niğde, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Malatya, Adıyaman, Elazığ, Diyarbakır, Mardin, Şırnak, Siirt, Batman ve Muş kentlerini kapsamaktadır.

1985-1990 arasında Yeni Adana Kentsel Gelişim Projesi'yle birlikte şehir inanılmaz bir hızla resmen kuzeye taşınmıştır. 1994 yılında kentimizin

ilk AVM niteliğindeki ticaret alanı olan Galeria açılmıştır. 1995 yılından itibaren, MİA kavramı konuşulmuş ve kent merkezinin kuzeyinde DDY hattı civarında uygulamaya geçirilmiştir. 1998 yılı tarihî kent merkezi ve aynı zamanda 3. Derece Kentsel Sit Alanının Koruma Amaçlı İmar Planlarının onaylandığı yıldır. Bu çalışmada, ticarethanelerin çok küçük birimlere indiği, yapı kalitesinin çok kötü, bakımsız alanların ve çöküntü alanlarının olduğu tarihî bir kent merkezi tespiti yapılmıştır. Ticaretin canlandırılması için uğraşmış, kararlar üretilmiş ancak bir türlü yeterli ilgiyi görememiş ve gittikçe daha kötü şartlar oluşmuştur. Geleneksel merkez, kentin kuzeye taşınması kararından ciddi anlamda olumsuz etkilenmiştir. Tarihî kent merkezi Adana'nın kalbidir. Yenileme, sağlıklaştırma ve restorasyon projeleriyle bu alanların da ticari aktivitesi kaybedilmemelidir. Hem kentsel, hem arkeolojik sit alanı, hem idari merkez hem de ticari merkezle birlikte olduğu için kat çıkılmamış, vitrin unsuru ön planda tutulmuş ve kat izni de verilmemiştir. Merkezi fonksiyonların ihtiyacı olan otopark ve donatı alanları karşılanamamıştır. Böylece Gazipaşa, Atatürk ve Ziya-paşa caddelerine MİA olarak genişlemiş en nihayetinde ulaşım imkânlarının kolaylaşması ve küresel sermaye, reklam ve pazarlama ile otoyol, anayollara bağlantılı olarak büyük AVM'leri oluşmuştur. Kente ve hatta yakın çevredeki diğer illerle birlikte kırsala da hitap eden bir ticari fonksiyon oluşturulmuştur.

2000'li yıllarda özellikle de 2003 yılında, otoyolun (TEM-Transit European Motorway) Adana şehir içi geçişi ücretsiz hale gelince Carrefour, Metro, Real ve Optimum AVM'leri hızla yapılmaya başlanmıştır. Kent oluşturulan bu cazip çekim güçleri karşısında genişlemeye başlamıştır. Parçalanan ticari fonksiyonlar şekil değiştirerek değişen alışveriş ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Son moda mağazalar, yaya ulaşımını esas alan ama içinde insani ihtiyaçları da karşılayan (yeme, içme, eğlence, sinema, market vb.) ancak yaya standartlarının üstüne çıkan kapalı alanlar oluşmaktadır.

2000'li yılların bir diğer özelliği ise planlama konusunda inanılmaz gelgitlerin, idare mahkemelerince iptallerin ve en fazla 6 ay yürürlükte ka-

lan planların olduğu bir dönem olmasıdır. Takip edilemeyecek, sayılamayacak kadar ve tanımsız plan enflasyonu yaşanmıştır diyebiliriz.

10.07.2007 tarihinde 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, valilik merkez alınarak 30 km yarıçaplı bir etki yetki alanı getirmiştir. Alan büyümekle beraber teknik çalışan ve uzman sayısı hemen hemen aynı kalmış ve sorunlar başlamıştır. Bana göre Adana kentinin planlama miladı olan 2007 yılından sonra gerek Adana Valiliği'nin hazırlanmış olduğu il geneline yönelik 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ile Adana Büyükşehir Belediyesi'nin 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı çalışmaları ile düzensiz ve kontrol edilemeyen bu parçalı planlama çalışmaları toparlanmaya ve tek dil altında tasarlanmaya başlamıştır.

Çukurova Kalkınma Ajansı'nın turizm değerlendirmesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı vizyon çalışmasına göre kentin güneyindeki alanların turizm teşvikleriyle çekiciliği artacak ve yeni alt merkezin yer seçimi için en büyük adaylardan olacaktır. Bu şartlar altında Karataş yolu ticaret için önemli bir ulaşım aksı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2023 projeksiyon yılına göre nüfusun yaklaşık 3.300.000 kişi olacağı varsayılmaktadır. 2013 yılı itibarıyla, otoparktaki plakalara baktığımızda çok rahat görebileceğimiz gibi sadece Adana kentinden ziyade yakın çevredeki illere de hizmet veren 4 adet büyük AVM bulunmaktadır. Özellikle kavşak noktalarında alt merkez diyebileceğimiz alanlar oluşmuştur.

Büro-ofis kullanımları, resmî kurumların ve idari merkezin çekimi ile merkezdeki apartmanların 2. ve 3. katlarına yerleşmeye ve hatta tüm apartmanın iş merkezine dönüşmesine sebep olmuştur. Zamanla apartman yerine doğrudan amaca yönelik olarak iş hanları ve iş merkezleri yapılmış, konut faaliyetleri merkezi terk etmiştir.

Geçmişteki ve günümüzdeki durumu ile Adana kenti tek ve geleneksel merkezli bir kenttir. Geleneksel merkezden uzaklaştıkça ana yollar boyunca ticaretin yayılım gösterdiği, birkaç noktada ise yeni talepler doğrultusunda kendiliğinden, alanın özelliğinden ve tercihlerden dolayı alt merkez diyebileceğimiz alanların oluştuğu görülmektedir. Kenan Evren Bulvarı, Turgut Özal Bulvarı, kavşakların çekimi ile kesişim noktaları, fuar alanı, Metro hattı durak yeri, büyük AVM'lerin oturma, kısmen de Seyhan Nehri doğusunda nehir boyu oteller ve kentsel dönüşüm alanları bunlara örnektir. Bugüne kadar planlama çalışmalarında yapılan kent karakter tablolarına baktığımızda ticaret alanı oranının yaklaşık % 5 civarında olduğu görülmektedir.

C. Uygulama ve Proje Aşamasındaki Kararların Makroform Üzerindeki Etkileri

Adana kendi yetki alanının dışında tüm Çukurova bölgesini kapsayan bir etki alanına sahiptir, bölgesel bir merkezdir. Bu geniş etki alanı içinde yapılacak her faaliyet Adana'yı da etkileyecektir. Etki alanındaki projeleri şöyle sıralayabiliriz:

- Yenice Lojistik Köy ilanı ile tüm lojistik ve ulaşım imkânları ve yan sektörleri hemen batı sınırımızda yer alacaktır. Depolama ve yan sektörler için Adana sınırlarında D-400 karayolu kenarı veya 2. adalarda yoğunlaşmalar olacaktır.
- Kazanlı Merkezi ile bölgeye gelecek turizm yatırımları, turistlerin ihtiyaçları yakın çevre olarak ilimizden de karşılanacaktır. Yeni turistik tesislerin oluşumunu da destekleyeceğine inanmaktayım. Merkezin hemen devamında bulunan Adana sahillerinde hem yeni alternatif turizm tesisleri hem de gıda ve hediyelik eşya gibi sektörler gelişebilecektir.
- Çukurova bölgesel havalimanı 2016 yılı itibarıyla faaliyete geçince Adana Şakirpaşa havalimanımız daha da rahatlayacak ağır uçaklar ve riskli uçuşlar yeni havalimanından yapılacaktır. Havalimanının gerektirdiği güvenlik ve diğer unsurlarla birlikte ilimiz sınırlarına 15 km mesafedeki alan Adana'mıza yeni faaliyetler ekleyecektir. Ulaşım havalimanından dolayı rahatlayacak, ilimizdeki ürettiğimiz tüm tarımsal ve diğer ürünler dünya piyasalarına daha rahat ve alternatifli olarak ulaşacaktır.
- Ceyhan ilçemizdeki Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi sanayide büyük bir ivme kazandıracak yeni yan sanayi ile hizmetler sektörlerini harekete geçirecek, istihdam oluşturacaktır. Sanayi yatırımları daha çok bu bölgede yer seçimine gidecek, AOSB alamızdaki tüm boşluklar bu sayede dolacak ve yeni alan talepleri oluşabilecektir.
- Kent içerisinde ise en önemli gördüğüm projeler kentsel dönüşüm projeleridir. İnanılmaz yüksek yoğunluklar ile uygun sosyal donatı alanlarının sağladığı imkânlar meskûn alanların değerlendirilmesine yol açacaktır. Adana kenti gibi etrafı doğal eşiklerle çevrili bir kent için mevcut sınırları içerisinde yeni projeler üretmek çok kalıcı ve yapıcı bir harekettir. Belki de yakın zamanda imara açılan alanlar Kentsel Dönüşüm Projeleriyle kazanılan konut stoku sayesinde talep görmeyecektir.
- İlimizin kuzeyinde yer alan doğal ekosistemli alanlar ile güneydeki lagünler ve uluslararası koruma alanları ekoturizm faaliyetleri ile daha istihdam oluşturucu ve daha gelir getirici hale gelecektir.

Bu ve bunun gibi projeler sayesinde 3.300.000 kişi olarak öngörülen 2023 yılı Adana ili projeksiyon nüfusu, 4.000.000 seviyelerine kadar ulaşabilecektir. Yeni çıkan Büyükşehir Belediyeleri Kanunu'na göre ilk seçimler olan 2014 Mart ayından itibaren il sınırları büyükşehir sınırı olacağından bu büyük nüfusun getireceği ihtiyaçlar ve zorluklar çok iyi planlanmalıdır. Yer seçim kararlarında 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ilkelerinde açıkça belirtildiği gibi doğaya, bereketli ovamıza zarar vermemek adına seçici olmak her talebi karşılamaya çalışmamak gerekir.

Çok önemseydiğim bir TÜBİTAK çalışması olan Sn. hocam, Süha Berberoğlu danışmanlığında, Çukurova Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmayı sizlerle paylaşmak istiyorum. 1967 yılından itibaren onar yıllık periyotlarla hem kentsel değişim belirlenmiş hem de 2023 yılı için farklı yöntemler kullanılarak kentsel gelişim olasılık görüntüleri oluşturulmuştur. Bu, Adana için yapılmış ilk detaylı çalışma niteliğindedir. Günümüzde nüfus artışları ve göçlerle kentlerin hızlı bir şekilde büyümesi, aynı zamanda doğal kaynaklar üzerindeki baskısının ve tahribatının artması, araştırmacıları bu konu üzerine çekmiştir. Kentlerin karmaşık yapılarını ortaya koyabilmek için özellikle 1950'li yıllardan sonra birçok teori geliştirilmeye başlanmıştır. Bu teorilere göre yapılan çalışmada, Adana kentinin uzun yıllar içerisindeki makroform değişiminin bilimsel dünya standartlarında değerlendirilmesi tablo da gösterilmiştir.

Nazım İmar Planı'nda 133 km² alanın yerleşime açılması söz konusu iken, çalışmada en doğru sonuçları üreten SLEUTH ve Markov Chain yöntemlerinde bu alan sırasıyla, 75 km² ve 59 km² olarak tespit edilmiştir. Planlama çalışmalarında bu miktar hata payı olarak otomatik kararlar için bırakılmaktadır. % 30'luk bir ilave durumda bile modeller ve Nazım İmar Planı'nda yer alan kentsel yapı arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir. Bu durum, kentin ihtiyacından fazla yerleşim alanının imara açıldığının bir göstergesidir. Adana kentinin belirleyici eşikleri, kısıtlayıcıları, orman, tarım ve eğimli alanlar, askeri ve sivil havalimanı, koruma alanları, üniversite alanları, taşkın ve deprensellik içeren alanlardır.

Her kent yaşayan bir organizmadır ve böylece her kentin bir ömrü vardır. Daha önceki yazılarda dünyada başkentlik yapmış, dünyaya birçok konuda damgasını vurmuş şehirlerin günümüzde hayalet kent olup canlılığını yitirdiğini yazmıştık. Kentlerin ömrünü belirleyen her türlü eşikler ve bu eşiklerin ne kadar zorlandığıdır. Özetle Adana kentinde, % 40'lık tarım alanı, % 40'lık orman varlığı, % 3'lük su yüzeyi, kayalık alanların bulunması, % 10'luk

kesiminin eğimden dolayı dezavantajlı olduğu düşünülürse yapılaşmaya müsait ya da planlama deyişiyile yerleşilebilir alanımız yaklaşık % 7'dir. Bu oranın içinde mevcut yerleşimler, sit alanları ile diğer doğal koruma alanlarının da olduğunu bildiğimize göre ya kenti kent yapan değerlerimizden vazgeçerek çok daha fazla yayılacağız ya da geleceğimizi yok etmeden bir kez daha düşünüp bu yayılma, saçaklanma ve gelişigüzel genişlemeye bir dur diyeceğiz.

D. Kent Makroformunun Değerlendirilmesi

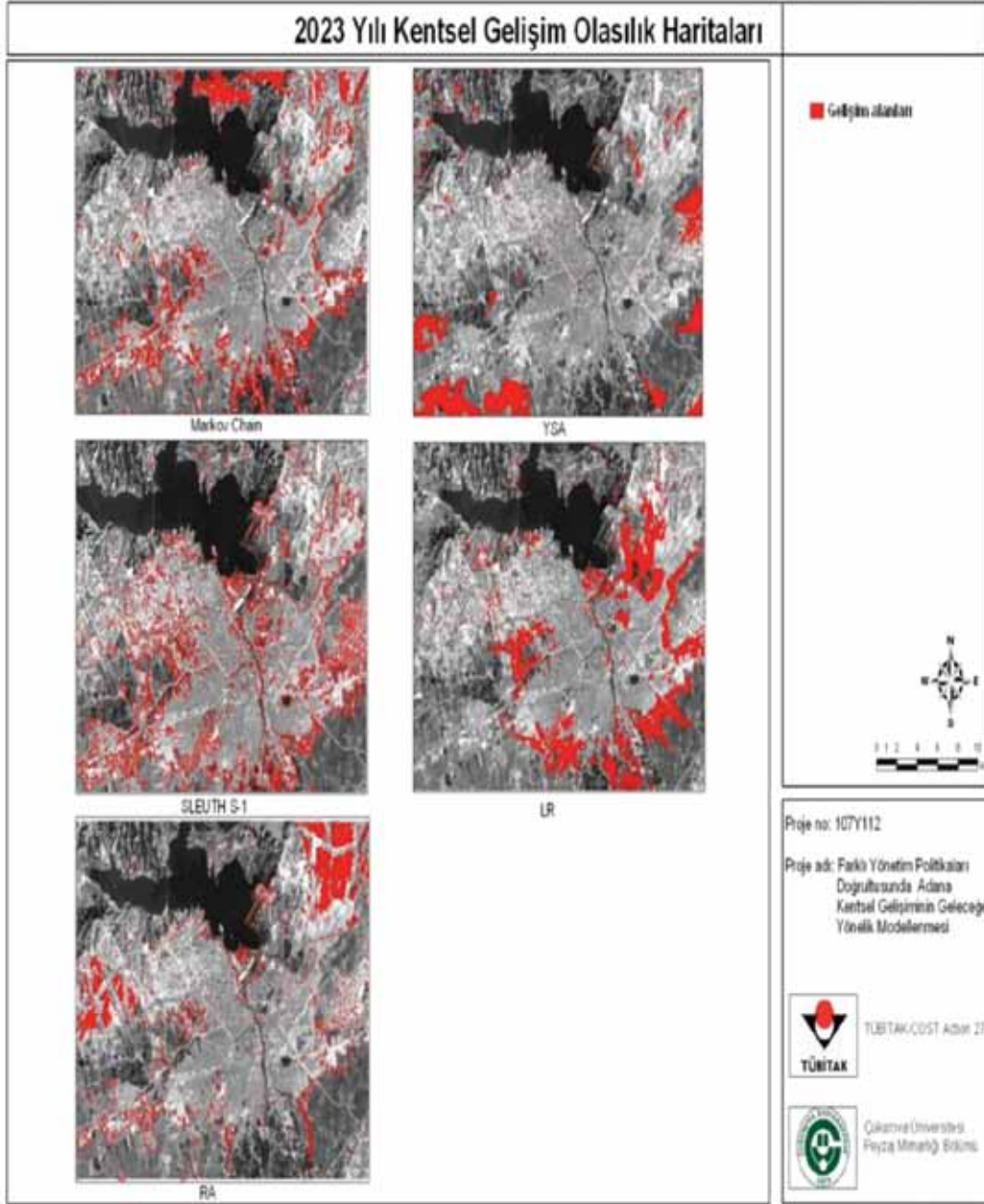
Günümüze kadar olan süreçte ticaret fonksiyonu ve makroform açısından şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Tarihî kent merkezimiz olan Tepebağ Mahallesi ve Büyüksaat civarı, kent bütününe hâlâ hizmet veren ve hatta Çukurova bölgesi ölçeğinde önemli bir hizmet noktasıdır. Ancak son 10 yıl itibariyle boşalmalar, depo alanlarının yer kapması, üst katların tamamen tanımsız ve boş alanlar olarak kalması ile bakımsız, yıkıntı alanları oluşmuş durumdadır.
- Finans sektörü etap etap meşhur bankalar caddesi denilen Abidinpaşa Caddesi'ni terk etmektedir.
- Her şeye rağmen kentin hâlâ tek ve güçlü merkezi geleneksel merkez olan bu bölgedir.
- Ulaşımın inanılmaz tehlikeli boyutlara ulaştığı, yaya faaliyetlerinin neredeyse imkansızlaştığı bu alanda ülke çapında etkili olan tarihî mekânların korunması bakışıyla yeni yeni restorasyon, yenileme, sağlıklılaştırma ve imar faaliyetleri yapılmaktadır.
- Merkezi fonksiyonlar yerinde kalmakla birlikte yer değiştiren nüfusa hizmet anlamında belirli ticaret aksları oluşmuştur. Bunlar; (Baraj yolu) Bülent Angın Bulvarı, Atatürk, Gazipaşa ve Ziyapaşa caddelerinin oluşturduğu ideal MİA alanı, Turgut Özal Bulvarı, Kenan Evren Bulvarı, Süleyman Demirel Bulvarı'dır.

- Son 10 yıl itibariyle ki bu zaman direk geleneksel merkezin çöküntü alanı haline geldiği zamana denktir, kent çevresinde AVM'ler oluşmuştur. Batıda otoyol bağlantı yolu üzerinde 3 adet, doğuda Seyhan Nehri civarı yeni oteller bölgesinde yoğunlaşmışlardır. Ancak kentin kuzeye yönelmesi ve otopark ihtiyaçları doğrultusunda bundan sonraki olası AVM'ler kuzeydoğu ve kuzeybatıda yer alabilecektir.
- Ticareti ve hizmetler sektörünü, dolayısıyla makroformu direk etkileyen diğer önemli unsur olan imalat ve sanayi alanları doğuda OSB, Ceyhan yolu üzeri ve batıda ise rafineri, liman olması sebebiyle Mersin yolu üzerinde yer seçmiş durumdadır. SASA, Özbucak, MENSA, TEMSA bunlardan büyükleridir. Bundan sonra da başka bir alana yerleşmekten ziyade, yoldan 2. ve 3. adalara yayılacağı beklenmektedir.
- D-400 Karayolu ciddi bir çekim merkezi oluşturmaktadır. Vedat Dalokay Sebze Hali, ATİKOP, Adana İş Merkezi, Yüreğir Sebze Hali, Büyük Toptancılar Sitesi, METRO market, Galeriler Sitesi, Karocular-Mermerciler Sitesi bu alanda yer seçen ticari faaliyetlerdir.
- Alt merkezler kavramı ciddi düşünülmelidir. Burada resmî kurumlardan kaynaklanan ihtiyaçlar ise kastedilen sorun yoktur ama yeni yeni AVM'ler ise bu çok kötü sonuçlara götürecektir. Çok merkezli yerleşimlere doğru gidilmiştir. Daha nüfus doyumuna ulaşmadan çok merkez oluşturmak yanlışır.
- AVM'ler sadece tüketim alışkanlıklarını değiştirmemekte sosyal, mekânsal, kültürel anlamlar ve önemler taşıyan birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. "Hafta sonu buradaydım, şuradaydım, ya da şurada gezerken karşılaştık" der gibi, gidilmesi ve orada görülmesi gereken bir sosyal mekân gibi algılanmakta, adeta prestij olarak teşvik edilmektedir.
- Kentin AVM'ler ve MİA alanları dışında kalan

Modeller ve Nazım İmar Planı	Yerleşim Fark (km ²)	% 30 İlave alan (km ²)
Nazım İmar	133	-
MC	59	76
YSA	41	53
LR	65	84
RT	51	66
SLEUTH Senaryo-1	75	97
SLEUTH Senaryo-2	38	49
SLEUTH Senaryo-3	46	59

Modellenen potansiyel kentsel gelişim olasılık değerlerinin Nazım İmar Planları ile karşılaştırılması.

imara açma politikasına dönüştürdüğü, araç öncelikli ulaşım kararlarıyla kentsel hizmet ve ilişkilerin kırılma noktası olma özelliklerini kaybeden, mekân, işlev ve kullanıcı kalitesi anlamında çöküntü ve köhneme noktasında olan MİA'larımızı yeniden planlamalıyız. Belki de fiili durumlara ve ihtiyaçlara göre çeşitlendirmeli, gruplandırmalı ve adlandırmalıyız.

Kente uzak yaşama biçimlerini temsil eden, üst gelir gruplarına hitap eden, korunaklı, güvenli, AVM'lere karşı hâlâ özelliğini koruyan alt ve orta gelir grubuna hitap eden, tarihî geçmişi ile insani bir bağ kuran, idari ve günlük tüm ihtiyaçlarınızı en uygun şartlarda ve makineleşme olmadan yerinde sunan tarihî kent merkezlerimiz veya yeni isimleriyle yakın dönem MİA'larımız arasındaki itişme, yer kapmaca yarışmasını kim kazanır bilinmez. Ama kesin olan her ikisinin de birbirinden örnek ders alacağı avantajlarının olduğudur.

Bana kalırsa insanlar hâlâ küçük nostaljik ve otantik yerleşimlerin çarşılarına gidiyorlarsa ve rahatlayıp huzur buluyorlarsa ya bu AVM'ler şekil değiştirecek ya da yok olup yeni bir anlayış gelecek. Ben hâlâ tarihî merkezde doğal ortamda yürüyerek, klimalı suni ortam olmadan alışveriş yapmayı, pazarlık yapmayı sevenlerdenim. Ya siz... ■

kesimleri anlam ve önemini kaybetmekte, kente ve kentsel değerlere yabancılaşma, dışlanma, psikolojik bozukluklar, suçla meyil etme gibi olumsuzlukları beraberinde getirmektedir.

- Kentsel yayılma saçaklanma ve hatta dağılma ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu değerlendirmelere göre sonuç olarak, sanayi yeni bir yer seçmeyecek, ticaret alanları için yeteri kadar yer ayrıldığı için ancak o alanların içini dolduracak, AVM'ler için kuzeybatı ve kuzeydoğu iyi bir yön olup otoyol bağlantı veya kavşak noktalarına yakın bir yerin uygun olacağı anlaşılmaktadır. Ancak bundan sonra makroformun belirleyicisi olarak konut alanları için olmazsa olmaz kuzeybatı ve kuzeydoğuda kendi ihtiyaçlarını içinde sağlayabilen büyük siteler, prestij konutları, ağırlıklı olarak villa düşüncesinin yaygınlaşacağını düşünebiliriz.

E. Sonuç

Kentin makroform gelişim süreci yasal ve yasadışı olmak üzere iki model üzerinden gelişmiştir. İmar mevzuatındaki ıslah ve mevzi imar planları ile imar plan tadilatlarıyla yasallaştırılan konut alanları (Şakirpaşa, Yeşilevler, İsmetpaşa, Pınar mahallelerindeki ıslah imar planlarıyla, Kurttepe, Karşı, Kireçocağındaki mevzii imar planlarıyla) ve kamu eliyle üretilen yasal konut alanları (Şambayadı, Çarkıpare, 100. Yıl, Güney Sanayi Evleri, Sümerbank vb.) ile biçimlenmektedir. Yeni konut alanları olarak baktığımızda, güneyden kuzeye doğru ilk sulama kanalı boyunca otoyol bağlantı yoluna kadar olan alan ile yeni açılan Türkmenbaşı bulvar üzeri yoğunlaşmaktadır.

Kent hakkında karar verenlerin, planlama faaliyetlerini, küresel sermayenin kazanma döngüsü içinde spekülasyonlarla toprağın rant değeri üzerinden, ihtiyaçların çok daha fazlası alanı

BASINDAN AVM HABERLERİ

Ertun Hızıroğlu: AVM'ler Ömrünü Doldurdu

40. yılını kutlayan ERA Mimarlık'ın kurucu ortağı Prof. Ertun Hızıroğlu ve ekibiyle "Bir Vizyonun Peşinde: ERA'nın 40 Yılı" sergisi vesilesiyle Radikal gazetesinden Elif İnce kendisiyle bir söyleşi gerçekleştiriyor. Söyleşinin konumuzla ilgili kısımlarını aktarıyoruz.

40. yılını kutlayan ERA Mimarlık'ın kurucu ortağı Prof. Ertun Hızıroğlu ve ekibiyle "Bir Vizyonun Peşinde: ERA'nın 40 Yılı" sergisi vesilesiyle buluştuk, AVM'lerden "yeşil bina" furyasına mimarlık gündemini tartıştık. Tophane-i Amire'de açılan sergi, ofisin bugüne kadar gerçekleştirdiği projeler üzerinden bir anlamda Türkiye'de mimarının geçirdiği değişimi özetliyor.

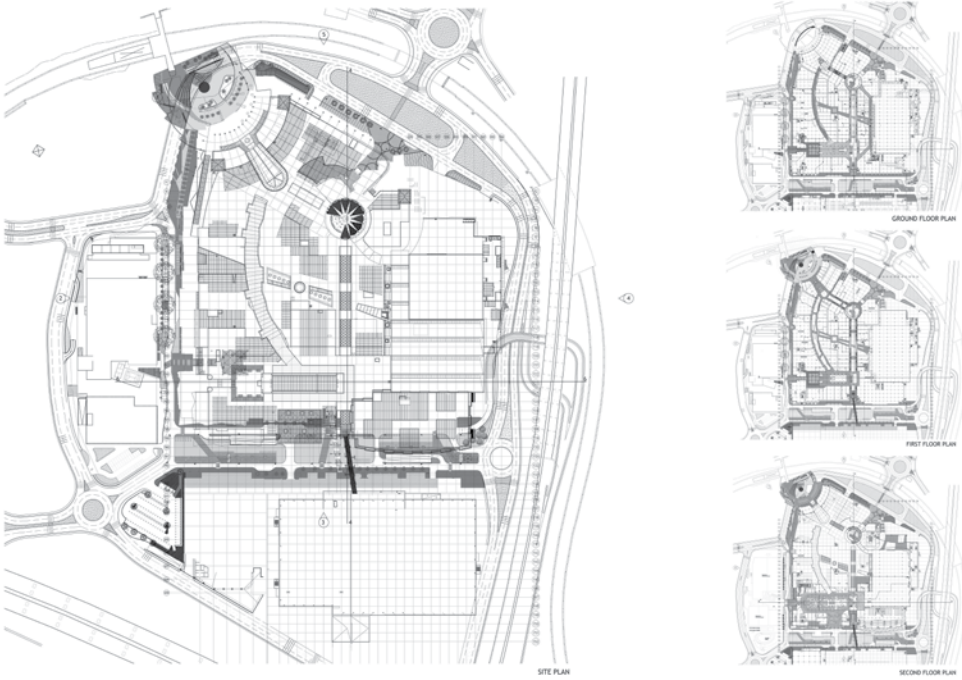
Sergi önce 70'lere, Hızıroğlu'nun Fatih Gorbon'la yılda 13 mimari proje yarışmasına katılıp 12'sinden ödülle çıktığı gençlik yıllarına uzanıyor. Hızıroğlu'nun keyifli anekdotları aralara serpiştirilmiş: "Gazetede Çukurova Holding için Adana'da bir traktör fabrikası yapılacağını bildiren bir ilan gördük. Amerikalı mimar Kevin Roche'un üzerimde çok etkisi vardır. Kitabının arkasında bir toplantı fotoğrafı vardı: Büyük perspektifler çizmiş, duvarlara asmışlar. O kareden ilhamla, devasa kâğıtlara çizdik her şeyi, fabrikadaki toplantı salonuna astık. Sergi alanı gibiydi." Ertesi gün işi aldıklarını öğreniyorlar. ERA, 80'lerde Shell istasyonlarının tasarım ve proje yönetimini üstleniyor, Türkiye'deki 580 istasyonu yeniliyor ya da baştan yapıyor.

Mikro Kent Olarak Forum

Galleria'nın tek alışveriş merkezi olduğu 90'larda İçerenköy'de ilk CarrefourSA hipermarketini tasarlıyor Hızıroğlu. Sonra Adana, İzmir, Bursa, Ankara'daki Carrefour'lar geliyor. ERA'nın CarrefourSA'lara dokunuşu çelik strüktürlerde kendisini gösteriyor. Çelik sistem sayesinde bugün binaların yalnızca cepheleri sökülerek yeni bir cephe yapılabiliyor.

Firmanın 2000'lerdeki esas meşgalesi Forum AVM inşaatları oluyor. Burada da Forum AVM'nin 'mikro-kent' konsepti yapıların ana karakterini belirliyor: AVM'lerin üstleri kısmen açık, sokak ve meydanlar oluşturulmuş. Kapadokya'dan Kayseri'ye Forum'lar diziliyor. 2001'de Paris'te, 2005'te de Şanghay'da ofisler açılıyor, Çin'in Shenyang kentinde Star-mall AVM yapılıyor. Bu yıl sonunda tamamlanacak Ayazağa Kültür Merkezi ve Garanti Bankası'nın 2015'e yetişecek Pendik'teki Teknoloji Kampusu de firmanın son yıllardaki çalışmalarından öne çıkanlar.

AVM'lerin Sonu Mu?

Prof. Hızıroğlu, son yıllarda daha teknik projelere yönelmelerini kendi deyimiyle 'AVM furyası'nın sona eriyor olmasıyla açıklıyor: "AVM'ler ömürlerini doldurdu. Amerika'da işlemeyenleri hastane, büro olarak değiştiriyorlar. Bizim de bir müşterimiz aradı, 'Acaba büro olarak değerlendirilebilir miyiz?' diye. O tür yatırımlar giderek azalıyor."

1992'de İçerenköy'de ilk Carrefour'u yaptıkları zamanı anımsıyor: "O zamanlar sadece Galleria vardı. 3 bin 800 araçlık otopark yaptırdık. Buraya kim gelecek diye hop oturup hop kalktım ama açıldığı gün otopark da yollar da arabalarla dolmuştu. Bugün hâlâ doludur o otopark... Ama artık insanlarda AVM merakı bitmeye başladı,

merak edecek bir şey yok ki. Hepsinde aynı dükkânlardan var. Artık tek başına bir çekim noktası değil AVM'ler."

Hızıroğlu, yıllarca tasarladığı AVM'lere oldukça eleştirel yaklaşıyor şimdi: "Kayseri'de bir otelde kalıyordum, civarda yapacak ne var diye sorunca 'AVM'ye gidin' dediler. Böyle olması doğal, insanların eline kredi kartını veriyorsun, başka bir hobisi yok. Çocukları evde patırtı kopartıyor. Ne yapacak? Tiyatroya değil AVM'ye gidecek tabii. Çocuklar koşuşturacak, aile de oturup bir kahve içecek." AVM'lerin büyük bir mahalle kadar elektrik tükettiğini ve trafik yarattığını da ekliyor sözlerine.

Gezi Parkı'na yapılmak istenen müze-AVM Topçu Kışlası'nı konuşuyoruz: "Şehirde parklara ihti-

yacımız çok, tinerici gelecek diye parkı kaldırmayız. Evisizse, gece orada yatıyorsa onun için bir hizmet koyulur, bu sosyal bir meseledir. Gezi Parkı'nı içine alan aks otellerle bozuldu, eskiden Nişantaşı'na kadar yürüyebiliyorduk parkın içinden geçip. İstanbul'da aslında çok güzel ticari akslar mevcut. Farklı gelir gruplarının bir arada olabileceği alanları, yaya yollarını arttırmalıyız."

Sarmaşıklı "Yeşil Bina"lar

Ertun Hızıroğlu, "Doğayı tüketmemek adına çözümler aranmalı" derken "yeşil bina" furyasının da içyüzüne değişiyor: "Bina içinde güzel ağaçlar olması veya üç cephesine sarmaşık sardırma onu 'yeşil' kılmaz. Bütün malzemelerin tekrardan bir araya getirilebilecek şekilde yapılması lazım. Oysa bu LEED sertifikaları sadece beyana dayalı işliyor, kapsamlı bir kontrol mekanizması yok. Mesela AVM'ye otobüs gelmiyor ama yatırımcı puan kazanmak için bir durak yaptırmış! İşveren artık illa ki 'gold sertifikalı olacak' diyor çünkü. Her şeyi yiyip bitiriyoruz, çok çabuk ucuzlatıyoruz." ■

(Radikal, Elif İnce / 24 Ocak 2013)

Fotoğraflar: Cemal Emden.
ERA Mimarlık tarafından gönderilmiştir.

BASINDAN AVM HABERLERİ

Yer ve Büyüklüklerine Göre İlk 20 AVM

1. Forum İstanbul AVM, İstanbul, 175.000 m²
2. Marmara Forum AVM, İstanbul, 135.000 m²
3. İstanbul Cevahir AVM, İstanbul, 110.000 m²
4. Ankamall AVM, Ankara, 107.000 m²
5. Torium AVM, İstanbul, 90.000 m²
6. Antares Alışveriş ve Yaşam Merkezi, Ankara, 85.000 m²
7. Anatolium AVM, Bursa, 84.000 m²
8. Kentpark AVM, Ankara, 80.000 m²
9. Panora AVM, Ankara, 80.000 m²
10. Forum Ankara Outlet AVM, Ankara, 80.000 m²
11. Korupark AVM, Bursa, 74.580 m²
12. CEPA AVM, Ankara, 73.000 m²
13. Forum Mersin AVM, Mersin, 71.500 m²
14. Akkoza AVM, İstanbul, 70.000 m²
15. Anatolium AVM, Ankara, 70.000 m²
16. Meydan AVM, Ümraniye İstanbul, 70.000 m²
17. 212 AVM, İstanbul, 70.000 m²
18. M1 Tepe AVM, Adana, 69.000 m²
19. Forum Bornova, İzmir, 67.000 m²
20. Viaport AVM, İstanbul, 66.000 m²

(Kaynak: www.sahibinden.com, 02 Ekim 2012, Selma Şenol'un haberi)

2013 Yılında Açılacak AVM'ler ve Yerleri

Alışveriş kavramının ötesinde yaşam merkezi haline gelen merkezlerin sayısı hızla artıyor. Kentli yaşamların vazgeçilmez mekânları AVM'ler, ziyaretçilerin gözdesi oldukça projeler de dur durak bilmiyor...

Türkiye'nin pek çok yerinde inşaatı devam eden AVM'ler farklı iddialarla sektörde yerini alıyor. "Akademetre Araştırma ve Planlama"nın hazırladığı AVM'ler listesi, çarpıcı sonuçlar ortaya koyuyor.

2012-2013-2014 yıllarında toplam 71 AVM, 2.872.725 metrekare kiralalanabilir alan sunarken, kapanan ve fonksiyonunu yitirmiş AVM'lerin sayısı da 24'ü buluyor. Listeye göre Türkiye genelinde 2012 yılında 30 AVM, toplam 1.083.000 metrekarelik kiralalanabilir alanı ziyaretçilerine açıyor. 2012'nin listesinde ilk 3 büyük AVM projesi Autopia AVM ile birlikte Marmara Park ve ÇarşıYapı AVM.

AVM inşaatları tüm hızıyla sürerken, 2013 yılına 5 aydan kısa bir zaman kala 28 AVM de yeni yılla

birlikte kapılarını açmaya hazırlanıyor. İşte 2013 yılı ile birlikte Türk organize perakende pazarını renklendirecek yeni AVM'ler...

2013 yılında açılacak AVM'ler ve yerleri: (AVM / Yeri / Kiralanabilir alan)

- Next Level AVM, Ankara-Çankaya, 42.000 m²
 Arena AVM, Ankara-Yenimahalle, 28.000 m²
 Taurus, Ankara-Balgat 50.000 m²
 Erasta AVM, Antalya-Kepez, 45.000 m²
 Altinceylan AVM, Bursa-Görükle, 8.000 m²
 Harmony Towers, Bursa-Nilüfer, 27.000 m²
 Carrefour, Bursa-Nilüfer, 16.151 m²
 Keşan AVM, Edirne-Keşan, 30.000 m²
 Edirne AVM, Edirne-Merkez, 30.000 m²
 Forum Gaziantep, Gaziantep, 48.500 m²
 Prime Mall Gaziantep, Gaziantep, 53.774 m²
 Hatay AVM, Hatay, 40.000 m²
 Isparta Tic., Isparta, 114.000 m²
 Rosarium, Isparta, 20.000 m²
 Sur Yapı Exen, Üsküdar, 15.000 m²
 B.çekmece Grandia, Büyükçekmece, 50.000 m²
 Zorlu Center, Şişli, 60.000 m²
 Brandium, Ataşehir, 120.000 m²
 Ümraniye AVM, Ümraniye, 50.500 m²
 İzmir İŞ GYO, Bayraklı, 27.000 m²
 Carrefour, Kocaeli, 4.400 m²
 Maraş Park AVM, K.Maraş, 52.030 m²
 Meysu Outlet, Kayseri-Melikgazi, 10.000 m²
 Bodrum AVM, Bodrum, 26.000 m²
 Samsun AVM, Samsun, 63.224 m²
 Tokat AVM, Tokat, 36.000 m²
 Uşak AVM, Uşak, 13.460 m²
 Zonguldak AVM, Zonguldak, 25.685 m²

(Kaynak: www.konuthaberleri.com, 9 Ağustos 2012)

Türkiye'de kaç tane AVM var?

TESK Genel Başkanı Bendevi Palandöken, son zamanlarda mantar gibi çoğalan AVM'lerle ilgili çarpıcı bilgiler verdi.

TESK Genel Başkanı Bendevi Palandöken, "Perakende Yasası'nın çıkarılmamasının esnafa zarar vermeye devam ettiğini savunarak, "Yasanın çıkmamasını fırsat bilen AVM'ler dur durak bilmeden büyüyor. Hiper-grosmarket, alışveriş merkezleri (AVM) ve büyük mağazalar olarak isimlendirilen işletmelerin sayısının hızla artması, perakende piyasasında rekabet şartlarının yok olmasına yol açarak, her geçen gün esnaf ve sanatkâra zarar vermeye devam ediyor" değerlendirmesinde bulundu.

Palandöken, yaptığı yazılı açıklamada, 1999 yılında 40 milyar dolardan bugün 250 milyar dolara ulaşan perakende sektörü içinde geleneksel perakendenin payının yüzde 85 iken 2011 yılında yüzde 40'a düştüğünü ifade etti.

Yabancı Sermayeli AVM'ler Ekonomiye Zarar Veriyor

Palandöken, 2000 yılında 2.500 tane olan zincir ve süpermarket sayısının 11.588'e ulaştığını kaydederek, "Yasanın çıkmasının gecikmesi sektörde, haksız, kontrolsüz ve denetimsiz bir rekabet yaratmaktadır. Mahalle araları indirim marketlerinden geçilmiyor. Yabancı sermayeli AVM'ler Anadolu'da da hızla yayılarak 58 ilimizde topladığı sıcak parayı il dışına çıkararak esnafımıza ve ekonomiye zarar veriyor" ifadelerini kullandı.

Türkiye'de faaliyet gösteren ve büyük çoğunluğu yabancı sermayenin elinde olan AVM, hiper-süpermarketlerin açıldıkları bölgelerde ekonominin kılcal damarları olan esnafın yok olmasına neden olduğunu ileri süren Palandöken, şunları kaydetti: "Geleneksel sosyal iletişimin kurulduğu mahalle kültürü yok oluyor. Dün kendi dükkânında çalışan esnafımız şimdi AVM'lerde işçi konumuna düştü.

2005'te AVM sayısı 106 iken 2010'da bu rakam 263'e, 2011 yılında açılan 11 yeni AVM ile sayı 278'e ulaştı. Sektörün 2012 yılında büyüme öngörüsüne göre sayının 350'ye ulaşması bekleniyor. İllere göre bakıldığında yüzde 60'ı İstanbul ve Ankara'da yoğunlaşıyor. İstanbul 109 alışveriş merkezi ile ilk sırada olup, Ankara 37, İzmir 17 alışveriş merkezi ile İstanbul'u takip etmektedir. Fakat bin kişiye düşen alışveriş metrekaresi dikkate alındığında Ankara 297 metrekare ile liderliğini sürdürmektedir."

Belediyelere seslenen Palandöken, "Çarpık AVM'leşmeye dur diyebilecek, haksız rekabeti önleyebilecek yasal imkânlarınız olduğunu tekrar hatırlatmak isterim. Dinlence ve eğlence için park yapacak şehir içlerinde boş alan kalmadı. Aynı konseptte yan yana açılan AVM'ler vatandaşları bıktırdı. Zaman içinde atıl duruma düşüklerinde milli ekonomiye de zararları olacak" ifadelerini kullandı.

(www.sondevir.com)

AVM Sayısı 310'a Ulaştı!

Antalya Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (AESOB) Başkanı Abdullah Sevimçok, 2012 yılında yeni açılan AVM'ler ile birlikte yurt genelindeki toplam AVM sayısının 310'a ulaştığını belirtti. Antalya Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (AESOB) Başkanı Abdullah Sevimçok, Perakende Yasası'nın bir an önce düzenlenerek çıkartılması gerektiğini belirterek, AVM'lerin kurlsızca büyüyerek "dev bir ur"a dönüştüğünü ve artık küçük esnafın müşterilerini ellerinden alıp kendilerine nefes alacak bir yaşam alanı bırakmadıklarını söyledi. Sevimçok, "Geçtiğimiz yıl yeni açılan AVM'ler ile birlikte AVM'lerin sayısı 310'lara kadar ulaşmıştır. 2013 yılında hizmete girecek ve yapımı devam edenlerle birlikte ise bu sayının 350'yi bulması hiç de hayal değildir. Bu konuda susmayı tercih edenler ve perakende piyasasını düzenleyecek olan yasanın çıkmasını geciktirenler 2 milyon esnafın vebali altındadırlar. Birbirinin neredeyse aynısı olan ve şimdilerde yan yana açılan AVM'ler yüzünden aslında AVM'ler de birbirlerine zarar verir bir konuma gelmişlerdir" dedi.

Belediyelere de bu konuda iş düştüğünü kaydeden Sevimçok, "Çünkü mevcut belediyelerin eğer isterlerse bu AVM furyasına dur diyerek şehir esnafını koruyabilecek ve haksız rekabeti önleyecek olan bazı yasal imkânları vardır. Bu yüzden herkesi bir kez daha duyarlı olmaya davet ediyoruz" şeklinde konuştu. (Kaynak:Haberx.com, www.konuthaberleri.com)

AVM Sektörü Her Yıl Ortalama % 25 Büyüyor!

Türkiye AVM'ler ile 1988 yılında açılan Galleria ile tanıştı. O günden bu yana da AVM'ler hızla çoğalmaya başladı. Özellikle 2005 yılında sektörde büyük bir sıçrama yaşandı. 2005 yılında AVM sayısı 106 iken 2010 yılında bu rakam 263'e 2011 yılında ise 279'a ulaştı. AVM sektörü her yıl ortalama % 20-25 büyüyor. 2013'te ise bu sayının 400'e ulaşması bekleniyor. İllere göre bakıldığında ise İstanbul'un 109 aktif alışveriş merkezi ile lider olduğu, Ankara'nın 37 ve İzmir'in 17 alışveriş merkezi ile onu takip ettiği görülüyor.

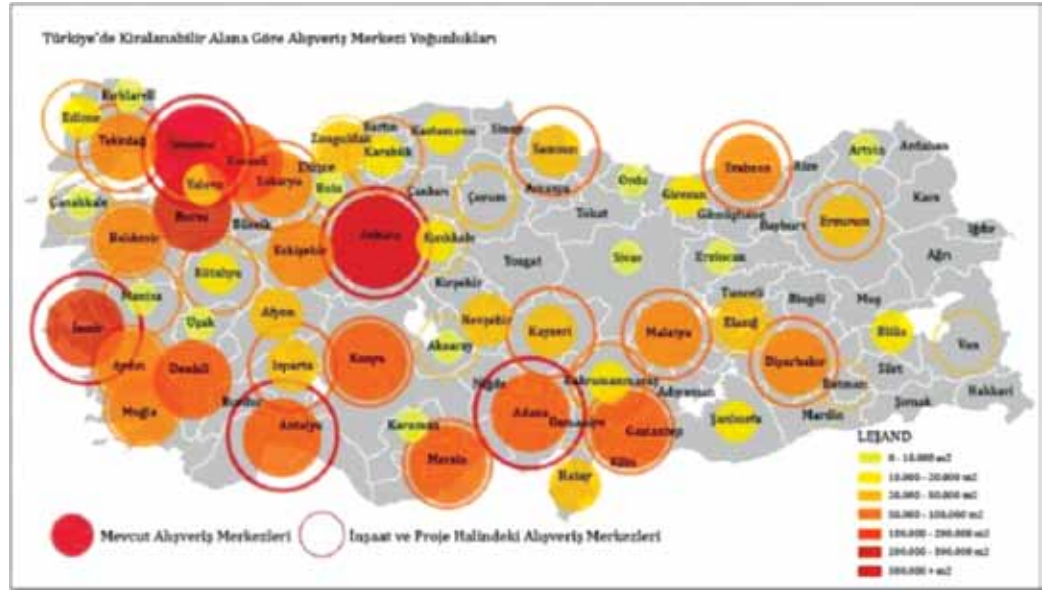
2010 yılı itibarıyla AVM'lerin aylık ortalama ziyaretçi sayısı 83.111.035. Türkiye'deki alışveriş merkezlerinin kiralabilir alanları toplamı ise yaklaşık 6.773.793 m². Ancak çalışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre 2011 yılı itibarı ile farklı lokasyonlarda ve farklı konseptlerde hâlâ 3.541.140 m² kiralabilir alana ihtiyaç var.

Türkiye'nin AVM Haritası Açıklandı!

Değerlendirme sektörünün önde gelen ismi EVA Gayrimenkul ile Türkiye'nin en büyük yerli sermayeli araştırma şirketi Akademetre tarafından yapılan araştırma sonucu "Türkiye'nin AVM Haritası" belli oldu. Araştırma sonucu ortaya çıkan rapora göre Türkiye'nin hâlâ AVM'lere ihtiyacı var...

EVA Gayrimenkul Değerleme Danışmanlık A.Ş. ve Akademetre Research & Planning tarafından alışveriş merkezleri (AVM) sektörünü irdelemek, gerçek birikim ve potansiyeli ortaya koymak, Türkiye'deki potansiyel yatırım bölgelerinin tespit etmek ve ihtiyaç duyulan tip ve büyüklükleri ortaya koymak amacı yapılan çalışmanın sonucu hazırlanan AVM Potansiyel İhtiyaç Analizi Raporu'yla açıklandı.

Türkiye'nin AVM Haritası'nın belirlendiği çalışmada; 81 ilde bulunan alışveriş merkezleri ile 2013 sonuna kadar açılması planlanan inşaat ve proje halindeki 116 alışveriş merkezi incelendi.

İstanbul'da hâlâ AVM'ye ihtiyaç var!

AVM Potansiyel İhtiyaç Analizi Raporu'na göre 2011 itibarıyla Türkiye'de 1000 kişi başına düşen kiralabilir alan ortalama 90,46 m²'dir. Türkiye'de kiralabilir alan ortalamasının üstünde olan illerin başında İstanbul geliyor. Bunun en büyük nedeni ise İstanbul'daki nüfus yoğunluğu olarak görülüyor. İstanbul'u Ankara, Kocaeli, Eskişehir, Malatya, Denizli, Tekirdağ, Adana ve Bursa takip ediyor. Bununla birlikte "1.000 Kişi Başına Düşen Kiralanabilir Alan Ortalaması"nın altında kalan iller de var. Ortalamanın üzerinde olan illerin arasında ise Antalya, Gaziantep, İzmir, Mersin ve Sakarya göze çarpıyor.

AVM'ler Küçülüyor!

EVA Gayrimenkul Değerlendirme ve Akademetre tarafından hazırlanan raporda ortaya çıkan bir başka sonuç da artık daha küçük metre-kareli AVM'lere ihtiyaç duyuluyor olması. 15-25 bin m² arasında kiralabilir alan sahip, kolayca ulaşılabilen, tercihen yürüme mesafesinden müşteri alabilecek AVM'ler geliyor.

Türkiye Avrupa'nın Gerisinde Kaldı!

Sektördeki bu yükselen ivmeye rağmen Türkiye, 1000 kişi başına 90 m²'lik kiralabilir alan ihtiyacı ile birçok Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldı. Fransa'da bu sayı her 1000 kişiye yaklaşık 252,9 m² iken İngiltere'de 258 m², Almanya'da ise 153,6 m²'dir.

2013 Yılında 137 m²

AVM Potansiyel İhtiyaç Analizi Raporu'na göre 2013 yılına kadar ilave olarak yaklaşık 3.829.515 m² AVM'nin hizmete girmesi bekleniyor. Bu durumda Türkiye'de önümüzdeki 3 yıl içinde, yeni yapılacak alışveriş merkezleriyle birlikte mevcut kiralabilir alanın 10,5-11 milyon m²'ye çıkması öngörülüyor ve kişi başına düşen kiralabilir alan 137 m² olacağı düşünülüyor. 2013'te AVM yatırım potansiyeli taşıyan illerin arasında Kilis, Sinop, Kars, Iğdır, Kahramanmaraş ve Afyon yer alırken; Mersin, Sakarya, Nevşehir, Gaziantep ve Van doymuluğu devam edecek iller arasında gözüküyor. (Kaynak: www.evagy.com, www.akademetre.com) ■

GRAVÜRLERDE ADANA VE ÇEVRESİ

Emre MADRAN

Mimar

Doç. Dr.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

“Adana’nın tarihi, coğrafi konumu nedeni ile MÖ 6000 yıllarına dek uzanmaktadır. Adana, Antik Kilikya Bölgesi’nin en önemli şehirlerinden birisidir. Hititler’den Osmanlı’ya, gelmiş geçmiş birçok medeniyetlerin beşiğidir. Tarihî araştırmalardan elde edilen bilgilere göre, Adana, Yontma Taş Devri’nden bu yana yerleşim yeri olmuştur. Adana’nın çevresinin de irdelenmesi ise bir kültürü okumak için sadece tek bir yerleşmeye bakmamak, başka yerleşmelerin de o kültürün oluşumu, gelişimi ve iç etkileşiminde önemli rolü olduğunu bilmek ve kabul etmekten geçer.

Adana ve Yöresi, Anadolu’nun tümü gibi, çok katmanlı ve çok kültürlü bir coğrafyadır. Yerleşmelerin büyük bir bölümünde en az 2500 yılın tasarımlarına rastlamak olasıdır. Görseller her zamanki gibi en somut verileri oluşturmaktadır.”

Seyahatnameler ve Gravürler

Gravürlerin tümüne yakın bölümü, seyahatnamelerde yer almaktadır. Bunun nedeni fotoğrafın bulunmadığı dönemlerde (özellikle 1860 öncesi) gezginlerin gördükleri ile ilgili olarak yazılı betimlemelerin yanı sıra, görsel betimlemeye de gereksinim duymalarıdır. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğunu gezenlerin oluşturdukları seyahatnamelere ilişkin bir ön bilgi verilmesinde yarar görülmektedir.

Seyahatname, bir kişi ya da bir kuruluşun ülke içinde ve dışında yaptığı gezilerde gördüklerini duyduklarını anlatan yapıttır. Genellikle doğrudan gözlemleri içerdiklerinden, gezilen yörenin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yaşamına, mimarlık ve sanat ürünlerine, fiziksel yapısına ilişkin yararlı bilgiler verirler. Gezenin kişiliği, algılama becerisi, doğrudan izleyebildikleri dışında kendisine o yöreyle ilgili olarak aktarılan bilgilerin doğruluğu, gezilen yörenin o dönemdeki sosyal ve siyasal durumu, gezi kitaplarının içeriğini etkilemektedir.

Gezginin kişiliği de önemli bir etkidir. Ordu ile gezen bir subayın anılarında askerliğe ilişkin bilgiler ağır basarken, bir botanikçi yörenin bitki çeşitlerini daha ayrıntılı verebilmektedir. Bir diplomat politik içerikli, devlet yapısını ve siyasal ilişkileri veren gözlemler yaparken, bir coğrafyacı salt yerleşmelerin konumlarını, aralarındaki uzaklıkları vermekle yetinebilmektedir. **Yerleşmelerin geçmiş yüzyıllardaki durumlarına ilişkin en değerli bilgileri gravür ve resimlerde buluyoruz.** Bu yapıtlarda, kentin tümünü, bir bölümünü ya da bir sokağını, tek tek yapıları izleyebiliyoruz. Büyük bir bölümü oldukça ayrıntılı ve kendi öğeleri arasında olsa bile oldukça doğru oranlar veren bu belgeler (özellikle gravürler), kentin genel görünümünü, yapı yoğunluğunu, yol ve meydanların genel biçimlenmesini, topografyayı verdikleri gibi, sokak ve tek yapı ölçeğinde olan yapıların o devirdeki durumlarına ilişkin, yapı teknolojisi ve malzeme kullanımını ayrıntılı olarak seçmemize yardımcı bir nitelik taşırlar.

Gravürcülük

Bir baskı tekniği olarak matbaacılıkta ve sanat ürünlerinin yaratımında kullanılan gravür, bir kazıma şekli, çukurbaskı veya oyma baskı olarak adlandırılabilir. Baskı yapılacak görüntü ahşap, metal veya taş levha üzerine çeşitli yöntemler

(elle kazıyarak veya asite yedirme) aktarıldıktan sonra levha mürekkep ile sıvanır. Levhanın yüzeyi temizlenince mürekkep yalnız çukur yerlerde kalır ve levhanın üzerindeki görüntü baskı uygulanarak kâğıda aktarılır.

Gravürün oluşumunda değişik teknikler kullanılabilir. Bunlardan ilki, eskizi hazırlayan ile gravürü hak edenin aynı kişi olması, gravür eskizinin alışılan alanda tamamlanmış olmasıdır. Yapı ve alanlara ilişkin en güvenilir bilgiler bu yöntemle elde edilmiş gravürlerde yer alır. Bir diğer yöntem eskizi yapan ile gravürü hak edenin ayrı kişiler olmasıdır. Bu süreçte eskizi kullanan gravürcünün gravüre kendinden bazı şeyler katması olasılığı vardır. Eskizi yapan kişinin tüm çizimi alanda tamamlanmamış ya da tamamlayamamış olması olasılığı da vardır. Bu durumda, eskizin olasılıkla onu çizen ülkesine döndükten sonra tamamlanması olasıdır ki bu husus gravüre değer yitirtir. Gravürlerin az güvenilir olmalarının bir başka nedeni, gravürü yapılan yapının ya da alanın adının yerli halktan alınırken yanlış alınmasıdır.

Neden Adana ve Çevresi?

Aslında bu soruya 2 yanıt verilebilir. Bunlardan ilki, ülkemiz çok katmanlı ve çok kültürlü bir coğrafyaya sahiptir. Bu nedenle her noktasında onu betimleyen tarihsel gereçler kullanabilirsiniz. İkinci yanıt Adana ve çevresinin zenginliği ve çeşitliliğidir. Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin deltasında verimli sulak arazide kurulu Adana’nın tarihi, coğrafi konumu nedeni ile MÖ 6000 yıllarına dek uzanmaktadır. Adana, Antik Kilikya Bölgesi’nin en önemli şehirlerinden birisidir. Hititler’den Osmanlı’ya, gelmiş geçmiş birçok medeniyetlerin beşiğidir. Tarihî araştırmalardan elde edilen bilgilere göre, Adana, Yontma Taş Devri’nden bu yana yerleşim yeri olmuştur. Adana’nın çevresinin de irdelenmesi ise bir kültürü okumak için sadece tek bir yerleşmeye bakmamak, başka yerleşmelerin de o kültürün oluşumu, gelişimi ve iç etkileşiminde önemli rolü olduğunu bilmek ve kabul etmekten geçer. Bu bağlamda, bugünkü Adana il sınırları içindeki coğrafya esas alınmış, ancak Adana’nın il sınırları dışında kalan kimi yerleşmelerin de sisteme katılmasının doğru olacağı düşünülerek batıda Anamur-Mamure Kalesi’ne kadar uzanılmıştır.

Görseller, gravürün adını, eskizini ya da tümünü yapan sanatçının adını ve yapıldığı varsayılan tarihi içermektedir. ■

Gülek Boğazı

Schlumberger, 1890. *Gravürlerle Türkiye in Gravures*.
Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Pozantıdan geçen mevcut otoyolun bugünkü durumunun fotoğrafı.
Fotoğraf: Muzaffer Ertit.

Gülek Boğazı, antik adıyla "Kilikya kapısı" Toros Dağları üzerindeki geçittir. Akdeniz Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesi arasındadır. Kuzeyden Çukurova'ya iniş yönünde rakımı Akçatekir çıkışında ~ 1.125 metredir. Ortalama rakımı 1.050 metre olan geçit güneyde ~ 828 metre rakımda

sona erer. Bu nokta karasal iklimin sona erdiği yerdir. Boğaz tarih boyunca önem taşımıştır. Bilinen tarih sürecinde İskender (MÖ 333), Selevkoslar, Mısırlılar ve Romalılar yöreye egemen oldular. Osmanlılar 15. yüzyılın sonlarında Çukurova önlerine geldiklerinde, burada Varsaklar,

Memlûklular ve onlara tabi olan Ramazanoğulları ile karşılaştılar. 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye savaşları sonunda Çukurova ile birlikte Gülek ile çevresi de Osmanlıların eline geçti. Gülek Boğazı halen yoğun olarak kullanılmaktadır.

Kilikya (Gülek) Kaleleri

Kilikya Anamur'dan Bahçe'ye kadar olan coğrafyanın adıdır. Gerek topografik durumu, gerekse jeopolitik yapısı, bu bölgenin çok değişik kurum ve kültürler tarafından yönetilmesini ve yönlendirilmesini gerektirmiştir. Örneğin Adana civarında "Dağlık Kilikya" ve "Ovalık Kilikya" olarak iki alt bölüm mevcuttur. Anadolu'dan güneye giden gurupların çoğunlukla kullandığı Pozantı geçitleri ve bu bağlamda Gülek Boğazı, Kilikya'ya girişin öğeleridir. Bu gravür, Gülek Boğazı gibi sıkça kullanılan bir güzergâh üzerinde denetim amacıyla inşa edilen bir yapının kalıntılarını, olasılıkla bir Kale'yi içermektedir.

William Henry Bartlett, 1835. Davis, E. J., *Life in Asiatic Turkey*.
A journal of travel in Cilicia, Isauria, and parts of Lycaonia and Cappadocia. London, 1879. XX+536 sayfa.

Annaşa / Annacha Kalesi, Pozantı

Adana ilinin Pozantı ilçesinde, Pozantı-Ankara eski karayolunun doğusunda 1800 m. yükseklikte ulaşılması zor bir konumda olan Annaşa Kalesi Torosların en büyük geçidi olan Gülek Boğazı'nın girişindedir. Uzmanlar tarafından geç Bizans dönemi yapısı olarak nitelenir. Üst kısmında bilhassa doğu ve batıda mazgal dedikleri kaleyi çevrelemektedir. Kaleye ana giriş kuzeydendir. Fakat bir kaleden çok Gülek ana kaleye bağlı bir ileri gözetleme kulesini andıran öğelere sahiptir. 1671'de kaleyi gören Evliya Çelebi bu kalede bir miktar asker bulunduğunu söyler. 1853-1854 yıllarında Belemelik / Annaşa Kalesi'ni gezen V. Langlois, bu bölgenin Ramazanoğlu Beylerinin olduğunu öğrenmiş ve Kalenin bulunduğu dağa "Annacha-dagh", kalenin yapıldığı tepeye de "Allah-tepessi" dendiğini öğrenerek bu deyimleri kayıt altına almış, kaleye de "Annaşa Şatosu" (Annacha Chateau) demiştir.

Victor Langlois, 1855-56. *Voyage Dans L'Cilicie*, Paris 1863.

Adana - Mehmet Ali Paşa'nın Askerlerinin Gelişi

Kavalalı Mehmet Ali Paşa bugünkü Yunanistan'ın Kavala kentinde dünyaya geldi. Osmanlı tarafından Mısır'a gönderilen orduda görev aldı, kısa zamanda komutanlığa yükseldi ve Mısır valisi oldu. Mısır'ın kalkınması için çeşitli yenilikler yaptı. Vehhabi ayaklanmasını bastırdı. Mora'da patlak veren isyanı bastırmakta da Osmanlı devletine yardımcı olan Mehmet Ali Paşa bu başarısına karşılık Suriye valiliğini istedi. Ancak İstanbul Hükümetinin bu isteği reddetmesi üzerine Filistin'e yürüdü. Osmanlı güçlerini de yenen Mısır Kuvvetleri Halep, Şam ve Adana'yı ele geçirdiler. Gravür 1835 yıllarında Adana'da konaklayan Mehmet Ali Paşa'nın Mısır kuvvetlerini göstermektedir. Yeni giysiler içindeki Mısır kuvvetleri Taş Köprü'den Seyhan'ın batısına geçmektedirler. Taş Köprü'nün hemen karşısında izlenen ve çift sıralı sur duvarları gözükken Adana İç Kalesi bugün mevcut değildir. Bu surlar, bugün Tepebağ-Kayalıbağ adıyla anılan büyük bir höyük'ün çevresinde konumlanmışlardı.

William Henry Bartlett, 1835. Davis, E. J., *Life in Asiatic Turkey. A journal of travel in Cilicia, Isauria, and parts of Lycaonia and Cappadocia.* London, 1879. XX+536 sayfa.

Adana - Mehmet Ali Paşa'nın Askerleri İstirahat Halinde

İlk Gravürde verilen temel bilgiler bu gravür için de doğrudur. Gravür Eski BOSSA Fabrikası'ndan Taşköprü'ye doğru bakmaktadır.

William Henry Bartlett, 1838. Davis, E. J., *Life in Asiatic Turkey. A journal of travel in Cilicia, Isauria, and parts of Lycaonia and Cappadocia.* London, 1879. XX+536 sayfa.

Adana - Ulu Cami

Adana Ulu Camii olarak da bilinen **Ramazanoğulları Camii**, 16. yüzyılda inşa edilmiş bir yapı gurubunun (külliye) parçasıdır. Külliye medrese, türbe, imaret, dar'ül hadis, dar'ül şifa, sıbyan mektebi gibi yapıları içerir. Külliyenin günümüze kadar gelebilmiş diğer kısımları; medrese, türbe ve Ramazanoğulları Saray Selamlığı'dır (Tuz Hanı). Caminin yapımına Ramazanoğlu Halil Bey tarafından 1509'da başlandı; Halil Bey'in ölümü üzerine oğlu Piri Mehmet Paşa tarafından 1541 yılında tamamlandı. Ramazanoğlu Halil Bey ve Piri Mehmet Paşa ile Mehmet Paşa'nın iki oğlu caminin güneydoğusundaki 1541 tarihli türbede yatmaktadır.

CH. De Billy, 1890. *Gravürlerle Türkiye in Gravures.* Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Adana - Taş Köprü

Adana'nın simgesi olarak kabul edilen köprü, bir Roma dönemi eseridir. Roma İmparatoru Hadrian tarafından yaptırıldığı ve Roma İmparatoru Justinianus zamanında ciddi şekilde onarıldığı bilinmektedir. Seyhan Nehri üzerinde bulunan, aslen 21 gözlü olan köprü, nehrin ıslahı sırasında 7 gözünün toprak altında kalmasıyla 14 gözlü olarak hizmet vermektedir. İlk yapıldığında yarı yarıya daha dar olan köprü daha sonra genişletilmiştir. Osmanlı döneminde birkaç kez onarılan Taş Köprü, günümüzde de hizmet vermeye devam etmektedir. 310 metre uzunluğundaki köprü'nün genişliği 11,40 metredir. Bu gravürde Taş Köprü'nün Yüreğir ucundan batıya doğru bakılmaktadır. Hemen köprü'nün solunda Ulu Camii'nin minaresi ve sağında ise Bartlett'in 1835 tarihli gravüründe daha korunmuş görülen Adana Kalesi'nden kalabilen duvarlar izlenebilmektedir. Gerek bu gerekse Davis'in 1879 tarihli gravüründe köprü'nün hemen karşısında 2 tane yüksekçe boyutlu ve bir por-

Victor Langlois, 1855-56. *Voyage Dans L' Cilicie*, Paris 1863.

tali andıran yapı silueti seçilmektedir. Bunlardan tam köprü'nün karşısında olanı Kale'nin Kalekapısı denilen girişlerinden bir tanesidir.

Buradan İç Kale'ye girilmektedir. Solda izlenen minarelerden bir tanesi Ramazanoğlu Camii'nin, diğeri ise Cafer Ağa Camii'nindir.

Adana - Taş Köprü

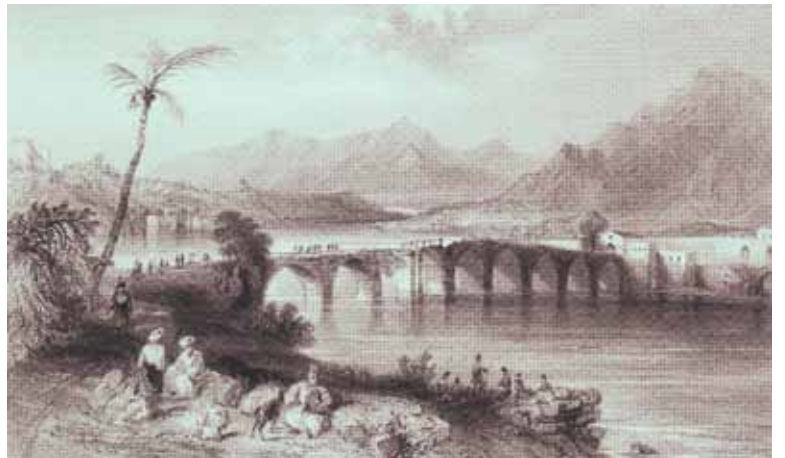
Gravürün özgün paftasında "Adana-Kızıldağ" yazmaktadır. Kızıldağ Karaisalı sınırları içinde bir yayladır ve Adana şehir merkezine 68 km. mesafededir. Ancak gravürde görülen köprü'nün bu yaylada olmadığı bilinmektedir. Köprü'nün karaya ulaştığı yerde bir kervansaray kalıntısı da olmadığına göre gravürün Adana içindeki Taş Köprü olduğu kesindir. Hemen aynı görünüm Langlois'in 1855 tarihli gravüründe de yer almaktadır. İç Kale giriş kapısı ile Tepebağ ve Kayalıbağ Mahalleleri arka planda izlenebilmektedir. Gravürün önünde mezarlığın üzerinde bugün 1896 yılında inşa edilen Devlet Hastanesi bulunmaktadır.

Davis, 1879. *Gravürlerle Türkiye in Gravures*.
Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını,
Basım yeri: Ankara, 1996.

Adana- Misis ve Misis Köprüsü

Misis Köprüsü, Ceyhan Nehri üzerinde, Adana'nın Yüreğir merkez ilçesine bağlı Misis Beldesi'nde yer alır. 4. yüzyılda Roma İmparatoru II. Flavius Julius Costantinus tarafından yaptırılmıştır. 6. yüzyıl ortalarında Bizans İmparatoru Justinianus tarafından onartılmıştır. Dokuz gözlü olarak inşa edilmiştir. Eski Adana Halep karayolu buradan geçmekteydi. Anadolu'nun ilk Roma Köprüsü olarak bilinmektedir. Selçuklular, Bizanslılar ve Haçlılar arasındaki savaşlara sahne olan efsanevi kent Misis'in adını taşıyan köprü, Ramazanoğlu Beyliği ve Osmanlı dönemlerinde şiddetli depremlerle tahrip olmuş ama buna rağmen ayakta kalabilmiş eserlerden biridir. Köprü'nün sağ (batı) sahilinde Misis Kervansarayı izlenebilmektedir.

Bartlett, 1835. *Gravürlerle Türkiye in Gravures*.
Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını,
Basım yeri: Ankara, 1996.

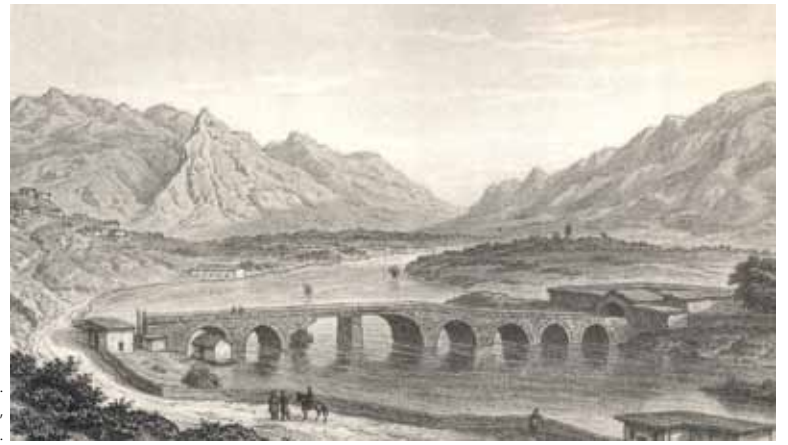
Misis antik kenti (Mopsuestia), Ceyhan Nehri kenarında, tarihî İpek Yolu üzerinde kurulmuş, Adana'dan sonra gelen ikinci bir geçit durumundadır. Hitit, Asur, Makedonya ve Selevkosların eline geçmiş, Roma ve Bizans devirlerinde de önemli bir merkez olmuştur. MS 8. yüzyıldan itibaren Abbasiler döneminde yeniden imar edilmiştir. 14. yüzyılın başlarında Memlûklara bağlı Ramazanoğlu Beyliği'nce yönetilmiştir. 1517 yılından sonra Osmanlı devletinin hâkimiyetine giren ve 1602'ye kadar Ramazanoğullarının yönettiği Misis'te bugün ayakta kalmış olan eserler MS 4. yüzyıla ait bir bazilikanın mozaik taban döşemeleri, dokuz gözlü bir taş köprü, akropoldeki surlar, su kemerleri ve hamam kalıntıları ile ve Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalan Havraniye (Misis) Kervansarayı ve tek kubbeli mescittir. Beldenin bugünkü adı Yakapınar'dır. Bu gravürde ön planda köprü, geri planda kent surları ve su yolları izlenebilmektedir.

Schulmberger, 1890. *Gravürlerle Türkiye in Gravures.*
Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Misis Köprüsü'nü örneğin Adana Taşköprü ya da benzer başka köprülerle karıştıran gezginler bulunmaktadır. Ancak, Misis Köprüsü'nde diğer köprülerle benzeşmeyen önemli bir ayrıcalık vardır. Köprü'nün batı ucunda, Misis Kervansarayı olarak bilinen bir yapı yer almaktadır. Bugün çok az bir bölümü kalan bu yapı, döneminde çok önemli bir şehirlerarası konaklama hizmeti vermiştir.

Gravürlerle Türkiye in Gravures.
Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını,
Basım yeri: Ankara, 1996.

Bu gravürün özgün kopyasının altında "Yumurtalık-Ayaş" yazmaktadır. Ancak köprü Misis Köprüsü'dür. Çünkü nehrin diğer yönündeki Misis Kervansarayı görülmektedir. Öndeki kahvehane ise tarih içinde "Acem'in Kahvesi" olarak anılmaktaydı.

William Henry Bartlett, 1879. *Gravürlerle Türkiye in Gravures.*
Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını,
Basım yeri: Ankara, 1996.

Günümüzde Misis Köprüsü Fotoğrafı.
Kaynak: www.adana.gov.tr

Adana - Misis Kervansarayı

Hemen hemen tüm **Misis Köprüsü** gravürlerinde izlenen bu yapının bugün sadece kalıntıları izlenebilmektedir. Misis Kervansarayı, Ceyhan İlçesi'ne bağlı Havraniye (Geçitli) Köyü'ndeki Selçuklu dönemine ait bir kervansarayı yerine, Sultan IV. Mehmet'in isteği üzerine Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa tarafından 1660 yılında yaptırılmıştır. Kesme taştan duvarları ve giriş kapısı ayakta durmakta olup, diğer bölümleri yıkılmıştır. Yanında bir de mescidi bulunmaktadır. Batısındaki mescit, kare planlı tek kubbeli bir yapıdır. Kervansarayın kitabesi Adana Arkeoloji Müzesi'ndedir.

Ayaş / Aegae / Yumurtalık

V. Langlois / 1856-57. *Voyage Dans L'Asie Mineure*, Paris 1863.

Yumurtalık, Adana'nın 81 km. güneybatısında İskenderun Körfezi'nin batı kıyılarında yer almaktadır. İlk kurulduğu tarih tam olarak bilinmeyen Ayaş/Aegae Antik Kenti, Helenistik dönemde Bergama'daki gibi dünyanın üç Asklepion Tapınağı'ndan biri ile ünlü idi. Roma

Günümüzde Yumurtalık. Kaynak: yumurtalik.gov.tr

İmparatorluk döneminde gelişmesini devam ettiren Ayaş'ta özellikle Cenevizli ve Venedikli tüccarlar koloniler kurmuşlardır. 1337 yılında Türk Memlük Devletinin hâkimiyetine giren Yumurtalık, Ramazanoğlu Beyliği'nin önemli bir ilçesi ve iskelesi olmuştur. Ayrıca Ayaş ve Atlas

kaleleri (11. yüzyıl) ile Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1536 yılında yaptırılan üç katlı gözetleme kulesi, Osmanlı Hamamı ve Roma Hamamı, sur duvarları kasabanın diğer eserleridir. Gravürde, 1850'lerde oldukça harap hale gelen kent surlarının bir bölümü izlenmektedir.

Anazarba Anazarbus / Anavarza

Kozan ilçesinin Dilekkaya köyünün 2 km. yakınındaki bu ören yeri Kilikya'nın günümüze ulaşan en önemli ortaçağ kalıntısıdır. 250 m. yükseklikte bir tepe üzerine MÖ 9. yüzyılda Asurlularca kuruldu. MS 526'da büyük bir deprem sonucu yıkılan kent Bizans İmparatoru Justinianus'un zamanında onarıldı. 1130'da Selçuklular'ın egemenliğine girdi. Bugün bir bölümü ayakta kalan surların dört kapısı, 35 m. aralıklı 56 kulesi, tepenin güneyinde bir de iç kalesi vardır. Anavarza antik kenti, bu gravürün yapıldığı yıllarda çalılıklar dikenler arasında harabe bir haldeydi. Avşarlar başta olmak üzere diğer Yörük ve Türkmen aşiretler kış mevsiminde Anavarza eteklerinde çadırlarını kuruyordu. Kozan ovasında yaşayan Lek, Kırıntılı, Hacılar aşiretleri ile Bozdoğan, Karalar aşiretleri de Anavarza yakınlarına geliyordu.

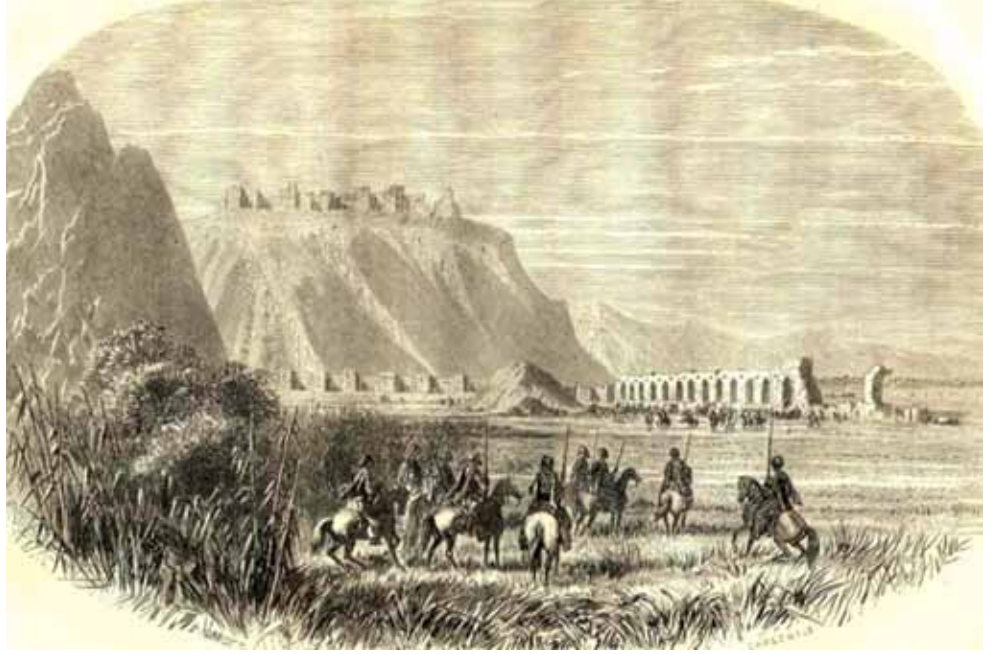

Schulmberger, 1890. *Gravürlerle Türkiye in Gravures*. Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Anavarza Suyolları

Tarihî Anavarza Kenti'ne üç ayrı yerden büyük su kemerleriyle su getiriliyordu. Birinci su yolu Bucak Acanmantaş Dağı'ndan doğan su idi. İkincisi Alapınar Bekirce Dağı'nda doğan su, üçüncüsü ise Hamam Köyü'nden gelen su idi. Dünyanın en uzun su kemerlerinden bir tanesi Anavarza suyoluydu. Bugün büyük tahribatlara uğramış olup günümüze çok azı gelebilmiştir

Victor Langlois, 1855-56. *Voyage Dans L'Cilicie*, Paris 1863.

Tumlo / Tumlu / Dumlu Kalesi

Dumlu Kalesi, Ceyhan Nehri'nin 17 km. kuzeybatısındaki Dumlu Köyü civarında, 70 m. yüksekliğindeki bir tepe üzerinde kurulmuştur. Dağ kaleleri zincirinin ikinci halkasıdır; Adana-Kozan kervan yolunu ve birçok kaleyi gözetlemeye elverişli bir konumdadır. Dumlu Kalesi'nin çevresi 800 m.dir ve at nalı şeklinde 8 burcu vardır. Kaleye giriş kuzeydedir. Kuzey tarafta kayalar düzeltilerek merdiven yapılmış ve bugün izleri yer yer görülmektedir. Ayrıca iç kısımda 3 adet yan giriş mevcuttur. Düzgün kesme taşlardan yapılmış olan Dumlu Kalesi Ortaçağa ait olup, 11-12. yüzyıla tarihlenir.

Victor Langlois, 1856-1858. *Voyage Dans L'Cilicie*, Paris 1863.

Kozan / Sis Kalesi

Kozan Kalesi, Çukurova'yı çevreleyen Dağ Kaleleri zincirinin dördüncü halkasını teşkil eder. İki grup halinde inşa olunan kalenin 44 kule ve burcu vardır. Güneydeki tahkimat gurubunun ortasında ve zirvede iç kale bulunmaktadır. Kuzey ve güneydeki bu iki grup bir birlerine bir surla bağlıdır ve her ikisinin çevre uzunluğu 6 km.yi bulur.

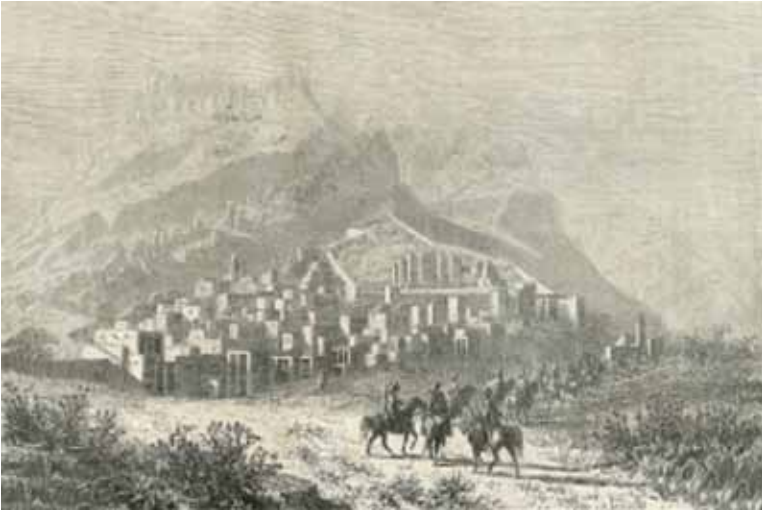

Davis, 1879. *Gravürlerle Türkiye in Gravures*. Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Kozan (Sis)

Davis, 1879. *Gravürlerle Türkiye in Gravures.*

Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Victor Langlois 1855-56. *Voyage Dans L' Cilicie, Paris 1863.*Victor Langlois 1855-56. *Voyage Dans L' Cilicie, Paris 1863.*

Günümüzde Kozan. Kaynak: www.kenthaber.com

Tarihi MÖ 1900 yıllarında dayanan ilçe, uzun yıllar Hitit Krallığı'nın bir merkezi olmuştur. Daha sonra Asurlular, İranlılar, Araplar, Seleukidler, Romalılar ve Bizanslılarca yönetilmiştir. Yakınçağda "Sis" olarak anılan yöreye Ermeniler, Selçuklular, Ramazanoğulları egemen olmuş, 1854'te

Osmanlılar'a isyan eden Kozanoğulları Kozan, Kadırlı ve Karaisalı ilçelerini almak istemişlerdir. Bu dönemlerde bölgenin sosyal ve ekonomik durumu iyi değildir. Adana valileri kanalıyla yörede reformlar yapılamadığı içinde asker ve vergi alma kaynakları kurumuştur. Kozan yöre-

sindeki Kozanoğulları da bölgenin dış dünya ile kapalı kalmasına sebep olmuşlardır. Kurtuluş savaşından sonra burada bulunan Fransız ve Ermeniler ilçeyi terk etmişlerdir. Kozan, 1923 yılında vilayet, 1926 yılında ilçe olmuş ve Adana'ya bağlanmıştır.

Lampron / Namrun / Çamlıyayla Kalesi

Victor Langlois, 1856-1858. *Voyage Dans L' Cilicie, Paris 1863.*Schulmberger, 1890. *Gravürlerle Türkiye in Gravures.*

Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Kalenin adı Hitit kaynaklarında İllibru diye geçmektedir. İlçeye adını veren Namrun Kalesi, 1045 yılında, bölgeyi dışarıdan gelebilecek tehlikeler-

den koruyabilmek amacıyla savunma kalesi olarak yapılmış, Haçlıların bu bölgeye geldikleri devirlerde ve Selçuklular zamanından başlayarak

uzun süre Ermeniler'in elinde kalmıştır. 1845'den sonra başlayan Osmanlı - Memlûk savaşları sırasında Namrun'u Ali Paşa ele geçirmiştir.

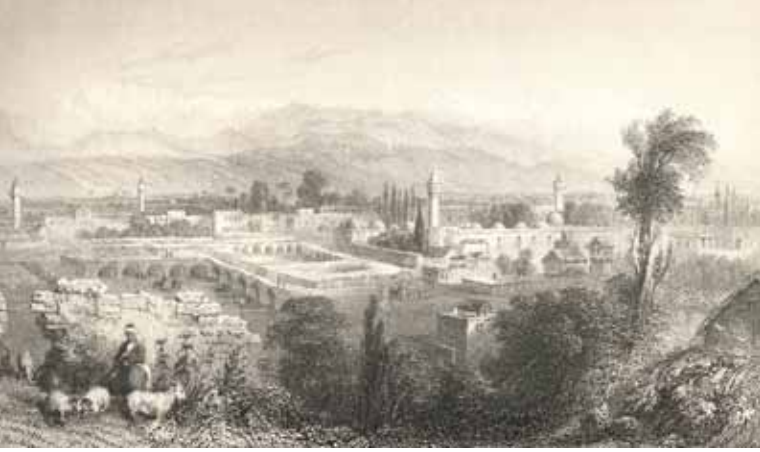
Soloi / Pompeipolis

Mersin'in 11 km. güneybatısında, Mezitli Köyü yakınında, bugün Viranşehir denen yerde bulunan Soloi antik kenti, MÖ 7. yüzyılda Rodoslu koloniciler tarafından kurulmuş, kente güneş anlamına gelen Soloi adı verilmiştir. Roma yönetiminde MÖ 64 yılında Pompeius kenti yeniden imar ederek, adını Pompeipolis olarak değiştirmiştir. Bizans döneminde, Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesinin ardından, Soloi, piskoposluk merkezi yapılmıştır. 6. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan Sasani ve Arap akınları nedeniyle, yeniden eskisi gibi olmamış ve terk edilmiştir. Bu nedenle de günümüze ulaşan kalıntıların bulunduğu yere Viranşehir denilmiştir. Pompeipolis kentinde liman, sütunlu cadde, tiyatro, Roma hamamı, kent duvarları, nekropol, su kemeri gibi yapılar bulunmaktaydı. Günümüzde dağ kapisından deniz kapisına kadar uzanan korint başlıklı 200 sütunlu yolun yalnızca 41 sütunu ayakta kalmıştır.

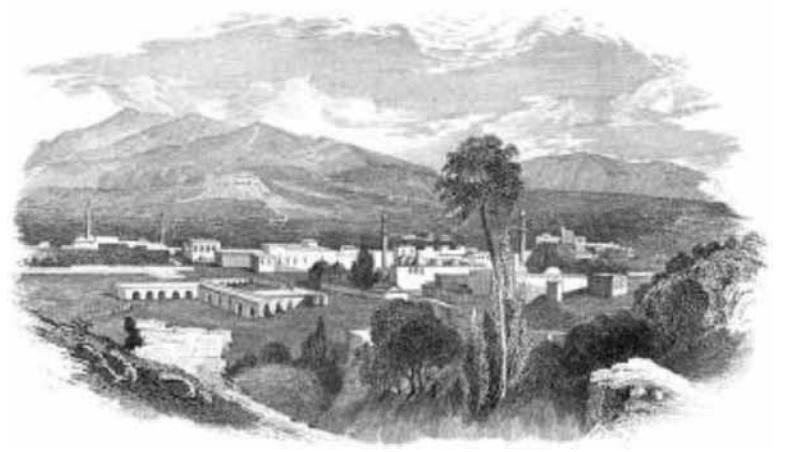
William Henry Bartlett, 1838. Davis, E. J., *Life in Asiatic Turkey. A journal of travel in Cilicia, Isauria, and parts of Lycaonia and Cappadocia.* London, 1879. XX+536 sayfa.

Tarsus / Ulu Cami, Kırkkaşık Bedesteni, Kubat Paşa Medresesi ve Yöresi

Bartlett, 1836. *Gravürlerle Türkiye in Gravures.*

Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Bartlett, 1836. *Gravürlerle Türkiye in Gravures.*

Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Günümüzde Tarsus Kırkkaşık Medresesi. Kaynak: tarsus.bel.tr

Ulu Cami: Cami-i Nur adıyla anılan ve bulunduğu semte de Cami-Nur ismini veren bu cami, Tarsus merkezinde yer alan Türk-İslam sanatının önde gelen eseridir. 1579 yılında Ramazanoğullarından Piri Paşa'nın oğlu İbrahim Bey tarafından yaptırılmıştır. Selçuk-Osmanlı üslubunda tek şerefeli minaresi olan cami Sen Piyer Kilisesi kalıntılarının üstüne yapılmıştır. Yapıda tümüyle kesme taş kullanılmıştır. 47 x 13 m. boyutlarında dikdörtgen plana sahip caminin iç avlusuna 10 m. yüksekliğinde, 7,20 m. genişliğinde bir revak yerleşmiştir.

Kırkkaşık Bedesteni: Tarsus İlçesi merkezinde, Ulu Cami'nin hemen yanında bulunmaktadır. Bedesten Ramazanoğullarından Piri Paşa'nın oğlu İbrahim Bey tarafından 1579 tarihinde Ulu Cami ile birlikte yaptırılmıştır. Medrese ve imarethane olarak kullanılmış olup tarihî bir değere sahiptir. Dikdörtgen plana sahip yapı, kesme taştan yapılmıştır. Üzeri beş adet kubbe ile örtülmüştür.

Kubat Paşa Medresesi: 1557 yılında Ramazanoğullarından Kubat Paşa tarafından açık avlulu medrese olarak yaptırılan Kubat Paşa Medresesi, 1966 yılında restore edilmiştir. Tarsus Müzesi bu medresede hizmet vermektedir.

Akkale

Mersin - Silifke Karayolu'nun 49. km.sinde, Tırtar Köyü'nün deniz kıyısı tarafındadır. Geç Roma Dönemi'nde kurulmuştur. Kalıntılar arasında saray olabilecek bir yapı, hamam, sarnıç vb. bulunmaktadır. 15.000 ton zeytin-yağı alabilecek kapasitedeki yapı halen ayakta.

Langlois 1855-56. *Voyage Dans L'Cilicie*, Paris 1863.

Corycos / Kız Kalesi / Korikos

Karada ve deniz içinde bir ada üzerinde olan iki yerleşmedir. Suriye kralı III. Antiokhos MÖ 197'de Akdeniz limanlarını ele geçirdiğinde Korykos ismine rastlanıyor. Roma döneminde Korykos işlek bir liman olarak hizmet vermiştir. MS 4. yüzyıldan itibaren de Hıristiyanlık yayılmış. 1448'de Karaman sultanı İbrahim Bey tarafından alınarak Türk hâkimiyetine geçen Corycus, 1482'de Osmanlı egemenliğine girmiştir. Corycus, 13. yüzyılda önemli bir limandı. Kale, denizden gelecek saldırıları engellemek amacıyla yapılmıştı. İçinde bir kilise kalıntısı bulunmaktaydı. Büyük bölümü ayakta olan Kız Kalesi'nin kuzey ve güney uçları sekiz kuleyle korunmuştur. Kalenin dış çevre uzunluğu 192 m.dir. Korykos kent kalıntıları, Korykos Kalesi'nin kuzeydoğusuna doğru geniş bir alana yayılmaktadır.

Langlois - 1855-56. *Voyage Dans L'Cilicie*, Paris 1863.

Kalendria / Gilindire / Kelendris / Aydıncık

William Henry Bartlett, 1838. Davis, E. J., *Life in Asiatic Turkey. A journal of travel in Cilicia, Isauria, and parts of Lycaonia and Cappadocia*. London, 1879. XX+536 sayfa.

Günümüzde Aydıncık. Kaynak: mersinaydincik.bel.tr

Kelenderis ilk parlak dönemini MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda yaşamıştır. Romalılar yöreye hâkim olunca, Kelenderis Limanı'ndan önemli ölçüde yararlanılmıştır. Romalılar zamanında kent imar olmuş, şato, saray, su yolları, hamam ve limanı ile mükemmel bir şehir özelliği taşıyordu. Bi-

zanslılar devrinde de imar olan kent, çağının en güzel ve medeni yörelerinden birisi olmuştur. 11. yüzyılda Ermenilerin, 1228 yılında Türklerin eline geçmiştir. 1461 yılında Osmanlı yönetimine katılmıştır. Kelenderis adı zaman içinde değişerek Kalendria, Kelendri, Gelendir, Gilindir

derken Gilindire'ye dönüşmüştü. 1920'li yıllarda 500 kadar Rum'un Gilindire'de zanaatla uğraştıkları, göçten sonra Gilindire merkezinde çok az bir nüfus kaldığı anlatılmaktadır. 1965 yılında kasabanın yeni adı artık Aydıncık oldu.

Anamur - Mamure Kalesi

Antalya Mersin karayolu üzerinde, Anamur yakınlarında Bozdoğan köyünde deniz kenarındadır. Türkiye'nin en büyük ve en iyi korunmuş kalelerinden biridir. 3. veya 4. yüzyılda Romalılar tarafından yaptırılmış olan kale, sonraları Bizanslılar ve Haçlılar zamanında da genişletilerek kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu sultanı Aleaddin Keykubat tarafından 1221 yılında ele geçirildiği sırada yıkılan kalenin yerine, birçok Anadolu kalesinde olduğu gibi, antik temeller üzerine bugünkü kale yapılmıştır. Daha sonra burası, Karamanoğulları'nın eline geçmiştir.

Silifke

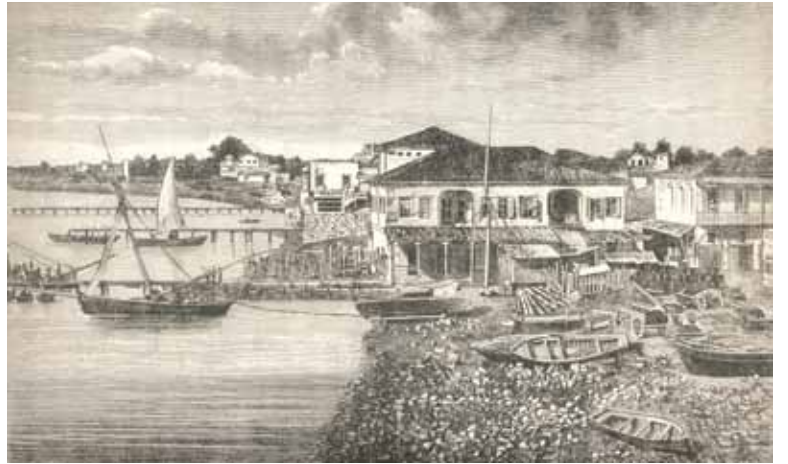
Victor Langlois , 1855-56. *Voyage Dans L'Cilicie*, Paris 1863.

Francis Beaufort, 1839. *Gravürlerle Türkiye in Gravures*.

Hazırlayan: Mustafa Sevim, Kültür Bakanlığı Yayını, Basım yeri: Ankara, 1996.

Mersin Limanı

1841 yılında ufak bir balıkçı köyü olan Mersin; 1850 yılında Bucak ve 1865 yılında ilçe olmuştur. 1860 yılından itibaren iskele inşası önem kazanan İlçede 1886 yılında Adana- Mersin Demiryolunun da açılmasıyla gelen-giden gemi sayısında bir artış meydana gelmiş ve bu gemilerin tahmil-tahliyesi için daha süratli çalışma imkânları aranarak, Mersin Belediyesi tarafından önce (Taş İskelesi), daha sonra (Gümrük İskelesi) inşa edilmiştir.

1890'lar. Baudot, Victor, *Au Pays Des Turbans. Grece, Syrie, Egypte*. Paris - Bruges.

Limonlu / Lamas Suyolları

Victor Langlois, 1856-1858. *Voyage Dans L'Cilicie*, Paris 1863.

Lamas (Limonlu) Çayı, yöredeki birçok antik yerleşmeyi beslemektedir. Bunlardan Diocaesera'ya su ileten sistemin olasılıkla MÖ 3. ve 2. yüzyıllarda inşa edildiği ve daha sonra Roma döneminde yüz-

yıllar boyu kullanıldığı; Olba'ya su ileten sistemin olasılıkla Roma döneminde MS 2. yüzyıl sonuna doğru inşa edildiği; Elaiussa-Sebaste'ye su ileten sistemin olasılıkla Roma döneminde MS 140-260

arasında inşa edildiği, MS 4. yüzyılın sonlarına doğru olasılıkla Korykos'a da su iletecek şekilde uzatıldığı sanılmaktadır. (Arısoy, Yalçın; Öziç, Ünal; Kaya Birol; *Lamas Havzası Tarihi Su İletim Sistemleri*)

YENİ YÜKSEKÖĞRETİM YASA TASARISI HAKKINDA ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR

İbrahim ORTAŞ

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi,

Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi

“Üniversite otonom olmadıkça, açık şeffaf ve hesap verilebilirlik sağlanmadıkça, düşünce ve ifade özgürlüğü üniversitede sağlanmadıkça hiçbir yasa Türkiye'nin gelişmesine hizmet edemez. Sonuç olarak üniversitenin evrensel tanımına uygun, özerkliği ve özlükleri garanti edilmiş, demokratik özyönetim, özdenetim ve kamu denetimi dayalı modeller geliştirilmelidir.”

Son 32 yılda en çok tartışılan kurumların başında YÖK ve 2547 sayılı YÖK yasası gelmektedir. YÖK teşkilatı bütün iktidarlar için değiştirilecek kurumların başında sıralanıyor. Ancak teşkilat yapısı kurumsal gücü eline geçiren onun etki alanını his ettikçe kolay kolay yasayı değiştirmeye yanaşmıyor. Nihayet bugün yeni bir yükseköğretim yasa tasarısı değiştirmek değil revize edilmek istenmektedir. YÖK mevcut yasayı revize ederek mevcut YÖK'ün yetkilerini kısıyor görülmekle birlikte pozisyonunu daha da güçlendiren ve üniversitelerde ikinci bir yerel YÖK yaratması bakımından sorunlu bir yasa taslağı önermektedir.

Yasa taslağı temelde küresel pazar eksenli dik-kate olarak yükseköğretimi piyasalaştıran bir yapı yanında üniversite yönetimini doğrudan siyasetin etkisine alması bakımında daha merkezi ve özerkliği temelden zedeleyen bir yapı öngörüyor.

Taslağın giriş bölümünde belirtilen üniversite tanımı evrensel üniversite anlayışından çok üniversite çeşitliliğinin önemi ve piyasacı özel üniversite anlayışını öne çıkarmaktadır. Ayrıca başlangıç bölümü ve üniversite çeşitliliği başlığı altında 4 farklı üniversite modeli önerilmiştir. Hatta devlet üniversiteleri de kendi içinde eski ve yeni olarak ayrıştırılmıştır. Özel üniversite ve yabancı üniversite anlayışı evrensel üniversite anlayışı ile bağdaşmamakta ve kamuoyunda bilinen üniversite anlayışına da zarar verir niteliktedir. “Üniversiteler kâr gütmeyen kamu hizmeti veren özerk kurumlardır” ilkesinin yasa da belirtilmesi önerilebilir. Bunun yerine daha evrensel, bilim ve felsefe eksenli ülkenin ve dünyanın ihtiyaç duyduğu bilgi üretimi ve insan yetiştirmenin kamu eli ile sağlanması anlayışı işlenebilir.

Yeni TYÖK ve eski YÖK yasası temelde fırsat eşitliği, demokrasi, rekabet gibi önemsenen söylemler olmakla birlikte üniversitelerin olmazsa olmazı olan özerkliği baypas ederek üniversite üst yönetimlerinin oluşumunu merkeze alan bir yeni yapılanma öngörüyor.

Başlangıç Kısımına Öneri

Yasa taslağı uzun bir giriş kısmı ve bunu takip eden 65 sayfalık detay dolu bir metinden oluşmaktadır. Bu uzun metnin yapısı üniversite çeşitliliğine ve özerkliğine aykırılık oluşturmaktadır. Üniversiteler adı üstünde evrensel kurumlar olup her türlü otoriteden bağımsız olarak bilgi üreten ve yayan kurumlardır. Üniversitelerin temel işlevi insanlık için bilgi üretmek ve nitelikli insan kaynağı yetiştirmektir. Üniversite felsefi tartışma ortamında akıl sürecini duygusal sürecin önüne alarak kişilerin olayları görerek ve tartışarak farkına varılabilirliğini sağlayan ortamlardır. Bilim hem bilgiyi üretmek, hem teknolojiye dönüştürmek, taraf olmaktır. Bu bağlamda üniversiteler kendilerine yüklenen sorumluluğu araştırma yapmak, öğrendiğini eğitim yolu ile aktararak nitelikli insan yetiştirmek ve toplumu aydınlatmak zorunda.

Üniversite Kavramı Üniversite Özerkliği İle Birlikte Tanımlanmalıdır

“Özerklik” yükseköğretim kurumlarının kendi bilimsel, yönetsel ve bütçeleme işleyişine ilişkin kararlar almada ve eğitim, araştırma, dışa yönelik çalışmalar ve ilgili diğer faaliyetlerde kendi politikalarını oluşturmada devlet ve toplumun diğer bütün güçleri karşısındaki bağımsızlıkları anlamına gelir. Bilim üretmenin temel koşulu ve güvencesi özerkliktir. Otoritelerin etkisi altında özgür bilim yapılmayacağı için özerklik şart. 1965 yılında yayınlanan Dünya Üniversite Birliği tarafından yayınlanan “Yükseköğretim Kurumlarının Özerkliği ve Akademik Özgürlük Üzerine Lima Bildirgesi”nde belirtildiği üzere, akademik topluluk üyeleri “Akademik özgürlük” kapsamında araştırma, inceleme, tartışma, belgeleme, üretme, yaratma, öğretme, anlatma veya yazma yoluyla bireysel ya da birlikte bilgi edinme, geliştirme ve aktarma özgürlüğüne sahiptirler.

Üniversite, doğasına uygun olarak bilimsel, idari ve mali açıdan özerk olmalı ve siyasi olan hükümetler hiçbir surette yükseköğretim ku-

rumlarına etki etmemelidir. Bu anlamda üniversitelerin, hükümetlerin ve bürokratik işlevlerin müdahalesinden özgür tutulmaları gerekir.

Üniversite Konseyi

İlgili taslakta da belirtilen Üniversite Konseyleri oluşturulması ve üniversiteler arasında farklılık modelleri önerilmektedir. Konseyin amaç ve oluşturma şekli üniversite özelliğine aykırı ve üniversiteleri siyasi etkinin altına almaya yöneliktir. Üniversite yönetiminde hükümetin atayacağı iki üyenin olması üniversitelerin sorunlarını çözmek yerine üniversiteleri daha da siyasallaştıracaktır. Mevcut hali ile kabul edilemez ve Anayasa'nın 130 ve 131 maddelerine de aykırıdır. Yeni taslak 130 ve 131 maddelerin değişimini de önermektedir, ancak Anayasa'nın değiştirilmesi istenen dönemde ilgili yasaların bu aşamada değişimini beklemeyebilir. Taslak yasa önerilen konsey modellerinin hangi üniversiteye nasıl uygulanacağı da açık değil ve karışıklık çıkaracak niteliktedir.

Öneri Olarak

Üniversitelerde geniş bir kesimin nitelikli seçimi ile oluşan genişletilmiş senatolar üniversitenin yetkili organı; Üniversite Yönetim Kurulu ise icra organı olmalıdır. Rektör üniversitede koordinasyonu sağlama rolü üstlenmelidir. Üniversitenin akademik organı olarak güçlendirilmiş senato ve yönetim kurulları yolu ile üniversitenin yönetimi ve denetimi dünyada halen yaygın olarak uygulanan yöntemdir. Üniversite öğretim üyelerinin nitelikli çoğunluğunun temsilcileri, öğretim görevlileri, öğrenci ve çalışanların belirli oranlarda senatoda temsilci bulundurması ve kütüphane müdürü ile oluşacak bir yapı üniversitenin temsil yetkisi bakımından daha gerçekçi olacaktır.

En yetkili organ olarak senatoda kararlar oy çokluğu ile alınır ibaresi getirilmelidir. Üniversite Yönetim Kurulu, üniversitenin yönetim organı olarak, seçilmiş dekan, üniversite öğretim üyeleri temsilcileri, öğretim görevlileri ve çalışanların temsilcileri, gerekirse eski rektörlerinden oluşur. Kararlar oy çokluğu ile alınır.

Rektör Seçimi İçin Alternatif Öneri

Genelde YÖK yasa tasarısı öne çıkınca ilk konuşulan konu "rektör belirleme şekli nasıl olacak?" Aslında en son konuşulması gereken konu ilk önce gündeme gelmektedir. Yeni taslakta "Üniversite Konseyleri rektör seçilme ve atanma kriterlerinin belirlenmesi ve atanmasını sağlar" denilmektedir. Önerinin bu hali ile yasalaşması

halinde üniversitenin onayını almamış kişilerin üniversiteyi yönetmesinin ciddi ayrışma ve sorunlara neden olacağı şimdiden açık. Üniversitelerin yönetim ve denetim yetkisi üniversite öğretim üye ve görevlilerinin elinden alınıp siyasi erkin etkisine bırakılmış olacaktır.

Konsey Tarafından Belirlenecek Rektör Modeline Alternatif Olarak;

Dünyada örnekleri olan ve başarı ile uygulanan Avrupa ile Amerikan modelleri arasında farklılıklar olmasına karşın yine de seçilme esasları "bilimsel ve yönetsel ölçütler"dir. Rektörlük seçimi bugün birçok batı ülkesinde başarı ile uygulanan birkaç model önerilebilir. Üniversitede geniş katılımlı büyük senato, bütün öğretim üyeleri yanında öğrencileri, araştırma görevlilerini ve diğer çalışanları temsilen 5'er üye bulundurduğu oluşum seçim komisyonu ve kurulu oluşturur ve rektör seçebilir. Bunun için değişik öneriler geliştirilebilir.

Bir başka öneri "üniversite parlamentosu" öğretim üyesi ağırlıklı idari ve akademik personelden oluşan geniş yapılı parlamento niteliğindeki yapı rektör olma koşulu belirler ve rektör seçimi yapar.

Bir başka model üniversite genişletilmiş senatosunun oluşturacağı seçim kurulu adayları ön elemeyen sonra üçe indiriyor. Üniversite başkanlığı için müracaat edenler arasından şartları uygun olan 3 kişiyi başkan seçilebilmesi için belirli bir süre içinde yapacağı konuşma ve tanıtma sonunda jüri üyelerine başkan olabilecek liderlikteki kişiyi, 1- Eğitim, 2- Bilgi, 3- Yetenek, 4- Şahsi uyumluluk, gibi 4 ana konuda değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Jüri üyelerinin daha önce kendilerine dağıtılan forma uygun gördükleri adaylarını belirlenen ilkeler üzerinde oylayarak seçiyorlar.

Türkiye'de rektör akademik bilgi, nitelik, deneyim ve yönetsel erki dikkate alınarak ya doğrudan seçimle (Öğretim üyeleri ve diğer paydalar (öğretim görevlileri, öğrenciler ve üniversite idari personeli % 10-20 katkı ile) % 50'nin üzerinde oy alan doğrudan atanır. İlk turda çoğunluğu sağlamayan ilk üç aday arasından ikinci seçim yapılır.

Bir Başka Model

Üniversite öğretim üyelerinin 50 öğretim üyesi başına bir temsilci ve öğretim görevlileri, öğrenciler ve üniversite idari personeli senatonun % 10-20 katkı ile temsil edileceği büyük senato kendi içinde seçim ilkeleri ve koşulları belirler. Seçiciler kurulu aday adayları ön eleme ile belirler.

Rektör senatonun % 50 çoğunluk oyu ile seçilir ve atanır.

Yukarıdaki bütün öneriler üniversite öğretim üyelerinin ağırlıklı ve nitelikli temsili ve diğer bileşenleri de içine katan bir yapılanma ile rektör seçimini öngörmektedir.

Performans Yerine Alternatif Olarak;

Akademik değerlendirme ilkeleri ve ölçütleri geliştirilmelidir. Verimliliği yüksek, üretken bilim insanı yetiştirmek için çıtası yüksek tutulmuş ölçütlerle bilim insanı vasfını sahip olanlar üniversiteye alınmalıdır. Performans özlük haklarına dokunmadan öğretim üyesini ödüllendirme, başarıya destek olma ve niteliği artırmaya yönelik olması ve tarafların üzerinde objektif ölçüler üzerinde anlaştıkları bir düzlemde tartışılabilir. Ancak mevcut öneri daha çok kâr getirici unsurları öne çıkardığı için ileride öğretim üyeleri arasında sorun çıkarabilir.

İlgili taslakta öğretim elemanı alımı yeniden düzenlenmiş. Ancak üniversitelerin ihtiyacı olan liyakatli öğretim üyesi yetiştirme ve istihdamından ziyade yine akademisyen olacak adayın üreteceği makale ve yabancı dil barajını aşma eksenli bir yapılanma önerilmektedir. Bu yaklaşımın üniversitelerin nitelikli bilim insanı yetiştirme sorununu çözemeyeceği açık. Sorun çok ciddi ve anlayış olarak bilim insanı tanımına ve onun doğasına uygun yapılanmadan geçmek zorundadır.

Öğretim Üyesi Alımında;

1. Bölümlerde norm kadro uygulamasına geçilmeli ve öğretim üyeliği kriterleri son derece iyi belirlenmelidir. Akademik değerlendirme önerisi yerinde ancak duygusal ve nepotist istismara yer vermemek için sınırları iyi belirlenmiş ilkelerin oluşturulması gerekir. Üniversite öğretim üyeliği saygınlığının yeniden kazandırılması için, doçentlik ve profesörlük tezleri ve deneme dersleri yanında konusunun yetkili organlarının da olumlu onayları ile atanması gerekir. Bu konuda jüri üyelerinin daha dikkatli ve sorumlu davranmaları beklenilmektedir.
2. Öğretim yardımcılarını veya araştırma görevlilerinin merkezi yabancı dil ve bilim/sanat dalları sınavı yanında yetenek, olgunluk, motivasyon ve kişilik sınavından geçmesi her yönüyle yetişkin bilim insanı kazanımında yararlı olacaktır. Bilim insanı olacak adayların mutlaka doktora sonrası başka bir üniversitede kadro araması ve birkaç dönem kendi başına proje ve yayın yapabilmesi aranmalıdır.

3. Öğretim üyeliğine ilk geçiş olan yardımcı doçent kadrosu için mutlaka adaylar başka üniversiteye veya kuruma geçerek kendisini ispatlaması gerekir. Sağlıklı ve evrensel ölçekte bilim insanının sağlanması için TUS benzeri bir sınavla belirli bir puanın üzerindeki adaylar üniversitelere araştırma görevlisi için açılan yeterlilik sınavlarına başvurmalıdırlar. Doktorasını tamamlayan araştırmacı eğer üniversitede eğitmen olarak kalmak istiyorsa üniversite dinamikliğinin sağlanması için mutlaka başka bir üniversitede kadro aramak zorunda olmalıdır. Inbreeding denilen ve üniversite öğretim üyelerinin mezun olduğu bölümde şu veya bu şekilde birilerinin kanatları altında başlayan ve profesörlük ile biten yolculuğu biyolojinin yasalarına uygun olarak kısa sürede verimsiz kısır bireylerin oluşmasına yol açmaktadır. Bu üniversite dinamiği ve öğretim üyesinin kendi kendine yetmesi açısından önem taşımaktadır. Amerikan ve Avrupa üniversitelerinin başarısı büyük oranda bu yer değişimine borçludurlar.
4. Öğretim üyelerinin ve yardımcıların tam gün veya devamlı statüye dayandırılması gerekir. Doçentlik ve profesörlük üniversite bilimsel faaliyetleri ile ilişkili olmalıdır.
5. Doçentlik sınavı tez yazımı ve deneme derisi şartına mutlaka bağlanmalıdır. Profesörlük her üniversitenin belirlediği kriterlere göre sağlanmalıdır.

Yükseköğretim Alanının Koordinasyonu ve Üst-Yönetim

Önerilen yasa taslağı temelde üniversite yönetim organlarının "mütevelli" tarzında oluşumu eksenine oturtulmuştur. Yeni taslak üst yönetimin oluşumunu iktidarın ve siyasi erkin tercihi bırakması yönü ile üniversite özerkliğine aykırıdır.

Öneri olarak rektörler kurulu ve onun oluşturacağı bir icra kurulu ve sekreteryaya ile üniversiteler arasında koordinasyon sağlanabilir. Her üniversite özerk olduğuna göre yukarıdan dayatma ve öneri özerklik ile bağdaşacağı için üst kurul olmalıdır üniversite yasasında.

Üniversitelerin sorunu yalnızca rektör belirlenme değildir. Üniversite konseylerinin kurulması mevcut hali ile gerçekçi olmadığı ve üniversitelerin sorunlu yönetim anlayışını daha da ağırlaştıracak ve çalışamaz duruma getirecektir. Yeni bir yükseköğretim yasasına ve reforma ihtiyaç var, ancak bu ihtiyaç üniversite paydaşları ve ilgililerin daha geniş katılımı ile sağlanmalıdır. Üniversitelerde yeni baştan bir

atölye çalışması ile görüş toplayıp, ülkemize özgü geçmiş deneyimleri ve sorunları da dikkate alarak ciddi bir üniversiteler yasası şekillendirilmelidir.

Dünyada örneği olmayan YÖK türü uygulama yerine bir üst çatı kurum olarak rektörler kurulu koordinasyonu sağlamak için oluşturulabilir. Hepsinden önemlisi üniversiteler özerk olmalı ve hesap vermelidirler. Hesap vermeyen, niteliği olmayan ve başarılı olamayan üniversite kendi sorununu kendisi çözsün.

Sorunun Çözümü Üniversitenin Özerkliğinde Düşümleniyor

Ülkenin yeni bir üniversite yasasına gereksinimi olduğu geniş kesimlerce kabul ediliyor. Bugün için Türkiye'nin güçlü bir yükseköğretim ve bilim vizyonuna gereksinim olduğu açık. İyi çalışılmış üniversite eleştirisi yapılmış, sorunların kaynağının bilimsel olarak belirlendiği bir araştırma ve tartışmadan sonra eğitim, araştırma ve kamu hizmeti vizyonu oluşmalı ve buna uygun planlama ve hedefleri de içeren bir tasarı hazırlanmalıdır. Üniversitelerin otonomluğu mutlak surette sağlanmalıdır. Otonom demokratik kültüre sahip, şeffaf ve hesap verebilir olmalı. Siyasi otorite ve siyaset kültürü üniversiteyi kendi başına bırakma anlayışı ve olgunluğuna sahip olmalıdır. Siyaset kültürü üniversite otonomisine saygılı olmalıdır. Yeni yasada akademik özgürlük güvence altına alınmalıdır. Bu bağlamda performansla ilgili güvencesi, sözleşmeli personel anlayışı üniversite ve bilim üretme anlayışına uygun değildir ve üniversite otonomisi içinde üretkenlik sağlayamaz.

K. W. Humbolt'un (1767-1835) önerdiği modelde olduğu gibi kendi kıstaslarını kendisi koyabilen, sivil siyasete kapalı bir üniversite özerkliği ancak üniversiteyi üniversite yapar. 1988 Lima Bildirgesi üniversiteyi iktidarın dışında kendi kararlarını iktidardan bağımsız vermeyi ve bilimin iktidarın etkisinden korunmasını önermektedir. 1997 yılında UNESCO devletlerin üniversite özerkliğini koruma görevi olduğunu belirtmektedir.

Özerk (otonom) yönetimde en ciddi sorun: demokratik özyönetim ve kamu mekanizması nasıl kurulacak ve yönetilecektir? Bilim insanı nasıl yetiştirilecek, atama ve yükseltmelerde kriterler nasıl geliştirilecek? Düşünce ve ifade özgürlüğü olmadan otonom yönetim doğal olarak sağlanamaz. Örgütlenme özgürlüğü ve görüş oluşturma önemlidir.

Sağlam üniversite geleneği olmayan, bilim yapacak yetenek ve bilgide liyakat sahibi aka-

demik kadrolar, bağımsız yönetme ve hesap verilebilirlik ilkesine sahip üniversite olmadan bu iş sağlanmaz. "Bilim güçtür" anlayışının ülkemizde halen bir karşılığı yok. Günümüz bilgi çağında nitelikli insanı elinde bulundurmayan hiçbir ülke, toplum ve üniversitenin başarılı olma şansı yok. Bu bağlamda yeni YÖK yasasında temel bilim politikasının ve özerklik vurgusunun olması önemlidir. Yoksa özerk, şeffaf gibi güzel sözler düşünce ve ifade özgürlüğünü sağlamadan yalnızca göz boyama şeklinde olur.

Özetle

Önerilen yasa taslağı, Türkiye üniversitelerinin bugünkü sorunu, temel bilim ve nitelikli eğitim yapmamasının temel nedenlerini iyi analiz etmeden ve geniş bir üniversite eleştirisi yapılmadan hazırlanmıştır. Taslak, temelde;

1. Dünyada gelişen yükseköğretim dinamiği ve finansmanı ekseninde yükseköğretimin özelleştirilmesi ve paralı eğitim dikkate alınmış.
2. YÖK yönetiminin nasıl ve kimlerden oluşacağı mevcut 2547 sayılı yasadaki gibi, yine hatalı bir şekilde, daha ağırlıklı olarak siyasi erk tarafından belirlenmesi önerilmiş. Üniversitelerde yerel YÖK niteliğindeki konsey yönetimi ile üniversitenin iktidar tarafından kontrol edebileceği şekilde hazırlanmış.
3. Yükseköğretim piyasa koşullarına açılmış bulunuyor.
4. Üniversite özerkliği (otonomluğu), düşünce ve ifade özgürlüğü, bilim insanı özgürlüğü, katılımcı demokratik özyönetim, nitelikli bilim insanı yetiştirme, evrensel düzeyde bilim ve teknoloji geliştirme konularına neredeyse hiç değinilmemiş.

Mevcut YÖK yasası son 32 yılda çok tartışıldı, bugün ilgili çevrelerin tamamı yeni bir üniversite yasasının hazırlanmasında hemfikir. Ancak Türk akademiasının üzerinde anlaşığı her yönü ile özerk (otonom) bir üniversite taslağı ortada bulunmuyor. Öneri olarak YÖK ve her türlü otoriteden uzak ilgili üniversite çevrelerinin atölye çalışması şeklinde bir yasa hazırlanması ve siyasi otoritelerin de özerk üniversiteyi kabul etmesi bekleniyor. Üniversite otonom olmadıkça, açık şeffaf ve hesap verilebilirlik sağlanmadıkça, düşünce ve ifade özgürlüğü üniversitede sağlanmadıkça hiçbir yasa Türkiye'nin gelişmesine hizmet edemez. Sonuç olarak üniversitenin evrensel tanımına uygun, özerkliği ve özlükleri garanti edilmiş, demokratik özyönetim, özdenetim ve kamu denetimi dayalı modeller geliştirilmelidir. ■

70'lere Girerken YENİ ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİ

UK ve Türkiye Örneklerini Anımsama

Güven BİRKAN

Mimar

"Üniversite yer seçim çalışmalarındaki ince eleyip sık dokuma ve tartışma ortamı, artık çok gerilerde kalmıştır. Ama biliyoruz ki ülkede üniversite yerleşkelerinin planlaması alanında biraz dağınık da olsa, yeterli bilgi ve deneyim birikimi vardır. Sadece yararlanmak isteyenlerin ulaşmak için biraz çaba harcaması gerekmektedir. Keşke bunları bir araya getirecek, değerlendirecek ve geleceğe yönelik sonuçlar çıkaracak bir çalışma yapılsa. Ama önce, birikimi olan teknik kadroların bu alanda inisiyatif sahibi kılınması gerekmez mi?"

Az ya da çok gelişmiş olsun, birçok ülkede yüksek öğretime olan talep, 1960'larda çok ciddi boyutlara ulaşmış, dolayısıyla 70'li yıllar dünyayı hummalı bir üniversite inşaatı ortamında bulmuştu. Türkiye'de de, beliren gereksinim, mevcutların kapasitelerinin artırılmasıyla karşılanacak düzeyi çoktan aşmıştı. Bu amaçla yapılacak yatırımların, aynı zamanda çevresinin toplumsal ve ekonomik gelişmesine de katkı yapması öngörüldüğünden, üç büyük kentin bu konuda devre dışı bırakılması bir politika olarak benimsendi; artık yüksek öğretim yatırımları diğer kentlere kaydırılacaktı.

Ancak yine de mevcut üniversitelere, tesislerini yenileme ve kapasitelerini artırma amacıyla kaynak ayrılması sürdü. Ayrıca, kamuya devri yapılan ve İstanbul ve Ankara'da yoğunlaşan özel yüksek okullara da, bir "emrivaki" olarak bu kentlerde kaynak ayrılması gerekti. Sonuç olarak öngörülen politikanın yaşama yansımaları yavaşlatılmış bir tempoda gerçekleşmeye başladı. Zaten bu politikayı uygulamanın araçlarının ortada olduğu da tartışmalıydı; bu konuda sadece bazı iyi niyetlerden söz etmek daha doğru olur.

İlk olarak 60'lı yıllarda, Trabzon ve Erzurum'da birer üniversite kuruldu. Ama asıl büyük atılım 70'lerde gerçekleşmeye başladı. O yıllar, Türkiye'de eğitimin de enine boyuna sorgulandığı bir dönemdi. Tartışmalar, Anadolu'nun toplumsal olarak yeni yeni uyanan kentlerinde kurulacak üniversitelerin, kentle toplumsal etkileşimi üzerine de yoğunlaştı.

Aynı yıllarda OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), Bilimsel ve Teknik Personel Komitesi, yüksek öğretimde üye ülkeler tarafından yapılan yenilikleri ele alan örneklerin incelenmesini (case-studies) ve yayımlanmasını kararlaştırdı. Bu bağlamda ilk olarak, İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'yı kapsayan UK (Birleşik Krallık) deneyimini yayımladı.¹ Bunu, Almanya, Yugoslavya ve Fransa örnek çalışmaları izledi.

O dönemde, hem Türkiye'de hem de Birleşik Krallık'ta (İngiltere, Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda), büyük kentlerin uzağında, tümü ile yeni üniversite yerleşkeleri² kuruldu. Bu yazıda, Bir-

Sussex Üniversitesi, Yeni Üniversite kavramının ilk örneği olarak gerek yer seçiminde gerekse mimarisinde özen gösterilmiş bir yerleşkeye sahip. 83 ha. arazi üzerinde Sir Basil Spence tarafından tasarlanıp inşa edilen tesis, seçilen yapı malzemesi ve kullanılan formlar ile görsel bir bütünlüğe de sahip idi.

leşik Krallık (UK) deneyiminin çağrışımları ışığında, ana hatları ile, o yılların Türkiye pratiği tartışılacak. Bu tartışmanın, geçmişi anmanın ötesinde, son yıllarda devlet eliyle pıtrak³ gibi yayılan kamu üniversite tesislerinin oluşumunun değerlendirilmesine de katkı yapabileceği umuduydu.

Belirtmem gerekir ki, bu bir bilimsel yazı değildir; kendi deneyimlerimin, anılarımın, gözlemlerimin bir yansımasıdır.

Birleşik Krallık'ta Yenilikçi Üniversiteler

1960'da Birleşik Krallık'ta 22 üniversite, 4 üniversite koleji bulunmaktaydı. İzleyen sekiz yıl içinde 24 yeni üniversite kuruldu, ancak bunların 13 tanesi mevcut üniversitelerin patronajında kuruldu, öteki 9 tanesi ise, tamamen yeni kurumlar idi ve "Yeni Üniversiteler" (New Universities) olarak anıldılar; bu yazıda da öyle anılacaklar. Sussex, York, East Anglia, Essex, Kent, Warwick, Lancaster, Stirling ve Ulster Üniversiteleri bu grubu oluşturmaktaydı.

Devlet tarafından ve devlet finansmanı ile kurulan bu üniversitelerin belirleyici özelliği, akademik ve yönetsel yapılanmalarına, öğretim konularına, verecekleri derecelere, müfredat programlarına ve gelişme stratejilerine kendilerinin karar verme özgürlüklerinin bulunması idi. Bu nedenle de bir anlamda, yüksek öğretim sistemine yenilik getirme görevini üstlenmişler-

di. "Üniversiteler, kendilerinden başka her şeyi incelerler" kanısını kırma niyetini taşıyorlardı. Bu niyet, üniversite öğrenimi talebindeki hızlı artışı karşılama amacının da önüne geçmişti. Ancak yine de yapılabilecek yeniliklerin mevcut üniversite sisteminin sınırlarını bir yere kadar zorlayabileceği kabul ediliyordu.

Yeni Üniversiteler, farklı bir şeyler denemek isteyen öğretim üyelerinin ilgisini çekiyordu; buna yeni yerleşkenin ve onu saran doğal çevrenin çekiciliği de eklenince, bu kurumlar nitelikli öğretim kadrosu sağlamakta güçlük çekmediler. Tersine mevcut yüksek öğretim kurumlarında erozyona neden oldular.

Lancaster Üniversite yerleşkesine kentten yaya olarak yaklaşırken.

Küçük Kentlerin Büyük Yararları

Yeni Üniversiteler, küçük ölçekli ya da hafif endüstrileri barındıran küçük kentlere komşu konumlardaki, doğal güzellikleriyle çekici arazilerde, yeni mimari yaklaşımlarla tasarlanıp, yeni inşai yöntemlerle gerçekleştirildiler. Bu kentlerin seçiminde, çevrelerindeki arazi fiyatlarının makul düzeyde olmasının rolü vardı.

Ama özellikle kuruluş aşamasında henüz kimliğini kazanamamış üniversite toplumunun, büyük sanayi kentlerinin bünyesinde bir anlamda kaybolup gitme tehlikesine karşı çözüm arayışı, daha belirleyici bir etkendi; böylece mevcut kentin başat toplumsal ortamı, yeni doğmuş üniversitenin yaşamı üzerinde egemenlik kuramayacaktı. Üçüncü önemli bir tercih nedeni de, küçük kentlerin, komşu olarak gelecek bu "entelektüel" kurumu bağirlarına basmakta istekli davranacaklarını gösteren belirtiler idi.

Üniversite yatırımlarının dağıtılmasında ve yer seçiminde, kısaca UGC olarak anılan yarı özerk bir merkezi komite (University Grants Committee)

Kentle görsel temas: Surrey Üniversitesi binalarının arasından yaya mesafesindeki Guilford kasabası görülebilir.

yetkiliydi. Yatırım neredeyse tümüyle devlet tarafından yapılmakla birlikte, arazi yerel olarak sağlanıyordu (Stirling hariç) ve bunda yerel yönetimlerin rolü büyüktü. Üniversitenin yapması beklenen ekonomik, toplumsal ve kültürel katkı, bu kentlerdeki insanların arazi bağışlarında etkili oldu. Üniversitenin kurulması için gereken en az 6 milyon İngiliz Sterlini tutarındaki yatırımın (bina ve donanım dahil, yurtlar hariç) 1-2 milyonluk bölümünü yerel katkılar oluşturdu.

UGC, üniversite kurulacak kentleri belirlerken, özellikle ilk kuruluş aşamasında, yerleşke içi barınma olanakları sağlanıncaya kadar, kentte öğrenciler için yeterli barınma kapasitenin bulunup bulunmadığını, önemli bir ölçüt olarak kabul etti. Üniversite yerleşkesinin her bakımdan kendine yeterli olması öngörülmekle birlikte, sağlanacak arazinin konumunun belirlenmesinde, kente yaya olarak ulaşılabilmesi hedef alındı.

Kent ve üniversite toplumlarının karşılıklı ilişkisi açısından da Yeni Üniversiteler bir laboratuvar görevi üstlendiler. Bu ilişkinin duygusal yansımalarının üç belirgin aşama gösterdiği görüldü: birincisi iyi niyet ve büyük beklentilerin yaşandığı bir balayı dönemi; ikincisi beklentilerin hızla kaybolduğu düş kırıklığı dönemi; üçüncüsü de karşılıklı olarak rollerin ve katkıların gerçeği olarak değerlendirilip kabul edildiği iyileşme dönemi.

Aslında üniversiteler, Birleşik Krallık'ta geleneksel olarak topluma doğrudan katkıda bulunurdu. Yeni Üniversiteler, kültürel düzeydeki alışılmış katkılara ek olarak, yarı ve tam zamanlı üniversite sonrası kurslarla çevredeki yerleşmelere yeni olanaklar sunmaya başladılar.

Kentin üniversite ile görsel teması: Üniversite yerleşkesi, ön plandaki Stirling kentine 3 km uzaklıktaki ağaçlıklı yamaçta.

Coğrafi Dağılım, Fırsat Eşitliği Sağlamada Araç Olarak Görülmedi

Kurulacak kentlerinin seçiminde, Yeni Üniversitelerin ülkeye "dengeli" dağılımı konusundaki bir kaygının etkili olduğu söylenemez. Bölgeler arasında fırsat eşitliği sağlama gibi bir görev üstlenmemelerinin belki de en önemli nedeni, Birleşik Krallık eğitim sistemi bünyesinde öğrencilere sağlanan burslar idi; evinden uzakta okuyan öğrencilerin daha fazla burs alması nedeniyle, öğrenciler ülkenin herhangi bir yerindeki üniversiteyi seçebiliyorlardı.

Bu üniversitelerin tanıtım kataloglarına baktığımızda, daha çok büyük merkezlerden ne kadar kolay ulaşıldığını belirten ifadelere rastlayabiliyoruz. Ülke düzeyinde sağlanmış olan ulaşım kolaylıkları da, coğrafi dağılım konusunun belirleyiciliğini ortadan kaldırmış olabilir. Yine de, öğrencilerin hangi oranda yakın çevreden geldiğini inceleyen araştırmalar, Yeni Üniversitelerden bazılarında, öğrencilerin daha büyük oranlarda yakın çevreden geldiklerini göstermiştir. Toplum tabakaları arasında fırsat eşitliği

sağlama gibi açık ve doğrudan bir hedefleri de olamazdı, çünkü öğrenci başvurularının değerlendirilmesinde, öğrencilerin orta öğretim düzeyinde iyi eğitim almış olmalarına bakılıyordu ve bu nedenle iyi eğitim görmüş orta ve üst-orta sınıfa mensup ebeveynlere sahip gençlerin şansı her zaman yüksek olmaktadır.

Robert Matthew-Johnson Marshall mimarlık bürosu tarafından, 120 ha. büyüklüğünde bir alan üzerinde tasarlanmış Stirling Üniversitesi yerleşkesi. Yapay göl, farklı işlevleri ayıran bir öge olarak değerlendirilmiştir.

Arazi Büyüklüğünde Geleneksel Tutumluluk

Küçük kentlerde, göreceli fiyatı düşük de olsa arazi önemli bir maliyet unsuruydu ve kimse gereğinden büyük bir alan düşünmüyordu. Seçilecek arazinin büyüklüğünün belirlenmesinde en önemli etken öğrenci sayıları idi. Ama bunun da ötesini sağlamak gerekli görüldü, öğrenci başına bina metrekaresini de aşağıya çekerek gerekli arsa alanını azaltma çabasına girildi. Bu amaçla kapalı mekânların kullanım verimini yüksek tutacak bir planlama ve programlama çalışması yapıldı.

Uzun erimde öngörülen öğrenci sayıları yüksek tutulmakla birlikte ilk aşama olarak, Yeni Üniversitelerin kapasitelerini 1970 yılına kadar, 3000 öğrenciye çıkarmaları hedef alındı; akademik, idari ve teknik personel de eklendiğinde, yerleşke nüfusu bu süre içinde toplam 4500'e ulaşacaktı. Burada sorun, 3000 öğrencinin gereksinimi olan binaların o tarihe kadar inşa edilip edilemeyeceği değildi; eğitimin paralı olduğu da anımsanarak, bu kadar öğrenciyi kendilerine çekip çekemeyeceği idi; yıllarca denenmiş, kurulu üniversitelerle yarışmak zorundaydılar. Bunun da ötesinde, öğrenci/öğretim üyesi oranını 1/8'de tutabilmek de gerekiyordu ki, başlangıçta öğretim üyesi sağlama sorunları da olabiliirdi.

Bu öğrenci sayısının, böyle bir yerleşkenin kendi başına yaşayabilirliği için en alt sınır olduğu kabul edildi. Sonuç olarak Yeni Üniversite yerleşkesi için en az 80 ha. büyüklükte bir araziye gereksinim olduğu belirlendi ve bu üniversiteler, 80 ila 180 ha. büyüklükteki arazilerde yerleştiler. Öğrenci kapasiteleri öngörülen süreden önce beklenen kapasitenin üzerine çıktı. Bu üniversitelerin tanıtım bilgilerine baktığımızda, 2010'lu yıllardaki öğrenci sayılarının, 11.000 ila 28.000 arasında değiştiğini görebiliriz; ancak bu sayılara, sonradan kurulan yeni yerleşkelere sığırarak ulaşıldığını da gözden kaçırmamak gerek.

Yeni Kent Kurar Gibi

Bir yandan akademik alt yapı oluşturulurken, bir yandan da kırsal bir doğal ortamda, insan yapısı çevre düzeni ve peyzajı ile yeni bir üniversite kavramının fiziksel yansımaları oluşturmak üzere yola çıkıldı. Birleşik Krallık'ın tamamen boş arazilerde fiziksel ve toplumsal olarak yeni kentler kurma deneyiminin yeni üniversite yerleşkelerinin gerçekleştirilmesinde de yararlı olduğundan söz edilebilir. Yerleşkelerin tasarımında üç ilke belirleyici idi: bütünlük, esneklik ve yaya-taşıt ayırımı. Bu ilkelere uyum ile elde edilecek ortam "esnek-bütünselleşmiş-yaya yerleşkesi" olarak adlandırıldı.

Akademik merkezin büyüme aşamalarının gösterildiği bir vaziyet planı: Stirling Üniversitesi.

Her Aşamada İşlevsel ve Görsel Bütünlük

Hem öğrencilerle öğretim üyeleri arasındaki, hem de birbirinden farklı işlevler arasındaki iletişim ve ilişkinin en çoğa çıkarıldığı bir fiziksel biçim oluşturmak en önemli ilke idi. Bir anlamda çeşitli uzuvları olan tek bir organizma hedefleniyordu; her bir farklı etkinliğin (eğitim, araştırma, rekreasyon, barınma vb.) yer aldığı tek bir fiziksel çevre. Bu ilkenin bir uzantısı olarak, tüm etkinliklerin yaya ulaşım mesafesinde olması gerekiyordu. Bu ilkeye uyulduğunda, arazi ne kadar büyük olursa olsun, serpiştirilmiş yapılarından oluşan bir köy görünümünün ortaya çıkması engellenmiş olacaktı. Belki de aynı derecede önemli olan ikinci ilke, bu fiziksel yapının, büyüme ve değişmeyi sağlayacak esnekliğe sahip olmasıydı. Her bir farklı birim kendi içinde değişip genişlerken, zaman içinde yeni birimler de eklenebilecek fakat her aşamada organizma, işlevsel ve estetik olarak bitmiş bir bütün oluşturabilecekti; başlangıçtaki 400-500 öğrenci için bile bunu sağlama çabası söz konusuydu, söylemesi kolay, uyulması zor bir ilke. Ancak sonunda ortaya, geleneksel üniversitelerin bitmiş, simetrik, durağan yapıları yerine, açık uçlu, simetriden uzak fiziksel biçimler çıkmaya başladı. Yaşanan önemli bir güçlük, büyüme amacıyla arada bırakılacak boşlukların, fiziksel bütünlüğün korunmasını ve zorlaştırması olacaktı. Aynı nedenle, yaya mesafelerini kısaltmak da kolay olmayacaktı.

Üçüncü belirleyici ilke de, yaya ve motorlu taşıt dolaşımının tamamen birbirinden ayrılması idi. Bunu çevre yollarından uzanan besleyici çıkmaz sokaklarla sağlayabildikleri gibi, yaya dolaşımı ile taşıt trafiğini farklı seviyelerde çözerek sağlayabildiler. Bunlara ek olarak, öğrencilerin önemli bir bölümü-

Taşıtı üniversitenin merkezine kadar getirmekle birlikte, yaya dolaşımını bir üst kote olarak hem yerleşkenin yaya karakteri korunabiliyor hem de doğa ile ilişki kopmamış oluyor. Taşıt yolu, resmin sağ alt köşesinde fark edilebilir. Mimar Denys Lasdun tarafından tasarlanmış olan öğrenci yurtları "ziggurat" adını almış ve mimarisıyla üniversitenin simgesi olmuştur.

Lancaster Üniversitesi, taşıt yolunu çevreye, yaya aksını merkeze alan yoğun kampus kavramının bir örneği. Yerleşke 180 ha. alanda, Gabriel Epstein tarafından tasarlanmıştır.

ne yerleşke içinde barınma olanağı sağlanmasını amaçlanıyordu. Böylece sadece gündüzleri ve hafta içi günlerde yaşayan bir ortam yerine 7 gün, 24 saat canlılığını koruyan bir toplumsal ve fiziksel örgütlenme gerçekleşmiş olacaktı. Bu, bir bakıma, barınma ve eğitimin aynı binada yer aldığı eski kolej geleneğinin yeni bir yorumu idi. Arazinin topografyasına ve karakterine saygı, arazi verilerinden işlevsel ve estetik olarak en biçimde yararlanmak da, Yeni Üniversite yerleşkelerinin tasarımının kaçınılmaz ilkesi idi.

Mekânların Verimli Kullanımı

Akademik ve yönetsel örgütlenme, yerleşkenin biçimlenişinde ve inşa edilen mekânların kullanım veriminde de belirleyici oldu. Öğrencilerin uzmanlık alanlarını öğretim süresinin sonlarına doğru belirlemesine olanak veren disiplinlerarası eğitim, mekânların ortak kullanımını da kolaylaştırdı. Uygulanan istatistik yöntemleri ile her bir mekânın boş kaldığı saatler en aza indirilebildi; hem gün içinde, hem de hafta boyunca.

Yönetim yapısındaki esneklikler de bu yöntemin uygulanmasını kolaylaştırdı. Böylece de inşa edilecek standart mekânların (derslikler, amfiter, laboratuvarlar vb.) sayısı ve alanı azaltılabildi. Bu yaklaşımla, yüksek öğretim kurumlarında, öğrenci başına gereken inşaat metrekareleri standartlarını gözden geçirilmesi de gündeme geldi.

Mekân kullanım verimi sayesinde, yapılacak olan yatırımı azaltmak, ya da sabit bütçe içinde inşaat kalitesini artırmak olanağını sağlandı. Ancak se-

Lancaster Üniversitesi: Üç dini inancı yonca yapraklı bir plan çözümünde barındıran bir ibadet yapısı.

Yeni Üniversitelerin pek çoğunda öğrenciler, büyük yurt bloklarında değil, yaya yolları ile birbirine bağlanmış küçük binalardan oluşan "mahallelerde" barınma olanağı buluyorlardı: Surrey Üniversitesi.

Warwick Üniversitesi. Solda öğrenci yurtları.

çilen öğrenim dallarının niteliği de öğrenci başına yatırım büyüklüğünde ayrıca etkiliydi; tıp, mühendislik gibi dallarda gereken özel laboratuvar ve donanım daha fazla yatırım gerektirdiği için, UGC'nin tercihi sosyal bilimler ve fen bilimleri idi. Bir örnek olarak, amfiterde öğrenci başına yaklaşık 1 m² gerekirken, seminer odalarında 2 m², laboratuvarlarda en az 4 m², uzmanlaşmış laboratuvarlarda en az 6-12 m² inşaat alanı (ve ayrıca yardımcı depo mekânları) gerekiyordu.

Buna karşılık, araştırma konuları seçiminde endüstri ile yapılacak işbirlikleri, üniversiteye maddi katkı sağlayabilecekti. Yeni Üniversitelerin her biri, bu ikilem içinde kendilerine göre bir denge kurmak zorundaydı. Öğretim ve araştırmaya ayrılan teknik mekânlardaki artış, akademik personelin yanı sıra çok sayıda teknik personel istihdamına yol açıp yıllık cari bütçeleri de artıracığı için öğretim dallarını seçiminde titiz davranmak gerekiyordu. Çünkü ücretler cari giderlerin çok büyük bölümünü oluşturuyordu.

Öğrenci Barınaklarında da Yeni Yaklaşımlar

Yeni Üniversiteler, öğrencilerin tamamını değilse bile önemli bir bölümünü yerleşkede barındırmayı hedefliyordu. Zaten seçilen kentler, tüm öğrencileri barındıracak bir kapasiteye sahip değillerdi. Ayrıca, gece-gündüz canlılığını koruması için de yerleşke bünyesinde öğrenci barınma olanağının yaratılması gerekiyordu. Böylece yemekhane ve rekreasyon tesislerinin de günün daha uzun bir bölümü kullanılması sağlanıyordu ki bu da işletme veriminin artması anlamına geliyordu. Öte yandan gündüzcü öğrenciler de, gecelerin birçok olanağından yararlanmış oluyorlardı.

Öğrenci barınaklarının ve kimi rekreasyon mekânlarının örgütlenmesi, bir bakıma, akademik ve yönetsel örgütlenme ile bağlantılı idi. Yeni Üniversitelerin bazıları, eski kolej geleneğinin yeni bir yorumu olarak biçimlenmişti (York, Lancaster, Kent); öğretim ve barınma aynı külliye içinde sürdürülüyordu. Ötekilerde ise barınma, öğretim tesislerinden bağımsızdı.

Öğrenci barınaklarının gerek iç mekân düzenlemelerinde gerekse binaların biçimlenişinde ve bir araya gelişlerinde de yeni denemeler yapıldı. İnsanların içinde kayboldukları ve yan yana dizilmiş odalardan ibaret büyük bloklardan büyük ölçüde kaçınılıp, öğrencileri küçük gruplar halinde bir araya getirecek bina düzenlemelerine gidildi. Bu çözümler, aynı zamanda öğrenciye düzen ve temizlik konusunda da bir sorumluluk yüklemektedir. Yeni Üniversitelerde öğrencilerin yönetime katılımı konusunda sağlanan olanaklar, öğrencilerin yerleşkenin fiziksel ve sosyal ortamına sahip çıkmalarında da önemli katkı yaptı.

Sonunda Ne Oldu?

Aradan geçen yıllar içinde yüksek öğretime olan talep hızla arttı ve Yeni Üniversiteler de kapasitelerini artırma gereğini duydular. Ancak bunu mevcut yerleşkelerde yapı yoğunluğunu sağlıklı yaşama sınırlarının ötesinde büyütürken yapmaktan olabildiğince uzak durdular; zaten başlangıçta seçilen arazi büyüklükleri yerleşke içindeki gelişmeye de sınır getirmekteydi. Sonuç olarak Yeni Üniversitelerin çoğu yeni kampuslar kurmak yoluna gittiler.

70'lerde Biz Ne Yapıyorduk?

Kamu yatırımlarının yönlendirilmesi ve denetimi bağlamında, planlı dönemin başlangıcı sayılan 60'lı yıllar, öncelikle yüksek öğretim sisteminin topluca bir değerlendirmesinin yapılmasına sahne oldu.⁴ Görüldü ki her kurum kendi başına bir şeyler yapıyor, aralarında ne bir eşgüdüm, ne de bir bilgi/deneyim alışverişi yok; aynı üniversite bünyesindeki farklı birimler bile, farklı tesis ve donanım standardına sahipler. Bazıları çok ciddi yer sıkıntısı çekerken, bazıları çok atıl mekân kapasitelerine sahipler. Uzun erimli bir gelişme planları bulunmadığı gibi, başlanmış inşaatların bile ne sürede bitirilebileceği belli değil, yıllık ödeneklerin düzensiz dağıtımı nedeniyle başlamış inşaatlar bitirilemiyor ve maliyetler yükseliyor.⁵

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), bu arada, gelişmesine öncelik verdiği illeri belirleyip, yeni üniversite yatırımlarının bu illerin toplumsal ve ekonomik gelişmesine katkı yapacak araçlar olarak değerlendirilmesini de öngördü. Bir yandan da bu tür bir desteğe gereksinim duymayan, zaten hızla gelişmekte olan illerden de üniversite kurulması istekleri gelmekteydi. Sonuç olarak, daha önce kurulmuş olan KTÜ ve Atatürk üniversitelerinden sonra, 70'li yıllara girerken, Dicle (Diyarbakır), Fırat (Elazığ), Çukurova (Adana), On Dokuz Mayıs (Samsun) üniversitelerinin nüvesi sayılacak birer fakültesi "kuruldu." Ülkedeki siyasi ortamın değişmesi paralelinde, DPT'nin yönetiminde de köklü değişiklikler yapıldı, yeni üniversite kurulacak illerin seçiminde, bu kuruluştaki uzmanların görüşleri ve kalkınma planlarındaki öncelikler önemini yitirmeye yüz tuttu.

Anadolu'daki yeni üniversiteler, Ankara'daki mevcut iki üniversitenin "patronajında" kuruluşlarını gerçekleştirip öğretime başladılar: Ankara Üniversitesi'nin Tıp, Ziraat ve Veteriner Fakülteleri ile Hacettepe Üniversitesi'nin Tıp Fakültesi. Öğrenciler, öğrenimlerinin ilk birkaç yılını Ankara'da sürdürdüler ve bu arada, söz konusu illerde kurulacak yerleşkelerin arazileri sağlanıp, projeleri hazırlandı. Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi bünyesinde kendi rektörlüklerine bağlı yapı işlerinden sorumlu teknik birimler, ayrı ayrı planlama ve projelendirme çalışmalarını yürütmeye başladılar. Hacettepe Üniversitesi, Kayseri ve Samsun'da birer tıp fakültesi kurarak işe başlarken, Ankara Üniversitesi, Diyarbakır'da tıp, Elazığ'da veterinerlik, Adana'da ziraat fakültesi kurarak bu kentlerdeki üniversitelerin nüvesini oluşturdular.

"Patronaj" sistemi, öğretim elemanı sağlama bağlamında, örneğin KTÜ'deki "uçan profesörler" örneğinden farklı idi; öğrencileri Trabzon'a götürüp, İTÜ'deki öğretim üyelerinin de belli aralıklarla bir haftalığına bu

kente gelip ders verdiği düzen benimsenmemişti; öğretim üyeleri yerlerinden kıpırdamıyor, öğrenciler onlara gidiyordu.

Kararları Kim Veriyor?

Yeni üniversitelerin kuruluşu ile ilgili olarak bir dizi karar verilmesi gerekiyordu: Hangi kentte kurulacak? Kentin neresinde kurulacak? Ne büyüklükte olacak? Hangi dallarda öğretim yapılacak? Gelişme stratejisi ve programı ne olacak?

Yerel olarak oluşturulan kurucu heyetler, önceleri DPT'nin, daha sonraları da iktidardaki siyasi partilerin kapılarını aşındırarak kentlerinde bir üniversite kurulması için baskı yapmaya başladılar; eskiden beri önceliği olan fabrika kurulması talepleri, önceliği üniversite kurulmasına bırakmıştı. Anadolu kentlerinde halkın çeşitli kesimlerinin oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarından söz edilemediği için, kurucu heyetler, kentteki işadamları ve "ileri gelen" yerel siyasetçiler tarafından oluşturuluyor ve ilin valisi başkanlığa getiriliyordu.

Beliren talepleri kamu adına incelemek ve kalkınma planı ile uyumunu irdelemek DPT'nin görev alanına girmektedir. Ancak bu görevi oturdularını yerde yapmayı yerinde incelemelerde bulunuyorlardı. Ülkede fiziksel planlama ile ilgili bir merkezi kamu kuruluşunun olmayışı nedeniyle, genel plan kararlarının mekâna dökülmesi aşamasında sorumluluk duyuyorlardı. Bu konuda yetkili kılınabilecek bir organ olarak, İmar ve İskân Bakanlığı bünyesinde kurulan bölge planlama ekibi, çok kısa sürede tasfiye edilmişti; bölücülüğü körükler düşüncesiyle.

Yeni bir üniversitenin kurulabilmesi için, Ankara ya da İstanbul'daki mevcut üniversitelerden birinin herhangi bir fakültesinin, kendi seçeceği kentlerden birinde yeni bir fakülte kurmaya kalkışması gerekiyor idi. Bu kararı verirken o kentte bu konuda bir talep olup olmadığından daha önemlisi, fakültedeki öğretim üyelerinin o kente gitmeye istekli olup olmaması idi. Bu açıdan kıyı kentleri ve bunlar arasında da Antalya, özellikle Ankara'daki öğretim üyeleri için çok çekici idi. Kentin çekiciliği, öğretim üyesi sağlama konusunda en belirleyici etken idi. Birçok kentten gelen yerel isteklere yanıt vermeyen üniversiteler, Antalya'da birer fakülte kurmak için birbirleri ile yarış halinde idiler. Bunlar arasında en ciddi girişim Ankara Üniversitesi tarafından sürdürülmüş, bunun yanı sıra ODTÜ ve kimi söylentilere göre İstanbul Üniversitesi de çalışmalarda bulunmuştu. Elazığ ve Diyarbakır gibi gelişme desteği bekleyen kentlerde üniversite kurulmasında, DPT'nin ağırlığının yanı sıra, Ankara Üniversitesi'nin kimi öğretim üyelerinin özverilerinin rolü olduğu da söylenebilir.

Mimarlar Odası, eninde sonunda konu kendi meslek alanına da yansımaya başlayacağı için, gelişmelerle yakından ilgilendi ve İstanbul Şubesi, "Büyük Kent Dışı Üniversite Sorunu" başlıklı bir seminer düzenleyerek konuyu toplum bilimcilerin, planlıların ve eğitimcilerin bir arada tartışmasını sağlayan bir platform yarattı.⁶

Üniversite Gelsin Ama Kente Fazla Yaklaşmasın

Yeni üniversitelerin kurulduğu yıllarda Türkiye'de, öğrencilerin kendi kurumlarını, ülke sorunları ile bağlantılı olarak irdelediği bir dönem yaşanmaktaydı. Yüksek öğrenim gençliğinin dinamizmi, toplumun tutucu kesimlerinde ve yöneticilerde tedirginlik yaratıyordu; "öğrenci olaylarını" daha yakından yaşayan öğretim üyelerinin bir bölümü de bu tedirginler safında idiler. Öyle ki stratejik bir çözüm olarak, kurulacak yeni üniversitenin tek bir yerleşkede değil, kentin uzak köşelerine dağılmış birden fazla yerleşkede gerçekleşmesinin, öğrenci hareketlerinin büyümesinin önlenmesinde stratejik bir tercih olabileceğini savunan profesörler bile görüldü.

Bu hava, bir süredir büyük iştahla Ankara'nın kapılarını aşındıran üniversite kurucu heyetlerini de sarmış, "gelsin ama fazla da yaklaşmasın" fikri giderek benimsenmeye başlamıştı. Öyle ki, kentteki yer seçimi söz konusu olduğunda, bu fikri savunanlar koro halinde, üniversitenin, kentin en az 8-10 km. dışında, kurulmasının tek yol olduğunu öne sürmekteydiler.

Ne Kadar Büyük O Kadar İyi

Üniversitenin kent dışında kurulmasını önerenler, gerekçe olarak, "iyi bir tesisin, ancak büyük arazilerde gerçekleşebileceği" düşüncesini savunmaktaydılar. Yeni bir üniversitenin arazi büyüklüğü konuşulmaya başlandığında, çoğu zaman, bu kurumun büyümesinin bir sınırı olabileceğini nedense kimse akıl edemiyordu. Toplumdaki "büyük iyidir" değer yargısı da buna eklenince, akıl almaz mekrekare rakamları dile getirilmekteydi. Kent yöneticileri, toprak dağıtan ağa havasında güç gösterisine girişirken, üniversite yöneticileri, belki de büyük toprak sahibi olmayı, yeni yerleşcekleri kentte bir güç odağı olabilmeyin bir aracı olarak görmekteydi.

O yıllarda ayağı yere basan öneriler, yeni üniversite yerleşkelerini planlayan mimar-planlama ekibinden ve DPT'deki planlama uzmanlarının bazılarından gelmekteydi. Plancılar ve mimarlar, üç etkenden söz ediyorlardı:

Bunların ilki, tesisin öğrenci kapasitesi ve öğrenci başına gerekli inşaat alanı idi; buradan yola çıkıldığında çeşitli öğretim dallarının karması olarak, öğrenci başına ortalama 100 m² gerektiği düşünülürse, söz gelimi 10.000 öğrencili bir yerleşke için 100 ha. alanın yeterli olacağı, topografyanın getirebileceği kayıplar ve rekreasyon, yurtlar vb. için gerekenler ile birlikte 300 ha. alanın rahat rahat yeteceği belirtiliyordu.

İkincisi, yerleşkenin, bir ucundan öbürüne, yaya olarak en çok 15 dakikada yürünecek bir tesis olarak tasarlanması gerekliliği idi, ki buradan hareket edildiğinde de, arsanın formuna bağlı olarak 200-300 ha. alana yerleşilmesi ve bu alanın barındıracağı bir öğrenci kapasitesinin belirlenmesinin doğru olacağı idi.

Üçüncü etken, daha çok ikinci ile bağlantılı ve bir "optimum büyüklük" kavramı ile ilgili idi: yaya ulaşım uzaklığının, tesis büyüklüğü açısından bir "eşik" oluşturduğu, tesis daha fazla büyürse, ortak kullanılan merkezi işlevlerin (akademik ya da hizmet) yinelenmesi yani ikinci bir merkez yaratılması gereğinin ortaya çıkacağı, bunun da kuruluş ve işletme maliyetini artıracığı düşüncesi idi.

1970'ler, Türkiye'de yeni üniversitelerin kuruluşunda bir merkezi organ kararı ile değil de yerel komiteler ve heyetlerin girişimleriyle kurulduğu dönemdi. Yerel gazete kupürü, Elazığ'da bu amaçla oluşan "mahalli daimi komite" tarafından düzenlenen bir toplantıyı baş haber yapmış. Haberde, kurulacak üniversite ile ilgili teknik bilgilerin yanı sıra, toplantıya Ankara'dan katılanların ad ve unvanları ayrıntılı olarak veriliyor.

Bu etkenler dışında mimarlar, kamulaştırma, altyapı ve işletme maliyetlerini en azda tutabilmek için, gereğinden büyük araziler edinilmesini sakıncalı buluyorlardı. Ayrıca, büyük arsanın, kentin gelişme bölgelerinde yer alması durumunda kent gelişimine engel olacağını dile getiren plancılar da yok değildi. Buna karşılık, yer seçimi konusunda görüşlerine başvuru alan bazı plancılar, hazır kamulaştırma yapılırken olanaklar ölçüsünde büyük alanların kamulaştırılmasını, bir tür "kamu yararı etkinliği" olarak görüyorlardı; ayrıca da fazla alanların, ileride gereksinim duyulacak kamu kullanımları için rezerv olarak tutulabileceğini söylüyorlardı. Bunu önerenler, ülkede kamu kuruluşlarının birbirine arazi vermekte ne denli isteksiz olduklarını gözden uzak tutuyorlardı.

Yer Seçimi Kararlarında Taraflar

Üniversite kuruluşunda yüksek öğretim sistemi içinde merkezi bir organın karar verici rolünün olmayışı nedeniyle, üniversite kurulacak kentin seçimindeki keyfilikler, seçilen kentte üniversitenin nereye kurulacağı konusunda fazlasıyla etkili oluyordu. DPT'nin bu tür kararlarda ağırlığını koyabildiği yıllarda, bu keyfilikler bir ölçüde sınırlanabiliyordu.

O yıllarda tek yasal karar mercii, aslında, kuruluşta patronaj görevi üstlenen üniversitenin Yönetim Kurulu idi. Ancak bu kurul, fakültelerin temsilcilerinden oluşuyor ve bu temsilcilerin oylarındaki en belirleyici etken, kararın kendi fakültelerine olumsuz etkisi olup olmadığı idi. Yeni üniversitenin kuruluşu, bu fakültelerden herhangi birinin bu işe kalkışmasıyla ortaya çıkıyor ve ötekiler buna itiraz etmiyordu. Daha sonraki aşamalarda da kuruluşla ilgili hiç bir konuya itiraz gelmiyordu. Dolayısıyla, herhangi bir kentteki bir yer seçimi konusu, gelişmeler hakkında tam olarak bilgilendirilmeyen "bu oy vericiler" açısından önemli görülüyordu; önlerine getirilen karar kolayca kabul edilebiliyor; belki de ileride kendi getirecekleri bir başka karar tasarısına karşı çıkılması da böylece önlenmiş oluyor; akademik düzeyde "al gülüm, ver gülüm."

Ama karar tasarısını oluştururken ilgili fakülte hangi yollardan geçiyordu? Bu fakülte, kendi bünyesinden bir profesörü, yeni kurulacak üniversite için "kurucu dekan" olarak görevlendiriyor, bir de komite oluşturuyordu. Ancak ikinci bir fakülte kurulmadan üniversite kimliği oluşamayacağı için, kurucu dekan, olaya fakülte kurmak ile üniversite kurma ikilemi içinde yaklaşıyordu. Yine de, bir bilim adamı olmanın gereğini yerine getirerek merkezi ve yerel yöneticilere ve çeşitli uzmanlara danışıyordu. Bu andan başlayarak, kararı oluşturmada birçok taraf bitmek tükenmek bilmeyen bir tartışmanın içine çekiliyordu.⁷

Bu tartışmada kurumlar olarak, kurucu fakültenin yanı sıra, yerel taraflar (vali, belediye başkanı, kurucu heyet, bazen üniversite kurma vakfı), ülkede o yıllarda kent planlamasından sorumlu olan İmar ve İskân Bakanlığı, ilk zamanlar Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Dairesi, görüşüne başvuru alan kent planlama uzmanları, bazen kentin imar planını hazırlayan plancılar, üniversiteyi planlayacak olan teknik ekip yer alıyor ve olaydaki konumlarına göre farklı görüşler savunuyorlardı. Aynı kurumdan gelen iki farklı temsilci, birbirinden farklı görüşler de savunabiliyordu; bir bakıma son derece demokratik bir tartışma ortamı.

Bu arada, kurucu fakülte, Ankara'da mevcut üniversite bünyesinde öğrenime başlamış bulunuyorsa da öğrencilerin bu olup bitenden haberleri bile olmu-yordu. Aynı şekilde, üniversitenin kurulacağı kentte de zaman zaman yerel basına kimi haberler yansısı da, sıradan insanlar olup bitene karşı kayıtsızdılar.

Kent Dışı Yerleşke Savunucularının Gereçekleri

Yeni üniversite için seçilecek arazilerin kentin uzağında olması gerektiğini savunanlar, bazen oldukça ilginç gerekçeler öne sürebiliyorlardı. İyi

tesisin geniş arazi gerektireceği, bunun da ancak kent dışında sağlanabileceği görüşü bunların başında geliyordu. Diğer bir gerekçe, yer seçiminde kentin 100-200 yıllık gelişmesinin göz önüne alınması gerektiği idi. Bir başka yaygın gerekçe ise, üniversite olaylarının kente sıçramasının böylece önlenebileceği düşüncesi idi. Anadolu kentlerinde uzak denen konumlara, aslında araba ile 15-20 dakikada ulaşılacağı, bu sürenin büyük kentlerdeki ulaşım süreleri ile karşılaştırıldığında hiç de fazla olmadığı da gerekçe olabiliyordu. Kent içinde ya da gelişme alanında kurulacak bir üniversitenin çevresinde oluşacak kentsel gelişmenin, üniversitenin manzarasını keseceği görüşü de kolay akla gelmeyecek ilginç gerekçelerden biri idi.

Bunların yanı sıra ciddiye alınacak görüşler de vardı. Kentle toplumsal bütünleşme için tesisin kent içinde kurulmasının yeterli olmadığı düşüncesi, bunların başında geliyordu. Bu bağlamda kent dışı yerleşimi savunan bir öğretim üyesi de, öğrencilerin sadece hafta sonları yerleşke dışına çıkacaklarını, kent halkıyla ilişkinin de bu tür kentlerde sadece kahvehanelerde kurulabileceğini öne sürebiliyordu. Ziraat, veterinerlik gibi dallar için uygulama alanlarının da yerleşke içinde olması gerektiğini, bu nedenle de üniversitenin kentin uzağında olmasının kaçınılmazlığını savunanlar vardı. Bu görüşte olanlar, "batıdaki" üniversitelerin hepsinin kent dışı yerleşkelerde kurulduğunu da görüşlerine dayanak olarak belirtiyorlardı.

Kentle Bütünleşen Yerleşke Savunucuları

Anadolu kentlerinde kurulacak yeni üniversitelerin kente bir hayrının dokunması isteniyor ise, kentin içinde ya da kıyısında kurulmasının gerekliliğini savunanlar, kent dışı yerleşke savunucularının görüşlerini çürütmek için çaba harcıyorlardı. Bir kısım akademisyen, plancı ve mimarlardan oluşan bu grubun ağırlığı, görüşlerini bilimsel verilere dayandırmalarından kaynaklanıyordu; ama, yönetimdeki ve siyasi ortamdaki güçleri oldukça zayıftı. Görüşlerini özetle şöyle savunuyorlardı:

- Kent dışına da gidilse büyük arazi kamulaştırmak akıllıca olmaz, sırf bu nedenle kent dışına gitmek anlamsızdır.
- Kent içi arazide kentsel altyapıdan yararlanılacağı için yatırım maliyeti düşer.
- Üniversitenin bazı tesisleri kent halkının kültürel gereksinimini karşılamak için de kullanılabilir, halkın bu tür etkinliklere ulaşımı kolaylaşır.
- Tarım ile ilgili uygulama arazilerinin yerleşkenin günlük yaşamıyla ilişkisi olmadığı gibi yer seçim gerekçeleri farklı olacaktır.
- Kent gelişmesi için plan yapılırken, öyle 100 yıllık perspektifler dikkate alınmaz, 30 yıl bile uzun bir süredir.
- Batıdaki kent dışı yerleşkelere ulaşımında büyük ölçüde özel araçlar kullanılıyor, oysa ülkemizde özel araba sahiplik oranı çok düşük.

Teknisyenlerin görüşlerinin benimsendiği belki de tek örnek, Elazığ'da kurulan Fırat Üniversitesi idi; bunda, kurucu dekanın teknik adamlara güvenen tutumu önemli rol oynamıştı.

Yer Seçimi İle İlgili Diğer Tartışmalar

Yer seçim çalışmaları sırasında başka etmenler üzerinde de duruluyor, ancak çoğu ciddiye alınmıyor. Bunlar arasında, arazinin formu (örneğin bazı araziler geometrik olarak "çok sivri" bulunuyor), topografyası, jeolojisi, iklimi ve mülkiyet durumu (özel, kamu, çok hisseli vb.) da yer alıyor. Bütün bu tartışmalarda, kent içi yer seçiminde, arazinin konum ve biçimlenmesi ile ilgili olarak, bölge plancısı Aydın Germe'nin "merkeze doğru kama gibi giren ve geriye doğru genişleyip büyümeyi sağlayan" arsa önerisi, uygulamaya yönelik önemli bir ilke olarak dikkati çekiyor; bu tanım arsaya bir sivrilik getirirse de.

Kentin planlanmasından sorumlu olan teknisyenler, üniversite yer seçimi için, kent gelişmesinin yönünü belirleyecek bir etmen olarak, ya da olası gecikondur gelişme alanlarını kurtarıcı bir öğe olarak değerlendirmek istiyorlar. Plancılar ayrıca, büyük ve verimli tarım alanlarının üniversiteye verilmesini de sakıncalı buluyorlar.

Kent içinde kurulması durumunda tek parça yapmayı üç bölme öneren öğretim üyeleri "10.000 öğrenciyi bir arada tutmak son derece sakıncalı" endişesini dile getiriyorlar. Ancak bu görüş, Ankara Üniversitesi'nin, kentin dört bir yanına dağılmış parçalı yapısının öğrenci olaylarının büyümesini önlemede yardımcı olamadığı gerçeğiyle çürütülüyor.

Yeni üniversitelerin birçoğunda kurucu fakültenin tıp fakültesi olması nedeniyle, yer seçim aşamasında, bir yan tartışma daha sürüp gidiyor. Üniversite bütününden bağımsız olmayı tercih eden kurucu dekanların, kendilerinin kent içinde, üniversitenin geri kalanının da kent dışında kurulmasını savundukları görülüyor. Tıp fakültesinin kent içindeki konumu için de iki görüş belirleniyor, kent plancıları üniversite hastanesinin kentteki öteki hastanelerden uzak oluşunun, sağlık tesislerinin kentte dengeli bir dağılım sağlayacağını savunurken, bazı öğretim üyeleri mevcut hastaneye yakın olmasının, kabul edemeyecekleri hastaları kent hastanesine nakletme kolaylığı getireceğini öne sürüyorlar.

Geçici Yerleşme

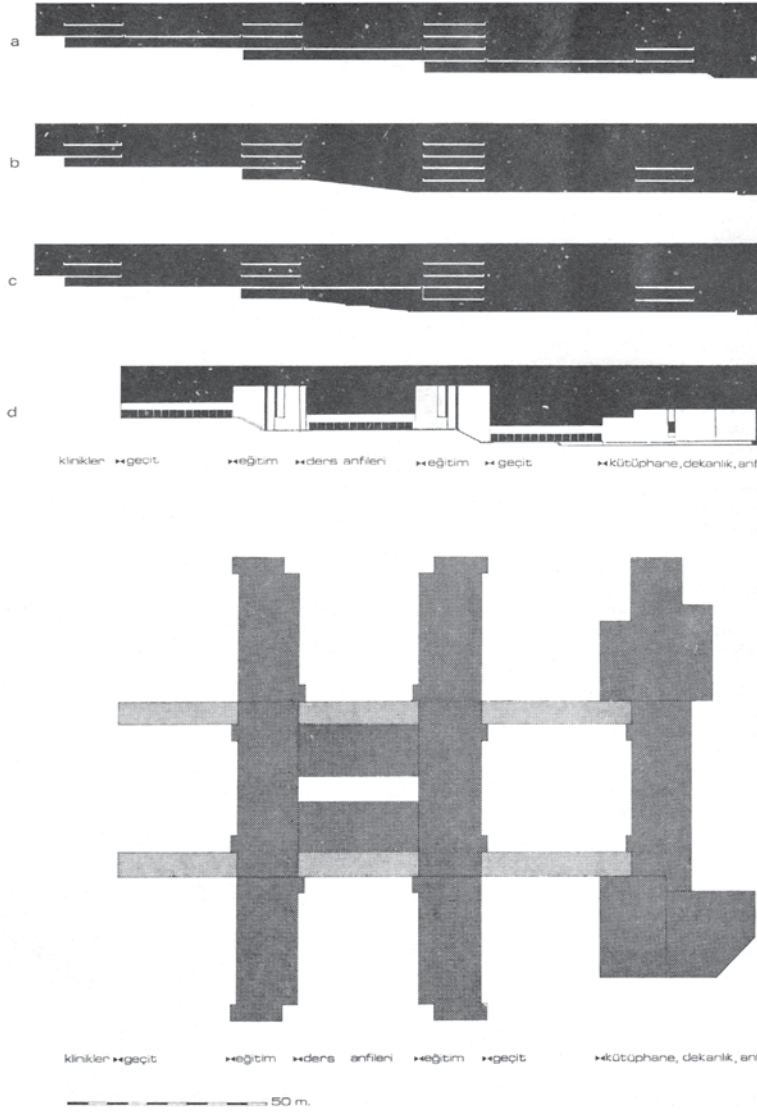
Yeni üniversitenin ilk fakültesi, mevcut bir üniversite bünyesinde kurulduğunda, yer seçim çalışmaları sürerken, bir yandan bu fakülteye öğrenci kabulü yapıp öğretime Ankara'da başlanmaktaydı. Sonunda, üniversitenin kurulacağı kentte yerleşim olanakları sağlandığında, öğrenciler artık son sınıfa yaklaşmış oluyorlardı. Bu gecikmeye, yer seçim çalışmalarının uzayıp gitmesi kadar, seçim kararı verildikten sonra kamulaştırma işlemlerinin zaman alması da neden oluyordu. Özellikle çok sayıda küçük parselden oluşan, ya da çok hisseli parsellerden oluşan alanların kamulaştırmalarında zorluklar yaşanıyordu.

O yıllardaki inşaat sürelerinin uzunluğu, bir an önce seçilen kentte öğrenimin başlamasını isteyenlerin sabırsızlanmasına neden oluyordu. Bu nedenlerle de, kentte geçici yerleşme için uygun bina arama ya da uygun bir arsa bulunup hızla prefabrik barakalar kurma önerileri ortaya çıkıyordu. Ancak küçük kentlerde uygun bina bulma güçlüğü'nün yanı sıra, bulunan yarı uygun binalara yapılması gereken harcamalar için ödenek sağlama güçlüğü de vardı.

Prefabrik çözüm için ise, henüz kamulaştırmalar tamamlanmadığı için, çoğu zaman uygun arsa bulmakta güçlük çekildiği gibi, bu tür inşaatlara da kaynak bulma sorunu yaşanıyordu. O yıllarda sadece kamu eliyle ve deprem sonrası acil yerleşme amaçlı prefabrik tek katlı yapılar üretilebiliyordu ve sınırlı kapasite, sık sık yaşanan büyük depremler için bile yetersiz kalıyordu.

Yerleşkenin Tasarımı

Artık üniversitenin kurulacağı arazi ya da arsa hazır, sıra "kazmayı vurmaya" gelmiştir! Kazma çok önemli bir simgedir, her şeyin hazır olduğunu ve artık uygulamaya geçildiğini ima eder. Ama ortada bir proje yoktur, proje bir yana projelendirmeye veri sağlayacak bir üniversite fikri bile yoktur. Kurucu dekan sadece kendi fakültesi hakkında bir fikir sahibidir, üniversitenin bütününe yeni yeni düşünmeye başlamıştır. DPT'nin insan gücü gereksinim hesapları dışında bir yol gösterici veri de yoktur. Üniversitelerarası Kurul da, kurucu üniversitenin yönetim kurulu da etliye sütlüye karışmaya hevesli değildir.

Elazığ Fırat Üniversitesi yerleşkesinin kavramsal şeması. Bu sistem, Ankara Üniversitesi İnşaat Dairesi bünyesinde, Berrak Seren ve Ziya Tanalı tarafından tasarlanıp, ilk aşama yapılar aynı daire tarafından gerçekleştirildi. Kuruluş görevini üstlenen Prof. Mustafa Temizer, tasarım ekibi ile saygılı bir işbirliği sürdürdü ve proje o dönemde aynen uygulandı. O dönemde kuruluşuna girilen birçok yerleşkeden farklı olarak, kentin kıyısında ve makul büyüklükte bir arazide (216 ha.) yerleşti.

Bu ortamda, yerleşkenin projelerini hazırlayacak ekibe önemli bir görev düşmekteydi. Çeşitli kaynaklardan yararlanarak, akademisyenlerle görüşerek, DPT'ye danışarak bir ihtiyaç programı hazırlama görevini, biraz da el yordamıyla yürütmeye çalışıyorlardı. Çoğu zaman bir mekrekare listesinden ibaret bu programlar, kaçınılmaz olarak mevcut üniversitelerin yapısını yansıtıyordu. Ne özelliği vardı bu yapının?

Mevcut üniversitelerdeki "fakülte sistemi" hiç bir olanağını diğerleriyle paylaşmak istemeyen bağımsız prensliklerden oluştuğu için, mekânların çok verimsiz kullanıldığı, atıl yatırımlara neden oluyordu. Öyle ki, yeni üniversitelerin çoğunda kuruculuk görevi üstlenen Ankara Üniversitesi'nde, kürsüler bile bağımsız arazilerde, bağımsız binalara sahiptiler ve bitişikteki kürsünün tesislerine gidenler arazilerinden geçmesin diye kendi alanlarını tel örgülerle çevirebilmişlerdi. Yine aynı üniversitede, kent içinde aynı arsada yan yana yerleşmiş iki fakültenin ortak kullanımı için yapılan bir spor salonu, ortak kullanma yöntemi üzerinde anlaşma sağlanmadığı için uzun süre boş ve bakımsız kalmıştı.

Yeni üniversiteler için daha esnek bir yapı olan bölüm sistemini benimseme olanağı vardı. Ama hangi sistem seçilirse seçilsin, mekânsal tasarıma geçilebilmesi için kurumun akademik programlarının ortaya konması, yıllık gelişme öngörülerinin yapılmış olması gerekmektedir. Kurucular, böyle bir çalışmayı yapacak bir birikime ve veriye sahip değillerdi. Bu konuda

Hava fotoğrafında proje ilkelerinin korunduğu anlaşılabilir.

Aradan geçen zaman içinde yerleşkenin aldığı biçimde, bu projenin izleri sezilebilmektedir.

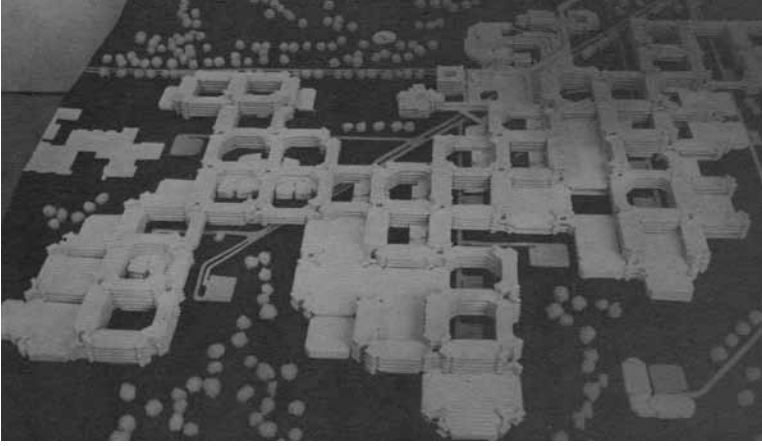
yerleşkeyi planlayan ekipler inisiyatif kullandılar. Bu belirsizlik içinde en akıllıca tutum "esneklik" ilkesine sarılmaktı ve çoğu kez bu ilke benimsendi.

Anımsamak gerekirse, yeni ya da eski, üniversitelerin hiç birinin uzun erimli gelişmelerini yansıtacak bir master planı yoktu. Böyle bir çalışma ilk kez, 70'lerin ortalarında, DPT Sosyal Planlama Dairesi'nin aracılığıyla, TÜBİTAK bünyesinde kurulu Yapı Araştırma Enstitüsü'ne hazırlanmıştı; bu master plan çalışmasına konu olan Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nin gelişimi için, o yıllarda "Küçük Doğramacı" olarak anılan Yılmaz Büyükerşen büyük çaba harcamaktaydı.

Ancak bundan yıllar önce, Diyarbakır Üniversitesi Kampus Planlama Yarışması için 1970'de hazırlanan şartname eki kitap, günümüzde bile başvuru kaynağı olarak kullanılacak bir belge niteliği taşımaktaydı.⁸ Her bir bölümü, ilgili konunun uzmanı tarafından kaleme alınan bu belge, mimari proje yarışması hazırlayacak kurumlar için de yol gösterici bir niteliğe sahiptir.

Mevcut üniversitelerin inşaat işlerini yürütmek üzere kurulmuş rektörlüklere bağlı inşaat daireleri, kendi gelişme projelerinin yanı sıra, yeni üniversitelerin planlaması gibi üzerlerine pek de vazife olmayan bir işi yürütmek zorunda kalmışlardı. Buralarda istihdam edilen mimarlar, yine de yerleşke planlamasına en yakın meslek grubunu oluşturuyorlardı. Tasarım hizmetlerini kimi zaman ihale ediyor ya da yarışmaya çıkarıyor, kimi zaman da doğrudan kendileri üstleniyorlardı. Bu kuruluşlarda yavaş yavaş bir bilgi

Diyarbakır, Dicle Üniversitesi yerleşkesi için (o zamanki adı ile Ziya Gökalp Üniversitesi) 1970 yılında, Ankara Üniversitesi İnşaat Dairesi tarafından bir mimari proje yarışması açılmış, Kemal Ahmet Arû, Yıldırım Sağlıkkova, Yalçın Sağlıkkova ve Emre Arû ekibi birinci olmuş ve uygulama projelerini hazırlamışlardır.

ve deneyim birikimi oluşmaya başladı. Ancak, bu inşaat daireleri arasında bir bilgi alışverişi ve eşgüdüm söz konusu değildi; öyle ki aynı arsada iki ayrı üniversitenin mimari proje yarışması açtığı durumlarla bile karşılaşabiliyordu.

Bu eksiklik, DPT tarafından hazırlanan ve yüksek öğretim yatırımlarının aksaklıklarını içeren bir raporda dile getirilmiş ve çözüm sağlayacak bir örgütlenme modeli önerilmişti.⁹ Bu öneri, Üniversitelerarası Kurul Sekreterliği bünyesinde oluşturulacak bir merkezi planlama birimi tarafından, üniversite inşaat/planlama büroları arasında eşgüdümü sağlamak, bilgi toplayıp değerlendirip yaymak, standartlar geliştirmek idi. Özerk üniversitelerin oluşturduğu Üniversitelerarası Kurul, o yıllarda bu öneriyi ciddiye alacak bir bilince henüz ulaşmamıştı.

Geçerli mevzuat, yeni bir üniversite için, en az iki fakültenin kurulmuş olmasını gerektirmekle birlikte, bu fakültelerin iki farklı mevcut üniversite tarafından kurulmasına da olanak veriyordu. Böyle bir durumda, aynı yerleşke içinde birbirinden habersiz iki ayrı inşaat dairesinin tasarlayıp inşa edeceği binaların farklı standartlara sahip olması da kaçınılmazdı.¹⁰

İki fakülte kurulup da bağımsız bir üniversite olma hakkını kazandıktan sonra, yeni kurumun yöneticileri, kendi düşüncelerindeki yerleşkeyi yaratma amacıyla, bünyelerinde bir yapı işleri birimi oluşturup, burada tercihan fazla deneyimi olmayan teknik kadrolar istihdam etme yoluna gittiler. Böylece, daha önceki tasarım ilkeleri büyük ölçüde görmezden gelinebildi.

Nitelikli bir binanın gerçekleştirilmesinde kullanıcı/mal sahibi ile mimarın işbirliğinin önemi, üniversite tesislerinde daha fazla hissedilebiliyor. Hem bünyesinde çok değişik türden işlevler barındırdığı için, hem de gerçekleştirme maliyeti çok yüksek olduğu için (15.000 öğrencili bir üniversitesi yerleşkesinin inşaat maliyeti o yıllarda 100 milyon ABD doları olarak hesaplanıyordu).

Tasarım kararlarını veren mimarlar kadar kullanıcıyı temsil eden tarafların ve özellikle üniversite sisteminin yöneticilerinin işin hacmi, yürütülüş biçimi ve her aşamadaki kararların verilmiş yöntemi konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmaları beklenir. 70'lere girerken, sadece Türkiye'de değil, birçok benzer ülkede üniversite yatırımlarının, konunun ciddiyetinden habersiz karar vericiler tarafından gerçekleştirilmekte olduğunu gören UNESCO, başarılı örneklerin ortak noktalarından yararlanarak, bir rehber kitap hazırlama gereği duymuştu.¹¹ Üniversite "kurucularımızın" tutumları izlendiğinde, böyle bir yayının varlığından haberdar olduklarını gösteren bir belirti sezilemiyordu.

Bugün Neredeyiz?

2012 yılına gelindiğinde Türkiye'de 103'ü devlet üniversitesi olmak üzere 168 yüksek öğretim kuruluşu bulunmaktadır (askeri olanlar dahil). Devlet üniversitelerinin 21 tanesi üç büyük kentte, 82'si ise öteki kentlerde kurulmuştur. Bu üniversitelerin bir bölümü kent dışındaki yerleşkelerde, bir diğer bölümü de kent içinde sağlanan çeşitli binalarda öğretimi sürdürmektedirler. İl merkezlerinde kurulan birçok üniversite, ilçelerde fakülte ya da yüksek okul kurmuş durumdadır.

Devlet Planlama Teşkilatı, 8 Haziran 2011 günü bir kararname ile tümüyle ortadan kalktığı için, insan gücü gereksinimi ile yüksek öğretim sistemi arasında ilişki kuran bir planlama çalışması ya da en azından bir durum belirleme çalışması yapılmasından vazgeçildi. Üniversitelerin ülkeye dağılımı konusunda da bir planlamadan söz edilemez.

TÜBİTAK bünyesindeki Yapı Araştırma Enstitüsü de 1989'da kapatıldı ve böylece yüksek öğretim kuruluşlarına master plan hazırlama deneyimi sağlayabilecek ve standartlar geliştirebilecek bir kurum daha ortadan kaldırıldı.

Buna karşılık, 70'li yıllarda başlayıp sönen kısa süreli denemeler de yapıldı. Bunların en önemlilerinden biri olarak, eğitim ve sağlık yatırım projelerini, gerçekleştirme süreçleri, maliyetleri ve fiziksel standartları açısından denetlemek üzere, DPT Sosyal Planlama Dairesi bünyesine bir "proje değerlendirme birimi"nin kurulmuş oluşu anımsamaya değer. Bu birimin çabaları ile yatırım başvuruları uygun görülen projeler için bir ön çalışma yapılmadan hemen kazma vurma uygulaması durduruldu, arsasının sağlanmış olması koşuluyla ilk yıl sadece mimarlık-mühendislik hizmetleri için kaynak ayrıldı, ertesi yıl inşaat ödeneği ayrılabilmesi için de projelendirme hizmetinin tamamlanıp maliyetinin ortaya çıkması koşulunu getirildi.

Ancak bu, DPT'de tercihan Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu uzmanların istihdam edildiği kuruluş yıllarında, aradan sıyrılıp sınavı kazanarak Teşkilat'a "sızan" bir mimarın on yıllık çabalarıyla başarıya ulaşan rastlantısal bir uygulama idi ve yönetim değişikliği sonucu baskılara dayanamayıp teşkilattan ayrılması ile de son buldu. Bayındırlık Bakanlığı gibi kadrolarında deneyimli mimar ve mühendislerin bulunduğu bir kuruluş, böyle bir uygulamayı sürdürme konusunda, Başbakanlık bünyesindeki DPT'nin sahip olduğu gücü hiç bir zaman kendinde göremedi.

Üniversite kurmak, bazen herhangi bir binaya, üniversite ya da fakültenin adının yazıldığı bir tabela asmaya kadar indirgenmiştir. Daha ciddi girişimlerde, büyük yatırımlar yapılarak Anadolu kentleri için görkemli sayılan binalar inşa edilmiş, ancak öğretim üyesi gereksinimi henüz giderilmiş değildir. Birçok üniversitenin mimarlık fakültesinde yıllarca lise öğretmenlerinin ders verdiği bilinmektedir. Binaları ne kadar yeterli olursa olsun, böyle bir eğitimden elde edilecek insan gücünün niteliğinin tartışmalı olması kaçınılmazdır.

Binaların gereğinden büyük tutulmasında akademisyenlerin de rolü vardır. 70'li yıllarda inşa edilen Diyarbakır Tıp Fakültesi hastanesi, hiç bir kademe büyüme de öngörülmezsizin en başında 1200 yataklı olarak planlanmış, ancak yıllarca gerekli öğretim üyesi ve sağlık personeli sağlanamadığı için bina büyük ölçüde boş kalmıştır. Bu tür örnekler, sınırlı kamu kaynaklarının daha ivedilikli alanlarda değerlendirilmesini önlemektedir.

Son olarak 2011 yılında, kurulacak üniversitelerin kampus yerinin, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Kredi Yurtlar Kurumu Genel Müdürü, YÖK Başkanı, üniversite kurulan ilin valisi, büyükşehir belediye başkanı ve üniversitenin rektöründen oluşan bir kurul tarafından belirlenmesini öngören bir bakanlar ku-

Çukurova Üniversitesi yerleşkesi. Fotoğraf: Mesut Eray.

rulu kararı yayımlandı. Doğaldır ki bu kişiler, bir araya gelip kenti ve yakın çevresini dolaşıp yer seçeneklerini inceleyecek bir zaman ayıramazlar; bu karar, olsa olsa, imza makamını tanımlamaktadır. Bu kuruluşlar adına kendi bünyelerinden konu ile ilgili uzmanların görevlendirilmesi doğaldır. Ama uygulama nasıl yürümektedir?

Son Yıllardan Bir Örnek: Adana

Son yıllarda yeni kurulacak bir kamu üniversitesi yer seçimi konusundaki ilginç tartışmalardan birine, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ile ilgili olarak şahit olduk. Bu yeni kurum için Çukurova Üniversitesi'nin, 2000 ha. büyüklükteki arazisinden bir bölüm ayrılması söz konusu olduğunda, mevcut üniversitenin gösterdiği tepki, 70'lerdeki tartışmalarda ortaya atılan bazı görüşleri doğrular nitelikte olmuştur: "kamu kuruluşları birbirlerine arazi vermekte pek istekli davranmazlar." Çukurova Üniversitesi isteksizliğine gerekçe olarak, ayrılmak istenen alanın uygulamalı eğitim ve araştırma için yararlanılan tarım değeri yüksek bir toprağa sahip olmasını ileri sürmüştür.

Sonunda mevcut kampus arazisinden 175 ha. büyüklükte bir "dilim" in yeni üniversiteye verilmesi kararlaştırılmış ise de direncin sürmesi nedeniyle konu yargıya kadar gitmiştir. Bu arada yeni üniversitenin bir an önce faaliyete geçmesi istenmektedir. Geçici yerleşme konusu gündemdedir. Bulunan çözüm 26.12.2011 günlü Anadolu Ajansı haberinde şöyle açıklanmaktadır: "Yeni üniversitenin faaliyetlerinin üniversiteye bina sağlanıncaya kadar Büyükşehir Belediyesi'nin Atatürk Caddesi üzerinde bulunan tarihî binasında yürütülmesi için protokol imzalandı. Protokole göre Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi tarihî binanın 1. katındaki 4 bölümü demirbaş eşyalarıyla birlikte bir yıl süreyle kullanabilecek. Gerekliğinde bu süre Büyükşehir Belediyesi'nin izni ile uzatılabilir. Bu arada, protokol gereği binanın Atatürk Caddesi'ne bakan cephesine rektörlük tabelası takılacak."

Üniversiteyi kurma görevini yürüten Rektör, uygun arazi ve bina aramaya başlarken üç ölçütü dikkate aldığını açıklamış: arazinin hazineye ait olması, içinde ya da yakınında altyapı bağlantı olanaklarının bulunması ve 150-200 ha. büyüklükte olması. Buradan anlaşılıyor ki aradan geçen 40 yıl içinde, ayaklar yere basmaya başlamış; gösteriş amaçlı arazi büyüklükleri yerine gereksinimi karşılayacak arazilere yönelinmiştir. Bunda özellikle, gelişen kentlerin yakın çevresindeki arazilerin değerinin artması ve kamu elindeki arazilerin hazineye gelir sağlama amaçlı değerlendirmenin öncelik kazanmasının da rol oynadığı söylenebilir.

Adana'da kurulacak bu yeni üniversite için seçilecek arazide, sadece bir kaç fakülte ile yönetim binalarının yer alacağı, diğer bazı fakültelerin kampus dışında yerleşeceği, çünkü bu üniversitenin bir "şehir üniversitesi" ola-

rak kurulmak istendiği de Kurucu Rektör tarafından yapılan açıklamalar arasında. Bu açıklamada, Turizm Fakültesi'nin tarihi Gazi Mektebi'ne yerleşeceği, Denizcilik Fakültesi'nin deniz kenarına, Hava ve Uzay Bilimleri Fakültesi'nin hava alanı yakınına kurulacağı belirtiliyor.

Bu noktada başka önemli bir gerçek ortaya çıkmaktadır: Kent planlanırken bu tür kuruluşlar için uygun araziler ayrılmış olsa, yer seçim çalışması yapanların bu kadar yorulmasına ve çeşitli fakülteleri kentin değişik yerlerine serpiştirmek zorunda kalmasına gerek kalmazdı. Öte yandan kentteki tarihi/kültürel değeri yüksek ama terk edilmiş yapıların restore edilerek yeniden kültürel amaçlı kullanıma açılmasında, üniversite yatırımlarının da katkısının sağlanması büyük bir kazanç.

Ancak Rektör'ün açıklamalarından anlıyoruz ki uygun arazi ararken sadece defterdarlık elemanlarından destek alınmıştır. Üniversiteyi planlama kapasitesine sahip herhangi bir mimarın bilgi ve deneyiminden yararlanabildiğine ilişkin bir bilgi edinemedik. Oysa gerçek şudur ki, arazinin nitelikleri ne olursa olsun, üzerine uygun bir proje yapılabilir, ama iklim, topografya ve zemin özellikleri nedeniyle, ilk tesis ve işletme maliyetleri istenmeyen mertebelere ulaşabilir. Bu teknik desteği verecek bir kamu kuruluşu mu yoktur, yoksa vardır da oradaki mimarların bilgi ve deneyimine güven mi yoktur? Ya da, doğrudan bu konuda mimarlık mesleğinin bir katkı yapacağına ilişkin bir inanç mı yoktur? Belki de seçenekler o kadar az ve belirgin ki, karar vermek için herhangi bir uzmanın devreye girmesine gerek kalmamaktadır.

Merkezi Bir Kurum, Ama Nasıl?

Aradan geçen 40 yıl içinde belki de en önemli değişim, üniversite sisteminin özerkliğini kaybetmesi ve 1982 yılında kurulan YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) tarafından yönetilir duruma gelmesidir. Böylece yıllarca bir araya gelip ortak sorunlarını çözemeyen üniversitelerin inşaat yatırımları, YÖK bünyesindeki İnşaat Bakım Onarım Dairesi'nin denetimine girmiş durumdadır. Ancak Kurul'un, üniversite planlaması konusunda herhangi bir ciddi tartışma platformu yaratması bir yana, 30 yıllık geçmişinde acaba, fiziksel yapıya ve mekân standartlarına ilişkin bir yayın yapmış mıdır? Bu günlerde YÖK'ün yeniden tanımlanacağı haberleri çıkıyor. Umalım ki, bu girişimin altından olumlu yönde değişiklikler çıksın.

Üniversite yer seçim çalışmalarındaki ince eleyip sık dokuma ve tartışma ortamı, artık çok gerilerde kalmıştır. Ama biliyoruz ki ülkede üniversite yerleşkelerinin planlaması alanında biraz dağınık da olsa, yeterli bilgi ve deneyim birikimi vardır. Sadece yararlanmak isteyenlerin ulaşmak için biraz çaba harcaması gerekmektedir. Keşke bunları bir araya getirecek, değerlendirecek ve geleceğe yönelik sonuçlar çıkaracak bir çalışma yapılsa. Ama önce, birikimi olan teknik kadroların bu alanda inisiyatif sahibi kılınması gerekmez mi? ■

NOTLAR

1. Perkin, H.J. New Universities in the United Kingdom, OECD, 1969.
2. "Yerleşke" sözcüğü, batı toplumlarında kullanılan "campus" sözcüğünün karşılığı olarak kullanıldı.
3. "Pittrak": kırlarda kendiliğinden yetişen, her dalında çok sık dikenli tohumları olan otsu bir bitki ve bu bitkinin hayvanların kollarına yapışan dikenli tohumu.
4. Yüksek Öğretim Araştırması, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Dairesi, 1968.
5. Yüksek Öğretimde Planlı Gelişme Açısından Yatırımların Rasyonelasyonu. Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Dairesi, 1969.
6. Mimarlık Dergisi, 1972/12.
7. Kentleşme Yer Seçim Sürecinde Çeşitli Bakış Açılı Üzerine Bir Tartışma, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'ne sunulan yayımlanmamış yüksel lisans tezi, 1979, ODTÜ kütüphanesi barcode: 1020167161, call no: I.CP.79-6.
8. Ankara Üniversitesi İnşaat Dairesi, Diyarbakır Üniversitesi Kampus Planlama Yarışması, 1970.
9. Birkan Ç., Yüksek Öğretimde Planlı Gelişme Açısından Yatırımların Rasyonelasyonu, Devlet Planlama Teşkilatı, kurum içi çoğaltma, 1969.
10. Birkan, G., Türkiye'de Yüksek Öğretim Yatırımları, Mimarlık Dergisi, 1972/9.
11. UNESCO, Planning Buildings and Facilities for Higher Education, The Architectural Press Ltd, London, 1975.

“ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ 57. ALAY CAMİİ” ARSASI HAKKINDA

Yusuf GÜRÇİNAR

Mimar

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı

Çukurova Üniversitesi yönetimince tahsis edilen cami arsasının çok yetersiz olduğu ve yerinin yanlış olduğu defalarca belirtilmesine rağmen onaylandı.

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi eğitim ve idari alanları ile iç içe olan mevcut mescide konum itibari ulaşımın zor olması, kampusun merkezinden uzak olması ve fiziki şartları itibari ile yetersiz olması, kapasitesinin yetmemesi ve eğitim sürecinde “sesten dolayı” sorunların yaşanmakta olması nedenleri ile ülkemizin en büyük eğitim kurumlarından biri olan üniversitemize yeni bir caminin yapılması için İlahiyat Fakültesi yetkililerince çalışmalarına başlandı.

Yapılan çalışmalar sonucu cami alanı olarak İlahiyat Fakültesi ve Tıp Fakültesi arasında, Dış Hekimliği eski eğitim barakaları ve mevcut mescidin hemen yanında 60 x 60 m. büyüklüğünde bir arsa önerildi (Resim 1). Bu alan üzerinde Diyanet Vakfı'na ait bir tip proje ile ve vakıf kaynakları kullanılarak caminin yapılabileceği ve bu caminin İlahiyat Fakültesi için bir uygulama alanı olacağı geçen dönem Rektörü Prof. Dr. Alper Akinoğlu tarafından Yönetim Kurulu'nda belirtildi.

Yönetim Kurulu bu hususta benim "... talep edilen arsanın yerinin gerek trafik yolu, gerek

otopark alanı ve gerekse altyapı ve konum olarak çok yetersiz olduğunu ve yaklaşık 100 metre çapında yakın çevresinin yoğun ders ve hafta sonları ÖSYM sınavları yapılan eğitim binaları ile çepeçevre sarılmış olduğunu, zaten mevcut mescitte gerek cuma namazlarında gerekse cenaze namazlarında özellikle ciddi trafik sorunları olduğunu ve 60 x 60 m. alanda yapılacak bir caminin kapalı alanında ortalama beş bin kişiye, açık alanı ile birlikte yedi ila on bin kişiye kadar hitap edilebilmekte olduğunu" belirterek yeni bir arsa seçilmesinde ısrar etmeme rağmen konu oylanarak oy çokluğu ile karar alındı.

Cami büyüklükleri ile ilgili internet kaynaklarından ulaştığımız iki örneği vermek istiyorum.

Terzibaba Camii, Erzincan'ın en büyük camisi olarak nitelendirilen, modern mimari özellikleriyle bölgede dikkat çeken ibadet merkezlerinden biridir. 3.600 metrekare alan üzerinde yapımına 1991 yılında başlanan ve 2001 yılında ibadete açılan cami, 7 bin kişi kapasitelidir. (<http://www.haberler.com/dogu-anadolu-dar-ramazan-2930645-haberi/>)

Cami Arsaı sarı ile işaretlidir.

Terzibaba Camii, Erzincan.

Terzibaba Camii, Erzincan.

Diyanet İşleri Başkanlığı Camii, Ankara.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Eskişehir yolu üzerindeki binasının yanına 10 binin üzerinde kişinin (açık ve kapalı mekân toplamı) namaz kılabilceği cami projesi hazırladı. "... VIP için ayrılmış herhangi bir ibadet mahalli yoktur" diyen Er, herkesin ibadet yaparken eşit olduğunu kaydetti... 3.098 metrekarelik alan üzerine inşa edilecek camide 5 bin kişinin kapalı mekânda namaz kılabilceğini belirten Er, projenin yaklaşık 14-15 milyon dolara mal olacağını söyledi..." (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/456275.asp>)

Konu ek arsa talebi ile Ekim 2012 tarihinde yeniden Yönetim Kurulu gündemine getirildiğinde caminin uygulama camisi değil genel bir cami olacağı ve 3200 kişiye hitap edeceği sayın İlahiyat Fakültesi Dekanımız tarafından söylendiğinde tahsis edilen arsanın kesinlikle çok yetersiz olduğunu tekrar belirtmem ve cami binasına yer seçiminin, içerisinde A grubu uzman şehir plancılarının ve cami inşaatına ruhsat verecek olan belediyenin imar ve şehirçilik yetkililerinin de olduğu bağımsız bir komisyon vasıtası ile üniversite yerleşke alanının mevcut yapısı incelenerek hazırlanacak rapor ve eki plan önerisine göre Yönetim Kurulu'nda yeniden değerlendirilmesini yazılı olarak önermememe rağmen, böyle bir çalışmaya gerek duyulmadan bu arsa ve bu arsaya ek alan tahsisi Yönetim Kurulumuzca tekrar oylanarak oy çokluğu ile karara bağlanmıştır.

Çukurova Üniversitesi gibi bilimde, teknolojiye ve sanatta öncü bir kuruluşun; İslâm dini ile ilgili sembolik ve tevafûk değerler (Bkz. Tablo 1) içeren, ülkemizde cami mimarisine yön verecek depreme dayanıklı, nitelikli, içinde yaşamakta olduğumuz bilişim çağının en son teknolojilerini kapsayan modern bir eseri üniversitemize kazandırmasını ve ülkemizde bundan sonra yapılacak camilere iyi bir örnek olması için çalışmalar yapılmasını özendirilmesini temenni eder, yapılacak caminin hayırlara vesile olmasını dilerim. ■

Mimari Proje:	Yorum:
Ana kubbenin yerden 40 m. yüksekte yapılması	Bu sembolik olarak Peygamber Efendimiz Aleyhissalatü Vesselamın Peygamberlik görevine başladığı 40 yaşına işaret eder.
Minarelerin 63 m. yükseklikte yapılması	Sembolik olarak Peygamber Efendimiz Aleyhissalatü Vesselamın 63 yıllık ömrüne işaret eder.
Ana kubbenin tepe noktasından minarelere olan uzaklığın 23 m. alınması	Bu 23 m. sembolik olarak Peygamber Efendimiz Aleyhissalatü Vesselamın 23 senelik vazife-i risalet süresine işaret eder.
Ana kubbede 32 pencere düzenlenmesi	Bu sembolik olarak İslâm dinindeki 32 farza işaret eder.
Ana kubbenin 8 taşıyıcı ayak (fil ayakları) üzerine oturtulması	Sembolik olarak İslâm dinindeki 8 ef'al-i mükellefine (farz, vacip, sünnet, müsteap, mubah, mekrûh, müfsid, haram) tevafûk eder.
Ana Kubbeye bağlı dört tane yarım kubbe yapılması.	Bu sembolik olarak Peygamber Efendimiz Aleyhissalatü Vesselamın dört halifesine işaret eder. Ayrıca, bu 4 yarım kubbe, edille-i şer'iyyeye (yani Kur'an, sünnet, icma-i ümmet ve kıyas-ı fukaha) işaret eder.
4 tane köşe yarım kubbe (tromb) üzerinde 28 pencerenin tasarlanması	28 pencere sembolik olarak Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen 28 peygambere işaret eder.
Ana gövdeye ve şadırvanlı kapıya toplam sekiz kapı ile girilmesi.	Sekiz kapı, 8 cennet kapısına tevafûk eder.

Tablo 1. Üniversitemize yapılacak cami mimari projesinde kullanılacak İslâm dini ile ilgili sembolik ve tevafûk değerler.

ALTYAPI TESİSLERİNİN KENTSEL ESTETİĞE ETKİSİ

Nilgün Sultan YÜCEER

Mimar

Dr.

Çukurova Üniversitesi

Çevre Mühendisliği Bölümü

Öğretim Görevlisi

“Tasarlanan yapının çeşidi ne olursa olsun, tasarımın amaca hizmet etmesi tek başına yeterli değildir. Özellikle kamunun ortak kullandığı alanlarda nitelikli ve incelikler barındıran öğelerle bezenmiş çözümler kent yaşamının içine karışarak toplumdaki duygusal algıyı yükseltir. Kullanıcıların bu anlamda estetik ve yaratıcı ayrıntılarla iç içe yaşaması kendi iş verimini de artırır. Bu örneklerden anlaşıldığı gibi kent sokaklarında gördüğümüz bu yapılar kent yaşamının ve kültürünün bir parçası olduğu gibi, kamusal alanların da ta kendisidir. Sonuç olarak, kamusal alanlara inşa edilen ulaşım sistemi, katı atık deponi alanları, enerji ve su yapıları gibi altyapı tesislerinin estetik açıdan diğer binalardan farklı olmadığı gerçeği gözden kaçırılmamalıdır.”

Bu çalışmada teknik altyapı tesislerinin kamusal alanlara ve kentsel estetiğe etkisi araştırılmıştır. Teknik ve sosyal altyapı, yerleşim alanlarında yaşamın yürütülmesi için gerekli olan hizmet ve araçları kapsayan bir dizi kamusal kurum ve yapıların genel adıdır. Ülkemizde ve dünyada teknik altyapı planlamasının temel mantığı; tesisin yeterli, kullanışlı, sağlam, ekonomik ve hizmet amacına uygun olması olarak kabul görür. Ancak, altyapı tesislerinin yeterliliği ve ekonomisi önemli bir unsur olmakla birlikte, kent örüntüsü içinde geniş yer tutan bu kamusal alanların estetiği de kullanımı kadar kent yaşamını etkiler. Bu açıdan altyapı tesislerinin kapsamı, yeterliliği ve niteliği ülkelerdeki uygarlık düzeyinin sağlam bir göstergesidir. Sonuç olarak, kamusal alanlara inşa edilen ulaşım sistemi, katı atık deponi alanları, enerji ve su yapıları gibi altyapı tesislerinin estetik açıdan diğer binalardan farklı olmadığı gerçeği gözden kaçırılmamalıdır.

Giriş

Kırsal yaşamdan kent yaşamına geçiş ile birlikte insanların bir arada yaşama ve kamusal hizmetleri paylaşma gereği ortaya çıkmıştır. Günümüzde sosyal ve teknik altyapı olarak ele alınan kamusal hizmetler sağlıklı kentleşmenin ötesinde bir arazi üstüne yerleşebilmenin ön koşulu olarak görülmektedir (Yüceer; 2011). Teknik ve sosyal altyapı, yerleşim alanlarında yaşamın yürütülmesi için gerekli olan hizmet ve araçları kapsayan bir dizi kamusal kurum ve yapıların genel adıdır. Yerleşimin mekânsal kurgusu ve kent planlaması ile doğrudan ilişkili olan altyapı tesisleri şehir nüfusunun ortak kullandığı kamusal alanlarda planlanır (Çubuk; 1999). Bu nedenle yürürlükte olan imar yasası gereğince yol, su ve elektrik, sağlık ve eğitim gibi temel altyapı hizmetleri bulunmayan alanlarda yerleşme yasağı vardır.

Kentte yaşamın sürdürülmesi için gerekli olan altyapı hizmetleri teknik ve sosyal altyapı şeklinde iki başlık altında incelenebilir. Sağlıklı bir çevre oluşturmak amacıyla yapılması gereken eğitim, sağlık, dinsel ve yönetsel yapılar ile dinlenme veya yeşil alanlara sosyal altyapı denir. Yerleşim biriminde yaşayan nüfusun toplumsal

gereksinimlerini karşılayan ortak kullanım alanlarının belirlenmesi, toplumsal ve bireysel eğitime yönelik yapıların saptanması ile sağlık ve yönetim kurumlarının kent içindeki konumu ve bu kurumlar için öngörülen parsel ve arazilerin planlanması sosyal altyapı çalışmalarının kapsamında yapılır (Koray; 2006). Bu doğrultuda planlamada tüm bu sosyal altyapı hizmetlerinin yerleşimin nüfus, kültür ve yaşama biçimine uyumlu olması beklenir.

Teknik altyapı ise, yol, su, kanalizasyon, enerji ve her türlü haberleşme ağına verilen addır. Planlanması düşünülen bir yerleşim alanında ulaşım sistemi ve altyapı şebekelerinin çözümlenmesi, konumunun ve kapsamının belirlenmesi teknik altyapı çalışmalarının dahilinde yapılır. Kent içi yolların güzergâhı, meydanların, kavşakların ve otoparkların düzenlenmesi ile ana ulaşım akslarının şehirlerarası ulaşım ağlarına bağlanması ulaşım sistemi olarak tanımlanır. Ulaşım sistemi dışındaki teknik altyapı; su temini, enerji, kanalizasyon ve katı atık deponi alanı gibi tesisleri kapsar.

Türkiye’de altyapı tesislerinin estetiği konusu gündeme geldiğinde, yukarıda sözü edilen sosyal altyapı tesisleri anlaşılmaktadır. Kentte bulunan sokaklar, duraklar, reklam panoları, yeşil alanlar ve buralardaki kent mobilyaları gibi bir dizi kentsel kullanım elemanları kamusal alanların estetiğini belirler. Oysa, teknik altyapı tesisleri de bu alanlar kadar kent kimliğine katkıda bulunur. Bu çalışmada yukarıda ele alınan teknik alt yapı tesislerinin kamusal alanlara ve kentsel estetiğe etkisi araştırılmıştır.

Teknik Altyapı Tesislerinin Kent Estetiğine Etkileri

Kent planlarında önerilen teknik altyapı tesisleri, kamuya açık alanlardan (yol, meydan, yeşil alan, vb.), hazine arazilerinden, özel ve tüzel mülkiyetlere ait kamulaştırılmış alanlardan geçirilir. Yukarıda sözü edilen altyapı tesisleri yeraltı ve yerüstünde belirlenen güzergâh ve arazilerde planlanır. Burada ulaşım sisteminden geçirilerek parsellere ulaştırılan teknik altyapı şebekeleri ve güzergâhları aşağıda verilmiştir (Yüceer; 20011).

A. Yaya kaldırımının altında ve üstünde bulunan altyapılar:

- Kullanma suyu abone boru şebekesi,
- Elektrik dağıtım şebekesi,
- Havagazı dağıtım boru şebekesi,
- PTT yer altı telefon ve diğer kablolar,
- Kablolulu yayın şebekesi.

B. Kent içi yolların altında bulunan altyapılar

- İki kenarda yağmur suyu ve ızgara ve gider kanalları,
- Kent kullanma suyu ana borusu,
- Yağmur suyu ile birleşik ve ayırık atık su kanalı.

Yukarı belirtilen altyapı şebekeleri dışında kalan ve kent arazileri üzerinde planlanan altyapı tesisleri ise aşağıdaki gibidir:

- Yollar: Bulvar, cadde, sokak, meydan, köprü, metro, tünel, teleferik hattı,
- Trafik tesisleri: Duraklar, tramvay hatları, teleferik hatları, otoparklar,
- Su tesisleri: su depoları, yangın söndürme sistemleri,
- Atık tesisleri: katı atık depolama istasyonları, baca atık tesisleri,
- Elektrik tesisleri: Elektrifikasyon, aydınlatma, trafolar, trafik sinyalizasyon panoları,
- İletişim tesisleri: Telekomünikasyon tesisleri, baz istasyonları,
- Doğalgaz: Doğalgaz ve havagazı tesisleri,
- Tarihi altyapı tesisleri: Eski yeraltı çarşıları, sarnıçlar, su iletim kanalları, su kemerleri,
- Yeraltı çarşıları ve benzeri yapılar: Metro ve geçit çarşıları, sığınaklar.

Yukarıda belirtilen teknik altyapı tesisleri kent ölçeğinde çok geniş arazileri kapsamı yönü ile kent kimliği ve kamusal alanların kullanımı açısından önemli bir kent planlama ögesi olarak ele alınmayı gerektirir. Bir yerleşim alanındaki teknik altyapının yeterliliği, yerleşmede sağlıklı bir çevre oluşturmanın ve sürdürülebilir bir yaşam döngüsü kurmanın önkoşuludur. Ülkemizde ve dünyada teknik altyapı planlamasının temel mantığı; tesisin yeterli, kullanışlı, sağlam, ekonomik ve hizmet amacına uygun olması olarak kabul görür. Bugüne kadar olan altyapı planlama çalışmalarında tesislerin genel olarak bu mantık çerçevesinde planlandığı gözlenmektedir. Bunun yanı sıra altyapı tesislerinin yeterliliği ve niteliği ülkenin kentsel gelişim süreci ile de doğrudan ilgilidir (Ersoy; 2002).

Türkiye'de yaklaşık 50 yıldır artarak süregelen ekonomik çıkmazlar, toplumsal dönüşümler, nüfus ve göç hareketleri ile planlanmadan dışarıdan ithal edilen hazır sanayi kuruluşları, "altyapı odaklı çarpık kentleşme" sorununu doğurmuştur. Plansız şehirlerdeki altyapı, işgücü ve kamusal hizmet olanaklarının yeter-

Şekil 1. Katı atık yakma ünitesi, Viyana.

Şekil 2. Yakma ünitesinin bacası, Viyana.

sizliği ve bireylerin bir ölçüde bilgi, beceri ve ekonomik alandaki sınırlılığı; kentsel yörelerde kuralların ve değer yargılarının aşınmasına yol açmıştır. Plansız şehirleşme veya diğer adıyla çarpık kentleşmenin bu bilinçsiz gelişimi; imar ile ilgili yasaların ihlaline yol açarak, kullanım, estetik ve yaşanabilirlik açılarından nitelsiz ve altyapıdan yoksun geniş yerleşim alanlarının yapılmasına neden olmuştur (Yüceer; 2011). Bugün şehirlerin yüzleştiği bu ağır kentleşme sorunları karşısında, altyapı tesislerinin yeterliliği estetikten daha önemli görülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Altyapı tesislerinin yeterliliği ve ekonomisi önemli bir unsur olmakla birlikte kent örüntüsü içinde geniş yer tutan bu kamusal alanların estetiği de kullanımı kadar kent yaşamını etkiler. Bu noktada altyapı tesislerinin kapsamı, yeterliliği ve niteliği ülkedeki uygarlık düzeyinin sağlam bir göstergesidir.

Su getirme ve kanalizasyon gibi yeraltından geçen gözden ırak bir yapının estetik olması belki biraz "gereksiz" görünse de; özellikle atık ünite-

Şekil 3. Sofulu çöp alanı, Adana (www.cetko.org).

Şekil 4. Rögar kapağı (www.komikler.com).

Şekil 5. Trafo binası (www.fatsabelediyesi.com).

leri, trafolar veya su terfi istasyonları gibi yerüstünde inşa edilen tesisler için aynı şey söylenemez. Kent arazileri üzerinde bulunan altyapı tesisleri, konut alanları, tarihî yapılar veya kamu binaları kadar kent dokusu ve yaşamına katkıda bulunur. Şekil 1'de Viyana'da bulunan bir katı atık yakma ünitesi görülmektedir. Burada şehrin en pis atıklarının toplandığı, kir ve kokunun kol gezdiği bir yere; zarif ve masalsı bir üslupla nasıl estetik bir görünüm kazandırıldığı izlenebilmektedir. Şekil 2'de görünen yeşillikler içinde parlayan kule yakma ünitesinin duman bacasıdır.

Şekil 3'de ise Adana silüeti eşliğinde Sofulu çöp alanı görülmektedir. Sofulu çöplüğü de Şekil 1'deki gibi bir katı atık alanıdır. Sofulu çöplüğü sadece görüntü kirliliği yaratmakla kalmayıp, katı atıklar yakıldığında isli yoğun bir koku Adana'nın en ücra köşelerine kadar yayılmaktadır. Söz konusu bu iki altyapı tesisinin planlama anlayışı karşılaştırıldığında, tasarımın; görsel algı, işlevsellik, toplumsal ve doğal çevre öğeleri gibi birçok etkenin bir arada değerlendirildiği karmaşık bir süreç ve eylem olduğu karşımıza çıkar. Bu noktada tasarlanan yapının çeşidi ne olursa olsun, tasarımın amaca hizmet etmesi tek başına yeterli değildir. Özellikle kamunun ortak kullandığı alanlarda nitelikli ve incelikler barındıran öğelerle bezenmiş çözümler kent yaşamının içine karışarak toplumdaki duygusal algıyı yükseltir.

Şekil 4'de bir rögar kapağının yaratıcı bir bakış açısıyla tasarlanması, yarıncından geçen kent sakinlerini gülümsetebilmektedir. Şekil 5'de "Pembe panjurlu ev" hayal kalıbı ile süslenmiş bir trafo binası yer almaktadır. Kullanıcıların bu anlamda estetik ve yaratıcı ayrıntılarla iç içe yaşaması kendi iş verimini de artırır. Bu örneklerden anlaşıldığı gibi kent sokaklarında gördüğümüz bu yapılar kent yaşamının ve kültürünün bir parçası olduğu gibi, kamusal alanların da ta kendisidir. Sonuç olarak, kamusal alanlara inşa edilen ulaşım sistemi, katı atık deponi alanları, enerji ve su yapıları gibi altyapı tesislerinin estetik açıdan diğer binalardan farklı olmadığı gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. ■

KAYNAKLAR

1. Yüceer, N. S., *Şehircilik ve Mimarlık Bilgisi*, ÇÜ Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Ders Notu, Adana, 2011.
2. Çubuk, M., *İmar Mevzuatından Şehircilik Mevzuatına Türk Şehirciliğine Sistematik Bir Yaklaşım Denemesi*, MSÜ Yayınları ISBN 975-7634-38-7, İstanbul, 1999.
3. Koray, Ö., *Sürdürülebilir Kentsel Gelişimde Açık Yeşil Alanların Rolü "Kırkkale Örneği"*, Türkiye Örneği, Ekoloji, 15-60, 37-45, 2006.
4. Esoy, M., "Kentleşme ve İmarla İlgili Üç Yasa Taslağının Düşündürdükleri", *Ulusal Fiziki Planlama Seminer Kitabı*, TMMOB, Ankara, 2002.

ÖNCELİĞİMİZ ENERJİ VERİMLİLİĞİ VE YENİLENEBİLİR ENERJİDİR

Arif KÜNAR

Elektrik-Elektronik Mühendisi

“Türkiye'nin Rusya'ya enerji bağımlılığını artıran bu anlaşma'nın; santral inşaatı henüz başlamadan derhal iptal edilmesi gerekmektedir. Çok hayati ve sonuçları tüm dünyayı, gelecek nesilleri etkileyebilecek bir 'nükleer anlaşma' sadece bugün iktidarda olan siyasilerin, teknokratların, bürokratların karar verebileceği 'siyasi' bir tercih-karar olamaz. 'Yeşil Ekonomi'ye geçişte, önceliğimiz 'nükleer santral' yerine; enerji verimliliği, enerji etkin teknolojiler ve yenilenebilir enerji, merkezi değil, dağıtık-bölgesel enerji modeli olmalıdır.”

Mersin-Akkuyu sahasına sahibi Rusya olan nükleer santral reaktörleri kurulması konusunda çalışmalar, tüm dünyada yaşanan tereddütler ve vazgeçmelere rağmen, ısrarla sürüyor. Yaşanan onca nükleer kaza, felaket ve trajediden sonra (TMI, Çernobil ve en son Fukuşima vb.), nükleer santrallerden vazgeçen, mevcutları durduran, kapatan ve/veya yavaşlatma kararı alan tüm ülkelerle birlikte, hükümet; nükleer santral yapılması konusunda kararını yeniden gözden geçirmeli ve ülkemizdeki sağduyulu tüm nükleer yanlıların bile kabul etmediği bu anlaşmayı iptal ederek, derhal yapımından vazgeçmelidir. Çünkü;

Depremsellik Kriterlerini Sağlamamaktadır...

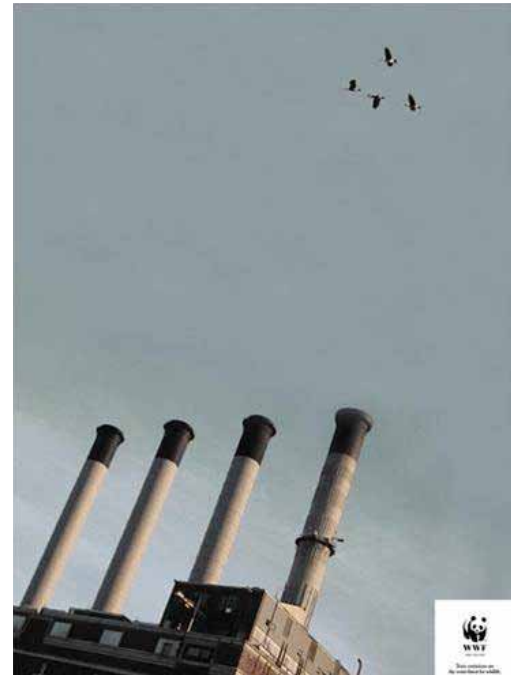
Akkuyu için “1976 Yer lisansı” öncesi yapılan deprem-zemin değerlendirmesinde, sahanın; “Peak Ground Acceleration (PGA)” değerinin; 0,25 g olduğu tahmin edilmişti. İptal edilen 1997 ihalesinde de, buna göre tasarım istenmişti. Ama o sıralar, PHSA adında “olasılıksal” PGA hesaplama yöntemi yeni yaygınlaşmaktaydı ve Akkuyu için; 0,3 g alınması tavsiye ediliyordu. Ancak Akkuyu için yeni “olasılıksal” yöntemler ile hesaplama hiç yapılmamıştır. Türkiye'nin dünya çapında deprem uzmanı Dr. Aybars Gürpınar, “olasılıksal” yöntemle Akkuyu'nun deprem ivmesinin yeniden hesaplanması gerektiğini belirtmektedir. Dünyada birçok santralin “olasılıksal” deprem ivmesi son 20 yıl içinde yeniden hesaplanmıştır. Bazıları eski yöntemde öngörülene oranla daha yüksek çıkmış ve santrallerde ciddi, çok pahalı değişiklikler yapılması gerekmiştir. Dr. Aybars Gürpınar; Akkuyu'nun deprem ivmesini yeni yöntemle hesaplandığında, daha yüksek bir değer çıkmasını beklediğini, “örneğin; 0,35 g olabilir” diye belirtmiştir.

ODTÜ İnşaat Mühendisliği Bölümü hocalarından Prof. Dr. Polat Gülkan'ın, Kaliforniya'dan yer bilimleri uzmanı Erol Kalkan ile birlikte TAEK için; 2008 Ağustos ayında gayri resmi olarak hazırlamış oldukları bir raporda, Akkuyu (PGA) deprem ivmesinin; 0,37 g – 0,46 g aralığında, yani eski tahminlere göre % 50 oranında art-

ması gerektiği belirtilmektedir. Ruslar kendi ülkelerinde ve başka ülkelerde yaptıkları santrallerde, özellikle SSCB döneminde depreme dayanıklılığı hiç dikkate almamıştır. Akkuyu'ya kuracaklarını söyledikleri VVER1200 tasarımının; 0,25 g'ye dayanacağını iddia etmektedirler. Ancak; hali hazırda 0,46 g'ye uygun tasarımları bulunmamaktadır. Bu ülkemiz ve dünya için çok büyük bir risktir.

Japonya'da bilim insanları 11 Mart 2011'de yaşanan 8,9 büyüklüğünde bir depremin ve arkasından gelen dev tsunaminin beklenmedik olmadığını raporlamış ve yetkilileri bilgilendirmiş. Ancak hükümetler; nükleer şirketlerin de baskılarıyla, yeni yönergeleri hazırlayıp uygulamaya sokamamıştır. Fukuşima Nükleer Santrali'nin işletmecisi olan ve ülkemize (Sinop'a) nükleer santral satmaya çalışan TEPCO'da, yeni tsunami araştırmalarını, ek maliyetler gerektirdiği için dikkate almamıştır. Akkuyu yakınlarındaki “Ecemiş Aktif Fay Kuşağı” ile ilgili uyarıların, deprem ivmesi ile ilgili yeni bilimsel çalışmaların, kaygıların dikkate alınması gerekiyor.

1976 yılında geçerli olan tüm nükleer yer lisansı kriterleri artık günümüzde değişmiştir;

özellikle nüfus yoğunluğu çok artmış, turizm ve tarım bu bölgede çok gelişmiştir. Özellikle Antalya, Mersin, Kıbrıs bölgesi artık ülkemizin turizmden sağladığı gelirin neredeyse yarısını sağlamaktadır. Türkiye, eğer Akkuyu'da Rus Nükleer Santrali'ni kurdurur ise, hem turizm hem de tarım yok olacaktır. Hiç kimse, bu bölgeden gelen yiyecekleri yemeyecek ve tatilini geçirmeyecektir. Ciddi bir ekonomik kayıp da yaşanacaktır.

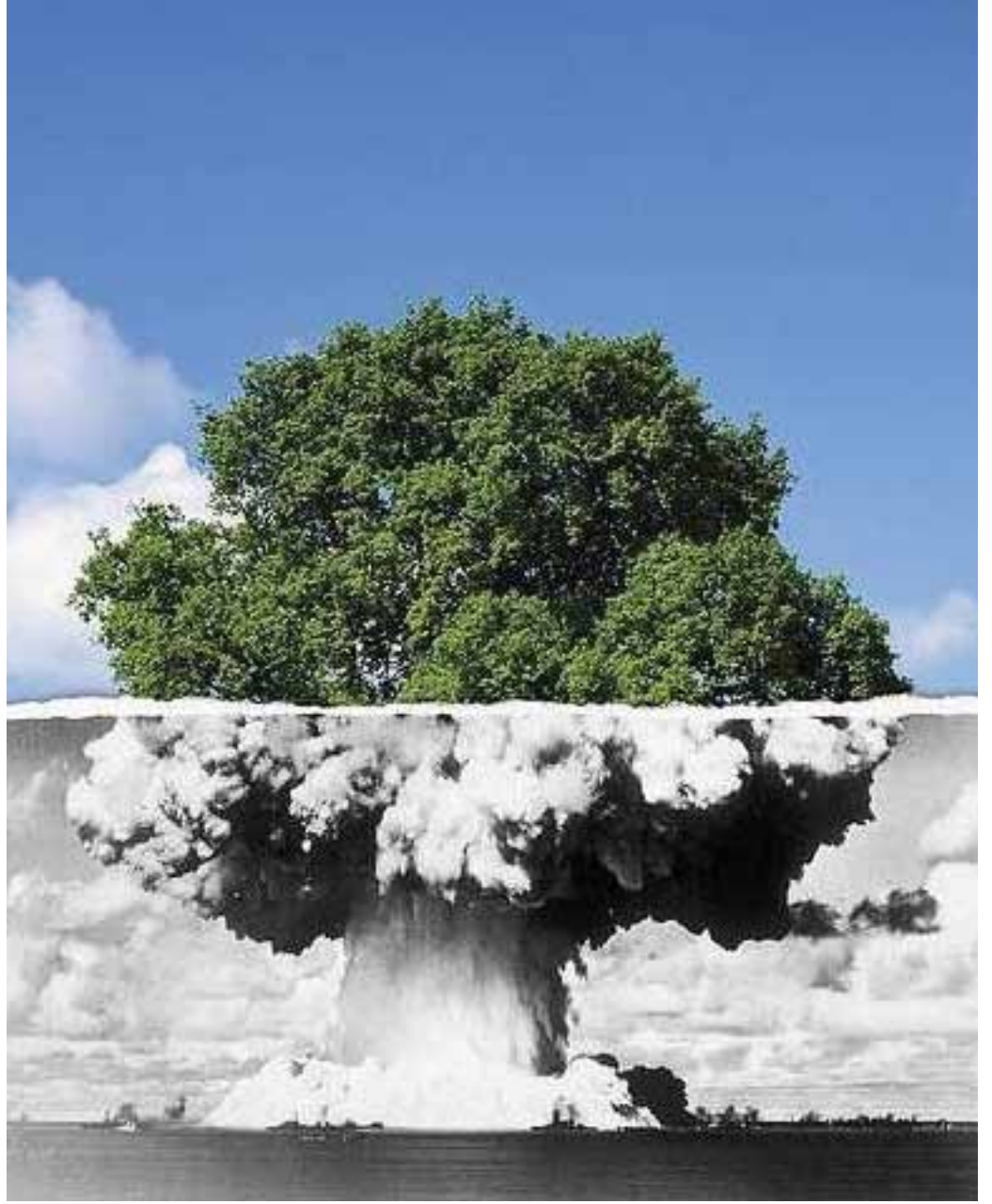
Dünyada Sahibi Rus, Kurulan Yer Türkiye Olan ve İlk Kez Denenecek Nükleer Santral Projesi...

Türkiye bedelsiz olarak Akkuyu sahasını; Rus Kamu Şirketi'ne devretti. Rus Kamu Şirketi, 4 adet VVER-1200 modeli reaktör ünitesi kuracak. Sahanın, santralin, yardımcı tesislerinin ve üretilecek elektriğin sahibi Rus şirketi olacak. Türkiye yalnızca elektrik alacak. Söz konusu anlaşmaya göre, Rus Akkuyu Nükleer Santrali, bir ülke sınırları içinde bulunup da, sahibinin başka bir ülke olduğu "dünyanın ilk nükleer santrali" aday. "Know-how" transferi yoktur ve olmayacaktır. Yani ülkemize doğrudan; Ar-Ge, teknoloji, kalite-güvenlik kültürü, yan sanayinin gelişmesi, istihdam açısından katkısı olmayacaktır.

Nükleer santralin inşası için, Rusya'dan kalifiye uzman işçiler ve personel getirilecek. Nükleer santral, Rus personel tarafından işletilecek. Santralin işletilmesinde, Türk çalışanların da kullanılması konusunda bir iyi niyet maddesi eklenmiş de olsa, çalıştırılacak Türklerin sayı, oran ve nitelikleri ile ilgili bir şart; anlaşmada bulunmamaktadır (örneğin Rus tarafı, sadece yüksek radyasyon seviyesine sahip ekipmanların ve alanların bakımında Türk işçileri tercih edebilir). Türk tarafı, Rus çalışanların ülkeye giriş çıkışı, Akkuyu sahasına yerleşimi, çalışanların edindiği taşınır ve taşınmaz mallarının yönetimi konusunda özel kolaylıklar sağlayacaktır. Ruslar, Akkuyu'da, adeta İncirlik gibi; "özerk" bir üs elde etmiş olacaktır. Yüzlerce Rus uzmanın yaşayacağı, konut ihalesi yapılmış durumdadır.

Rus Akkuyu Nükleer Santrali'ne yakıt, yalnızca Rusya'nın TVEL şirketi tarafından sağlanacak. Anlaşmanın bazı maddeleri süresiz olacak ve Rus yapımı tesisler, Akkuyu sahasında bulunduğu sürece yürürlükte kalacak. Atıkların ne olacağı, nasıl taşınacağı ve nihai depolamanın neresi olacağı hâlâ belirsiz durumdadır.

Akkuyu için önerilen VVER-1200 modeli reaktör üniteleri, Rusya tarafından henüz yeni geliştirilmektedir. Dünyada; "VVER-1200 model bir nükleer reaktör" işletme halinde bulunmamaktadır ve henüz; teknik-insani hatalara, kazalara,

terörist saldırılara (uçakla saldırı karşısında ABD ve Almanya'daki santrallerin güvenli olmadığı tespit edilmiştir) ve depreme karşı "rüşünü" ispatlamamıştır. Bulgaristan'ın Belene Kenti'nde, Avrupa Birliği'nden lisans ve izin alamadığı için bu reaktör yapımı iptal edilmiş, Bulgarlar da Rusya'nın yanı sıra, bir başka AB ülkesinin de bu konsorsiyumda (güven ve teknik kontrol-yeterlilik sağlamak için) yer almasını şart koşmuşlardır. Ayrıca, ABD Firması General Electric (GE), güvenli bulmadığı için; kendi otomasyon, kontrol sistemlerinin bu reaktörde kullanılmasını ve satışını yasaklamış, yine santralin otomasyonu konusunda daha önce Ruslarla çalışan SIEMENS de geçen yıl nükleer sektörden çekilmiştir. Bu nedenle, teknik olarak sıkıntıya girmişlerdir, kendileri yapmaya kalkarlarsa da, "risk" artacak ve olası felaket "garantilenecektir."

VVER-1200 Modeli'nden önce, Çin'e sattığı bir önceki modelinde, Çin devleti; kendi istediği değişiklikleri ve sistemleri yaptırarak, santrali

satın almıştır. Oysa Türkiye ile yapılan anlaşmada, Ruslar ne verirse, nasıl verirse santral öyle kurulacaktır. Rusların Türkiye için önerdikleri VVER-1200 santrali, dünyada hiç lisanslama sürecinden geçmemiştir. Bu yüzden TAEK'in bu model için, sadece normal bir değerlendirme değil, aynı zamanda detaylı tasarım incelemesi-değerlendirmesi; "design review" yapması gerekmektedir. Halbuki TAEK'in bilindiği ve sıkça belirtildiği üzere "design review" yapacak tecrübesi, uzman kaynakları ve değerlendirmeye esas olacak yeterli yönetmelikleri maalesef bulunmamaktadır. Kaldı ki çok tecrübeli Finlandiya lisanslama otoritesi STUK bile, Olkiluoto-3 için inşa edilmekte olan AREVA EPR Reaktörü'nün "design review"i için 7 ay ayırmış, fakat 18 ayda zor bitirmiştir. Buna rağmen hem inşaat süreci hem de maliyetler, şimdiden çok ciddi katlanmış durumdadır. G. Kore; "design review" işini öğrenmek için, bir Amerikan firması ile yüz milyonlarca dolarlık teknoloji transferi anlaşması imzalamış, 2-3

yıl nükleer mühendislerini ABD'ye yollamıştır. TAEK, böyle büyük anlaşmalar imzalamamıştır. Türkiye'nin de lisanslama işini bilmemesini fırsat bilerek, bu işlemi basitçe atlatmaya veya geçiştirmeye çalışabilirler. Ancak bu konunun özellikle öncelikle talep edilerek IAEA'na (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı) yaptırılması çok önemli ve hayatidir. Çünkü santralin sahibi Rus şirketi olacağından, "design review"i; TAEK'den başka yapacak taraf bulunmamaktadır. (Normalde santrali yerli firma alır, alırken "design review" yapar/yaptırır, lisanslama otoritesi de kontrol eder, ama burada yerli firma yok, karşımızda doğrudan; Rusya var. Yani kendi tasarımlarını, yine kendileri "design review" yapacaklar.)

Rus Kamu Şirketi, anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren, bir yıl içinde santral inşaatının başlaması için gerekli tüm izinler ve lisanslar için başvuracaktır. Ancak, hem Rusların santrali, 1976 yılında alınmış olan ve artık geçersiz olan "Akkuyu Yer Lisansı" dönemindeki güvenlik etütleri ve santral tiplerine uymadığı için, hem de Rusların kendilerini de garantiye almaları için; yeniden tüm etütleri yapmaları gerekiyor. Görünen o ki, bu hazırlıkları yapmadan, geçici-yeterli-detaylı-sağlıklı olmayan bir etüt çalışmasıyla, anlaşmaya göre hemen lisans izni alınacaktır. 1 yılda "çevre etki değerlendirmesi (ÇED)" için gerekli saha çalışmalarını tamamlamak için, yerli bir "çevre" firması tarafından Akkuyu için hazırlanmış olan; çok basit, yetersiz, yüzeysel, saçma-sapan argümanlarla, traji-komik ÇED Raporu'nu onaylayacaklardır. Birçok ülkede ÇED raporu hazırlıkları bile yaklaşık; en az 1 yıl sürer. ÇED başvurusu sonra yapılır. Bunun değerlendirilmesi de 1 yıl sürer. Sonra "Ön Güvenlik Analiz Raporu (PSAR)" hazırlanır. Bu da yaklaşık 18 ay sürer. Bu raporla, "inşaat lisansı" için başvurulur. Bunun değerlendirilmesi de 1,5 yıl sürer. Komple izinler, yaklaşık 5 yıllık bir süreçtir. ÇED olumlu belgesi alınmadan, PSAR hazırlanmaz. Çünkü eğer ÇED olumlu alınamazsa, PSAR boş yere hazırlanmış olacaktır. Dolayısıyla Ruslar bütün izinler için 1 yılda başvuramazlar, sonuç olarak anlaşma, şimdiden "ihlal" edildi, "kestirmeden" gidilmeye başlandı bile.

Ama karşı tarafın (Türkiye'nin) daha önce hiç ticari nükleer santral işi yapmaması nedeniyle tecrübesiz olmasını değerlendirerek, aynı anda birçok firma ile anlaşarak hızlı-uyduruk-baştan savma-usulen bir başvuru yapacaklardır. Bu durumda; TAEK ve Enerji Bakanlığı yetkilileri ne yapacaklarını bilemeyeceklerdir. İzin vermek zorunda kalırlarsa da, bu izinlerle ilgili çok ciddi kaygılar ve şüpheler oluşacaktır ki şimdiden hazırlanan ÇED Raporu ile oluşmuş durumdadır. Ancak bu kez acele karar verildiği ve maalesef alt yapıımız hazır olmadığı için yaşadığımız "hızlı

tren" kazası ile karşılaştırılmayacak büyüklükte bir ekolojik-ekonomik felaketle-facia ile tüm dünya ülkelerini etkileyebilecek vahim-trajik bir sonuçla karşılaşabiliriz.

Ekonomik Değil, Dışa Bağımlıdır...

Türkiye Elektrik Ticaret A.Ş. (TETAŞ), Rus tarafıyla, kurulacak birinci ve ikinci ünitenin üreteceği elektriğin; yüzde 70'ini, üçüncü ve dördüncü ünitelerin de yüzde 30'unu 15 yıl boyunca kWh'i 12,35 ABD cent'i olacak şekilde alım garantisi imzalayacak. Son ünitesi 2023 yılında devreye girmesi planlanan, ancak Brezilya, Arjantin vb. ülkelerde 20-28 yıl süren nükleer santralleri düşünürsek en iyi ihtimalle; 2030'larda bitirilebilecek nükleer santral, hem ekonomik-fizibil olamayacak hem de çok daha ucuz ve risksiz güneş, rüzgâr, yakıt hücresi, jeotermal vb. enerji kaynakları ile artık rekabet edemeyecektir. O yıllarda yaşayacak olan gelecek nesil, belki de artık; nükleer santral, kömür santrali, fuel-oil santrali, doğalgaz santralini bilmeyecek, konuşmayacak, kullanmayacak, sadece babalarının ve atalarının niye bunlarla; hem dünyaya, doğaya hem de kendilerine zarar verdiklerini anlamaya-incelemeğe çalışacaklardır.

Oysa Rusya'ya ödenecek olan bu paranın bir kereye mahsus yalnızca; % 10'u (7 milyar dolar) ile hem enerji verimliliği hem de yenilenebilir enerji yatırımları yapılarak, yerli-yenilenebilir enerji kaynaklarımızın, yerli sanayimizin ve binlerce istihdamın geliştirilmesi, 2012 Kyoto sonrası karbon yükümlülüklerimizin azaltılması, mevcut finansal krizden çıkılması, hem de dışa bağımlılığımızın, enerji arz güvenliğimizin garanti altına alınması sağlanacaktır.

Hükümetin iddia ettiği gibi; "dışa bağımlılığımız azalsın, kaynak çeşitliliği sağlansın" amacına hizmet etmeyen bu anlaşma, bizleri ve gelecek kuşaklarımızı tam tersi daha fazla Rusya'ya, tek bir ülkeye tamamen "bağımlı" hale getirecektir. Doğalgaz ve petrol vanalarından sonra, maalesef şimdi de; nükleer santralin düşmesini Rusya'ya teslim ediyoruz.

Enerji-Elektrik Planlama ve Dengelerini Bozacaktır...

Mevcut durumda kurulu gücümüzde, baz yük seviyesinden daha yüksek miktarda zorunlu üretim yapması gereken kapasite bulunmaktadır. Talep artışında yüksek senaryo sonuçları kabul edildiğinde bile, 2016 yılında baz yükün; % 82,5 oranı zorunlu kapasite tarafından üretilirken, en iyi ihtimalle 2017 yılında nükleer santral yapılırsa; baz yük seviyesinden daha fazla zorunlu kapasite bulunacaktır.

Türkiye elektrik tüketim karakteristik bilgileri, zorunlu olarak üretim yapması gereken kapasitenin yüksek miktarda olması ve ayrıca üretim başta olmak üzere elektrik faaliyetlerinde serbest piyasa uygulamasının ısrarla sürdürülmeye çalışılması, elektrik üretimini büyük krizlere sürükleyebilecektir. TEİAŞ tarafından yayımlanmış bilgiler kullanılarak yapılan yukarıdaki tespiti göre; özellikle elektrik üretiminde serbest piyasa uygulamasına, talep içinde yeterli miktar kalmamaktadır. "Serbest piyasa, liberalleşme, özelleştirme" gibi politikalar ve stratejilerle de tamamen çelişen ve çatışan bir yatırım olacağı için, kısa-orta ve uzun vadede; ülkemizin enerji dengelerini bozacak ve çökmesine yol açacaktır.

Elektrik sisteminin işletmesinde, üretim maliyeti en düşük olan santralin üretiminden başlamak üzere talep artışına göre; ucuzdan, pahalıya doğru bir sıralama yapılmaktadır. Dolayısıyla maliyeti düşük olan üretim; baz yük seviyesinde kullanılmakta, pahalı olan üretim; talep eğrisinin üst bölümlerinde kullanılmaktadır. Sistemde maliyeti en yüksek olan üretim; "puant" olarak adlandırılan seviyede kullanılmaktadır. Bu sıralama "tekel," "havuz sistemi" ya da "rekabete dayalı serbest piyasa" gibi her türlü sistem yapısı için geçerlidir, sadece üretim maliyeti yerine; bazı sistemlerde elektrik satış fiyatı esas alınmaktadır. Rus Akkuyu Nükleer Santrali anlaşmasında satış fiyatı; 12,35 cent/kWh (KDV hariç) olup, bu üretim zorunlu olarak baz yük seviyesinde kullanılacaktır. Buna ek olarak, satın alma garantisi de verildiği için, anlaşılan miktardaki üretimde kısıtlama da yapılamayacaktır. Türkiye ortalama elektrik toptan satış fiyatı dikkate alındığında; 12,35 cent/kWh fiyatın aslında yüksek bir fiyat olduğu görülmektedir. Elektrik sistemindeki üretimlerin maliyet (ya da fiyat) sıralamasına göre, nükleerden daha sonra yüklenecek olan bir santralin satış fiyatı; doğal olarak daha yüksek olacaktır. Bu durumda nükleer santrallerin elektrik fiyatlarının düşmesine neden olması mümkün değildir, hatta Türkiye'de fiyatların bir miktar yükselmesine neden olacaktır. Serbest piyasa uygulamasında, nükleerden daha sonra üretim yapacak olan hiç kimse; 12,35 cent/kWh fiyattan daha düşük fiyata elektrik satmayacaktır.

Ayrıca, daha önce gündeme gelen ama henüz tam gerçekleşmeyen; rüzgâr, güneş, biyogaz, jeotermal ve yerli linyit yakıtlı santraller de hızla yapılmaya başlanırsa, bunlara da satın alma garantisi verileceği için, bu kapasite de zorunlu üretim yapması gereken miktar olacak ve yukarıda açıklanan baz yükte zorunlu kapasite tarafından üretilmesi gereken oranı yeniden yükseltecektir.

Kaygılar...

Nükleer santral yapmak için uğraşan ülkelerin tamamında, Kamu; nükleer santralin sahibi ve/veya ortağıdır. Dünyada nükleer santral alanında benzeri bulunmayan bir ihale modeli ve santral üzerine imzalanan bu "anlaşma" ile ilgili, ülkemizde nükleer teknolojiyi, nükleer santralleri savunan tüm akademisyenler, bürokrat-teknokratlar ve uzmanlar bile, bu anlaşmanın "yanlış" olduğunu aşağıda belirtilen kaygılarla dile getirmektedirler:

1. Rusya'ya doğalgaz-petrol açısından büyük oranda bağımlı olan Türkiye, Akkuyu Nükleer Santral sahasını Rusya'nın kontrolüne sürsüz, çok ciddi bir stratejik hata yaparak ve

bağımlılığını, geleceğini teslim ederek, yeni bir "kapitülasyona" imza atmaktadır.

2. Akkuyu sahası, özelleştirme ve serbest piyasa mantığıyla; Rus Kamu Şirketi'ne terk edilmektedir. Bu da aslında, Akkuyu sahasının özelleştirilmesinden çok, Türk devletinin elinden çıkıp; Rus devletinin eline geçmesi anlamı taşımaktadır. Rus tarafının özel sektör olmaması nedeniyle, Akkuyu sahasına saf ticari açıdan bakması mümkün olmayacak, Rus devletinin stratejik hedeflerini de; bu saha üzerinden uygulamaya çalışabilecektir.
3. Diğer nükleer santral firmalarını da dikkate alacak şekilde (13 firma şartname almış, yalnızca bir tek Rusya teklif vermiştir!) bir rekabet ortamında karar verilmemişinden dolayı, Akkuyu için fiyat olarak; en ekonomik alternatifin ve en yüksek, en güvenli teknolojinin seçilip seçilmediği; kafalarda hep soru işareti olarak kalacak ve sorgulanacaktır. Ayrıca, Türkiye'ye nükleer teknoloji transferi (know-how) de olmayacaktır.
4. Türkiye'nin; "hızlı tren projesinde" yaşadığı gibi, projeye bir altyapı programı olarak bakmaması nedeniyle, nükleer teknoloji açısından hayati önem taşıyan, fakat Türkiye'de henüz bulunmayan altyapı ayakları, projeyi zaman içinde büyük oranda geciktirecek, hatta kilitlenmesine ve Rusya-Türkiye arasında anlaşmazlıkların yaşanmasına sebep olabilecektir. Doğalgaz-petrol bağımlılığı ve arada "düşmeye basmaları" dikkate alınır, anlaşmazlıkların çözümünde; Rus tarafı hep bir adım önde olacaktır. Türkiye'nin özü; hep kesilecektir.
5. Nükleer santral işine ilk kez giren ülkeler; işletme tecrübesi olan ülke ve modelleri tercih etmektedir. Oysa VVER-1200 model reaktör, dünyada çalışır halde bulunmamaktadır. Modelin ilk örneklerinde çıkacak kaçınılmaz problemler-kazalar, ticari nükleer santral altyapısı bulunmayan Türkiye'yi; çok ciddi oranda zorlayacaktır. Sahibi Rusya olan ve Akkuyu'da kurulacak Rus Akkuyu Nükleer Santrali'nde bir kaza meydana geldiğinde, santrali işleten ve kontrol eden Ruslar, Japonya'daki "Kamakazi"ler gibi, hayatlarını feda edecekler mi, yoksa ilk fırsatta santrali terk mi edecekler? Daha sonra kriz koordinasyonu nasıl olacak, nasıl yönetilecek, ülkemiz bu çalışmaları kiminle, nasıl yapacak?
6. VVER-1200 reaktörlere dünyada sadece; Rus TVEL Şirketi yakıt sağlayabilmektedir. Bu da, yakıt kaynağında çeşitlilik amacı ile uyumlanmaktadır ve Rusya'ya ilave tam bir bağımlılık getirecektir.
7. Rus tarafı, VVER tipi santrallerde tek imalatçı olması nedeniyle; altyapı ile ilgili hususlarda Türk tarafının önüne sürekli yeni

sözleşmeler getirerek, kazancını kat kat arttırabilecektir. Ruslar, nükleer teknoloji transferi için, kendileri şu anda AB'den yardım istemektedirler. Türkiye; adeta Rusların deneme tahtası olacak ve her türlü oluşabilecek maliyetlerine katlanacaktır. Şimdiden, santral maliyetinin 25 milyar dolara çıktığı beyanat ve haberleri ile, bu maliyetlerin ülkemize "rücu" edilmesi hazırlıklarına başlanmıştır.

8. Rus tarafının; santrallerin 50-60 yıllık işletme ömrü boyunca; 150 milyar ABD dolarından fazla net kâr elde edecek ve bu kârını Rusya'ya taşıyacak olması, dış ticaret açığını, cari açığı daha da arttıracak, dış ticaret açığında kalıcı ve çözümsüz bir sorun yaratacaktır.
9. İsrail'le yaşanan sorunlar, İran ve Ortadoğu'da Suriye'de gelişen son durumlardan sonra, özellikle Güney Kıbrıs gibi sürekli silahlanan bir ülkeye çok yakın "hedef" olan bir bölgede nükleer santral kurmak; ne derece "güvenli" ve "akılcıdır?" Çünkü, Rusya; hem Suriye hem de İsrail'in en baş destekçisidir, İran'daki nükleer santrallerin da kurucusu ve kontrolünü elinde tutan ülkedir. Bu kadar, karışık ve strateji bir konjonktürde, Ruslar ile böyle "riskli" bir maceraya girmek, ülkemizin kaderi-geleceği ile oynamak demektir.

Sonuç Olarak...

Nükleer teknoloji transferinin olmayacağı, atıkların ne olacağına belirsiz olduğu, bölgenin denetiminin Türkiye'de olmadığı, 15 yıl sonra fiyatının ne olacağı, 4 ünitenin kurulup kurulmayacağı, 15 yıl alım garantisi boyunca; 71 milyar dolarımızın Ruslara verileceği, 15 yıllık süre içinde elektrik fiyatlarında artışa neden olacağı, gelecek hükümetlerin iktidarların anlaşmayı iptal etmesi durumunda karşılıklı yaptırımların ne olacağına belirsiz olduğu, Türkiye'nin Rusya'ya enerji bağımlılığını artıran bu "anlaşma"nın; santral inşaatı henüz başlamadan derhal **iptal** edilmesi gerekmektedir.

Çok hayati ve sonuçları tüm dünyayı, gelecek nesilleri etkileyebilecek bir "nükleer anlaşma" sadece bugün iktidarda olan siyasilerin, teknokratların, bürokratların karar verebileceği "siyasi" bir tercih-karar olamaz.

"Yeşil Ekonomi"ye geçişte, önceliğimiz "nükleer santral" yerine; enerji verimliliği, enerji etkin teknolojiler ve yenilenebilir enerji, merkezi değil, dağıtık-bölgesel enerji modeli olmalıdır. ■

ENGELLİ EĞİTİM- DİNİ YAPILAR VE ENGELSİZ MEKÂNLARA DOĞRU

Numan HASANOĞLU

Mimar

“Engelli ve/veya yaşlı bireylerin kamu kurum ve kuruluşlardan tutalım da özel sektörün bütün yapılarına kadar engelsiz ulaşımı sağlanmalıdır. Bu sadece yapılarla da sınırlı değil, fiziksel çevrenin yani şehir içi yol ve kaldırımlar için de geçerlidir. Ülkemizin nüfusunun yüzde 10’u engellilerden oluşmaktadır. Bu gerçek ortadayken hâlâ yapılarımızın engelli olması gerçekten kabul edilmesi zor bir durum. Nüfusun gittikçe yaşlanması da eklenirse bu gerçek daha da vahim bir duruma gelmektedir. Toplumda yaratılacak olan farkındalık otokontrolü de beraberinde getirerek bu konuya daha duyarlı bireyler ve bireylerin oluşturduğu duyarlı toplum gerçekleşecektir. Bununla birlikte engelsiz binalar, engelsiz şehirler ve engelsiz ülke yolunda ilerlemek hiç de zor olmasa gerek. Engelsiz bir dünya umuduyla...”

Adana Büyükşehir Kent Konseyi Engelliler Meclisi 2003’de 7 engelli derneğinin bir araya gelmesiyle Engelliler Meclisi kuruldu. Daha sonra Adana’daki birçok engelli derneği ve kamu kurum ve kuruluşlarının için de yer alarak temsil yetisini güçlendirdi. Hedefleri engelliler adına büyük söz sahibi olmaya dönük kurumsallaşarak özeldir Adana, genelde ise bütün Türkiye’deki engellilerin sorunlarını gündemleştirmek .

Engelliler Meclisi; engellilerin toplumsal yaşama doğrudan katılımını, eğitim, sağlık, sosyal bakım, rehabilitasyon ve istihdam ihtiyaçlarının karşılanması ile üretim kapasitelerinin, bilgi, beceri, tecrübe ve yeteneklerinin geliştirilerek iş edinme becerisini artırmayı; diğer kentlilerin engellilerle birlikte yaşayarak engelli yaşamının kolaylaştırılmasını ve engellinin toplumsal ve ekonomik üretiminde aktif rol almalarını sağlamayı amaçlar. Bununla birlikte toplumsal farkındalık yaratarak yapıların ve fiziksel çevrenin ulaşılabilirliğini sağlamak. Kamu kurum ve kuruluşlarıyla daha kolay ulaşımı sağlamak için çalışmalar yürüterek projeler geliştirir.

Adana Büyükşehir Kent Konseyi Engelliler Meclisi olarak, eğitim yapılarının (okullar) ve dini yapıların (cami vb.) engelsiz mekânlar olması için yaptığımız çalışmalarda yüzlerce okul ve cami-

nin engelli yapılar sınıfında yer aldığını gözlemledik.

Bunun için Adana İl Millî Eğitim Müdürü ve Adana İl Müftüsü ile görüşerek Adana genelinde yer alan okullar ve camilerin listelerini istedik. Bu listelerde yer alan eğitim yapıları ve dini yapıların öncelikli olanlarını gündemimize alarak fizibilite çalışmalarına başladık. Yaptığımız çalışmalarda 32 adet okulun bir an önce engelsiz hale getirilmesi gerektiğini gördük. Bu okullarda engelli çocukların olduğu, hem çocukların hem de ailelerin çok büyük zorluklar yaşadıklarını gördük. Okulların giriş katları 1-2 m. arasında değişen kotta yer aldığı ve bu okullarda engelli rampasının olmadığı, ya da normal insanın bile kullanamayacağı rampalar olduğu görüldü. Aynı zamanda bu okullar da engelli tuvaleti de yok. Okullar ekonomik gelirlerinin yetersizliğinden bunu karşılayacak konuda değiller. Bunun bizzat devletin yardımı ile eğitim yapılarının engelsiz hale getirilmesi gerek.

Engelli çocuklar birkaç kişinin ya da anne/babalarının yardımıyla dersliklerine girebiliyorlar ya da okul bahçesine inebiliyorlar. Hem çocukların hem de ailelerinin mağdur oldukları ortadadır. Oysaki uluslararası sözleşmelerde, “Eğitim hakkı temel bir insan hakkı olarak, her-

kesin ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik ya da sosyal köken, din ya da politik görüş, yaş ya da **engellilik** vb. haline bakmaksızın ücretsiz temel eğitimden yararlanmasını ifade eder” şeklinde belirtiliyor. Buna karşılık ülkemizdeki okullar engelli bireylerin eğitimine olanak sağlayamıyor. Nerdeyse engelli çocukların eğitim ve öğretim almalarının önünü kesiyor. Engelli

çocuk kendi akranları gibi kolay okul bahçesine inip çıkamadığı, arkadaşlarıyla oynamadığı için psikolojik sorunlar yaşamakta, içe kapanık bir birey olma yolunda ilerlemektedir. Bununla birlikte bir okulda engelli çocuk olmasa dahi yaşlılar ve engelli bireyler için kolay ulaşım sağlanması için yapının engelsiz hale getirilmesi gerekir.

Temel anlamda yukarıda okullar için sıraladığımız sorunlar dini yapılar (cami vb.) için de geçerli. Camilerin subasman kotları yüksek ve engelli rampaları bulunmamaktadır. Engelli tuvaletleri yoktur, engelli ya da yaşlı bireylerin dini vecibelerini yerine getirmesini sağlayacak kolay ulaşım yoktur.

Okul ve camilerin engelsiz hale getirilmesi için yaptığımız çalışmalarda ilk önce yapının fizibilite çalışmalarını yaparak projelendiriyoruz. Bu projelendirmede giriş bölümünde zorunlu olması gereken rampaların ve yapı içinde gerekli engelli tuvaletlerinin proje ve detayları ile birlikte çizerek maliyetlerini çıkarıyoruz.

Projelendirdiğimiz ve maliyetlerini çıkardığımız okul ve camilerin engelsiz mekân olması için finansman sağlamaya dönük olarak, işadamları, kurum ve kuruluşlardan yardım alarak uyguluyoruz. Uygulamasını yaptığımız yapıya Adana Kent Konseyi Engelliler Meclisi olarak “Engelsiz Mekân” plaketi veriyoruz. Bu yapıların engelsiz hale getirilmesinde katkısı olanların, bu okul veya caminin engelsiz mekân plaketine ismini yazarak teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Adana Büyükşehir Kent Konseyi Engelliler Meclisi olarak bize engelsiz mekân için başvurularda bulunan kurum ve kuruluşlara teknik destek veriyoruz. İlk önce yapıyı inceleyerek engelsiz mekân olması için gereken standartları/şartları raporlaştırarak ve buna bağlı olarak gerekirse projelendirerek kendilerine bildiriyoruz. Eksiklikler giderilip standartları yerine getirenlere Engelsiz Mekân Plaketi veriyoruz.

Engelli ve/veya yaşlı bireylerin kamu kurum ve kuruluşlardan tutalım da özel sektörün bütün yapılarına kadar engelsiz ulaşımı sağlanmalıdır. Bu sadece yapılarla da sınırlı değil, fiziksel çevrenin yani şehir içi yol ve kaldırımlar için de geçerlidir. Ülkemizin nüfusunun yüzde 10'u engellilerden oluşmaktadır. Bu gerçek ortadayken hâlâ yapılarımızın engelli olması gerçekten kabul edilmesi zor bir durum. Nüfusun gittikçe yaşlanması da eklenirse bu gerçek daha da vahim bir duruma gelmektedir. Toplumda yaratılacak olan farkındalık otokontrolü de beraberinde getirerek bu konuya daha duyarlı bireyler ve bireylerin oluşturduğu duyarlı toplum gerçekleşecektir. Bununla birlikte engelsiz binalar, engelsiz şehirler ve engelsiz ülke yolunda ilerlemek hiç de zor olmasa gerek. Engelsiz bir dünya umuduyla... ■

“ADIM MİMAR/ İLK ADIM DA MİMARLIK”

Söyleşi: **Bahattin ŞAHİN - Önem ORUÇ**

Mesleğe yeni başlayan genç meslektaşlarımızla bir söyleşi gerçekleştirmek ve kendileriyle meslek yaşamlarının ilk evresinde karşılaştıkları sorunları, beklentilerini, yaşadıkları hayal kırıklıklarını, meslek ortamıyla ilgili görüşlerini bizlerle paylaşmalarını istedik. Söyleşiye katılan meslektaşlarımızın yer aldıkları farklı çalışma alanlarından yansıttıkları samimi görüşlerinin ilgiyle izleneceği düşünüyoruz. Söyleşide belirtilen dilek ve tespitler hepimize yönelik belirli uyarılar içeriyor. Bu tür buluşmaların farklı bileşimlerle tekrarlanması, sonuçlarının, dile getirilen önerilerin değişik düzlemlerde irdelenmesi, meslek ortamımıza katkı sağlayacaktır. Bu yöndeki katkılara dergimizin sayfalarının her zaman açık olduğunu hatırlatmak isteriz.

BAHATTİN ŞAHİN- Sevgili Meslektaşlarım merhabalar... **Güney Mimarlık** dergisinin yayın kurulunun belirlediği ve siz genç mimarların katılımıyla; “**adım MİMAR / ilk adım da MİMARLIK**” konulu söyleşimize hoş geldiniz. Ben çok önemseydiğim Rus şair, **Yevgeni Yevtuşenko**'nun sözleriyle başlamak istiyorum: “Gençlere yalan söylemek yanlıştır. Yalanların doğru olduğunu göstermek yanlıştır. Yeryüzünde işlerin yolunda gittiğini söylemek yanlıştır. Gençler ne demek istediğini anlar, gençler halktır, onlara güçlüklerin sayısız olduğunu söyleyin. Yalnız gelecek günleri değil, bırakın yaşadıkları günleri de açıkça görsünler. Engeller vardır deyin, kötülükler vardır deyin. Varsa var, ne yapalım? Mutluluğun değerini bilmeyenler mutlu olamazlar ki. Çocuklar, rastladığınız kusurları paylaşmayın, tekrarlanır, sonra çoğalır.”

Gençleri bir anlam bütünlüğü içinde yorumlayan bu anlamlı deyişin söyleşimize çok büyük bir anlam katacağına inanıyorum. Siz genç meslektaşlarımızın ilk adımında, meslek alanında yaşadığınız sorunlara, yaşama, mimarlığa, mimarlık eğitimine, ülkeye, kente bakış açınızın

nasıl olduğunu bilmek ve çok önemseydiğimizi belirtmek isterim.

Sevgili arkadaşlar, bu söyleşiyi Önem Oruç arkadaşıyla birlikte gerçekleştireceğiz, önce kısa bir özgeçmişinizle başlamanızı istiyorum; buyurunuz Fulya Hanım...

FULYA AYYILDIZ- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi 2011 yılı mezunuyum, mezuniyetimden sonra kamuda çalışmaya başladım, halen kamuda çalışmaya devam ediyorum.

TUĞBA ÜLGİN- Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunuyum. Daha önce de ücretli, özel sektörde çalışıyorum, hâlâ özel sektörde ücretli olarak çalışmaya devam ediyorum.

AYSİN AYSU- 2007 Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunuyum. 2011 yılında da Çukurova Üniversitesi'nde yüksek lisansımı tamamladım. Yaklaşık 2 yıldan beri de kamuda görev almaktayım.

ÖZER GÜNER- 2008 Çukurova Üniversitesi Mi-

marlık Bölümü mezunuyum, bir sene kadar ücretli çalıştıktan sonra serbest olarak mesleğime devam ediyorum.

TOLGA KÜNKÜL- 2011 Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunuyum, yaklaşık bir sene özel sektörde çalışmaya devam ediyorum.

ABDÜLBAKİ CENGİZ- 2010 Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunuyum, 2 senedir özel sektörde kendi firmamda çalışıyorum.

ÖNEM ORUÇ- 2004 Çukurova Mimarlık mezunuyum. 5 senedir de kendi ofisimi çalıştırıyorum.

B.Ş.- Sevgili arkadaşlar, teşekkür ediyorum. Şimdi sorum şu; size göre, genç mimarların yaşadıkları sorunlara, genç mimarlarımızdaki eksikliklerin olup olmadığına, var ise neler olduğuna değinmenizi istiyorum?

A.A.- Ben daha önce birkaç sene özel şirkette çalıştım, ondan sonra kamu kurumuna geçtim. Şöyle gözlemediğime göre genç mimarların sorunları okul bittikten sonra zaten gün yüzüne çıkıyor. Okuldayken hayat çok güzel, hayalperest, herkes kendine göre idealist şeyler seçiyor, ben çok güzel işler yapacağım, uluslararası veya ulusal düzeyde ismim duyulacak ya da ofisimi açıp hemen ünlü müteahhitlerden çok büyük işler alacağım düşüncesiyle çıkıyoruz, ama çıktığımızda görüyoruz ki hiç öyle değil. Kendimizi bir ofiste çizim yaparken buluyoruz genelde, teknikerlikten başlıyoruz aslında okul sonrası hayatımıza, mesleğimize, ki başlangıç için olması gereken bir durum, sonra bu durum kişinin de kendine bağlı olarak ya böyle sürüp gidecek ya da kendini bir şekilde kanatlanıp çırpacaktır. Kendi ofisini kurmadan tabii birkaç sene çalışacak. Ofis deneyimi olacak, şantiye deneyimi olacak, zorlu bir süreçten geçiriyorlar.

Aslında en büyük sorunumuz da eğitim sisteminden kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Geriye dönüp eğitim sistemine baktığımızda demek ki, eğitim sisteminde bir aksaklık var. Arazide eğitim sistemini öneriyorum ben, uygulamalı, her yaz zorunlu olarak stajları 20 işgünü değil, 30 işgünü değil, zorunlu olarak yaz boyu staj versinler, kış boyu staj versinler, yani biz arazide inşaatın içerisinde eğitim alarak büyüyelim ki, çıktığımızda şantiyenin ne olduğunu bilelim, yapının ne olduğunu bilelim, detaylara hâkim olalım. Tabii mezuniyetten sonra bunların pek çoğuna hâkim değiliz ki.

B.Ş.- Peki, aldığınız eğitimin rolü nedir?

A.A.- Eğitim alamadığımızdan kaynaklı diyelim, alamıyoruz. Yani bu biraz da kişiseldir aslında, ama kişisel olmasın. Çünkü o insanlar da mezun

olduktan sonra bizimle aynı mesleği yapıyorlar, onlar da mimar, bizler de mimarız. Yani iş yaptıkça kendini kanıtıyor bir mimar piyasada. Ama çıktuktan sonra en azından kalite belli bir düzeyde olsun, kalite üstüne kalite, insan da kendini geliştirecek. Eğitimsel eksikliklerden kaynaklı gençlerdeki sorun... İlk problemimiz eğitimden başlıyor, yani temeldeki eğitimden geliyor. Ondan sonra tabii dışarıya çıkınca bu sefer özel şirkette çalışıyorsak mesai saati sorun oluyor, maaş sıkıntı oluyor. Bunlar hep böyle bütünlüştürce mimarlıktan biraz uzaklaşıyoruz, hayatımızı kurtarmaya çalışıyoruz.

T.Ü.- En basiti de mesela, mimarlık 4. sınıfta uygulama projesi dersi alıyoruz. Biz uygulama projesini verdiğimiz projeler gibi bir projeye çıkmıyoruz aslında sahaya çıktığımızda. Aysin'in dediğine kesinlikle katılıyorum, bir mimarlık ofisinde uygulama projesi çizerek, yani bütün detaylarına hâkim olarak, mevzuatı olsun, işleyiş süreci olsun, onlara hâkim olarak, bir uygulama projesini okul hayatında bitirmek bence fakülte bittiğinde daha başarılı, daha adapte olarak daha bilinçli olarak adım atılmasına neden olur. Ben bunu neden söylüyorum? Ben 2003 girişliyim, eğitim bittiğinde ne yapmak istediğimi bilmek adına 2005 yılından beri serbest meslek hayatında çalışıyorum. İkinci öğretimdeydim, gündüzleri çalışıyordum, amacım okulu bitirdiğimde mimarlığın hangi dalında çalışmak istediğimdi, aslında hedef oydu. Uygulama projesi bölümünde bir yıl çalıştım, iki yıl restorasyon bölümünde çalıştım, dekorasyon bölümünde çalıştım, sonra sahaya çıktığımda en azından, gittiğim yerde neyin ne olduğunu biliyordum. En azından bana uygulama projesi olacak denildiği zaman onun ne formatta hazırlanacağını biliyordum. Fakat ben bunu kendi emeğimle yaptım. En basit bir uygulama projesinin bir mimarlık ofisinde destekle alınması gereken bir ders olduğunu, yani dışarıda alınacak bir ders diye düşünüyorum açıkçası.

Ö.G.- Ben şunu eklemek istiyorum: Şimdi yeni mezun bir mimar arkadaşımız diplomasını aldıktan sonra kendini çok yüksek yerlerde görebiliyor. Belli noktalara çok hızlı ulaşmak istiyor. Bu da tabii alt tarafı, arka tarafı çok dolu olmadığı için çok büyük fiyaskolarla sonuçlanabiliyor. Genç mimarların kendilerini iyi yetiştirmesi lazım, burada tabii okuldaki eğitim yeterli olmuyor maalesef. Hem belli bir vizyon sahibi olmaları lazım en başta, ikincisi eğitimlerine kendi çabalarıyla daha fazla özen göstermeleri gerekiyor. Bir de şu var: Biraz sabırlı olmaları gerekiyor, yani belli bir süreci atlatmaları gerektiğinin farkında olmaları lazım. En az bir-iki sene, üç sene belki o süreci atlatmak için bir sabır göstermeleri gerekiyor. Hemen her şey anında olmuyor maalesef.

Fulya Ayyıldız (42253).

F.A.- Bence bütün bu sorumluluğu okula yüklemek biraz yanlış açıkçası, çünkü okul sizin seçtiğiniz bir okul ve orada muhtemelen alanında yetkin insanlar görev yapıyor ve bir dönemde 80 kişi aynı anda okula giriyor örneğin, böyle bir platformda öğrencilerin okuldan beklentilerinin bu kadar yüksek olması yanlış bence. Okulun size yüzmeyi öğretmesi gerekmiyor, sadece sizi o suyun içine itiyorlar ve siz orada bir şekilde çırpınarak yukarıya çıkıyorsunuz. Bence genç mimarların, Türkiye'deki genç mimarlar diye bahsetmeliyiz aslında, şu andaki en büyük sorunları olumsuzlukları. Çünkü çok negatif bir hava var.

B.Ş.- Neden olumsuzlar?

F.A.- Şöyle örnek vereyim: Gerçi Londra'dan bir örnek olacak, ama Türkiye'de bunun kat ve katını belki de yaşıyorlardı. Yeni mezun bir genç mimar 6 ay boyunca iş bulamıyor. Ondan sonra parasızlıktan dolayı Wimbledon ve Londra Olimpiyatları'yla anlaşmalı bir temizlik şirketine başvuruyor. Temizlik şirketi onu görüşmeye çağırıyor, CV'sini istiyor üstelik. O da "ben mimarım, sanırım yeterliyim, yapabilirim tuvalet temizliği" falan dediğinde "gelecek planlarınız nedir?" diye soruyorlar. Yani artık tuvalet temizliğinde bile gelecek planı beklentisi var.

Bu absürt bir durum mesela, bir mimara gelecek planlarından bahsedilmiyor bile aslında, yani işe alınırken "gelecek planlarınız nelerdir?" diye sorulduğunu ben hiç duymadım. İşe alınırken "hangi programları kullanıyorsunuz, askerliğinizi bitirdiniz mi veya çocuğunuz var mı?" gibi sorularla karşılaşıyorsunuz. Yani bence genç mimarların en büyük sorunu mimarlık algısının doğru olmadığı bir yerde mimarlık yapmaya ça-

ışmaları, önce bu algıyı değiştirmek gerekiyor bence, o platformu da düşünmek gerekiyor.

B.Ş.- Peki, yaşamı tasarlayan mimarların kendi kendini tasarlama şekli nerede başlar?

F.A.- Tabii ki okuldan başlar.

B.Ş.- Ben bir bilgi vereyim: Şu anda YÖK'e bağlı 58 mimarlık bölümü ve bu bölümlerden her sene artarak çoğalan mimar mezun meslektaşımız var. Özellikle son 10 sene içinde birçok mimarlık bölümünün açılmasıyla mimar sayısı da yoğun bir artış gösteriyor. Yani Türkiye'nin ihtiyacından fazla mimar mezun oluyor... Bununla birlikte, mimarlık eğitim düzeyinin seviyesi de yükseliyor mu? Bu sizin iş hayatınızı, hayata bakış açınızı nasıl etkiliyor?

T.K.- Şöyle bir şey var: Mimarlık diplomasını herkes alabilir, yalnız herkes mimar olamaz. Yani böyle düşünüyorum, okul sayısının fazla olması ve buna bağlı olarak mezun etmiş olduğu öğrencilere vermiş oldukları mimarlık unvanı Türkiye'de o sayıda mimar olduğunu göstermiyor. Zaten Türkiye'de, özellikle özel sektörde eksikliği duyulan şu var: En çok dikkat çeken olarak, "ara eleman" eksikliği mesela. Bunu özellikle yeni mezun olmuş bir mimara nasıl şartlar altında ne kadar yoğunlukta ve ne tür işlerde çalıştığını sorarak anlayabilirsiniz. Asgari ücretin birazcık daha üzerinde bir ücretle, mesleği ile alakalı alakasız, mesai kavramı olmadan sadece para kazanmaya endekslenmiş olan işvereni tarafından çalıştırılıyor. Daha ne olduğunu anlayamadan belli bir mesleki tecrübeye erişmeden artık yılmaya başlıyor. Bu kez alternatiflerini arttırmaya çalışıyor. Bir şeyler öğrenmekten çok, artık hangi alan olursa olsun kendini sadece para kazanmaya endeksleyip, hedeflerini küçültmeye başlıyor. Tabii böyle olduğu zaman yavaş yavaş meslekten uzaklaşma başlıyor ve olay tamamıyla rant kavgasına dönüşüyor. Bütün bunlarda mimarlık mesleğinin ilerlemesinden öte yerinde saymasına sebep oluyor. Söylediklerim aslında biraz kişiyle de alakalı, belki konuyu dağıtmış olabilirim lakin yeni mezun bir mimar işe başlamadan, iş hayatına atılmadan önceki süreçte yani okul hayatında ben ne yapmak istiyorum, benim mesleğimin alanları neler, kimlere hizmet edeceğim ve ben bu faktörlerin neresinde olacağım diye kendisine sorular sormalı. Kendi adıma mesleğe başlarken şunu düşünmedim, artık diplomayı aldım ve mimarım demedim, dememem gerekiyor. Çünkü öğreneceğim çok fazla şey var.

Ö.O.- O zaman şöyle bir şey çıkıyor: Burada bir mimarın sıfatlarının olması gerekiyor bize göre. O zaman şu soru geliyor arkasından: İyi bir mimarda olması gereken özellikler ne olmalıdır? Hani herkes mimar olamıyor dedik ya, buna değinmemiz gerekir bu konuda.

Tolga Künkül (42784).

T.K.- Yani şöyle bir şey, iyi bir mimarda bulunması gereken özellikler diye bir sıralamaya girsek onlarca hatta yüzlerce madde çıkartabiliriz. Ama bunların içine sabırlı olmayı maddeleştirsek evet benim için özellikle sabır çok önemli. Çünkü empati kurabilmek için buna ihtiyacın vardır. Sadece onun ne istediğini anlamak önemli değil, bir süre sonra karşıdakine ne istediğinden çok senin karşıdakine ne vermek istediğinden de önemli, yani karşıdaki insana, müşteriye mimarlığı anlatabilmeli, mesleğin gerekleri nelerdir, neler yapılabilir, aynı zamanda sosyal ve kültürel anlamda nelerden uzaklaşmaması gerektiği daha iyi anlatılabilir.

Ö.O.- Yani kişisel özelliklerden bahsediyorsunuz.

T.K.- Birazcık kişisel özellikler.

Ö.O.- İyinin kavramı nedir bir mimar için, iyi kime göre iyidir? Mimara göre iyi nedir, karşıdakine göre mi iyidir, mimara göre iyi kavramı nedir? Aslında onu açmak lazım, hani iyi bir mimar hangi özellikleri taşır?

A.C.- Bence mimarlar arasında iyi bir mimar olmak mı istiyorsun, yoksa piyasada çok iş yapan iyi bir mimar mı olmak istiyorsun diye ayrılması lazım. Eğer mimar olarak çok iyi, mimarlar içinde çok iyi olmak istiyorsan yeni başlayan bir mimar için çok zor, ama piyasada çok iyi mimar olmak istiyorsan bir şekilde müteahhitlerin kölesi olup, düşük fiyatlar verip, köle gibi çalışıp, bir şekilde bir yerlere gelinebilir. Mimarlar içinde diyelim ki ben güzel bir proje yapayım, iyi bir ödül kazanayım dersen çok çok zor, çok sıkıntılı, yarışmalar çok az yapılıyor mesela.

T.Ü.- Ben müteahhitlerin kölesi olarak çalışma konusunda size katılmıyorum. Gerçekten iyi

projelere hakkını veren müteahhitler var. Şimdi onları da onun içine katmış oluyorsun. Bu bence bir süreç, bizim söylemeye çalıştığımız da şuydu: Nasıl avukatlarda bir staj dönemi vardır, stajyer avukat, sonra da avukat oluyor. Benim aslında okuldan beklentimden kastım da bu, stajyer bir mimar bu piyasada çalışmak istiyorsa veya alanında çalışmak istiyorsa geçici bir staj dönemi, ondan sonra da mimarlık mesleğindeki mimarlık unvanıyla devam etmesi. Ama bu iyi bir mimar, mimar adını aldığı zaman müteahhidin kölesi olarak çalışacak anlamına gelmez. Sadece şunu diyebiliriz: Piyasada o gerçekten hak ettiğini savunduğu müteahhitlere ulaşmak için kimi müteahhitlere daha uygun fiyatlı çalışmak isteyen müteahhitlere iş yaparak kendini adım adım tanıtarak, onlara ulaşma adımı, o bir basamak diyebiliriz, ama ben kesinlikle kölesi olarak çalışmak olarak burada katılmıyorum.

F.A.- Bence iyi mimar öncelikle memnuniyetsiz olmalıdır. Yaptığı işten de memnuniyetsiz olmalıdır son ana kadar, içinde bulunduğu odadan da huzursuz olmalıdır. Böyle sabır, neye karşı sabır mesela Tolga'nın bahsettiği? Yani işverene karşı mı sabır, yoksa proje çizerkenki sabır mı? Aslında uysal olmamalıdır, çok da sabır göstermemelidir her noktada diye düşünüyorum. Bence en büyük özelliği kendini tanıması ve hep üçüncü gözünün olması gerektiğini düşünüyorum. O üçüncü gözle de iki gözle aldığı bütün o üç boyutlu görselliğin ötesinde diğer bütün o duygusal şeyi veya insanlar arasındaki ilişkileri daha soyut şeyleri algılayabilmeli.

T.Ü.- O zaman mimar hani memnuniyetsizdir diyorsunuz ya, mimarın görevi gelen bir müşterinin hayalini üç boyuta kaldırıp gerçekleştirmek midir, kendi hayalini müşteriye kabul ettirmek midir? Örneğin, bir ev projesi geldi. Hayal ettiği bir evi mi gerçekleştirmektir sonuna kadar memnuniyetsiz bir şekilde ya da mimarın kendi hayalini mi müşteriye kabul ettirmektir? Yani orada bahsettiği sabır ya da müşteriye karşı sabır? Onun için soruyorum, merak ettiğim için, hani senin gerçekten istediğin, hayal ettiğin evi çizip müşteriye kabul ettirmek mi, müşterinin istediği hayali gerçekleştirmek mi?

F.A.- Bence bu noktada çok fazla ben kendi adıma konuşuyorum, Bir de müşteri değil, işveren, ben işverene bana geldiğinde onun hayalini gerçekleştirmeyi mesleki bir şey olarak görmüyorum açıkçası, benim mimarlık yapmak istediğim nokta da bu değil aslında. Mesela, benim mimarlığımın gerçekten ortaya çıktığını düşündüğüm yerler yarışma projesi olabilir örneğin.

A.A.- Herkes mimar değil ki, herkes mimarın yaşadığı bir yerde yaşamak istemez. Mesela, ben vatandaşım, siz mimarsınız. Ben size benim istediklerimi söylüyorum, sizin hayalinizdeki

Özer Güner (37806).

bir evde ben yaşamak istemem açıkçası, biraz da işverenin de nerede yaşamak istediğini göz önüne almak zorundayız.

Ö.G.- Avrupa'da bir mimara bir müşterisi geldiğinde, daha doğrusu işvereni diyelim geldiğinde kendisinden bir ev istediğinde bir ay kendisiyle beraber yaşamasını önermiş mimar işverene. "Ben bir ay sizinle beraber kalmalıyım ki, sizin yaşam şartlarınızı, standartlarınızı öğreneyim, ona göre size uygun bir proje size sunayım" demiş. Yani bu noktada mimarın görevi bence işverenin isteklerini ön plana çıkartmaktır, yani kendi isteklerinden çok işverenin istekleri daha önce benim fikrimce.

F.A.- O zaman bu noktada bence ideal mimarlık aslında işvereninizi seçebildiğiniz bir mimarlıktır. Çünkü mesela Ağaoğlu'nun reklamları dönüyor ya şu anda, "bunu beğenmedim, bunu da götürün, bu olmamış" falan diyor. Yani o da bir işveren, ama Ağaoğlu'nun o tipik Mycity, Maslacity, bilmem ne city anlayışına göre bu uygun değil. Yani bir mesleki haysiyeti bence ayaklar altına alıyor. İhsan Bilgin'in şöyle bir paragrafını aslında okumak istiyorum: "Müteahhitlerin mimarlık oynama sevdası var ya şu anda -işverenlerin de diyelim- mimarlığın önüne geçmeye çalışıyorlar." Aslında hiçbir müteahhit bugüne kadar veya bir işveren ismiyle anılmamış. Mimarların isimlerini duyuyoruz evet bıraktıkları eserleri, ama İhsan Bilgin'den okuyorum: "Eğer konu ve iddia iş masalarında gölgede kalmanın kamu önünde telifisi ve hıncı değil de, tarihe geçme yarışında avantaj sağlamaksa, mizansen yine bu sektörün adap ve kültürüne yabancılığı açıkça ortaya koymaktadır. Rönesans'ın liderliğini de yapmış sanatsever aileler, barok dönem soyluları, tiran imparatorlar ve diktatör devlet başkanlarından başka inşaat tarihine geçmiş yatırımcı yoktur

ve olmayacaktır. Dolayısıyla ideal mimar aslında işvereni seçme lüksüne sahip olan mimardır bence."

A.C.- Ben katılmıyorum, mimar herkese hitap etmeli, herkesin hayalini gerçekleştirmeli bence. Tamam, yüzlerce mimar var, ama eskilerde mimar ihtiyacı azdı, şu anda her alanda mimarlar çalışıyor. Mesela, ben iki sene bir mobilya firmasında çalıştım. Mobilya, iyi ki de orada çalışmışım, bir mimarın gölgesinde, autocad'de proje çizen tekniker olarak çalışmaktansa orada en üstte bütün benim dediğim oluyordu. Biraz daha ben ön plana çıkabiliyordum.

Ö.O.- Siz bir şeyler alıyorsanız siz tekniker olmazsınız, ama almayıp, sadece çizim yapıyorsanız tekniker olarak kalırsınız.

A.C.- Zaten ben şöyle, ben kendim orada bir şeyler kapayım da, hani, ama mimar maalesef öyle düşünmüyor. Olabildiğince tekniker mantığıyla yapıyor. Hani bir şeyler aktarayım, bir şeyler vereyim, mimarı geliştireyim, yok yani maalesef. Ben sadece bir ay Emir Mansur'un yanında staj yaptım. Keşke bir sene yapsaydım çok şey öğrendim, ama daha sonra üç-dört yerde çalıştım, ama kesinlikle sadece tekniker olarak bakılıyor, bir bilgisayarımı gibi iş yükleyip...

Ö.O.- Siz beklentilerinize ulaştınız mı?

T.K.- Şöyle bir şey var: Hedeflerimize ulaştık mı? Hepimiz mezun olduktan sonra hedefler çok büyük oluyor elbette, uçuyoruz, ayaklarımız yere basmıyor. Şunu yapacağım, bunu yapacağım. Kendimize modeller alıyoruz, onun tarzını çizgilerimize yansıtıyoruz, bu tür şeyler oluyor. Fakat bir süre sonra aslında harikalar diyarında olmadığını fark ediyorsun ve aslında olması gerekenin ne olduğunu düşünmeye başlıyorsun. Mesela, bundan önceki süreçte küçük hedefler olursa, o küçük hedefler de seni yönlendirecektir, belki de hedefini değiştireceksindir. Kendi adıma şöyle bir şey söyleyebilirim: Mesela en basitinden ne zaman "mimar oldum" diyeceğim? Kendi detayımı ürettiğim zaman. Bir proje üzerinde artık her şeyin karmaşaya girdiği anda orada müdahale edebiliyorsam ve başka bir projede herkes bunu kullanmaya başlıyorsa, başka bir imalatta kullanılmaya başlıyorsa, işte ben o zaman mimar oldum diyeceğim. Bu da mesleki tecrübeyle alakalı, bir sene olur, iki sene olur, üç sene olur, değişir. Çünkü projeden projeye de değişiyor, imalata göre de değişiyor, ama mezun olanlar bence hedeflerine ulaşabilir. O yüzden sabırdan bahsettim, işte bütün bunların olması birazcık da onunla alakalı. Sabredersen, küçük hedefler de koyarsan her birine ulaşıncı diğerine daha rahat ulaşırsın diye düşünüyorum.

A.A.- Tabii ki herkesin hedefi var, ama şu anda hedefime ulaştım diyemem. Çünkü mezuniyetim çok yeni ve henüz bizler toy mimarlarız. Hâlâ hedeflerim var, o yüzden şu anda hedefime ulaştım diyemiyorum. Özel sektörde de çalıştım, şu anda devlette çalışıyorum, devlette çalışan mimar olarak devlet tarafından bakıyorum bir de olaya, o yüzden daha önümde uzun yıllar var. Ben herhalde uzun yıllar sonunda ulaşabileceğimi düşünüyorum hedeflerime.

T.K.- Şöyle diyeyim, dediğim olay hedefleri küçültüp büyüğüne gitmek, parçadan bütüne gitmek gibi bir şey. Böyle değerlendirirsen ulaştığın her bir hedef seni bir diğeri için motive edecektir, yani başkasının seni motive etmesine gerek kalmayacaktır. Bunu sağlayabildiğin vakit hem hedeflerine ulaşmış olacaksın hem de yıllar sonra mesleki tecrübenin artmasıyla birlikte sadece öğrenen pozisyonundayken aynı zamanda hem öğrenen hem de öğretene pozisyonuna geçeceksin.

F.A.- Bu aslında kendi kendimizi rehabilite etmek gibi bir şey, mesela bu kadar uzun yıllar aldığını düşündüğümüz aslında biraz da bizim çevremizde gördüğümüz örneklerden ileri geliyor. Örneğin, benim okuldan bir arkadaşım Zaha Hadid'de çalışmaya başladı. İşte herkes "nasıl oldu, ne yaptın, bizim yapamadığımız neyi yaptın?" diye meraklandı. Aslında çok basit bir fikri en iyi şekilde sunarak birden bir sıçrama yakalamış oldu. Bunu başkaları da yapabilir, yani belki de 50 yılda kazanacağımız bir tecrübe. Sizi o anda duymayabilirler, ama sizin o yaptığınız icadı, ivmeyi, yani böyle sıçrayışlar olabilir. Örneğin, yaptığı şey bir küpü daha minik küplere bölüp onun içini boşaltmak ve her küpü yerinden çıkarıp farklı yüksekliklerde bir işlevle konuta dönüştürmek veya bir ofise dönüştürmekti. Bu basit fikir o kadar güzel ki...

Şu anda iletişimin ve olanakların çok yoğun olduğu bir dönemde yaşıyoruz, sıçrayışlar yakalayabiliriz, ama bana sorarsanız ben hedefimle ilgili henüz bir girişimde bulunmadığım için hedefimde ilerlemiyorum.

T.Ü.- Ben hedefime ulaşmadım, ama ben hedefime çok emin adımlarla gittiğimi düşünüyorum açıkçası, yavaş yavaş yaklaştığımı düşünüyorum. Yeri geliyor maddi kayıplar, yeri geliyor manevi zaman kaybı olabiliyor, ama ben her aldığım işi de gerçekten elimden gelen bütün verilerle, şu ana kadar topladığım bütün bilgilerimle doğru şekilde çözmeye çalışıyorum ve sürekli kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Hâlâ hedeflediğim bazı şeyler var, hepsine adım atıyorum. Fulya'nın söylediği gibi yurtdışı yazışmaları da yapıyorum, ben de Calatrava'nın forumlarına yazarak bir davet aldım mesela, hâlâ görüşüyorum. Çünkü öğrenciliğimde de proje

detaylarımda sorardım. Hatta şöyle söyleyeyim, "neden bana soruyorsun bunu?" diye çok geri dönüş mesajları aldım. Şimdi de işte meslek hayatımda nasıl geliştiğime dair şeyler yazıyorum ve onların ofisini görmem için davet alıyorum ve bu benim hoşuma gidiyor. Hâlâ kopmamış olmak, bir adımda görülebiliyor olmak, onlarla fikir tartışıyor olmak bile benim hedefime çok yaklaştığımı gösteriyor, ben onu düşünüyorum açıkçası, ama daha henüz hedeflediğim şeye ulaşmadım. Çünkü ben gerçekten burada nitelikli, kendime ait bir bina yapmak istiyorum. Fulya'nın dediği gibi kendi yaşayacağım bir bina değil açıkçası, benim hedeflediğim daha büyük bir proje. Ama denilir ya, benim bir dikili taşım olsun, ama benim istediğim, benim düşündüğüm şey, yani bir müteahhidin getirip, benim böyle bir projem var, bunu yapar mısın tadında değil, aynı Fulya'nın dediği gibi benim idealim olan bir şey var, bir proje var ve zaten benim bütün çalışmalarım da onun üzerine. İnşallah o gerçekleştiğinde, ben onu yaptığımda hedefime ulaşmış olacağım.

A.C.- Ben açıkçası beklentilerime ulaşmadım, ama iyi bir yolda olduğuma inanıyorum. En azından iyi bir başlangıç yaptığıma inanıyorum. Özel sektörde şu anda kendi firmamda çalışıyorum ve günden güne de hedefime yaklaşıyorum. Hedefim de şöyle, çok güzel projeler yapmak, böyle ne bileyim değişik, parmakla gösterilen, böyle biraz da çağın ilerisinde projeler yapmak, Adana'da veya Türkiye'nin standartlarının üstünde.

Ö.O.- O zaman hepimizin beklentisi en olmak, öyle mi? En iyisini, en güzelini mi yapmak?

Ö.G.- Ben okuldan mezun olduktan sonra kendime kısa vadeli planlar yaptım. Tabii herkesin planı, hedefi vardır ilerisi için, benim de tabii ki var. Kısa vadede koyduğum hedeflerin hepsine ulaştım şimdiye kadar, hatta daha iyi bir noktadayım diye düşünüyorum. Ben 3 sene önce koyduğum noktayı 2008'de mezun olduğumda 2012'de nerede olacağım diye baktığım zaman burası yoktu, daha aşağıdaydı, ben şu anda daha iyi noktadayım. O beni memnun ediyor. Tabii bu süreç biraz zor oldu, sıkıntı yaşadık, Tuğba'nın da söylediği gibi maddi, manevi ve çalıştığımız insanlarla sıkıntılar yaşadık. Normal insan standartlarının üstünde çalıştığımız zamanlar oldu, ama bu şu anlama gelmiyor: tamamen hedeflerine ulaştım değil, ama hedeflerime şu anda emin adımlarla ilerlediğimi düşünüyorum.

B.Ş.- Peki, çağdaş ve ilerici bir duruşla ülke sorunlarına çözüm üretmek, mesleki birikimlerinizi paylaşma, paylaşımlarınızı da birikime dönüştürüp, ülkemizdeki mimaride nasıl bir söz sahibi olma gayretindedesiniz?

Aysin Aysu (36525).

A.A.- Ben devlet kurumunda çalıştığım için biraz devlet mantığıyla yaklaşacağım. Kamu kurumlarının da idealist mimarlara ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Ben bu sebeple de kamu kurumunda çalışmayı tercih ediyorum. Eskidenmiş o devlet mantığıyla çalışmak, şu anda çok nitelikli mimarlar da var devlet kurumlarında çalışan. Mimarlar, mühendisler, işverenler ve vatandaş hep bir arada çalışıyoruz biz devlette, bütün disiplinleri bir arada görüyoruz. Bütün koşulları da tabii bir arada görüyorum. Tabii devlette çalışmak da şöyle bir şey, kanunları, yönetmelikleri, kanun hükmünde kararname, genelgeler, bir sürü resmi bir süreç var. Siz tasarımda böyle çok güzel hayaller kurarken tasarım süreciniz bittiğinde tikanıyorsunuz, çünkü devletten bir onay almak zorundasınız ve devlet sizin önünüze bir kanun koyuyor, bu kanuna da uymak zorundasınız. Sonuçta devlet geçmişten gelmiş büyük ölçekli mastır planları hazırlanıyor, plan kararları ayarlanıyor. Kent ölçeğinde düşündüğünüz zaman mesela, Adana üzerinde devlet size diyor ki, şuralar işte merkezi iş alanları, konut bölgeleri, bunları yapacaksınız. Serbest mimar da bunları ayağa kaldırıp ruh verecektir. Yani siz dışarıdan kente kimlik kazandırırken biz devlette de bu kimliği resmi bir süreçte yaşatmak zorundayız. Yani nasıl diyeyim, kanunlara uygun olarak, yani kimliğin de bir kanunu olacak, bu şekilde söyleyeyim. Serbest mimarların tasarım süreci bitti, sırada resmi süreç var. Bu resmi süreçten kasıt kanunlar, yönetmelikler. Yani tasarımı etkileyen en önemli faktörler. Bu noktadaysa kamu kurumlarındaki nitelikli mimarlara iş düşmektedir. Artık proje müellifleriyle kamu çalışanlarının ortak bir dil konuşma zamanıdır. Kanunlara uygun tasarım yapmak, uygulamak ve uygulamak kamu çalışanlarının ve tasarımcının ortak işidir. Kamu kurumlarında çalışan biz

mimarlar da kendimizi yeniliklere sürekli açık tutmak zorundayız. Sizin ne demek istediğinizi, ne anlatmak istediğinizi bizim de anlamamız gerekiyor ki, size yön verelim. Kentte yaşayan her bir mimar yarattığı yapılar ve kentin değişiminde ve gelişiminde rol oynamaktadır. Yani tek bir mimar tek bir yapıyla bile kentin kimliğinin oluşmasında ya fayda sağlar ya da zarar verir. Demek istediğim "nasıl bir mimar olmak istiyoruz?" sorusunun cevabını eğitim hayatından başlayarak mesleki hayatımız boyunca vereceğimizin gerekliliğidir. Biz bunların cevabını verirken zaten geleceğimize de, çocuklarımıza da bir birikim aktarmış olacağız.

Ö.G.- Şimdi ülke sorunlarına çözüm üretmek birey olarak bizim çok fazla başarabileceğimiz bir şey değil, bunu kitlesel hareketler olarak yapmamız gerekiyor. Bir de ülke sorunları nelerden kaynaklanıyor, kimler çözebilir, bunları iyi bilmek gerekiyor. Mesleki olarak bizim sorunlarımız, ülkenin sorunları neler? Parası olan adamın müteahhitlik yaptığı ve birçok yerde de onun sözünün geçtiği durumlar olduğu için ve bu insanlara çok fazla söz geçiremediğimiz için çok fazla çözüm üretmiyoruz.

F.A.- Bu aklıma geldi de, mesela Corbusier'in bir sözü vardır: "Bir mimarın hatası toprak üstünde, doktorun hatası toprak altında." Yani bir mimar hatalarını, yanlışlarını doktor gibi örtemez. Ülke sorunları derken dolayısıyla geçmişte yapılan hataları nasıl temizleyebiliriz ki, zaten onlar bizim yüzkaramız olarak duracak toprağın üstünde. Şimdi kentsel dönüşümden bahsediyor çok farklı ölçeklerde. İşte biz yanlışlarımızı doktor gibi örtemeyeceğimiz için bunlar bizim önümüzde böyle kötü örnekler olarak çıkıyor; umarım geçmişimizi unutturacak yapılar yapmamıza teşvik edici olur diye düşünüyorum.

T.Ü.- O yanlışları düzeltmeye çalışan, şimdi yeni kesinlikle mesleki anlamda küçümsediğim için söylemiyorum ama, iç mimar arkadaşlarımız çıktı. Bu yanlışları düzeltmek hedefiyle mi diyeyim artık ya da o heyecanla mı diyeyim bizim yaptığımızı, yanlış yaptığımızı düşündüğümüz şeyleri düzeltmekle piyasada bir geçim kaynağı süreci oluşturmuş durumda. Bizler mesleki anlamda eğitimlerimizi alırken bir binayı tasarlarken sadece dört duvarını, penceresini, kapısını, odasını belirleyip bırakmıyoruz, aslında nereye ne geleceğini düşünerek, bir bütünü düşünerek tasarlıyoruz. Sonra sizin yaptığınız binaya gelip de, "burası olmamış, işte şöyle değiştirelim, böyle değiştirelim" gibi süreçler de oluyor. İşte bu o zaman işverenimizin istediği şeyleri yeniden revize etmek veya onun hayaline göre aslında bizim yanlış yaptığını düşündüğümüz şeyleri düzeltmeye gidiyor. Bizi sınırlandıran alanlar kamudaki yönetmelikler oluyor, bazen bizim tasarımımız oluyor; eğer birikimimizi bir adım ileri götür-

mek, bir taş koymak istiyorsak önce toplumun bu konuda bilinçlenmesi gerekiyor. Şu andaki bakış açılarıyla söylüyorum, "her istediğimi yaptıracağım" mantığıyla baktıkları bir kimlik ortaya çıkıyor. Bir kere bizim bu kimliği değiştirmemiz gerekiyor. Yani biz mimarız, biz sizin hayallerinizi gerçekleştirmek için bu yolda bir adımız.

F.A.- Şimdi senden hareketle bir şey söyleyeceğim. İnsanlar mimarlık ortamında yaşıyorlar, ama denizdeki balıklar örneğinde olduğu gibi bunun pek farkında değiller. Şimdi çok sevdikleri bir akım ortaya çıktı, yeni Osmanlılık ve süsleme, cephe süsleme trendi, Selçuklu mimarisi. Ankara'ya baktığımızda özellikle o kadar uydu-ruk detaylar vardı ki binaların üzerinde. İnsanlar bunu talep ediyorlar. Doğan Hasol'un kitabını okuyorum "Mimarlar Dik Durur." Bir yalıda taşınmışlar ve birçok arkadaşları henüz bitirmediniz mi inşaat işlerinizi falan diye sormuş. Çünkü ortada bir oryantalist göze çarpacak bir şey yok, süslü bir detay yok. Sadece bütün yalınlığıyla binayı ön plana çıkarmışlar, ama bu bizde kabul görmüyor bildiğiniz gibi. Örnek dairelerimiz tamamen böyle oryantalist detaylarla altın varaklı.

B.Ş.- Tam da bu noktadan devam edelim. Geleceğin aydınlık ülkesini imar edecek ve kendisinden sonrakilere yaşanabilir bir toplum ve yaşam alanları bırakacak olan sizler, genç mimarlar uygarlık değerini koruma ve geliştirme çabasıyla etkin rol oynamayı nasıl hedefliyorsunuz?

Mesela kendi tarihine ve kültürüne uyan yaşam alanları terk edilerek, yöresel mahalle kültüründen uzak kendi içinde kapalı, etrafı çevrili, güvenli siteler içerisinde, silo tipi binalarla yeni yaşam alanları tasarlanmaktadır. Örneğin TOKİ yapıları, dayatma sisteminden kaynaklı, Türkiye'de her kentte yapılan, kentimizde de çoğalan böyle yapılar var. Şimdi bu yerler yaşanabilir, kent ve mimarlık kültürüne uyan yaşam alanları mıdır? Bu konuda mimarların söyleyecek sözleri yok mudur?

Ö.G.- Tabii ki herkes rahatsız o konuda, biz de rahatsız, çok yüksek katlı binaların olması bizim hoşumuza giden bir durum değil, söylemek istediğim şuydu: Farklı fikirlerin ortaya çıkmasını engellemek bence çok doğru bir hareket olmaz. Yaşam alanlarının ayrılıp her bir sitenin kendi içinde olmasındansa bir mahallenin ortak bir yaşam alanı, mahallenin kendi içinde bir ortak yaşam alanı olması tabii ki bizim istediğimiz bir durum. Ben bir sitede oturayım, onun kendi parkı olsun, etrafı duvarla, çitlerle çevreyim çok fazla istediğimiz bir şey değil, ama durum ona gidiyor. Herkes şu anda siteler yapıyor, bunun önünü alamıyoruz. Kesinlikle mahalle kültürü önemlidir. O mahallelerin sitelere dönüştürülmemesi, mahalle olarak kalması gereklidir diye düşünüyorum.

Tuğba Ülgen (38814).

T.Ü.- Burada en büyük etken hep güvenlik, yani mahalle kültüründen site anlayışına geçmekten kasıt şu anda insanların güvenlik problemleri. Mesela şunu düşünüyor: O site güvenli mi? Çocuğum da güvenlikte, arabam da güvenlikte, ben de güvenlikteyim. Şu anda bir mahallede oturan bir insan olarak söylüyorum, müstakil bir evdeyim, mahallede yaşayan bir insan olarak söylüyorum ben bunu, güzel bir ev olmasından önce, satın alan insanların güvenlik öncelikli aldıklarını düşünüyorum. İnsanlar yürüyüş olsun diye parka giderlerdi, yani bir ortak parka giderlerdi. Şimdi "parkı da içinde mi?" diye soruluyor. Yani ben insanlarda oraya kadar bile gitme enerjisinin kalmadığını düşünüyorum açıkçası.

B.Ş.- Sadece güvenlik o zaman tek başına bir hiçtir. Bir mahalle kültürü vardır, bir mahalle yaşamı vardır. O mahalle yaşamının içinde insanlar iletişim kurar, iletişimi kurarken o mekânları yaşarlar. Kentimizin tarihi bölgesi olan Tepebağ'ı şu anda kentsel dönüşümle yok etseler, güvenli siteler yapsalar doğru mu?

T.Ü.- Yok, doğru değildir tabii ki, kesinlikle değildir. Şimdi eğer zaten doğru dersek bizim bunu kültürel bir varlık olarak alıp, işleyip, o bölgeye taşınmanın hiçbir değeri yok. Biz o uygarlıkları biliyoruz, koruma altına alıyoruz, günlerce onlar için çalışmalar yapıyor. Orada dediğiniz gibi bir uygarlığın, yaşanmışlığın eğitimini alıyoruz. Orada kentin varlığını konuşuyoruz. Hatta ve hatta projelerde öyle bir kentsel kurgunun oluşumunu yaşatmaya, yapmaya çalışıyoruz aslında. Bizim şu anda söylediğimiz villa projelerinin aslında o kentsel kurgunun biraz daha modernize edilmiş olarak yapılmaya çalışıldığını düşünüyorum. Ama orada da bağımsız alanlar o kadar büyütülüyor ki, dediğiniz o mahalledeki

komşuluk ilişkisi birbirinin içeriğini anlama ilişkisini kopartmaya başlıyoruz. Tepebağ özelinde bakın, Sıraevler var, bitişik nizamlıdır, sokaklar birbirinizin evi kadar birbirine yakındır. En ufak kıpırtıda sesinizi duyarsınız, daha yakın bir ilişki vardır. Oralarda da gerek yaşanan göçler nedeniyle, yaşayan insanların değişimi nedeniyle oradaki yaşam bilinci gitgide kaybolmuştur. Şimdi orada bir yaşam kültürü ve gelenek var, ama oraya başka bir yerden başka bir kültür ve gelenek girdirdiğiniz anda ya oraya adapte olacak, ya orayı yok edecek. Bu sayı arttıkça farklı yaşamlar oraya girmeye başladıkça yok etmeye gidiyor bence. Eskiden Tepebağ evlerinde gayrimüslimlerin de evi vardı, normal Müslüman evleri de vardı. Herkesin birbirine saygısı vardı, ama şimdi görün, oralar tamamen bir rant ve otopark telaşı içerisinde. Kundaklamalar, bir an önce yok etmeler, arsayı alıp güvenli siteler haline getirmek hevesiyle koşuşturmacalı geçiyor ve ben oturup oranın fotoğraflarına baktığımda gerek daha önceki fotoğraflarını kıyasladığımda resmen haritadan bir bir sırayla çizik atıp, burası da gitmiş, şurası da gitmiş diyebiliyorum. Üniversitedeyken bir küçük geziyle tek tek buraların çalışmasını yaptık, kentsel projesini, onların fotoğrafları vardı. Birkaç gün önce bilgisayarımda bakarken eski fotoğraflarıyla kıyasladığımda haritaya şöyle bir baktım, sonra geçenlerde oradan geçtiğimde hatırlıyorum, bu ev de gitmiş, orada yoktu gittiğimde diyebildiğim oldu ve çok üzüldüm. Hani o perspektifi verebilen başka bir bina yok. İsteddiğiniz kadar çok katlıyı yan yana getirip, o perspektifi alamazsınız, imkânı yok.

F.A.- Emre Arolat dünyada henüz kenti çok iyi tasarlayabilmiş hiçbir mimar olmadığından bahsediyordu. "Her şeye rağmen en iyi tasarlanmış kentler kendiliğinden büyümüş, kendi dinamikleriyle ortaya çıkmış kentler. Onlar da Ortaçağ kentleri ki, oralarda kimse evinden işine Mercedes'le gitmeye çalışmıyor" diyordu. Şimdi mesela, Tepebağ örneğinde muhtemelen öyle bir site olacak ki, insanlar orada işe belki at arabasıyla giderlerken ve yakın çevre olanaklarının yeterli olduğu bir akışkanlıkla hayatlarını sürdürürken muhitin yerlisi olmayan yeniler cipleriyle oradan işlerine gitmeye çalışacaklar. İşleri de muhtemelen kentin bambaşka bir noktasında olacak; yani aslında mimarlık hizmeti verirken kendiliğinden olanı referans almamız değil mi? Bizim her yerde siteleşme kavramında hiçe saydığımız şey bu. Bülent Özer'in çalışmalarında ortaya koyduğu gibi, mimarları ikiye ayırırsak bir universalistler, bir rejyonalistler diye; ilk grup New York'ta yapılan herhangi bir binanın İstanbul'da da yapılabileceğine inanan mimarlar -çünkü teknoloji çok gelişti, malzeme nakliyatı çok kolaylaştı, uluslararası platformlarda kesintisiz uygulamalar var artık- ikinci grup yapının tamamen içinden çıktığı öze uygun

olması gerektiğini düşünen mimarlardır. Bence neredeyse her zaman ikincisini ve kendiliğindenliği referans almamız gerekiyor kaliteli ürünler verebilmek için.

Ö.O.- Biz bu siteleşmelerden veya mimarlık değerlerini koruma ve geliştirme çabasında mimarın etkin rolünden bahsederken, bundan sonraki süreçte "mimarlar olarak ne yapsak, nasıl bir yol izlese, neler yapabiliriz" gibi sorulara yönelik cevaplarınızı, görüşlerinizi almak istiyorduk.

A.A.- Burada Mimarlar Odası'na iş düşüyor, çünkü bizim temsilcimiz sizlersiniz, Oda'dır. Odaların birleşip, ayakta durup karşı çıkması gerekiyor etkin bir şekilde, kuvvetli bir şekilde.

B.Ş.- Yani şöyle mi diyelim: Mimarlarla, Mimarlar Odası, alabildiğine duyarlı olmalı. Örneğin, son günlerde çok yoğun yaşanan İstanbul ölçeğindeki Taksim Meydanı'nın siyasi bir şekilde yeniden yapılandırılmaya çalışılması, hatta el değiştirmesi... Kentte yaşayan halkın görüşü alınmadan, amacı farklı projelerin uygulamasında TMMOB'ye bağlı konuyla ilgili odaların, hiçbir şekilde haberi olmamıştır. Mimarlar Odası'nın görüşü alınmamıştır. Kentsel rant uğruna, siyasi erk kendince bir program hazırlamıştır, uygulamaya geçmiştir. Mimarlar Odası'nın sesi halkın sesi olmasına rağmen dinlenmemiştir. Bu durum bir başka zamanda, Adana için de, İzmir için de, Gaziantep için de, herhangi bir kentimiz için de geçerlidir. Bu ve buna benzer konularda, kamusal yanımızla, örgütlü yapıyla Mimarlar Odası ve mimarlar olarak duyarlı olabilmeyi nasıl becerebiliriz?

Ö.G.- Az önce de söylemiştim, kitlesel çözümler üretmek lazım, bireysel herkes konuşur da, güçleri birleştirip onu daha kuvvetli bir şekilde getirip, kitlesel olarak bir cevap vermek gerekiyor. Sadece mimarlar olarak değil, herkesin tepkisinin olması gerekli... Ama halkımızın belli bir eğitim seviyesine ulaşmış olması lazım.

F.A.- Bu kitlesellikte verdiğimiz en ufak bir fire bile sonucu tamamen değiştiriyor. Mesela Taksim Meydanı Gezi Parkı'nın düzenlenmesi, o kışın rekonstrüksiyonunun yapılması projesinde projenin mimarı bile aslında "bu proje yarışmayla elde edilmeliydi" diye bir açıklama yapıyor, ama bu ikiyüzlü bir açıklama. Çünkü kendisi sonuçta böyle bir proje yapmayı kabul etmiş, projeyi çizmiş, restorasyonda ve rekonstrüksiyonda birikimli bir mimar olduğu da söyleniyor. Fakat kendisi bunu yapmayı üstlendikten sonra gördüğünüz gibi bir kişinin kabulüyle Taksim Meydanı tamamen form değiştirecek. İnsanlar bu konuda hiçbir şey bilmiyorlar, proje yapıldıktan, kabul edildikten sonra şöyle bir açıklamaları olmuş: "Bir maket ve proje afişiyle

bunu meydana yayınlıyacağız." Bu süreç tam tersi işlemeliydi aslında, önce meydana yayınlanmalıydı ve halkın, yaşayanların tepkisini ölçerek karar vermelilerdi. Sayın Kadir Topbaş'ın "İnanın bu proje çok güzel olacak, bittikten sonra bize teşekkür edeceksiniz" şeklinde bir açıklaması var çok konu dışı, yani mimarlık etiğini koruyarak alınacak tavrı ortaya koyan kitlesel hareketle hiç kimsenin fire vermemesi gerekiyor.

Ö.O.- Şimdi bu kadar konuşmadan sonra birkaç tane daha soruyla sizleri karşı karşıya getireceğim. Eğitim süreciyle meslek uygulamasını karşılaştırabilir misiniz? Biraz eğitimden bahsettik aslında, ama sizce ne gibi konuların eğitim sürecinde ele alınmasında yarar vardır?

Ö.G.- Okulda biz daha çok tasarım dersleri alıyoruz, yani mimarlık adına bir şeyler öğrenmeye çalışıyoruz. Dışarıda, daha doğrusu piyasada çok da fazla mimarlık yapamadığımız için işlerin dışarıda nasıl yürüdüğünü okul hayatında bize artık hocalar mı gösterecek ya da dışarıda serbest çalışan mimarlar mı? Gösterselerdi ben kendi adıma daha faydalı olacağını düşünüyordum.

T.Ü.- Göstermeleri gereken süreç stajların yaz boyu olmasından kastım herhalde senin istediğin şeye denk.

Ö.G.- Değil, bu staj da olabilir. Zorunlu staj aslında olsa belki, yani ben çok utanıyorum yaz tatillerinde boş durmamak için Migros'ta, çok farklı yerlerde çalışan arkadaşım var. Bunlar daha farklı yerlerde çalışsalar hem para kazanırlar, hem ihtiyaçlarını karşılarlar, hem de bir şeyler öğrenirler.

Ö.O.- O zaman şöyle bir soru daha ekleyelim: Eğitim sürecinde staj yeterli olsa, eğitim de çok daha iyi olsa o zaman herkes iyi bir mimar olarak iyi işler mi yapacak?

Ö.G.- Tabii ki hayır, sonuçta insanın ne aldığıyla alakalı, bir eğitmen çok yüksek kalitede eğitim de verse karşı taraftaki alabilecek kapasitede değilse, boşa yapmış olur her şeyi.

Ö.O.- Yani şunu diyebilirim: Aslında eğitim bir başlangıç, sonrasında kişisel gelişimimiz bizim mimari anlamdaki sürecimizi daha farklı etkileyecek. Mekânda veya dışarıda yaşadığımız sorunlar aslında bizi mimar yapan sorunlar olacaktır. Okulda aldıklarımız bir baz oluşturacak, üstüne kattıklarımızsa mesleki tatminimizi oluşturacak diyelim.

Şimdi birkaç soruyla yine devam edelim. Serbest bürosu olan genç mimar arkadaşlara soracağız. Öncelikle büronuzu açtınız, çok güzel, işler iyi gidiyor. İlk işinizi nasıl aldınız? Bu iş es-

nasında ne gibi sorunlarla karşılaştınız ve büro açmadan önce ne tür işler yaptınız?

Ö.G.- Büro açmadan önce bir dekorasyon firmasında çalıştım yaklaşık 6-7 ay kadar, ondan sonra büro açma düşüncesi oluştu. Büro açtımda çok fazla mimari proje alabileceğimi düşünmüyordum. Çok fazla bir girişimim de olmadı. İlk işim bir üç boyutlu görselleştirme işiydi. Ben daha çok bu işleri yapmak için büro açtım, aslında benim büro açmamın amacı üç boyutlu görselleştirmeydi. Yaptığım çalışmaları katalog haline dönüştürüp, dekorasyon firmalarında mimarlara tek tek elden, ya da postayla ilettim. Oradan bir dönüş oldu, bir mutfak firmasından dönüş oldu. İlk kazandığım, yani kendi ofisimde ilk kazandığım para bir mutfak çizimi, 250 liradır, bu hâlâ durur bir kenarda. Benim ilk iş tecrübem böyle oldu. Çok fazla çalıştık, etüt yaptık, eskiz yaptık, apartmanlar, bloklar, siteler vb. yaptık eskiz olarak, hepsi boş döndü. Aldığımız cevaplar hep şu oldu: "Sen çiz, tasarla, biz başkasına imzalatacağız" gibi çok cevap aldık. Bu tabii belli bir noktaya gelince projeye oluyor, ondan sonra geri dönemiyoruz, vazgeçmek zorunda kalıyoruz. Yani yaptığımız emeğin karşılığını alamıyoruz, bu tür şeylerle çok karşılaşıyoruz. Ben açıkçası bayağı bir süre proje yapmadım. Bu süreçte tabii ufak tefek böyle bir-iki katlı projelerden yaptık eşe dosta, ondan sonra tesadüfi Osmaniye'de bir müteahhitle tanıştım. Şu anda onlarla aktif olarak çok sıkı çalışıyorum, onlarla yaptığım hiçbir projede bir sıkıntı yok, yaptığım çalışmaların hakkını veriyorlar. Bana saygı duyuyorlar en azından, yani "sen çiz, ben başkasına imzalatacağım" ya da "orasını böyle yapma, burasını böyle yap, işte salon şöyle olmasın" gibi çok sert şeylerle karşılaşmıyorum. Yaptığım çalışmaya en azından saygı duyuyorlar. Bu şekilde, benim ilk iş deneyimim böyle.

A.C.- Ofisi açtığımız zaman 5 aya yakın bir iş kovalama sürecinden geçtik. Ondan sonra sürekli sıkıttığımız bir müteahhit vardı. O da "haydi bakalım, genç mimara da bir iş verelim" diyerek, çok da güvenmeyerek, neyse aldık işi, bir şekilde yaptık. Biz de çok fazla etüt hazırlayıp, müteahhitlere sunmamıza rağmen, ilk bize gelmelerine rağmen, belli bir aşamadan sonra, bazı mimarların, belediyede özellikle bazı sıkıntılı işleri çözüme noktasında daha aktif olduklarını gördükleri için bizim hazırladığımız etütleri sonradan "hani buna imzalatalım, sana da bir el emeği verelim," tavrıyla çok karşılaştık. Özellikle benim buraya gelmemin en büyük sebebi buydu, bu sorunu dile getirmek istedim. Daha kısa bir süre önce bir aya yakın bir proje üzerinde çalıştım. Yani üç boyutunu, iki boyutunu, görselleştirmeleri yaptım, detaylarını yaptım. Peyzajını bile çizdim uzmanlık alanım olmamasına rağmen ve son aşamada artık işin verimini alacağımız aşamasında müteahhidin bana söylediği şeydu: "Bu

Abdulkali Cengiz (40800).

İş sıkıntılı biraz, bunu çözecek mimar arkadaşımız var, ona imzalatalım, belediyede bir şekilde işleri yürütür.” Bu şekilde ben çok karşılaştım.

A.A.- Tabii ki yok böyle bir şey.

A.C.- Yanlış anlamayın, belediyedeki mimardan bir şekilde geçirtirim şeklinde değil, bir şekilde arsanın bir sıkıntısı vardır veya ne bileyim, başka bir sorun vardır, bir şekilde çözülüyor orada. Hani daha üst mercilerden çözülüyor, sistem bizi ona itiyor. Onun için genç mimarlar iş yapamıyoruz, çok sıkıntılı oluyor. Ben hazırladığım 10 tane etütten ya bir tane, ya iki tane iş alıyoruz, ya da almıyoruz.

A.A.- Ben kamuda mimar olarak çalışıyorum. Sistemi de konuşmayacağım, çünkü sisteme girdiğimiz zaman zaten Türkiye'nin durumu ortada, o yüzden sistemi bir kenara atıp konuşuyorum. Eğer siz yönetmeliklere hâkimseniz, sağlam durabiliyorsanız müteahhidin karşısında, iş size gelecektir. Biz belediye çalışanları oturup da bakmıyoruz bunu kim çizmiş, buna göre davranalım, yönetmeliği buna böyle uygulayalım diye, yani öyle bir şey yok.

A.C.- Yanlış anladınız, ben onu demek istemedim. Proje kontroldeki mimarlar bir şekilde olmayacak bir şeyi oldurur demiyorum, ama size hiç üstten bir sıkıştırma, buna kolaylık sağlayın diye bir baskı gelmiyor mu?

A.A.- Yok.

A.C.- Maalesef var.

A.A.- Baskılara karşı durabiliyorsunuz. Çünkü elinizde kanun olduğu sürece siz her zaman hak sahibisinizdir.

F.A.- Bir sözleşme hazırlatıp, avukatınız aracılığıyla bir sözleşme imzalamanız gerekiyor. Çünkü Türkiye'de birçok iş profesyonellikten uzak biraz güvene dayalı yapılıyor. Bunun avantajları da var mutlaka, ama işinizin görseliğini veya çalışmalarınızı öylesine teslim etmemeniz gerekiyor, değil mi?

B.Ş.- Mezun olan mimarlara iş istihdamı yaratılmaması, ülkemizin plansız eğitim sisteminin kaynaklanması. Dolayısıyla serbest piyasa rekabetiyle mimarlar birbirine kırdırılıyor... Geline bu durumu iş olanağının ucuza gitmesi, üretilen proje kalitesinin düşmesi, mesleğin piyasalaşması diye de düşünebilir miyiz?

A.C.- Kesinlikle katılıyorum.

T.Ü.- Ben burada bir şey söyleyebilir miyim? Şimdi elimizde şöyle bir veri var: Mimar sayımız fazla, örneğin sizin hazırladığınız projeyi işvereniniz için takip boyutunu sizin yapamayacağınızı düşündüğü için başka bir mimara imzalatalım dedi. İşte burada ben şunu söylemek istiyorum açıkçası, benim küçük hedeflerimden bir tanesi de şu andaki bu. Biz bireysel olarak bir mimarlık ofisi açıyoruz, fakat işin bu boyutunu hiç düşünmüyoruz: Bir mimarlık ofisinde bir ekip mantığı yok, tek başına bir irade. Şimdi biz eğer mimarlar olarak işi paylaşıyor olsak, tasarım mutfağı, çizim mutfağı, takip mutfağı gibi bölümlenmeler yapacak olursak burada ben her mimar arkadaşımın bir görev düşerek, iş istihdamı sağlanacağını düşünüyorum açıkçası, artı böyle projelerde birazcık daha profesyonelce müteahhide hizmet verilebileceğini düşünüyorum. Sadece mimarlar olarak değil, altında teknikerine de inşaat mühendisine de iş sağlayacak, ama bir mimarlık ofisi mi diyeyim, artık ona siz nasıl dersiniz, yapı ofisi mi olarak düşünürsünüz... Bence müteahhitlere bireysel hizmetense ekip hizmeti vermenin daha profesyonelce bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. İşte burada birazcık da haklı olarak bencillik yapıyoruz.

Ö.G.- Çok fazla mimar ve mimarlık ofisi olduğu ve yeni açtığımız için, bir yer edinebilmek için, bir yere girebilmek, iş alabilmek için mecburen taviz veriyoruz.

B.Ş.- Ülkemizde mimarların ortalama yüzde 35'i işsizdir, istihdama yönelik bir olanak bulunmamaktadır. Hatta kendi meslek alanımız dışında çokça çalıştırılmaktayız. Yatırım ve ülke ihtiyaç planlanmasına bakılmaksızın, öğrenci alım sayılarının arttırılması, işsiz mimarların yeni bir iş dahi bulamadan, yeni işsiz mimarların çoğalmasına yol açmaktadır. Bu durum, ülkemizin ve dolayısıyla mesleğimizin bilimsel gerçek bir tespittir.

Ö.O.- Bu sonuçlar doğrultusunda elbette ki işsizlik tespitiyle, farklı dallarda mimarlık yapmanın bir başka zor yanı da ücretli çalışan genç mimar arkadaşlarımız, çalışma şartlarıyla ilgili neler söylemek isterler?

T.Ü.- Buna sanırım ben cevap vereceğim, ücretli çalışan başka arkadaşım var mı? Şöyle söyleyeyim, çalışma şartlarınız çalıştığınız kurum veya kişiye göre değişiyor. Ben şu anda özel bir kuruluştaki çalışıyorum. Dışarıdan tabii ki kurumsal haklarınız ne kadar iyi görünürse görünsün mutfağın içerisine baktığınızda yaşadığınız ciddi boyutta bir iş stresi var. Bir kere ben şu anda kendi mesleğimin dışında, tabii ki kendi mesleğimi de dahil ediyorum, ama şu anda kendi mesleğimin yüzde belki 10'unu ya da 20'sini icra ediyorum diyebilirim. Satış bölümündeyim ben, proje ve satış bölümündeyim. Çalışma saatleriniz sizi çalıştırdıkları süreler içerisinde bazı haklar tanınıyor, ama öyle bir hale getiriliyorsunuz ki, örneğin bir öğlen aranız varsa aslında yok, bunu çalıştığım son üç yer için de söylüyorum. Bir öğlen aranız varsa bir saatse, o yok, çıkış saatiniz başta anlaştığınız saatse, o değil, asla değil.

Ben özellikle kendi şirketimi vurgulayarak hak kazandığım bir şeyi söyleyeyim. Mimarlar Odası bir karar alıp, ücretli çalışanların ücretleri için belli bir alt sınır belirlendiğini, bunun altında çalışılmaması gerektiğine dair bir bildiri gönderdiler bize. Ben aynısını direkt insan kaynakları müdürlüğüne gönderip, "benim Odam bu kararı alıyor, benim bu şartların altında çalışma durumum söz konusu değildir" gibi bir atılımda bulundum. Gerçekleştirebildim mi? Onu yapamadım, onu söyleyeyim. Onun için benim Odamın daha fazla yaptırım gücünü kullanması, dayattırması, yani bir tek benim göndermemle değil, benim gibi çalışan bütün arkadaşlarım kendi insan kaynaklarına gönderecek ki, herkes itirazını aynı oranda duyurduğu zaman benim Odamın yaptırım gücü artacak.

Benim çalışma şartlarımı da belirleyebiliyor Oda aynı zamanda, benim asgari ücretimi belirlediği gibi serbest çalışanları kolladığı veya koruduğu başka konular da olabilir. Ama beni ücretli çalışan olarak bu konuda koruduğunu hissettiğim için direkt ben bunun üzerine gitmişim. Çok da hoşuma gitti böyle bir karar alınması, ama dediğim gibi benim bunu yaptırım gücümün olması için birçok arkadaşımın da aynı şekilde benim gibi itiraz etmesi, aynı tepkiyi vermesi gerekiyor. Bunlar zamanla olacak şeyler, ben adım atmış olmaktan bile memnunum, en azından ben direnişimi gösteriyorum, kendi üzerime düşeni yapıyorum. Yani biraz daha bilinçli demeyeyim, bilgili, o konuda bilgilenmiş biri olarak davranmaya çalışıyorum.

T.K.- Çalışma şartlarıyla ilgili şunu söyleyebilirim. Ben şantiyede çalışan bir mimarım. Daha çok sahada görevliyim. Ofisle pek işim olmaz, daha doğrusu ofisle şöyle işim vardır: Ofisten projeyi alırım, sahada imalatı başlatırım. Bize bağlı ekiplerimiz vardır, onları yönlendiririz. Çalışma saatleri konusunda mesai saatimin başlangıcı bellidir. Sabah 08.00'dir, ama 08.00'den sonraki kısmı muammadır. Orayı hâlâ çözebilmiş değilim, zaten onu çözdüğümde bir detay çözmüş olacağım sanırım. Yalnız şöyle bir şey var, işverenim bana bu konuda, bu işi verirken bana zaten çalışma şartlarıyla ilgili bir bilgi vermedi, ben yaşayarak öğrendim orada. Sana sonsuz bir güven var, tamamen sahayı sana emanet etmiş, işçilerin sağlığından tutun, onun yevmiyesine kadar hepsinden sorumlusunuz. Birden fazla iş var üzerimde, fakat belli bir süreçten sonra bu bir alışkanlık haline geliyor. Bunu sorgulamamaya başlıyorsunuz. Şunu da belirteyim: Şikâyetçi değilim. Böyle olmasının tabii şöyle sebepleri var: Bir kere mesleki tecrübeyle alakası var. Mesleki tecrübe olarak eğer çok iyi olsaydım çok iyi program yapabilir, işimin sırasını belirleyebilir, gerektiği zaman hafta sonu tatilimi de yapardım, sabah 08.00'de başlar, akşam 18.00'de çıkışımı yapardım, daha rahat çalışabilirdim. Ama sonuç olarak öyle değil. Tabii bunun bende şöyle etkisi oluyor: Psikolojik olarak çok yıpratıyor ve bu tempoda şahit olan çevrem en hoşlanmadığım sorusu geliyor. Ne kadar alıyorsun? Bunu tabii söylemek zor oluyor, çünkü o kadar tempodan sonra arkadaşların seni göremiyor, bazen ailen seni göremiyor, eve gittiğin saat belli olmuyor, şartları zorluyor haliyle. Fakat işverenin de sana şöyle güzellikleri oluyor: Senin çalışma tempoda göre karşılığını vermeye başlıyor. Yani işine başladığın zamanki almış olduğun miktarla şu anki miktar arasında fark oluyor.

Peki, bu süreç böyle devam edecek mi? Belli bir planım yok. Kendime ait bir ofis açar mıyım? Kafamda öyle bir şey var tabii, ileride ofis açma gibi. Neden şimdi değil de ileride? İlk önce sahada imalatı iyice öğrenmek isterim.

Sonuç olarak şimdilik mimarın şehri yoktur felsefesiyle devam ediyorum. Nereye kadar gider bilmiyorum. Adana şartları içinse şunu demek istiyorum. Adana'daki yeni mezun arkadaşlarımızla görüştüğümüzde onlar bana soruyor, "sence ne kadar söylemeliyim?" Evet, herkes beklentisini emeğinin karşılığını almak istiyor. Fakat şu var: Sen ne kadarlık biliyorsun?

B.Ş.- Bilgiye göre mi ücret belirleniyor?

T.K.- Bilgiye göre, birazcık da...

B.Ş.- Asgari ücreti yok mudur?

T.K.- Asgari ücreti zaten olacak, ondan sonraki kısım için, beklentisi yüksek, çünkü okuldan öyle bir mezun olmuş ki, uçarak gelmiş. Piyasaya bir giriyor, aslında bir okyanusun içinde. Gözde yüzmeyi öğrenmeden okyanusun içinde çarpınmalar başlıyor. Bu da kötü oluyor tabii, hayal kırıklıkları artmaya başlıyor. Bir önceki soruda, işte eğitim süreci var ya, her yerde aynı mı bilmiyorum, 4 yıl herhalde, eğitim süreci bana yetmedi.

B.Ş.- Eğitim süreci okuldan sonra biter mi?

T.K.- Hayır, bitmez, mimarın hiç bitmez, mimar hep öğrenmek ister.

B.Ş.- Bir bilgiyi paylaşmak istiyorum, Tuğba değindi biraz, sizlerin de bilgisi olsun: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Haziran 2012 de, Sosyal Güvenlik Kurumu'yla bir protokol yaptı. Bu protokole göre asgari ücreti TMMOB'ye bağlı Odalar ortak kararla 2700 TL olarak belirledi. Mühendis, mimar ve şehir plancıları, Ocak 2013 tarihinden itibaren, bu belirlenen ücretin altında çalıştırılmayacaklar... Başka bir konu; ücretli çalışan mimarlar çalıştıkları işyerlerinde sendikal örgütlemeler içerisinde olabiliyorlar mı? Kamuda veya özel sektörde çalışan mühendis, mimarların uluslararası hukuka uygun grevli, toplu sözleşmeli, sendika haklarının kullanılması ya da kullanılmamasıyla ilgili bir boşluk var mı? Uluslararası hukuk normlarına göre çalışma koşullarının düzenlenmesi gerekmez mi ve böyle bir talebiniz var mı?

T.Ü.- Ben son bir yıldır bunu tamamen uygulayan birisi olarak, özellikle şimdi yeni bebeğim olduğu için öğle aralarını kesinlikle kullanıyorum. Acaba böyle bir şey mi olması gerekiyordu bilmiyorum, ama yaklaşık 2,5 yıldır son çalıştığım yerde çalışıyorum. 1,5 yılını hiçbir şekilde öğlen aralarını kullanmayarak geçirdim neredeyse, yani zaman mefhumu olmadan, yani 12.00-13.00'se, ben 12.00-13.00'te kullanmadım, öğle yemeğimi 16.00'da, 15.00'de yedim, 10 dakika arada yedim. Yani o şekilde çok yoğun bir tempoyla çalıştım. Bir önceki yer de aynı şekilde, ama son bir yıldır tamamen ara 12.00-13.00'se, 13.00-14.00, neyse bir saatlik hakkımı tamamen kullanıyorum. Herhangi bir itiraza da benim yasal hakkımdır deyip, biraz da gitgide belki zamanla kazandığım tecrübe ya da kendime olan güvenim arttığı için belki de şu an sonuna kadar o tarz bütün haklarımı kullanıyorum, saatim dolduğunda çıkıyorum çok özel bir durumum olmadığı sürece. Çünkü gerçekten bundan çok fazla istifade edildiği zamanlarım oldu, kendi izin günümde evimi taşırken bir müşterinin saat 09.00'da beni evden apar topar çağırmasına kadar vardı bu iş ve ben o gün bundan sonra hiçbir şekilde hiçbir hakkımdan vazgeçmiyorum dedim. Üstelik mesaiye kalma

Önem Oruç (33864).

ücretlerinin karşılığını alamıyorsunuz. Daha önce çalıştığım yerlerde maaşım farklı, gösterilen sigorta ücretim farklıydı. Şu anda aldığım maaş üzerinden sigorta yatırılıyor, getirilen yasa ile birlikte en önemli kısım şu anda bu; ileride bunu anlayacağız belki, sigortamıza yatan ücret, aldığınız maaş size güzel bir geri dönüş olarak gelecek. Çünkü emekliliğiniz var, Allah korusun bir sağlık problemi durumunda kalabilirsiniz. Bunların size geri dönüşü daha önemli, ben o yüzden çok mutlu olduğum için diyorum Oda'nın mesajını görür görmez direkt ben bu konuda yazışmalarımı yapmıştım, ama Bahattin Bey'in dediği gibi bu benimle olabilecek bir şey değil, bir örgütlenme olması gerekiyor.

T.K.- Kesinlikle sonuna kadar bir örgütlenmenin olması gerekiyor. Az önce mesai ücretlerinden bahsettiniz. Belki de o kalmış olduğum meseleleri alsaydım şu an çalıştığım işyerine müşteri olarak giderdim.

Ö.O.- Kamuda çalışan genç mimar arkadaşlara da birkaç sorumuz olacak. Kamuda çalışmaya nasıl karar verdiniz, nasıl bir çalışma ortamı bekliyordunuz, ne buldunuz? Bundan sonra kamuda çalışmaya devam eder misiniz?

A.A.- Öncelikle ben de kamuda çalışmaya adım adım yaklaştım açıkçası, kendime küçük hedefler koyarak başından beri öğrenciliğimden çalışma hayatına girdim. Özel sektörde çalıştım. Ondan sonra yüksek lisansa başladığımda gerçekten bir akademisyen kadar güzel çalıştığıma inanıyorum. Tezimi bitirme aşamasında akademisyen olmaya karar vermiştim, ama o süreç o kadar yorucu ki, gerçekten isteyip istememekte kararsız kaldım, çünkü tez yapmak kolay bir iş değil. Tam o sırada benim karşıma devlette çalışma imkânı çıktı. Ben de seve seve kabul

ettim, çünkü mimarlık o kadar çeşitli ki, bütün sektörlerde çalışıp ancak kendimize bir yön çizilememiz gerekiyor. Devlete girdim, ondan sonra tabii devlete girmenin bir amacı biraz daha rahat çalışmak ve ayrıca tabii mesai, maddi açıdan biraz daha iyisiniz. Gerçekten idealist bir mimar devlette de aynı şekilde mesleğini devam ettirebilir, kendini geliştirebilir, kesinlikle mimarlıktan uzak kalmaz. Akşamları çıkar mimarlık yayını okur, yarışmaya katılabilir, çünkü zamanı var. Bunun için araştırmalar yapar, gün içerisinde boş vakitlerinizde mutlaka mimarlıkla ilgileniyorsunuz. Çalıştığınız kurum mimarlıkta ne kadar etkiliyse mimar da etkili, yani ben şu anda devlette çalışmaktan memnunum. Ne bekliyordum? Girerken acaba günümüzde devlet nasıldır diye düşünüyordum, ama girdikten sonra anladım ki, gerçekten çok nitelikli mimarlar, mühendisler çalışıyor. Ben devam etmeyi düşünüyorum, tabii ileride belli süre sonra herkes gibi, ben de sıkılabılırım, tabii süreç nasıl işleyecek gelecekte, ona bağlı, ama şu anda çok memnunum ve devlette çalışan mimarları da gerçekten beğeniyorum.

F.A.- Ben aslında devlette çalışmaya şöyle karar verdim: Üniversiteyi İstanbul'da okuduğum için oranın dinamiklerini yaşayan biri olarak konuşuyorum, oradaki mimarlık ortamı benim diploma projemden hemen sonraki yorgunluğumla bana biraz ürkütücü gelmişti açıkçası. Beraber çalışmayı fena halde istediğim hocalarım da vardı. Fakat hem biraz kafamı toparlamak içindi kararım; hem de gerçekten sınırlamaları, bütün o prosedürleri, o platformu tanımak istedim açıkçası, yani öncelikle ne kadar hareket edebilirim, benim özgürlük alanlarım nereye kadar uzanır mimarlık yaparken? Aslında tersten başladım diyebiliriz bir nevi ve şöyle avantajlarını yaşıyorum: Bir kere kesinlikle pratikte değil, ama teoride mimarlık üzerine çok fazla araştırma yapabiliyorum. Çünkü böyle bir zamanım var. Bunun yanında yüksek lisansa başladım. Serbest piyasadan farklı olarak devlette size mimar olarak daha çok yetki ve zaman veriyorlar aslında, benim yaptığım bir uygulamaya daha profesyonel yaklaşabiliyorlar. Onu kabul ediyorlar, çünkü sizin mesleki yetkinliğinizi sorgulamıyorlar. Sizin tasarımlarınızı veya uygulamalarınızı prosedürlere uygun olduğu sürece eleştirmiyorlar ve kabul ediyorlar. Esasen bu biraz özgüven aşıl原因 bir destek oluyor genç bir mimar için. Burada da tabii ki okuldan sonra birden eleştiri mekanizmalarımız kaybolduğu için kendimizi bambaşka şekillerde sorgulayarak eleştirmek zorundayız, kendi kendimizi değerlendirmek durumundayız. Tabii ki bir diğer avantajı da mali olarak geri dönüşünün diğer başlangıç hikâyelerine göre tatmin edici olması.

Ö.O.- mimarlık yarışmalarına katılmayı düşünüyorsunuz mü?

F.A.- Esasen kesinlikle şu bakış açısı yosun tutmuş bir halde ama doğru; devlette çalışan mimar bir süre sonra körelebilir. Çünkü yaptığımız iş standart bir iş olabiliyor. Eğer şanslısanız önünüze gelen işler hakikaten bir şeyler üretebileceğiniz işler oluyor. Mesela benimle çokça buluştuk böyle işler, ama kamuda bütün mimarların böyle karşılaşmalarının olabilmesi mümkün değil. Sadece kamuda çalışan mimarlar için geçerli değil, kopmamak için uğraştığınız şeylerin dışında mutlaka katılımcı olamayacağınız yeni şeyleri takip etmek, hazmetmek zorundasınız, başka türlü var olamazsınız çünkü. Kendinize duyduğunuz saygı için bu çok önemli, daha evvel değindiğim gibi mimarın kendini en rafine haliyle ifade edebileceği bir platform olduğu için yarışmaları izlemek, o çok önemli.

Ö.G.- Ben de aktif olarak yarışmalara katılmaya çalışıyorum, bir-iki yarışmaya da katıldım. En azından şartname alıp eskiz yapıyorum. Yarışmaya katılmış olmak için değil, tasarım yeteneğimi kaybetmemek için. Piyasada çok fazla tasarım yaptığımız yok açıkçası, bu yeteneği kaybetmemek için yarışmalara katılıyor. Ben çok fazla ekip işi yapmak istemiyorum yarışmalarda, çünkü çok fazla kişinin aynı anda bir araya gelmesi mümkün olmuyor. Çok denedim öyle, yapamadım, bir türlü başarılı olmuyor. Bundan sonra iki kişiyle falan yarışmalara katılmayı düşünürüm.

A.A.- Bütün yarışma projelerinden haberdarım. Neden? Çünkü eğer bir vaktim varsa yapmak istediğim için söylüyorum, bu benim şahsi isteğim olduğu için söylüyorum, bütün yarışma projelerinden haberdar olmaya çalışıyorum, çünkü takip ediyorum, nerede ne yarışması var, onları takip ediyorum. İki defa da bunun için girişimim oldu, elimden geldiği kadar destek verdim ben arkadaşlarıma, az bile olsa en azından birtakım takiplerini yaptım, etütlerde destek olmaya çalıştım. Fakat ben iki tane ekibe şahit oldum. Yarışma projesine girip kazanan bir ekipte de çalışmıştım. Gerçekten yarışma projesini çalışan ekiplerin sadece bunu kendilerine iş edindikleri bir düzen de var. Ofiste serbest çalışırken veya kamuda çalışırken bir yandan da yarışmaya gireyim değil de, bir ofis düşünün ki, sadece tamamen yarışma projelerine adapte olmuş insanlara şahit oldum ve onlar gerçekten başka bir şekilde çalışıyor, bizim düşündüğümüzden çok farklı.

B.Ş.- Peki, Güney Mimarlık dergisini nasıl buluyorsunuz?

A.A.- Ben yerel olduğu için bekliyorum bir an önce çıksın, izleyeyim diye. Adana'da kim ne yazmış, yerel projeler de konuluyor, ben merak ediyorum.

Ö.G.- Ben dergiyi aldığım anda, kargodan gelir gelmez hemen direkt şöyle bir tarıyorum bu ay neler var, neler geçiyor, ne yapıyor diye detaylı bir şekilde incelemesem bile. Çok fazla şey görüyorum, mesela yerel olduğu için Çukurova Üniversitesi'nden kendi hocalarımı gördüğümde daha iyi okuyorum. Yerel mimarları gördüğümde onların yazılarını daha öncelikli okuyorum. Mesela, bir Ankara Üniversitesi'ninkini en son olarak okuyorum, ben daha yerel bakıyorum.

T.K.- Aslında konusunda uzman kişilerden bilgi almak istediğiniz için o tarzda biraz ilgileniyorsunuz.

A.C.- Biraz daha yerel bakıyorum. Kendi tanıdığım insanlara daha bir hemen bakıyorum.

Ö.O.- Mimarlar Odası'ndan beklentileriniz nedir, Oda'nın neler yapmasını istediniz?

Ö.G.- Sorunları çözmek için ben özellikle vurguladım, kitlesel hareket olması gerektiğini söylüyorum. Mesela, bu kitlesel harekette Oda'nın bütün mimarları bir araya toplaması, bağdaştırıcı bir noktada olması lazım. İnsanları birbirine daha çok yaklaştırması lazım, bu benim şahsi görüşüm, daha çok etkinlik yapması lazım ve insanları daha çok bir araya getirmesi lazım. Benim Oda'dan beklentim bu, yani mimarlarla daha çok böyle toplantılar yapsa, görüşmeler yapsa... Yani genç mimarlar için bu sohbet çok güzel bence... Belki de 40 yaş üstü mimarlarla da böyle toplantılar yapılıp, onların tecrübeleri bizlere aktarılabilir ya da daha çok böyle bir araya gelip sohbet ortamları sağlanabilir. Gençlerle ve 40 yıllık mimarlarla filan bu ortam daha çok sağlanabilirse mesela bizim için güzel olur diye düşünüyorum. Oda'dan böyle bir beklentim var açıkçası.

F.A.- Benim Oda'dan aslında en önemli beklentim şu: Öncelikle yerellikten bahsettiğiniz noktada mimarlık algısının biraz yönlendirilmesini bekliyorum. Mesela, Adana örneğini konuşalım. Eğitim düzeyi daha düşük seviyelerde olan insanlara yönelik birtakım görsellerle, içinde yaşadıkları binaları fark etmelerini sağlayacak bir çalışma yapabilirsiniz örneğin, buna biz de katkı sağlarız. Birtakım çalışmalarla, çocukların da kayrayabileceği şekilde, mimarlığın farkına varmaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu herkesin kucaklayarak başarabileceği bir konu, bir de mimarlığın daha çok saygı görebilmesi için biz meslek alanında kendi içimizde zaten konuları sürekli değerlendiriyoruz. Bunu biraz daha dışarıya taşımamız lazım sanıyorum, dış hekiminin de veya bir çiftçinin de konuşulanları birazcık anlayabilmesi, bir bakış açısı kazanabilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani çiftliğinin işlerini gördüğü üstü kapalı herhangi bir kutu

olarak değil de, gerçekten de atmosferinde kaliteli zaman geçirebileceği veya mutlu olabileceği bir yer olmasını tercih etme seçeneğinin olduğunu göstermeliyiz bence. Bir de yapıların mimarlarıyla anılması gerektiğini düşünüyorum. Bence Adana'dan başlayarak bunu vurgulamalıyız. Kötü yapıların mimarları da yine isimleriyle anılmalı, insanlar birazcık utanmalı. Gerçekten bir şeyler söyleyen, yol gösteren referans yapılarla yine mimarları da saygıyla anılmalı, belki de isimleri duvarlarına yazılmalı. Bence böyle bir girişiminiz de olabilir, sanırım ben bunları bekliyorum.

A.C.- Ben Mimarlar Odası'ndan önce şöyle söyleyeyim, Güney Mimarlık dergisiyle ilgili bir şey söylemek istiyorum; ben dergiyi birazcık soğuk buluyorum. Bu şahsi fikrim, belki diğer arkadaşlar katılmayabilir. Mimar olduğumuz için birazcık daha görsel resimlere ağırlık verilebilir ve dünyadan projelere böyle güncel projelere birazcık daha ağırlık verilebilir diye düşünüyorum.

B.Ş.- TMMOB Mimarlar Odası'nın Genel Merkez düzeyinde yayınladığı dergiyi takip ediyor musunuz?

T.K.- Mimarlar Odası, tabii öğrencilik dönemine gidiyorum, Oda'yı çok iyi tanııyordum, Oda'yı çok iyi bilmiyordum. Oda bu konuda daha çok mimarlık fakültelerinde olmakla beraber diğer meslek gruplarına ve ortaöğretim kurumlarına

mimarlık mesleğini daha iyi ifade edebilecek çalışmalarda bulunabilir. Bununla beraber oradaki öğrencileri Oda'ya daha fazla çekebilir. Sonuçta 4-5 sene sonra benim karşımda o öğrenci arkadaşım oturabilir. Yani beni daha önceden tanıyabilir. Bunu sağlayacak olan çalışmalara biraz daha yönlenebiliriz.

T.Ü.- Ben de açıkçası Özer'e katılıyorum. Ben bu görüşmenin çok keyifli geçtiğini düşünüyorum. Şimdi Oda birçok etkinlik yapmaya çalışıyor, hani yeterli topluluğu sağlayamadığı zamanlar da oluyor. Etkinlik yapıyor, ama herkesin dahil olmadığı zamanlar da oluyor. Ben bu söyleşi için ilk arandığımda hiç düşünmeden kabul edip zamanımı ayarlamaya çalışıyorum. Daha fazla örgütlenebilir bir şekilde arkamızda olmasını beklediğim bir Mimarlar Odası düşünüyorum. Örneğin bir araştırma bölümü olarak kocaman bir kütüphane kurabilir, buranın da Mimarlar Odası için yeterli bir bina olduğunu düşünmüyorum, ben buraya sığdığımızı düşünmüyorum. Hepimizin fikirleri buraya sığmıyor ki, ben buraya sığdığımızı düşünmüyorum açıkçası.

Ö.G.- Sosyalleşmemiz lazım, herkes bireysel olduğu zaman boğuluyoruz. Böyle ortamlar daha sık olursa, haftada, en az iki haftada bir mesela böyle sohbetler olsa eminim birçok insan seve seve gelir.

Ö.O.- Biz de sizlerle bir araya gelmeden önce görüştük; ne yapmamız lazım, ne sormamız

lazım ki, sizlerden gelen cevaplarla bir sonuca varalım, iyi şeyler çıkaralım. Hem siz tatmin olun bu geldiğiniz ortamdan, hem de bizler sizlerle konuşmaktan memnun olalım, güzel bir ortamda bulunmaktan memnun olalım istedik. Sonuca baktığımızda hepimiz duyarlı olmayı ön plana koyuyoruz, hepimiz sosyalleşmekten bahsediyoruz, iletişimden bahsediyoruz ve buradaki en önemli sorun mesleki duyarlılığımız ve örgütlenmemiz. Bahattin Bey son söz sizin...

B.Ş.- Ben Güney Mimarlık Dergisi Yayın Kurulu adına herkese ayrı ayrı teşekkür ederim. TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi, bölgemizde böyle bir dergiyi çıkarttığı için ve dergide genç meslektaşlarımıza bu olanağı sağladığı için, tüm Yönetim Kurulu Üyelerine teşekkürü bir borç bilirim. Aslında gelecek hem ülkemiz açısından, hem mimarlık hizmetleri açısından, hem de mimarlar açısından gerçekten kaygı verici... Son sözüm, uluslararası nitelikteki emek pazarı giderek mimarlara daha kapalı hale gelmekte, bunun önünün açılması, ciddi bir istihdam politikası oluşturulması, mimarlığın ve mimarlık mesleğinin daraltılmaması gerekiyor. Başlarken "adım MİMAR / ilk adım da MİMARLIK" demiştik. Evet, aslında adımız mimar, ama ilk adımımız da, son adımımız da mimarlık... Mimarlığın; gencinin de yaşlınının da sorunları hep birdir. Ortak çözüm, birlikte birbirimizle dayanışmaktan geçmektedir, birbirimizi anlamaktan geçmektedir. Hepimize kolay gelsin... ■

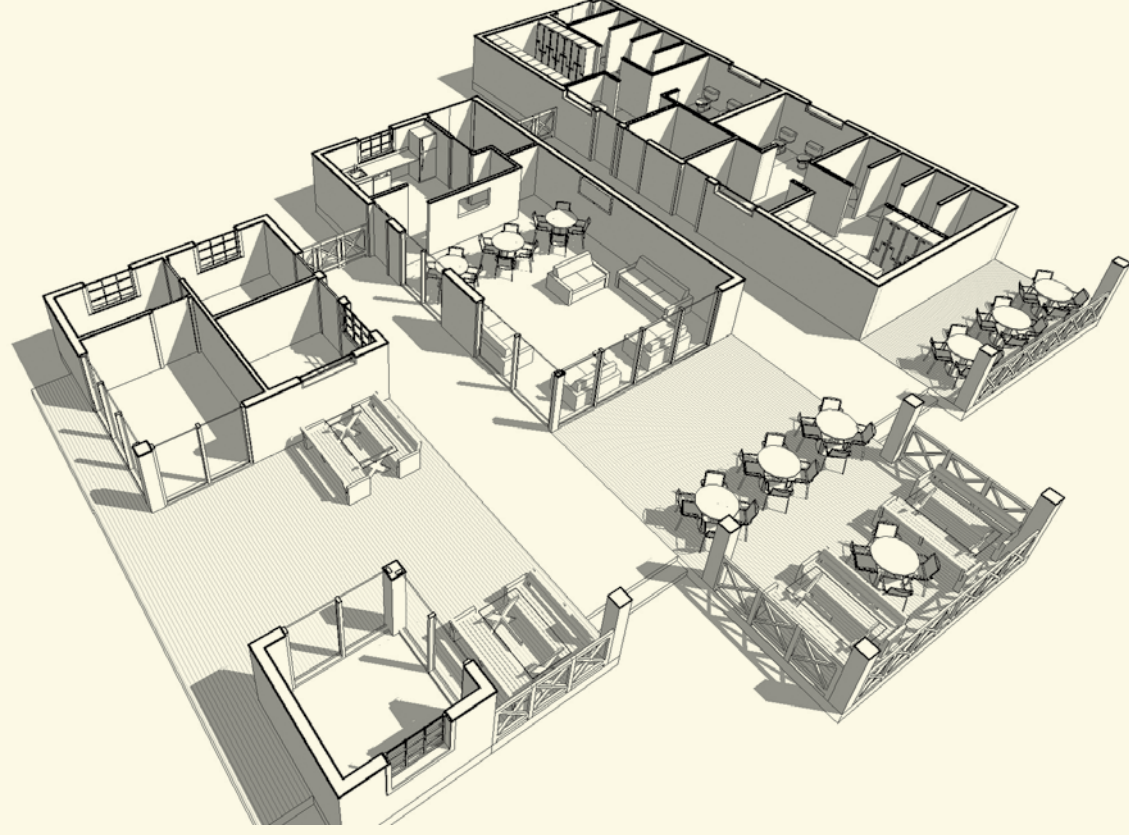

ADANA ATLI SPOR KULÜBÜ TENİS KORTLARI HİZMET BİNASI

Hakan KISACIK

Mimar

Adana Atlı Spor Kulübü Tenis Kortları Hizmet Binasının tasarım kararları; birbiri ile ilişkilendirilen "mevcut doğal örtüsünün varoluş biçimi" ve "binanın fonksiyonu" üzerinden geliştirilmiştir.

Tasarım Yaklaşımı

Kullanıcıların bina ve çevresi ile olan ilişkisi, planlamada öncelikli bir tasarım problemi olarak görülmüştür. Bu bağlamda problemin çözümünde fonksiyonellik ön planda tutulurken, binanın mevcut topografya ve doğal örtünün içindeki uyumu tasarıma girdi olarak belirlenmiştir.

Bölgenin iklim şartları göz önünde tutularak; kapalı, yarı açık ve açık mekânlar net bir şekilde kurgulanmıştır. Bu kurgu çerçevesinde oluşturulan kitlenin; sessiz, mütevazı ama kendinden emin geometrilerle yatay etkili bir iz yaratması, parçalıklı oluşu hem sessizlik ögesini oluşturmuş hem de yalın ve okunaklı bir planlamayı beraberinde getirmiştir.

Güney-Batı Kuzey-Güney ekseninde yerleştirilen sirkülasyon yarıtkıları; hâkim rüzgârı yapının içine alırken, görsel olarak binanın arka ve ön ilişkisini güçlendirmiştir. Bu şekilde azaltılan kapalı alanlar yapıya işletme kolaylığı ile birlikte uygulama ekonomisi getirmiştir.

Künye

Proje	HK Mimarlık
İşveren	Adana Atlı Spor Kulübü
Yapımcı	Karut İnşaat
Proje tarihi	2011
Yapım tarihi	2012
İnşaat Alanı	375 m ²
Fotoğraflar	Hakan Kısacık

Hakan Kısacık

1973 yılında Adana'da doğdu. İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nü 1993 yılında bitirdi ve 1996 yılında aynı fakülteden "Yüksek Mimar" unvanını aldı. 1997 yılında kurucu ortağı olduğu proje ofisinde çalıştıktan sonra 2000-2012 tarihleri arasında İncirlik Hava Üssü'nde Vinnell Brown & Root (VBR) firmasında mimar olarak görev yaptı. Son olarak 2012 Şubat ayından bu yana kurucusu olduğu HK Mimarlık Ofisi'nde, yurtiçi ve yurtdışı projelerinde tasarım yapmaktadır.

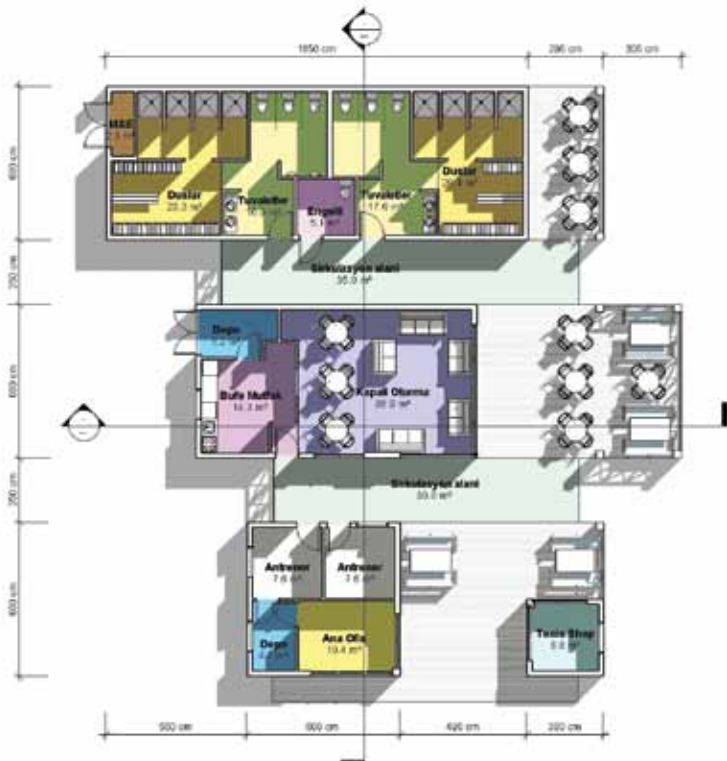
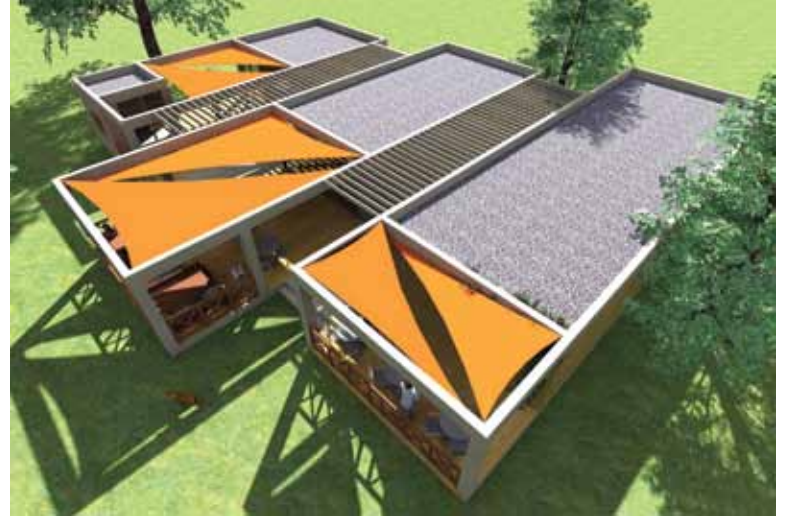

ön görünüş

arka görünüş

35.000 KİŞİ KAPASİTELİ STADYUM PROJESİ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ 2012-2013 GÜZ YARIYILI MİMARİ PROJE 8

Erkin ERTEN

Mimar

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü Başkanı

Şehir merkezinde yerleşim birimleri arasında sıkışık kalan ve taşınması düşünülen mevcut stadyuma alternatif olarak bölümümüzce, 2012-2013 Güz dönemi 8. yarıyıl, diploma projesi konusu için "35.000 Seyirci Kapasiteli Stadyum Tasarımı" seçilmiştir. Konunun, çevre tasarımı, özel konstrüksiyon tasarımı ve mimari işlevi açısından diploma projesi için uygun olduğu düşünülmüştür.

Yapılacak olan stadyum projesinde, şehrin gelişme alanı olarak değerlendirilen, şehir metrosu / merkezi ve üniversiteyle ilişki kurulması, ulaşım sorununun bir problem olarak değerlendirilerek çözüm önerilerinin getirilmesi istenmiştir. Projede, FIFA kriterlerine göre 4 yıldızlı, 35.000 kişi kapasiteli büyük ve çağdaş bir kompleksin artan ihtiyacı karşılaması, kapalı ve açık spor alanları ile yılın her döneminde kullanılabilecek modern bir tesis olması amaçlanmıştır.

Yer seçimi için Adana kenti Nazım İmar Planında "Spor Tesisi Alanı" olarak belirlenen; Çukurova Üniversitesi Kampus alanı sınırında, Çarkıpare Kavşağı'nda yer alan 127 dönüm büyüklüğündeki arazinin verilmesi uygun görülmüştür. Verilen konu, kent bütününe yönelik Adana halkının rekreasyon ve spor ihtiyaçlarını karşılayabilecek mekânsal gereksinimleri kapsamaktadır.

Stadyum Programı

1- Giriş ve Çıkışlar

- Seyirci giriş ve çıkışlar
- Acil giriş ve çıkışlar
- Takım giriş ve çıkışları
- Şeref tribünü ve basın giriş/çıkışları

2- Sportif Alanlar

- Futbol Oyun Alanı 10.200 m²

- Takım giyinme ve soyunma odaları 600 m²
- Hakem odaları 80 m²
- Sağlık merkezi 40 m²
- Doping test odası 20 m²
- Antrenman salonları 2.200 m²

3- İdari Bölümler

- Yönetim ünitesi 110 m²
- Hizmetler ünitesi 1.220 m²
- Emniyet güçleri odası 200 m²
- Yangın acil müdahale odası 50 m²
- UEFA, FIFA ve YOK ofisleri 90 m²

4- Tribünler

- Kapalı, açık ve kale arkası tribünleri 15.000 m²'nin altına inmemek koşulu ile sirkülasyon dahil düşünülecektir.
- Şeref tribünü (VIP tribünü) 2.000 m²
- Basın tribünü 200 m²
- Radyo ve TV naklen yayın odaları 30 m²
- Televizyon stüdyoları ve röportaj alanları 150 m²
- Kapalı alanlar 1.000 m²
- Medya ve basın konferans odaları 50 m²
- Ortak kullanım mahalleri / WC 2.500 m²
- Büfeler ve Bistro Alanları 1.000 m²
- Seyirciler için Revir 100 m²

5- Ticari Aktivite Üniteleri 1500 m²

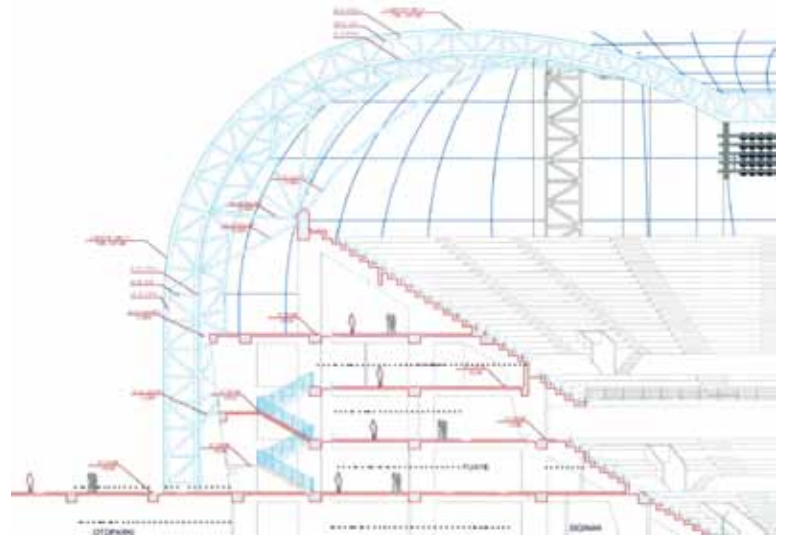
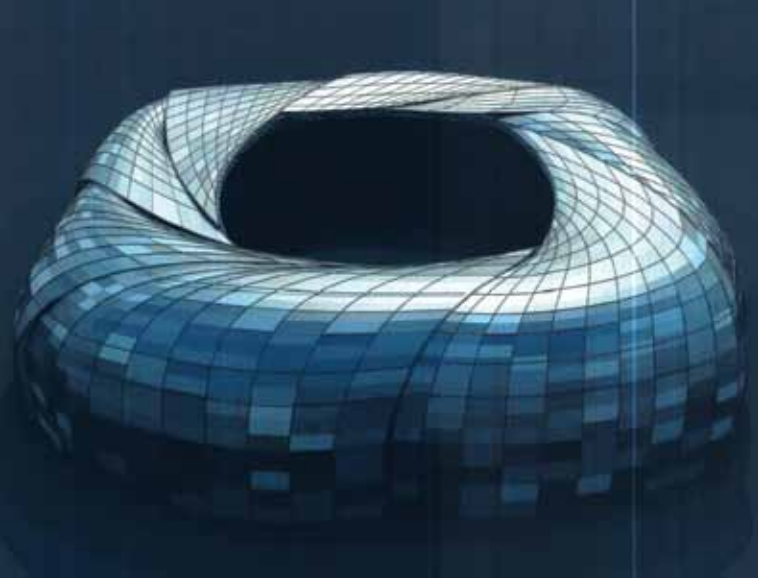
6- Otopark

7- Çevre Düzenleme

Kapalı Alan Toplamı	13.140 m ²
% 75 Sirkülasyon Alanı	9.855 m ²
Toplam	22.995 m²

Açık Alan Futbol Sahası	10.200 m ²
Tribünler	(min) 15.000 m ²
Toplam	25.200 m²
Genel Toplam	48.195 m²

Serda ÇIRKIN

** TASARIMA BAŞLANIRKEN METAFOR OLARAK GİRDAP KONSEPTİ SEÇİLMİŞTİR. STADYUM MERKEZİ KONUMLANDIRILARAK GİRDAP METAFORUYLA ARAZİNİN MERKEZİNE TOPLANMA VE BUNA GÖRE ŞEKİLLENMESİ AMAÇLANMIŞTIR.

** METRO DURAGINI ARAZİNİN KUZEY KISIMINDA ,KAVŞAĞA YAKIN KONUMDA OLMASI ÖN GÖRÜLMÜŞTÜR.OTOBÜS DURAGININ DA ARAZİNİN KUZEYİNDE OLDUĞU DÜŞÜNÜLEREK OLUŞTURULAN MEYDAN DA YAYALARIN TOPLANMASI AMAÇLANMIŞTIR.BU KISIMDA SOSYAL TESİSLER VE YARI AÇIK OTURMA ALANLARI KONUMLANDIRILMIŞTIR.MEYDAN DA TOPLANAN YAYALARIN ; KOT FARKLILIKLARINDAN DA YARARLANILARAK TAŞITLA KAPŞILAŞTIRILMADAN STADYUMA KOLAYLIKLA ULAŞTIRILMASI HEDEFLENMİŞTİR.

** SEYİRCİLERİ +5.00 KOTUNDA BİR GİRİŞ PLATFORMUNDA TOPLAYARAK KONTROL NOKTALARINDA DA GEÇEREK STADYUMA ALINMASI AMAÇLANMIŞTIR. 12 ÇEKİRDEKLE DE SEYİRCİ GİRİŞLERİNİN OLDUĞU +14.00 KOTUNA DA ÇIKILARAK TRİBÖNLERE DAĞILIM OLMASI SAĞLANMIŞTIR.

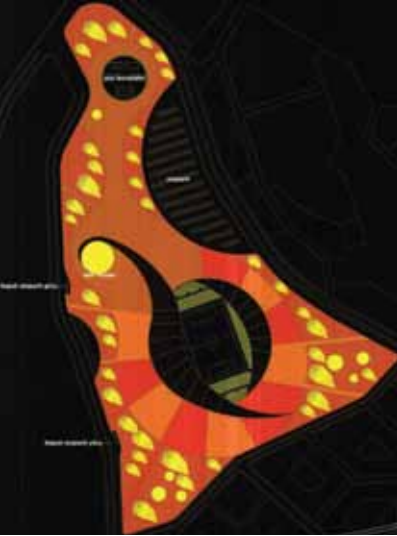
** VİP,BASIN VE SPORCU GİRİŞLERİ DİĞER SEYİRCİ GİRİŞLERİNDEN AYRI DÜŞÜNÜLEREK 0.00 KOTUNDAN ALINMIŞTIR. BASIN ,VİP,VE LOCA KATLARINA HER BİR FONKSİYON İÇİN ÖZEL ÇEKİRDEKLER KONUMLANDIRILMIŞTIR.

** SAHAYA 3 AYRI ACIL GİRİŞ KONUMLANDIRILMIŞTIR.0.00 KOTUNDAKİ YOLLARA BAĞLANARAK RAHAT BİR ULAŞIM SAĞLANMASI AMAÇLANMIŞTIR.

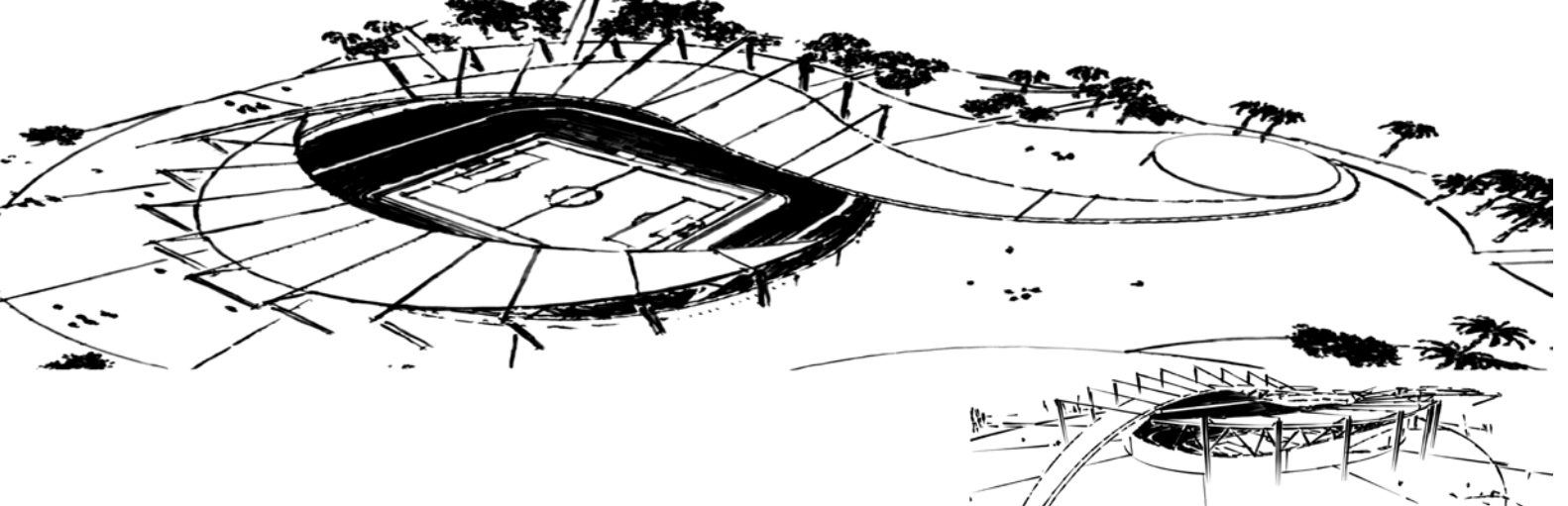
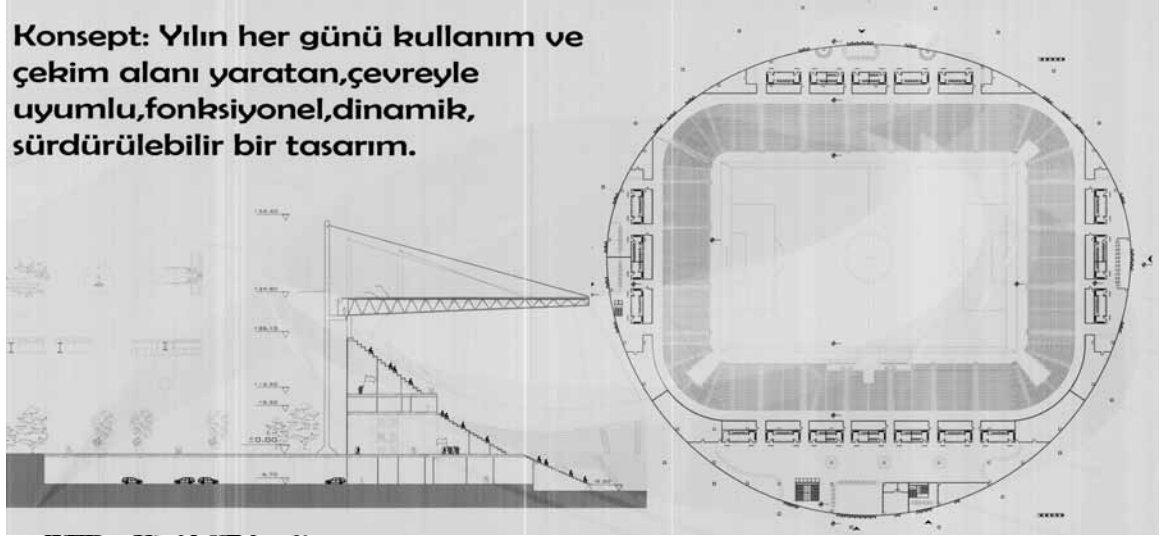
** TRİBÖN YAPISI BETONARME DÜŞÜNÜLMÜŞTÜR.KABUK SİSTEMİ İSE BU BETONARME SİSTEME BAĞLANAN ,ENİNE KEŞİTSİZ ÇELİK SİSTEMDEN DÜŞÜNÜLMÜŞTÜR.KABUĞUN DIŞ GÖRÜNÜMÜNDE ESTETİK GÖRÜNÜMÜ SAĞLAMAK İÇİN ALMİNYUM KOMPOZİT KAPLAMA KULLANILMIŞTIR.

** ARAZİNİN GÜNEY KISIMINDA DİĞER SPOR AKTİVİTELERİNİN YAPILABİLECEĞİ OYUN SAHALARI ,ANTREMAN ALANLARI VE KAY KAY ALANLARI DÜŞÜNÜLMÜŞTÜR.

Batu Alper AKDOĞAN

Konsept: Yılın her günü kullanım ve çekim alanı yaratan,çevreyle uyumlu,fonksiyonel,dinamik, sürdürülebilir bir tasarım.

Gizem ERTÜRK

Genel Yaklaşım

Stadyumun tabanı dikdörtgen şeklindedir. FIFA standartlarına uygun olarak eni 68 boyu 105 metredir. Tasarımda arazinin doğal eğiminden faydalanılmıştır. Kuzey yönde yaya yoğunluğu daha fazla olacağı için kuzeyde bir meydan tasarlanmıştır. Burada varolan açık spor alanları ve otoparklarla meydanın sürekli canlı kalması hedeflenmiştir.

Stadın araziye konumlanması kuzey-güney oryantasyonuna yakın bir açıdadır. Taşıyıcı betonarme sistemle, kabuk ise çelik konstrüksiyonla yapılmıştır.

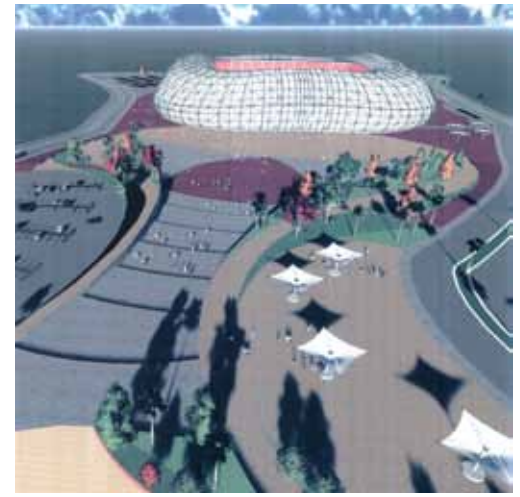
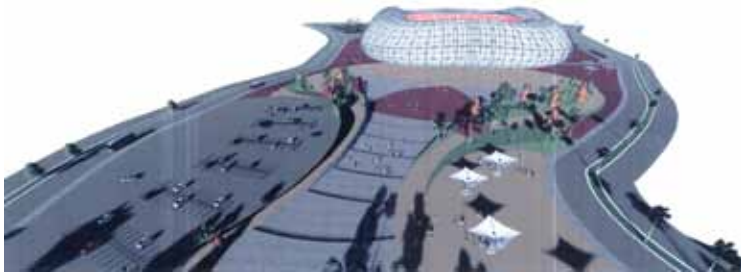
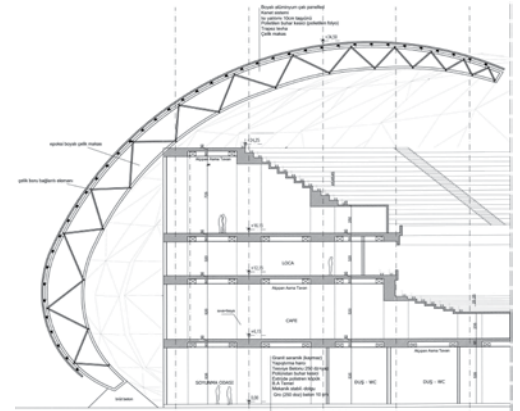
Teknik Özellikler

Stadyum 35000 seyirci kapasitelidir. Engelliler için 100 kişilik yer ayrılmıştır.

İlk kadeşe olarak yapılan tribünlerin alt kısmı 16 derece eğimlidir. Basamakların kot yüksekliği 25cm'dir, üst tribünlerde ise sahanın net görülebilmesi için eğim 30 dereceye çıkarılmış, kot yüksekliği ise 45 cm olmuştur.

Stadyumun batısında VIP ve spor takımı girişleri vardır. Tribün kotları arasındaki localar yaklaşık 1000 kişiye hizmet verebilecek kapasitededir. Locaların bulunduğu kottaki restoranlar ile saha manzaralı mekan elde edilmiştir.

Arazinin batı girişinde bir acil çıkış kapısı, açık otopark ve kapalı otopark girişi vardır. Güneydoğu ve kuzeybatısında stadyuma ve sahaya hakim açılı çıkış kapıları vardır.

Dilara Cücen

KONSEPT
Günümüzde kadın seyirci sayısı de artışta bütüncül şehir sosyal dokular farklı iki kentsel bölge olarak ele alınmıştır. Günümüzdeki kentsel dönüşüm projeleri bu iki parçayı bir bütün haline getirmeyi amaç edinmiştir. Tasarlanan stadyum projesinde iki farklı gelen gelen duyar yerleri iki parçayı temsil etmek, bu iki parçayı yerinin yeni odak noktasında buluşturulmuştur. Tasarım konusu olan stadyum sosyal etkinliklerin odak ve yerinin birleştirilmesi ortak eleman görevini üstlenecektir.

ANALİZLER
Yapılacak olan mevcut metro hattı ile kullanıcıların daha hızlı ve kolay ulaşımını ve dağılımını sağlamak için iki ayrı bölgeden iki farklı girişler oluşturularak her iki kullanıcı kesiminde de azaştırmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda iki farklı girişle şehirdeki araç yığılması da bir yola bindirmeyerek kullanıcıların rahat amaçlanmıştır. Kavayklar da düzenlenerek yapılarak taşıyıcı rahatlatılmıştır.

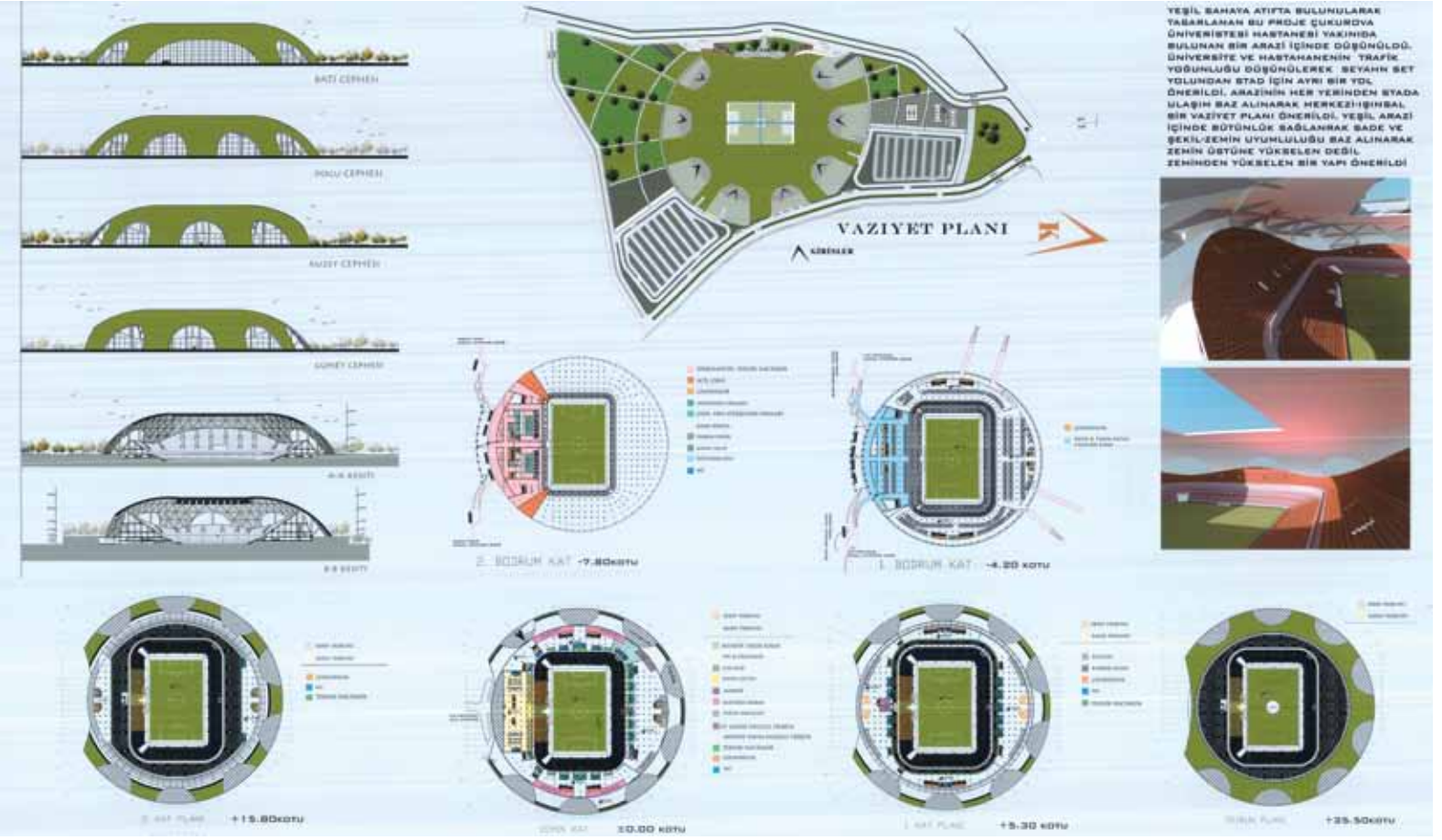

ARAZİ
Arazideki mevcut eğimin bazı bölgeleri koruyarak üzerine bir meydan tasarlanmıştır. Otopark girişleri halk ile ilişkilendirilmiştir. Eğimden yararlanılarak yükseklik duvarları ile pekiştirilerek otopark için ayrı bir alan meydana getirilmiştir. Böylece stadyum önüne çıkartıp taşıyıcı yapıları oluşturulmuştur. Açık girişler yine bu koruma yolu sağlanmıştır.

PLANLAR
-5.23 KAT PLANI 1/1000
0.00 KAT PLANI 1/1000
+4.33 KAT PLANI 1/1000
+10.37 KAT PLANI 1/1000
Tasarımda engelliler için gerekli sayıda alanlar yerleştirilmiştir. Aynı zamanda -5.23 katında ayrı bir otopark çıkışı ile +4.33 katında kendileri için ayrılan alanlar katta yer alan yapılarca. Duvarların dışındaki merdivenlerde ise merdiven alanları belirtilmiştir.

İbrahim VURGUN

M. Arben ERK

Proje , büyüyen ve gelişen Adana'ya 5 yıldızlı bir şehir stadyumu kazandırmayı amaçlamaktadır. Şehrin iki yerel takımına ve çevre illerden gelecek olan takımlara ev sahipliği yapacak olan tesisin kapasitesi 35.000 kişidir. Toplam inşaat alanı 50.000 m2'dir.

Binanın bodrum katından her iki takımın otobüslerinin girişine olanak sağlamıştır. Bodrum katta futbolcular için yeterli sayıda soyunma odaları, teknik heyet ve hakemler için ofisler, ilkyardım odaları, güvenlik birimleri ofisleri ve teknik mahaller tasarlanmıştır

Zemin katta taraftarların ihtiyaçlarını karşılayacak kadar mağaza, büfe, ilkyardım odaları ve wc'ler yer almaktadır.

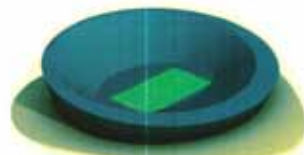
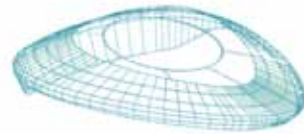
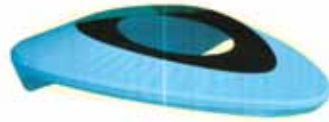
Protokol ve basın mensupları için tasarlanan özel localarına bodrum kattan ayrı çekirdeklerle ulaşım sağlanmıştır. Protokol ve basın için 1.katta localara yakın bar ve restoran bulunmaktadır.

Basın mensupları için batı tribünde localar, kapalı kamera alanları, tv ve radyo stüdyoları bulunmaktadır.

Seyirci ulaşımı bina çevresinde konuşlanan turnikeler ile sağlanmıştır. Arazinin kuzeyinde ve güneyinde seyirci otoparkları yer almaktadır. Metro, çarşı ve sonrasında meydan ile bütünleşerek stadyumun içine kadar aynı kottan ulaşım sağlanmış ve seyirciler için bekleme süresince vakit geçirecekleri alanlar düzenlenmiştir.

Bina yapım tekniği, ana taşıyıcılar betonarme kolonlardı. Tribünler betonarme kolonlara bağlı çelik konstrüksiyona taşınmaktadır. Binanın çatı sistemi, binanın ana taşıyıcı sisteminden bağımsız çelik kolonlarla oluşturulmuş ve alüminyum cephe giydirmesi yapılmıştır.

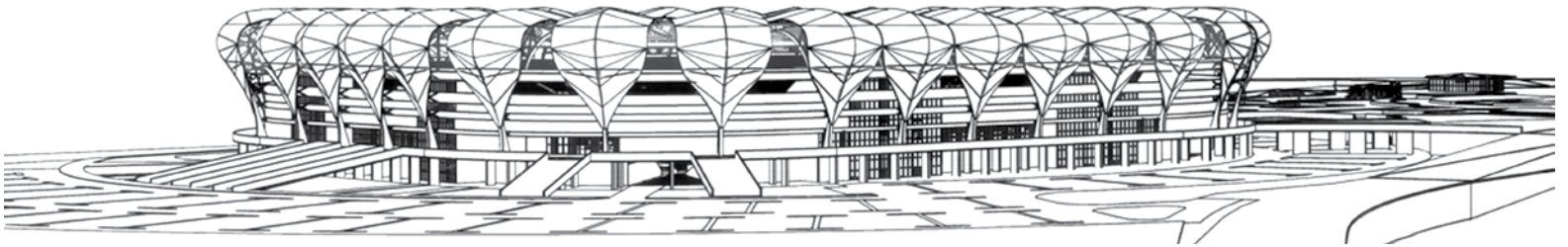
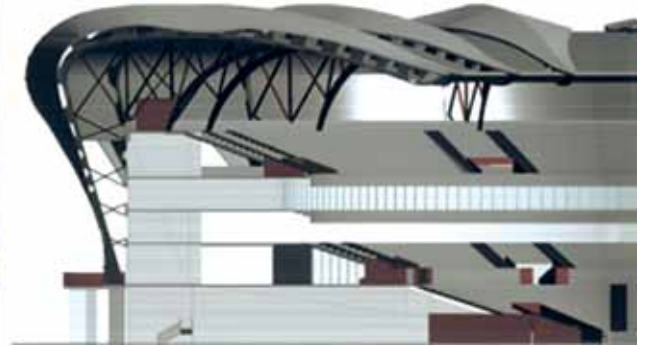
Tüm seyircinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanan Adana stadyumu kapasitesi ve konforuyla gelişen Adana'nın modern sembollerinden biri olacaktır.

Şenol KÖKLÜ

Özgün kültürel yapısı ve aktif spor faaliyetleriyle Türkiye'nin öne çıkan şehirlerinden olan Adanada önerilen şehir stadi ve rekreasyon alanı projesi batıda çatalan kavşağında yer almaktadır. mimari dili, iç ve dış alan önerileri, yakın çevre ilişkisiyle yeni aktivite alanı olması düşünülmüştür. Araziye yaklaşımı temel olarak toplu taşıma ,metro,kara yolu ulaşımı ve yaya ulaşımıdır,yapı bölge merkezinde ihtiyaç duyulan ve aynı zamanda stadyum yapısının bu bölgede bulunması ile öngörülen gelişme nedeniyle rekreasyon alanı önerisi sunulmaktadır. 35000 kapasiteli stadta; 14 taraftar girişi,2 vip girişi,2 loca girişi,1 basın girişi olmak üzere 19 giriş bulunmaktadır.bina arazi kotları düşünülerek 0,00 ve 7,20 kotlarından seyirci girişleri sağlanmıştır. 7,00 kotunda oluşturulan meydan girişler köprüler aracılığıyla sağlanmaktadır.kavşak ile stad arasında oluşturulan yaya aksı sonunda metrodan bağlantı sağlanmaktadır.yaya aksı boyunca etrafında sosyal alanlar yerleştirilmiştir. 1500 araç kapasiteli otoparktan binaya bağlantılar rampalar ve 0,00 kotunda bulunan girişler ile sağlanmaktadır.

Cansu GÜNEY

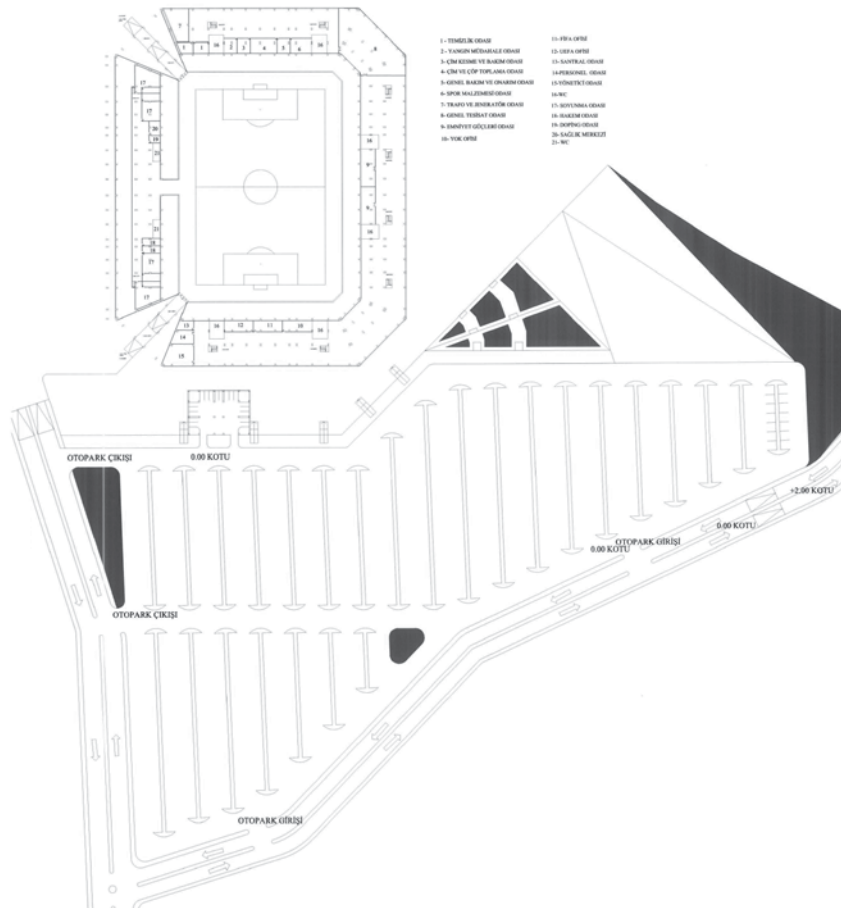
ŞEHİR STADYUMU PROJE TASARIMINDA SÖZ KONUSU STADYUM ARAZİNİN MERKEZİNE KONUMLANDIRILIP YAKLAŞIMLAR DÜZENLENMİŞTİR. KÜTLE HAREKETİNE ÇAĞRIŞIMDA BULUNAN DİYAGONAL ŞEKİLLENMİŞ YEŞİL ALANLAR YAYA GİRİŞLERİNE ULAŞTIRMAKTADIR. BU ŞEKİLDE VAZİYET PLANINDA BİR BÜTÜNLÜK SAĞLANMAYA ÇALIŞILMIŞTIR.

KUZEYDEKİ ÇATALAN KAVŞAĞI UYGUNSUZ KULLANIMINDAN DOLAYI REVİZE EDİLİP VAZİYET PLANINDA GÖRÜLDÜĞÜ GİBİ DÜZENLENMİŞTİR.

KUZEYDE KAVŞAKTAN DOLAYI DOĞUDAKİ YOLUN İŞE EN ÇOK KULLANILACAK YOL OLMASINDAN DOLAYI ARAÇ GİRİŞLERİ BU CEPHELERDEN DÜŞÜNÜLMEMİŞTİR. KENDİ ARAZİMİZİN GÜNEYİNDEN YOL DÜZENLEYİP ARAÇ GİRİŞLERİ VE OTOPARK BURADA ŞEKİLLENMİŞTİR. BATIDAN İŞE PROTOKOL VE SPORCU GİRİŞLERİ UYGUN GÖRÜLMÜŞTÜR.

ARAZİDEKİ MEVCUT EĞİM DÜZENLENİP KOT KULLANILARAK HAREKET SAĞLANMAYA ÇALIŞILMIŞTIR. BÖYLECE GİRİŞ VE YAKLAŞIMLAR ÖZELLEŞTİRİLMİŞTİR.

TASIYICI OLARAK TRİBÜNLERDE BETONARME SİSTEM ÇATIDA İŞE ÇELİK SİSTEM DÜŞÜNÜLMÜŞTÜR. ÇATI SİSTEMİ TRİBÜNLERİN ÜZERİNİ KAPATACAK ŞEKİLDE TASARLANMIŞTIR.

Gülsüm KAFADAR

TASARIM KARARLARI

KÜTLE VE KABUK, MEKSİKA DALGASININ DİNAMİKLEĞİNİN VE TARAFTAR COŞKUSUNU TEMSİL ETMESİNDEN YOLA ÇIKILARAK TASARLANMIŞTIR.KÜTLEDEKUZZEYDOĞU-GÜNEYBATI YÖNÜNDE YÜKSELME YAPILARAK GÜN IŞIĞININ KIRILMASI,STADA GELMESİNİN ENGELLENMESİ AMAÇLANMIŞTIR.

YAKLAŞIM KARARLARI

SARIÇAM BELEDİYESİ KUM OCAĞININ YERİNDE YAPILACAK OLAN STADYUM TASARIMINDA YAYA AKSI, KUZEY-GÜNEY YÖNÜNDE OLUŞTURULMUŞTUR.KUZZEYDE,EDİMİN OLDUĞU ALANLARDA TERASLANMALAR YAPILARAK,SOSYAL AKTİVİTE ALANLARI YERLEŞTİRİLMİŞTİR.BÖYLECE METRO ÇIKIŞLARI DA SOSYAL ALANLARLA BAĞLANTILI HALE GETİRİLMİŞ, MEYDANLAR OLUŞTURULMUŞTUR.BU AKS GÜNEYDE SPOR TESİSLERİNİN OLDUĞU ALANA AÇILARAK BAĞLANTILI SAĞLAMAKTADIR.STADI ÇEVRELEYEN YOLLARDAN STADA ULAŞIMI SAĞLAYAN DOĞU-BATI YÖNÜNDE TOPLAYICI YOLLAR TASARLANMIŞTIR.DOĞU YÖNÜNDE OTOBÜS DURAKI VE STADA ULAŞIMAKSİ,BATI YÖNÜNDE İSE VIP,PROTOKOL, BASIN OTOPARKLARI VE ULAŞIM AKSİ BULUNMAKTADIR. BU YOLLAR ENGELLİLERİN İHTİYAÇLARI DÖŞÖNLEREK YAPILANDIRILMIŞTIR.

PLANLAMA

BATIDA PROTOKOL,BASIN,VİP VE LOCA GİRİŞLERİ BULUNMAKTADIR.DOĞUDA MARATON VE LOCALAR İÇİN AYRIRIŞIŞ VE ÇEKİRDEKLER BULUNMAKTADIR.MİSAFİR TAKİM GİRİŞİ İSE KUZZEYBATIDA YER ALMAKTADIR.GÜNEYDE GÜNEY KALE ARKASI KUZZEYDE KUZZEY KALE ARKASI GİRİŞLERİ VARDIR.ENGELLİLER İÇİN İZEME ALANLARINA GEÇİŞ 0.00 KOTUNDAN SAĞLANMAKTADIR.STADIN 4 YÖNÜNDE DE ENGELLİ VE ENGELLİ YAKINLARI İÇİN ALANLAR TASARLANMIŞTIR. -1.50 KOTUNDA İSE FIFA UEFA OFİSLERİ,TAKİM BOYUNNA ODALARI,NAKEM ODALARI SAĞLIK BİRİMLERİ PROTOKOL LOCA TAKİM OTOBÜSLERİ OTOPARKLARI İLE TEKNİK ALANLAR YER ALMAKTADIR. KABUĞUN YÜKSELDİĞİ KUZZEYDOĞU-GÜNEYBATI YÖNÜNDEKİ ALAN İSE RESTAURANT OLARAK HİZMET VERMEKTEDİR.

OTOPARKLAR VE ACİL ÇIKIŞLAR

AÇIK OTOPARKLAR,TARAFTAR OTOBÜS OTOPARKI KUZZEY-GÜNEY AKSINDA DOĞUDA YER ALMAKTADIR.VİP,BASIN,PROTOKOL OTOPARKLARI BATIDA YER ALMAKTADIR.AYRICA PROTOKOL, TAKİM OTOBÜSLERİ,VİP İÇİN STADLA DİREK BAĞLANTILI KAPALI OTOPARK GİRİŞ ÇIKIŞI DA BU BÖLGEDE YER ALMAKTADIR.SEYİRCİLER İÇİN AYRILAN KAPALI OTOPARK GİRİŞİ, DOĞUDAKİ OTOPARKLARLA BAĞLANTILI OLARAK TASARLANMIŞTIR. KUZZEYBATI-GÜNEYBATI YÖNÜNDE İSE AMBULANS VE İTFAİYE İÇİN AÇIK OTOPARKLARDAN BAĞIMSIZ ACİL ÇIKIŞLAR DÜZENLENMİŞTİR.

KULLANILAN MALZEMELER

STADYUMI SARAN ÖRTÜDE ÇELİK KOLONLARLA DESTEKLİLÖMİNÜYU KOMPOZİT MALZEMELER KULLANILMIŞTIR.

Melisa GHADAMI

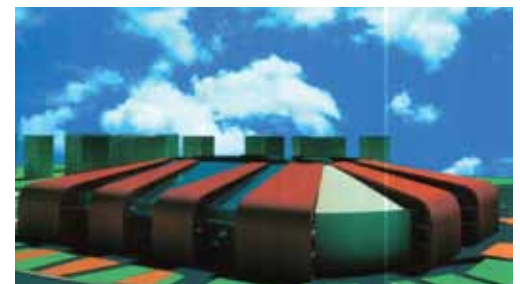
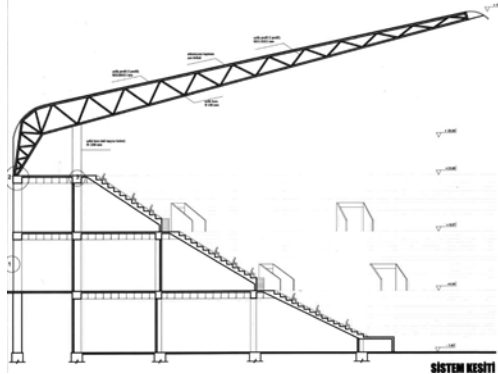
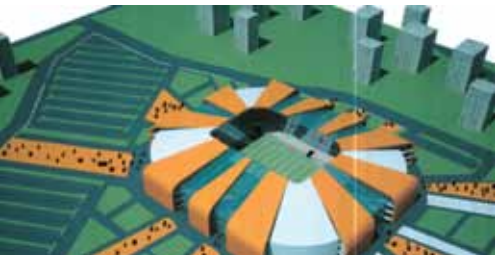
STADYUM 35.000 KİŞİYE HİZMET VEREBİLECEK NİTELİKTE TASARLANMIŞTIR. YERLEŞKEYE KENT MERKEZİNDEN ULAŞIM HAFİF RAYLI SİSTEM,OTOBÜS VE ÖZEL ARAÇLARLA SAĞLANABİLMEKTEDİR.ARAZİNİN GÜNEYİNDE 1500 ARAÇLIK AÇIK OTOPARK BULUNMAKTADIR.

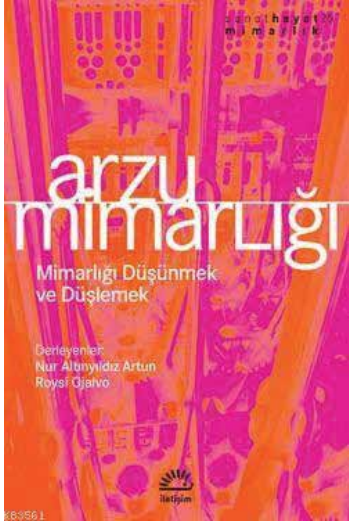
ADANA ŞEHİR STADYUMU TASARIMINDA KONSEPTİN ÇIKIŞ NOKTASI ÇUKUROVA BÖLGESİNİN SİMGELERİ NARENCİYE VE PAMUKTUR.BU YÜZDEN YAPININ KABUĞUNDA TURUNCU VE BEYAZ RENKLER KULLANILMIŞTIR.VE GÜN IŞIĞINI YAPININ İÇİNE ALABİLMEK İÇİN KABUK YER YER IŞIKLIKLARLA BÖLMELENDİRİLMİŞTİR.TRİBÜNLER TAMAMEN KAPALI OLUP KABUĞUN SARMAL Bİ ETKİ YARATMASI SÖZ KONUSUDUR.

PLANLAMADA UEFA VE FIFA KRİTERLERİ GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMUŞTUR.YAPININ ÇATI KABUĞUNDA ÇELİK SİSTEM KULLANILIRKEN TRİBÜN SİSTEMİ BETONARMEDİR.

TRİBÜN SİSTEMİ 3 BÖLMEDE ÇÖZÜMLENMİŞTİR.TRİBÜN TOPLAMDA 39 BASAMAKLIDIR.SAHANIN MERKEZİNE EN UZAKTA OTURAN SEYİRCİ 110 M UZAKLIKTADIR.

STADYUMDA VİP-BASIN GİRİŞLERİ VE TRİBÜNLERİ BATI CEPHESİNDE KONULANDIRILMIŞTIR.VE SEYİRCİ GİRİŞLERİ KÜTLENİN HER BİR YANINDA MEVCUTTUR.TASARIMDA ANA AMAÇ SEYİRCİLERİN HOMOJEN OLARAK SAHAYA ALINMASI VE SAHADAN TAHLİYESİDİR.

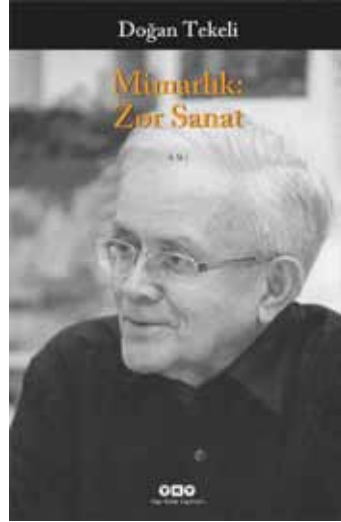
ARZU MİMARLIĞI / MİMARLIĞI DÜŞÜNMEK VE DÜŞLEMEK

Derleyenler: Nur Altınyıldız Artun, Roysi Ojalvo, İletişim Yayınları, 319 sayfa, İstanbul, Aralık 2012.

Arzu Mimarlığı, mimarlığın akılcılığına, işlevciliğine, denetimciliğine meydan okuyan; disiplini çözen; sınırlarını aşan ve bozan; orada yaratıcı alanlar açan söylemlerle pratikleri konu edinen yazılardan oluşuyor.

"Matbaanın icadından önce, kitaplardan çok mimarlık okunurdu. Mimarlık bir takım sayıların ve formların bileşkesiydi ve bunlar da sembolik anlamda son derece yüklüydü. Sayılar ve formlar, aritmetik ve geometri, yani mimarlığın matematiği..." diye başlayan "Mimarlığın akılcılığına, işlevciliğine, denetimciliğine meydan okuyan, sınırlarını aşan ve bozan, orada yaratıcı alanlar açan, söylemlerle pratiklerden söz ediyoruz" diyerek coşturan ve merak uyandıran *Arzu Mimarlığı* adlı derleme Ali Artun, Nur Altınyıldız Artun, Roysi Ojalvo, İpek Ek, Nilüfer Talu, Umut Şumnu, Bilge Bal, Semra Aydın ve Belkis Uluoğlu'nun makalelerinden oluşuyor.

Mimariye yakından bakmak isteyen, bakanların fikirlerine ve tezlerine merak duyanlar için *Arzu Mimarlığı* tam bir kılavuz niteliğinde: Kitap mimarlığın akılcılığına, işlevciliğine, denetimciliğine meydan okuyan; disiplini çözen; sınırlarını aşan ve bozan; orada yaratıcı alanlar açan söylemlerle pratikleri konu edinen yazılardan oluşuyor.

MİMARLIK: ZOR SANAT

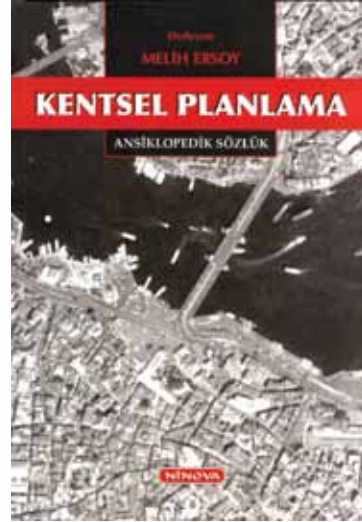
Doğan Tekeli, Yapı Kredi Yayınları, 448 sayfa, İstanbul, Kasım 2012.

60 yıla varan meslek yaşamında birçok başarılı projeye ve uygulamaya imza atan Doğan Tekeli bu kez anılarıyla karşımızda. Türkiye'nin mimarlık ortamının son 60 yıldaki değişen ve değişmeyen yönlerine acı tatlı olaylarla örülü tanıklıklar olarak da okunabilecek anılar, okuru kimi zaman gülmüsetecek, kimi zaman da düşündürülecek ayrıntılarla dolu. Kamu yöneticileri ile özel sektördeki işverenlerin mimarlar ve mimarlıkla ilişkilerini sergileyen ibret verici örnekler, ülkeye yön verenlerin sanata ve sanataçığa bakışını da çarpıcı biçimde yansıtır.

18 Ocak tarihinde kurucu üyesi olduğu Mimarlık Vakfı'nın kitabevinde okuyucuları ile bir araya gelerek yeni kitabı *Mimarlık: Zor Sanat*'i imzalayan Doğan Tekeli, buluşmada kitapla ilgili düşünceleri katılanlarla paylaştı.

"Türkiye'de iyi mimarlık uygulamaya çalışmak (...) suyu tersine akıtmaya çalışmak kadar zor bir iştir. Çok çalışmayı, sabırlı ve özverili olmayı gerektirir. Bir yanıyla coşturan, sevindiren bir yanıyla gönül kırıp bezdiren bu 'Zor Sanat'ı 60 yıl sürdürdüm. Ancak toplulumumuz, her şeye karşın, bu çabalarımın farkına vardı. İçinden yetiştiğim İstanbul Teknik Üniversitesi ve üyesi olduğum Mimarlar Odası başta olmak üzere birçok kurumumuz, mimarlığa yaptığını varsaydıkları katkılar nedeniyle beni ödüllendirdiler, onurlandırdılar. Hepsine içtenlikle teşekkür ederim.

Meslek yaşamım boyunca, acı tatlı birçok olay yaşarken, bir yandan da toplulumuzu, özellikle işverenlerimizi, iyi yapı elde etmenin koşulları konusunda bilinçlendirmeyi amaçlıyordum. Bu amaç doğrultusunda yaşadıklarımı yazmamın, yapıya bir tuğla daha koymak gibi bir hizmet olduğuna inanıyor, pek çoğu trajikomik birer öykü sayılabilecek bu anıların, sadece soyut birer anı olarak algılanmamasını diliyorum."

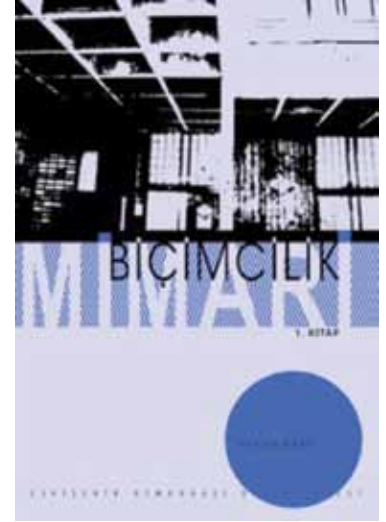
KENTSEL PLANLAMA, ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayıncılık, 540 sayfa, İstanbul, 2012.

Yarım yüzyılı aşan bir süredir kent planlaması eğitimi verilen Türkiye'de, kentsel planlama alanında, ilk kez hazırlanan ansiklopedik sözlük kitabı, ilkimizdeki tüm planlama bölümlerinden 92 akademisyen ve uzmanın katkımı ile gerçekleştirilen ve son derece geniş bir ilgi alanına sahip olan mekânsal planlama konusunda yapılmış kapsamlı bir çalışmanın ürünüdür.

Bu çalışma ile kentsel planlama alanında yayımlanmış sözlük çalışmalarının bir adım ötesine geçilerek, kapsam bakımından, ansiklopedi ile sözlük arasında kalan bir alanın doldurulması hedeflenmiştir.

Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük kitabında, planlamada analiz teknikleri, bilgi planlama, çevre ve yaşam kalitesi, ekoloji ve planlama, ifade teknikleri, imar hukuku, kent ekonomisi, sosyoloji, tarih. Kent, kentleşme, kentsel koruma, kentsel standartlar, kentsel politika, kentsel riskler, kentsel tasarım, kentsel yenileme ve dönüşüm, sanayi, konut, kıyı, turizm planlaması, ulaşım ve lojistik hizmetler, vb. konu başlıkları 250 madde halinde okurların incelemesine sunulmuştur.

MİMARİ BİÇİMCİLİK

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Kuram Kitaplığı.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimarlık Kuram Kitaplığı projesinin ikinci kitabı *Mimari Biçimcilik* çıktı. Mimarlık Kuram Kitaplığı projesinin ikinci kitabı *Mimari Biçimcilik* sırt sırta yapışık "Mimari Biçimcilik ve Mimari Biçimcilik: Çeviri Metinler" isimli iki kitaptan oluşuyor.

Hakan Anay'ın yazdığı "Mimari Biçimcilik: Birinci Kitap" biçimcilik üzerine tartışmayı Alman ve Rus Biçimci geleneklerindeki kökenlerinden çıkarak ele alıyor. Kitap, Alman Biçimci geleneğinden Hans von Marées, Conrad Fiedler, Adolf von Hildebrand, Alois Riegl ve Heinrich Wölfflin'in, Rus Biçimciliğinden ise Boris Eichenbaum, Roman Jakobson, Viktor Shklovsky, Boris Tomasevsky ve Juri Tynyanov gibi düşünürlerin çalışmalarında biçimciliğin izini sürüp kuramın temel kavramlarını tarihsel perspektifte ortaya çıkışlarını ve zaman içinde kendilerine nasıl farklı yorumlar bulduklarını araştırıp sorguluyor; söz konusu düşüncelerin hem biçimci gelenek içinde nasıl evrildiğini hem de mimarlık alanından nasıl ve ne sebeple benimsediklerini; mimarlık alanına adaptasyonlarında nasıl değişip dönüştüklerini de tartışıyor.

"Çeviri Metinler: İkinci Kitap", mimari biçimcilik üzerine Colin Rowe, Robert Slutzky, Rosalind Krauss, Jeffrey Hildner ve Peggy Deamer'in farklı dönemlerde farklı perspektiflerden yazdıkları metinlerin çevirilerinden oluşan bir derleme. Bu derlemede konuyla ilgili daha önce bir araya getirilmemiş metinleri bir arada; mantıksal ve kronolojik bir bütünsellikte bulabiliyor ve kendi dilimizden takip edebiliyor.

Kitabı edinmek için info@hakananay.com ya da info@ulkuozten.com ile irtibata geçilebilir.

konfor

koruma

gölgeleme

rahatlık

hepsi için çözüm ortağınız : **tunatentesistemleri**

www.tunatente.com

İSTANBUL BÖLGE : Atatürk Bul. İ.M.Ç. Çarşısı 1.Blok
No:1531 34134 Unkapanı / İSTANBUL
Tel : +90.212.528 55 00 (Pbx)

GÜNEY BÖLGE : Ali Münif Caddesi No:154
01020 Seyhan / ADANA
Tel: +90.322.351 33 63 (Pbx)

FABRİKA : Tel: +90.322.351 35 09
e-posta : info@tunatente.com

ENERJİNİ VERİMLİ KULLAN!

Enerji Üretici Model	YTONG®
Tasarruflu Bina Enerji Tüketimi Yüksek Bina	A
Isı Yalıtımı W/mK YTONG yüksek ısı yalıtımı özelliğine sahiptir. Bu nedenle YTONG'lu duvarların ilave ısı yalıtım malzemesi ile kaplanmasına gerek yoktur.	0,13
İç Ortam Sıcaklığı °C YTONG ile yapınız yazın serin, kışın sıcak olur.	20°
Enerji Performansı Ayrıntılı bilgi için, www.ytong.com.tr	★★★★★

YTONG yüksek ısı yalıtımı sağlar...

YTONG hafiftir...

YTONG sağlamdır...

YTONG yanmaz...

YTONG ses yalıtımı sağlar...

YTONG kolay işlenir...

YTONG milimetrik ölçülerdedir...

YTONG sağlıklı mekanlar yaratır...

YTONG çevre dostudur...

GAZİANTEP YTONG SAN. A.Ş.

3. Organize Sanayi Bölgesi Başpınar / GAZİANTEP

Telefon: 0 342 211 57 00 Faks: 0 342 337 90 28-29 E-mail: gytong@sanko.com.tr

YTONG
Gaziantep Ytong Sanayi A.Ş.

